

การพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ
และวัฒนธรรมของชุมชน: บูรณาการจัดการจัดการแสดงของช้าง
ในบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาภูมิศาสตร์

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เมษายน 2547

การพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ
และวัฒนธรรมของชุมชน: บูรณาการการจัดการแสดงของช้าง
ในบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

วิทยานิพนธ์นี้เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภูมิศาสตร์

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เมษายน 2547

การพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ

และวัฒนธรรมของชุมชน: บูรณาการการจัดการแสดงของช้าง

ในบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

ศรีไพร พริ้งเพราะ

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภูมิศาสตร์

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

ศาสตราจารย์ ดร.มนัส สุวรรณ

กรรมการ

รองศาสตราจารย์ ประหยัด ปานดี

กรรมการ

รองศาสตราจารย์ พวงเพชร ธนสิน

กรรมการ

นางนายนรี ธนะปัญญา

28 เมษายน 2547

© ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจากศาสตราจารย์ ดร.มนัส สุวรรณ ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ท่านได้ช่วยเหลือในงานวิจัยด้วยดีตลอดมา ทั้งให้ความรู้ คำแนะนำ คำปรึกษา และตรวจทานแก้ไขวิทยานิพนธ์จนสำเร็จ ซึ่งผู้เขียนก็รู้สึกซาบซึ้งและขอกราบขอบพระคุณไว้เป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ดร.สมพร สว่างศรี ที่ให้ความรู้ กำลังใจในการทำงานเสมอมา กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ประหยัด ปานดี รองศาสตราจารย์พวงเพชร ธนสิน และคุณนาถนรี ธาระปัญญา ที่ให้เกียรติมาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้า นอกจากนี้ต้องขอกราบขอบพระคุณ ดร.สันจิตา กาญจนพันธ์ ดร. สุทธิณี คนตรี อาจารย์รุ่งชล คุณารักษ์ ตลอดจนคณาจารย์ เจ้าหน้าที่สาขาวิชาภูมิศาสตร์ทุกท่านที่ได้มีส่วนในการทำให้งานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดาของผู้เขียน ตลอดจนญาติพี่น้องและเพื่อน ๆ ทุกคนที่ได้ให้กำลังใจ กำลังทรัพย์ด้วยดีเสมอมาตลอดระยะเวลาที่ได้ศึกษา ณ สถานที่แห่งนี้ ขอบพระคุณโรงเรียนโนนเทพที่ได้ให้โอกาสมาศึกษาต่อ ขอบพระคุณชาวบ้านตากกลาง เจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่เอกชนทุกท่าน ที่กรุณาให้ข้อมูลต่าง ๆ ในการทำวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งช่างทุกเชื้อชาติที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวแห่งนี้ด้วย

ขอบคุณน้องครรชิตที่ได้ช่วยเหลือเสมอ ตลอดจนเพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ สาขาวิชาภูมิศาสตร์ทุกคนที่ให้การช่วยเหลือและกำลังใจกันเสมอมา

ท้ายสุดนี้ หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่องหรือผิดพลาดประการใด ผู้เขียนขอภัยเป็นอย่างสูงในข้อบกพร่องและความผิดพลาดต่าง ๆ และผู้เขียนก็หวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์เล่มนี้มีประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยวที่ข้าพเจ้าที่นำเสนอ หรืออาจเป็นแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่สนใจจะนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินการกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์

การพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้าน
สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชน: บูรณาการ
การจัดการแสดงของช้างในบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ
อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

ผู้เขียน

นางสาวศรีไพร พริ้งเพระ

ปริญญา

วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (ภูมิศาสตร์)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์ ดร. มนต์ สุวรรณ ประธานกรรมการ
รองศาสตราจารย์ ประหยัด ปานดี กรรมการ
รองศาสตราจารย์ พวงเพชร ธนสิน กรรมการ

บทคัดย่อ

การศึกษาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางมีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมในหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ 2) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชน อันเป็นผลมาจากการบูรณาการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรม และ 3) เพื่อศึกษาปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยวแบบบูรณาการการจัดการแสดงของช้าง วิธีการศึกษาที่สำคัญคือการวิจัยภาคสนาม โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง การศึกษานี้ยังมีการสอบถามจากประชาชนในหมู่บ้านตากกลางและหมู่บ้านใกล้เคียง รวมทั้งใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่าพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลา ช่วงแรกก่อนปี พ.ศ. 2538 และช่วงที่สองปี พ.ศ. 2538 – ปัจจุบัน การพัฒนาการท่องเที่ยวในบ้านตากกลางเพื่อตอบรับกับนโยบายของรัฐที่ต้องการขยายแหล่งท่องเที่ยวและกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่น อีกทั้งยังสามารถอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมให้คงความเป็นเอกลักษณ์ไว้ โดยผู้ที่เกี่ยวข้องในการผลักดันให้มีบูรณาการการจัดการแสดงของช้างในหมู่บ้านมีทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงาน

ภาคเอกชนและประชาชนท้องถิ่น ที่เห็นว่าหมู่บ้านมีศักยภาพที่จัดให้มีการแสดงของช่างได้ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวมี 2 แบบ คือ 1) การแสดงของช่างเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวเอเชีย และ 2) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยการชมวิถีชีวิตของคนในชุมชนสำหรับนักท่องเที่ยวชาวตะวันตก การพัฒนาการท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เช่นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมโดยเฉพาะระหว่างคนในชุมชนและระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน การย้ายถิ่นของคนและช่างเป็นจำนวนมากเพราะปัญหาเศรษฐกิจและอาหารของช่าง รวมทั้งการเกิดปัญหาอาชญากรรมประเภทลักทรัพย์ ทางด้านเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงรายได้ และการกระจายรายได้เข้าสู่ท้องถิ่นเพิ่มขึ้น เพิ่มโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพ ราคาสินค้าเพิ่มขึ้นและสินค้าที่ทำหน่วยหลากหลายขึ้น รวมทั้งมีการบริโภคสินค้าของชุมชนเพิ่มขึ้น ทางด้านวัฒนธรรมทำให้เกิดการนำวัฒนธรรมมาเป็นสินค้า ทำให้สูญเสียรูปแบบที่แท้จริง มีการเลียนแบบทุนนิยมเพิ่มขึ้น มีค่านิยมเปลี่ยนไปจากเดิม รวมทั้งการคลายกฎระเบียบในการปฏิบัติตน และการเคารพผู้นำในการเลี้ยงช้าง

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจากการท่องเที่ยวได้ทำให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่ ทั้งผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม ทางด้านสังคมวัฒนธรรมและทางด้านเศรษฐกิจ ส่วนผลกระทบทางด้านการเมือง การจัดการแสดงของช่างและการนำเสนอวัฒนธรรมของชาวกวยมีข้อที่ได้รับผลกระทบอยู่ระดับปานกลาง 5 ข้อ อยู่ในระดับมาก 4 ข้อ คือ 1) ขาดการประสานความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทำให้การดำเนินงานไม่ประสบความสำเร็จดังที่ตั้งไว้ 2) การสนับสนุนจากภาครัฐไม่ต่อเนื่อง 3) ขาดการสนับสนุน ความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่น และ 4) การท่องเที่ยวทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านดีขึ้น

Thesis Title Tourism Development and Community's Socio-economic and Cultural Changes: An Integrated Management of Elephant Shows in Ban Ta Klang, Tambon Krapho, Amphoe Tha Tum, Changwat Surin

Author Miss Sriprai Pringpror

Degree Master of Science (Geography)

Thesis Advisory Committee Prof. Dr. Manat Suwan Chairperson
Assoc. Prof. Prayad Pandee Member
Assoc. Prof. Puangpetch Dhanasin Member

ABSTRACT

The objectives of this study are 1) to explore the development of tourism in the forms of elephant shows and cultural experience in Ban Ta Klang, Tambon Krapho, Amphoe Tha Tum, Changwat Surin 2) to study social, economic, and cultural changes within the society as a consequence of the elephant and cultural show integration, and 3) to investigate problems and impacts from the integrated elephant show tourism. Main research methodology takes up field research approach through in-depth interviewing with officers working for private and public sectors as well as other persons who know about tourism in the locality. Besides, the study also includes interviews with population of Ta Klang and nearby villages, and participatory observation of tourism activities.

The study identifies two periods of tourism development in Ta Klang village, the first period being prior to 1995 and the latter thenceforward. The tourism in Ta Klang village is in response to the government policy to expand the tourism and distribution of income to local areas. In addition the genuineness of culture can still be preserved. The stakeholders consisting of public and private sectors and the local population have seen the potentials for elephant shows in the village and organized to include them in the tourism plan. The tourism takes up two forms including 1) elephant shows for both Thai and other Asian tourists and 2) cultural tourism which

takes western tourists to experience the ways of lives of the local people. The tourism development results in social changes. Examples are the shifts in societal relationship and the relationship of local people and the tourists, migration of numerous man and elephants due to economic problems and elephant food, and petty crime. In terms of economic the income structure is changed and increasing local revenue distributed to the area. The opportunities and career options increase while goods are more expensive and diverse. Consumption of local products is improved. As for the cultural aspects, tourism turns culture into product, thus losing its true forms. Capital investment for keeping elephant is increased and with changed values. Moreover, the behavior and the respect for elephant worker leaders are deregulated.

The changes from tourism have created for the local area great environmental, social, cultural, and economic impacts. Data from the questionnaire shows that political impacts, elephant show, and cultural presentations of the Koi people receive 5 items of moderate impacts, and 4 items of high impacts which include 1) lack of cooperation and therefore unsuccessful operation, 2) inconsistent support from the government, 3) lack of support from the local population, and 4) improvement of villagers' quality of life from tourism.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญรูป	ช
สารบัญแผนภูมิ	ฌ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	4
1.3 สมมุติฐานการศึกษา	4
1.4 ขอบเขตการศึกษา	4
1.4.1 พื้นที่ศึกษา	4
1.4.2 ขอบเขตเนื้อหา	5
1.5 นิยามศัพท์	6
1.6 กรอบแนวคิดในการศึกษา	7
1.7 วิธีการดำเนินการศึกษา	9
1.7.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล	9
1.7.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	10
1.7.3 เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวม	12
1.7.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	13
บทที่ 2 วรรณกรรมปริทัศน์	16
2.1 แนวความคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา	16
2.1.1 แนวความคิดเกี่ยวกับระบบการท่องเที่ยว	16
2.1.2 แนวความคิดการพัฒนาการท่องเที่ยว	21
2.1.3 แนวความคิดการเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยว	25

	หน้า
2.2 การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	27
2.2.1 การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยว	27
2.2.2 การศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว	29
2.2.3 การศึกษาถึงผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยว	32
บทที่ 3 ประวัติความเป็นมาและบริบทของพื้นที่ศึกษา	36
3.1 ประวัติความเป็นมา การคล้องช้างและเลี้ยงช้างของชาวไทยกวยบ้านตากกลาง	36
3.1.1 ประวัติความเป็นมาของชาวกวยบ้านตากกลาง	36
3.1.2 การคล้องช้างและเลี้ยงช้าง	38
3.2 บริบทของพื้นที่ศึกษา	44
3.2.1 บริบททางด้านกายภาพ	44
3.2.2 บริบททางด้านสังคม	45
3.2.3 บริบททางด้านเศรษฐกิจ	61
บทที่ 4 พัฒนาการท่องเที่ยว บูรณาการการจัดการแสดงของช้างและการนำเสนอวัฒนธรรมของชาวกวยบ้านตากกลาง	69
4.1 การพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการแสดงของช้างจังหวัดสุรินทร์	69
4.1.1 การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว	69
4.1.2 คนและช้างในบ้านตากกลางกับการมีส่วนร่วมงานแสดงของช้างจังหวัดสุรินทร์	72
4.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง	76
4.3 แผนแม่บทในการพัฒนาหมู่บ้านตากกลางของจังหวัดสุรินทร์	80
4.4 การพัฒนาการท่องเที่ยวในบ้านตากกลาง	85
4.4.1 การพัฒนาการท่องเที่ยวในบ้านตากกลาง ช่วงก่อนปี พ.ศ. 2538	85
4.4.2 การพัฒนาการท่องเที่ยวในบ้านตากกลาง ช่วงปี พ.ศ. 2538 – ถึงปัจจุบัน	88
4.5 การจัดการแสดงของช้างและการนำเสนอวัฒนธรรมของชาวกวยบ้านตากกลาง	91
4.5.1 รูปแบบในการนำเสนอต่อนักท่องเที่ยว	90
4.5.2 องค์กรที่เกี่ยวข้องกับบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและการนำเสนอวัฒนธรรม	98

บทที่ 5 การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่เกิดจากบูรณาการ	
การจัดการแสดงช้างและวัฒนธรรมในหมู่บ้าน	102
5.1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม	102
5.1.1 ความสัมพันธ์ทางสังคม	102
5.1.2 การย้ายถิ่นของคนและช้าง	105
5.1.3 อาชญากรรม	109
5.2 การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ	110
5.2.1 รายได้และการกระจายรายได้	110
5.2.2 โอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพ	111
5.2.3 ราคาสินค้า	113
5.2.4 สินค้าที่จำหน่าย	114
5.2.5 การบริโภคใช้สอยสินค้าของชุมชน	115
5.3 การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม	115
5.3.1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านประเพณี ระบบความเชื่อ	115
5.3.2 การเปลี่ยนแปลงในเรื่องค่านิยมและทัศนคติ	117
5.3.3 การเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบในการปฏิบัติตน	118
5.3.4 การเปลี่ยนแปลงการเคารพผู้นำในการเลี้ยงช้าง	119
5.3.5 การเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดการเลี้ยงช้างแบบทุนนิยม	119
5.4 ปัญหาและผลกระทบจากบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและ การนำเสนอวัฒนธรรมของชาวกวยบ้านตากกลาง	124
5.4.1 ปัญหาและทบททางด้านสิ่งแวดล้อม	124
5.4.2 ปัญหาและผลกระทบทางด้านสังคม	125
5.4.3 ปัญหาและผลกระทบทางด้านวัฒนธรรม	126
5.4.4 ปัญหาและผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ	130
5.4.5 ปัญหาและผลกระทบทางด้านการเมือง การจัดการแสดงของช้าง และนำเสนอวัฒนธรรมของชาวกวย	131
5.5 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยว	137
5.6 ข้อเสนอแนะต่อการจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางเพื่อให้เกิด ความยั่งยืนและถาวร	138

	หน้า
บทที่ 6 สรุปและอภิปรายผลการศึกษา	143
6.1 สรุปผลการศึกษา	143
6.1.1 พัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดการแสดงของช้างและ วัฒนธรรมในหมู่บ้านตากกลาง	143
6.1.2 การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมของชุมชน อันเป็นผลมาจากการบูรณาการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรม	145
6.1.3 ปัญหาและผลกระทบจากการจัดการการท่องเที่ยว แบบบูรณาการ การจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรม	146
6.2 อภิปรายผลการศึกษา	147
6.3 การวิเคราะห์สมมุติฐานการวิจัย	153
6.4 ข้อเสนอแนะ	154
6.4.1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในพื้นที่อื่น	154
6.4.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป	155
บรรณานุกรม	156
ภาคผนวก	164
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม	165
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์	178
ประวัติผู้เขียน	180

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
3.1 หมู่บ้านในตำบลกระโพที่เลี้ยงช้าง	43
3.2 ข้อมูลช้างเลี้ยงจังหวัดสุรินทร์	43
3.3 รายชื่อเจ้าของช้างในจังหวัดสุรินทร์ที่ครอบครองช้าง ตั้งแต่ 5 เชือกขึ้นไป	44
3.4 จำนวนประชากรในบ้านตากกลาง หมู่ที่ 9	58
3.5 จำนวนประชากรในบ้านตากกลาง หมู่ที่ 13	59
3.6 จำนวนประชากรในพื้นที่ตำบลกระโพ	59
3.7 จำนวนประชากรและรายได้เฉลี่ย	60
3.8 ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพของราษฎรบ้านตากกลาง หมู่ที่ 9	62
3.9 ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพของราษฎรบ้านตากกลาง หมู่ที่ 13	63
3.10 ข้อมูลเกี่ยวกับการทำปศุสัตว์บ้านตากกลาง หมู่ที่ 9	64
3.11 ข้อมูลเกี่ยวกับการทำปศุสัตว์บ้านตากกลาง หมู่ที่ 13	65
3.12 ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ของราษฎร บ้านตากกลาง หมู่ที่ 9	67
3.13 ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ของราษฎร บ้านตากกลาง หมู่ที่ 13	68
3.14 ข้อมูลเกี่ยวกับประปา วิทย์ โทรทัศน์ โทรศัพท์และแหล่งน้ำบ้านตากกลางหมู่ที่ 9	68
3.15 ข้อมูลเกี่ยวกับประปา วิทย์ โทรทัศน์ โทรศัพท์และแหล่งน้ำบ้านตากกลางหมู่ที่ 13	68
4.1 สถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดสุรินทร์	74
4.2 ปัจจัยส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง	78
4.3 รายชื่อราษฎรกลุ่มช้างที่เข้าร่วมโครงการนำช้างกลับบ้าน	93
4.4 ความพึงพอใจต่อบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมในหมู่บ้านตากกลาง	97
5.1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านความสัมพันธ์ทางสังคมจากบูรณาการการจัดการแสดงของช้างในหมู่บ้านตากกลาง	104
5.2 การเปลี่ยนแปลงด้านการย้ายถิ่นของคนและช้างในหมู่บ้านตากกลาง	107
5.3 การเกิดอาชญากรรม	109
5.4 ระดับการกระจายรายได้สู่บุคคลและอาชีพต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการแสดงของช้างในหมู่บ้านตากกลาง	111

	หน้า
5.5 ระดับการสร้างโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพอื่น ๆ นอกเหนือจากการทำเกษตรกรรมที่เป็นอาชีพดั้งเดิม	112
5.6 อาชีพหลักและอาชีพรองก่อนและหลังการมีบูรณาการการจัดการแสดงของช้าง	112
5.7 ระดับการเปลี่ยนแปลงราคาสินค้าหลังจากมีบูรณาการการจัดการแสดงของช้างเข้ามาในหมู่บ้าน	114
5.8 หลังการมีบูรณาการการจัดการแสดงของช้างเข้ามาในหมู่บ้านทำให้มีสินค้าที่จำหน่ายหลากหลายขึ้น	114
5.9 ระดับการบริโภคใช้สอยสินค้าของชุมชนหลังจากมีบูรณาการการจัดการแสดงของช้างเข้ามาในหมู่บ้านตากกลาง	115
5.10 สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของคนในหมู่บ้านตากกลาง	118
5.11 จำนวนและประเภทการทำงานของช้างในหมู่บ้านตากกลางหมู่ที่ 9	120
5.12 จำนวนและประเภทการทำงานของช้างในหมู่บ้านตากกลางหมู่ที่ 13	122
5.13 การเลี้ยงช้างแบบทุนนิยมในปัจจุบัน	122
5.14 ข้อมูลการเลี้ยงช้าง	125
5.15 ภาวะหนี้สินของคนในหมู่บ้านตากกลาง	127
5.16 ปัญหาและผลกระทบจากบูรณาการการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง	132

สารบัญรูป

รูป	หน้า
3.1 ที่ตั้งพื้นที่ศึกษาบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์	46
3.2 พื้นที่ป่าในจังหวัดสุรินทร์	47
3.3 ลักษณะทางกายภาพบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์	57
4.1 ตำแหน่งที่ตั้งสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์	75
4.2 เส้นทางท่องเที่ยวในบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์	94
5.1 จุดหมายปลายทางของคนและช้างในหมู่บ้านตากกลาง	108

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright © by Chiang Mai University
 All rights reserved

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิ

1.1 กรอบแนวคิดการทำวิจัย

หน้า

8

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยเริ่มมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยรัฐบาลไทยในขณะนั้นเห็นว่าการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจนำมาซึ่งรายได้เข้าสู่ประเทศ เป็นยุทธศาสตร์อีกวิธีหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหานี้ที่ตกต่ำและทำให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่ประชาชน จึงพยายามหาวิธีการเพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว ทั้งนี้เนื่องจากการท่องเที่ยวนั้นไม่ต้องลงทุนมาก แต่ให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่า ไม่เหมือนทางด้านอื่นที่ต้องลงทุนสูงและกว่าจะได้ผลตอบแทน ต้องใช้เวลานาน ทั้งการออกนโยบายระดับชาติ การทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวรองรับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดที่เห็นว่าสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ การพัฒนาระบบการคมนาคม โครงสร้างพื้นฐาน การจัดตั้งองค์กรที่ดูแลเรื่องการท่องเที่ยวโดยตรง รวมทั้งจัดปฏิทินการท่องเที่ยวและปีการท่องเที่ยวไทยขึ้นมาเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ได้การตอบรับดียิ่งขึ้น ดังเช่น ในปี พ.ศ. 2530 รัฐบาลไทยก็ได้ประกาศให้เป็นปีการท่องเที่ยว ต่อมาในปี พ.ศ. 2541-2542 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็ได้จัดให้เป็นปีการท่องเที่ยวไทยหรือปี Amazing Thailand 1998-1999 ทำให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมและแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ และยังมีการคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2545 ประเทศไทยยังคงได้เปรียบกับคู่แข่งในตลาดท่องเที่ยวภูมิภาคเดียวกัน เพราะเนื่องจากไทยมีการจัดกิจกรรมงาน "เที่ยวทั่วไทย... ไปได้ทุกเดือน" ควบคู่ไปกับการรณรงค์ทางการตลาด "Be My Guest" ทำให้เป็นที่รู้จักกันทั่วโลก (จริญญา เจริญสุภาใส, 2545)

การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นสาขาหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจ ที่มีความแตกต่างไปจากการพัฒนาเศรษฐกิจสาขาอื่น เช่น การพัฒนาการเกษตรและการพัฒนาอุตสาหกรรม ในขณะที่กิจกรรมอื่นต้องนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ แต่การท่องเที่ยวจำเป็นต้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติหรือสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติเอาไว้ เพื่อเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง เพราะทำให้เกิดการผ่อนคลายความเครียดจากภาวะความรีบเร่งและการแข่งขัน ก่อให้เกิดงาน อาชีพ รายได้ การกระจายรายได้และสามารถอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว หรือรื้อฟื้นวัฒนธรรมที่สูญหายให้กลับคืน นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นผลพวงมาจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว คือ งานดูแลและบำรุงรักษา งานให้บริการในสถานที่ท่องเที่ยว บริษัทนำเที่ยว บริการการคมนาคม - ขนส่ง กิจกรรมร้านค้า-ร้าน

อาหารและกิจการโรงแรม – ที่พัก แหล่งท่องเที่ยวสามารถแบ่งออกได้ 3 ประเภท คือ 1) แหล่งท่องเที่ยวที่เกิดจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งอาจจะสวยงามหรือมีความแปลกจากที่อื่น เช่น ถ้ำ น้ำตกและชายหาด 2) แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งจะมีหลายแบบทั้งประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุและด้านศาสนา ประเภทสวนสาธารณะ ประเภทกิจกรรมบันเทิงและสวนสนุก ประเภทศูนย์การค้าและร้านค้าของที่ระลึก และ 3) แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและกิจกรรม แหล่งท่องเที่ยวประเภทที่สามนี้มีความแตกต่างกันตามระบบสังคม สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและการดำรงชีพของแต่ละแห่ง มักจะอยู่ในรูปของลักษณะพิธีกรรม งานประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นภาษาพูด ระบบความเชื่อ โลกทัศน์ กิริยามารยาท ระบบความรู้ กฎข้อบังคับ รวมถึงอุปนิสัยต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ ได้แก่ อาคารบ้านเรือน จิตรกรรม ประณีตศิลป์ และรูปประติมากรรม เป็นต้น (จิรพร ศรีวัฒนากุลกิจ, 2544; มนัส สุวรรณ, 2538; Davidoff, Davidoff and Eyre, 1988)

จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดหนึ่งที่รัฐบาลให้ความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพราะเห็นว่าพื้นที่หลายแห่งมีความน่าสนใจ มีศักยภาพที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะประเภทศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและกิจกรรม ที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษาอนุรักษไว้เป็นจำนวนมาก ดังเช่น ศิลปวัฒนธรรมของชาวทวายบ้านตากกลางที่มีวิถีชีวิตที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตนเองที่ช่างในหมู่บ้านแห่งนี้อยู่ร่วมกับคน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันเสมือนดังว่าเป็นครอบครัวเดียวกัน ช่างและคนต่างก็ได้พึ่งพาเกื้อกูลซึ่งกันและกันตลอดระยะเวลาหลายศตวรรษที่ผ่านมา มีพิธีกรรมและความเชื่อที่คอยกำหนดการดำเนินชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์เด่นอีกประการหนึ่ง มีประวัติความเป็นมาที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง หมู่บ้านแห่งนี้มีการเลี้ยงช้างเป็นจำนวนมากที่สุดเมื่อเทียบกับหมู่บ้านอื่นในจังหวัดสุรินทร์ ในอดีตเป็นศูนย์กลางการฝึกช้างและรวมช้างก่อนที่จะมีการออกไปโพยช้าง (คล้องช้างป่า) จึงทำให้จังหวัดสุรินทร์เล็งเห็นความสำคัญในวัฒนธรรมของชาวทวายเลี้ยงช้างแห่งนี้ จึงมีการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่ง เพราะนอกจากเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมไม่ให้สูญหาย ยังก่อให้เกิดรายได้ การกระจายรายได้สู่ชุมชนและยังเป็นการสร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดสุรินทร์อีกด้วย

การพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง มีจุดเริ่มต้นในปี พ.ศ. 2498 ที่ได้มีการรวมช้างจำนวนไม่น้อยกว่า 300 เชือกที่บริเวณหนองสกี้อล บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ การรวมช้างจำนวนมากครั้งนี้เป็นเพราะว่าหน่วยทหารจัสแมคของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างทหารไทยกับสหรัฐอเมริกา มีความสนใจอยากดูช้างและได้นัดหมายให้เจ้าของช้างในตำบลกระโพ แสดงการคล้องช้างให้ทางหน่วยจัสแมคชม แต่ปรากฏว่าเมื่อเฮลิคอปเตอร์ของทหารสหรัฐอเมริกา

ลงมาจอดข้างใต้ต้นตอกใจหนีไป ในปี พ.ศ. 2503 นายวินัย สุวรรณกาศ ซึ่งเป็นนายอำเภอท่าตูม สมัยนั้นได้จัดให้มีการแสดงของช่างขึ้นเป็นครั้งแรกบริเวณที่ว่าการอำเภอท่าตูม เพื่อเป็นการฉลอง ที่ว่าการอำเภอใหม่ ในปี พ.ศ. 2505 จึงได้ย้ายมาจัดแสดงที่สนามกีฬาจังหวัดสุรินทร์จนกระทั่งถึง ปัจจุบัน โดยจัดทุกวันเสาร์-อาทิตย์ที่สามของเดือนพฤศจิกายน ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาการท่องเที่ยว แห่งประเทศไทยก็ได้มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์งานแสดงช่างสุรินทร์ให้กลายเป็นมหกรรม การแสดงของช่างที่ยิ่งใหญ่เป็นที่รู้จักกันทั่วโลก ในปี พ.ศ. 2517-2518 องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว แห่งประเทศไทยได้เล็งเห็นว่าหมู่บ้านตากกลางสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว จึงจัดงบประมาณในการสร้างสาธารณูปโภคเข้าสู่หมู่บ้าน ในปี พ.ศ. 2533 หมู่บ้านแห่งนี้ได้รับเสด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่เสด็จมาทัศนศึกษา จังหวัดสุรินทร์จึงได้จัดทำโครงการ พัฒนาหมู่บ้านช่างจังหวัดสุรินทร์ เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติแก่พระองค์ ต่อมาก็ได้มีการสร้าง ศูนย์คชศึกษาให้เป็นแหล่งค้นคว้าวัฒนธรรมของชาวกวยและเป็นศูนย์การแสดงช่างในหมู่บ้าน ตากกลาง การแสดงช่างได้เริ่มแสดงครั้งแรกในวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2538 โดยจะมีการแสดงช่าง ทุกเสาร์ – อาทิตย์ เป็นประจำทุกสัปดาห์ ซึ่งการจัดการแสดงนี้ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริม จากหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชนและชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะช่วงเวลาต่อมามูลนิธิหมู่บ้าน ช่างการบินไทยสุรินทร์ยังได้ร่วมมือกับทางภาครัฐในการส่งเสริมหมู่บ้านตากกลางให้เป็นโครงการ หมู่บ้านช่างสุรินทร์การบินไทย สนับสนุนให้ชุมชนแห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างชัดเจน

จากที่มาและความสำคัญของปัญหา ทำให้มีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีบูรณาการการจัดการแสดงของช่างในหมู่บ้านตากกลาง เพราะหลายหน่วยงานเห็นว่า หมู่บ้านแห่งนี้มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่น่าสนใจ มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างคนกับช่างมีความแตกต่างจากที่อื่นและวัฒนธรรมลักษณะนี้เหลืออยู่ แห่งเดียวคือหมู่บ้านตากกลาง ถ้าหากว่าไม่มีการอนุรักษ์ไว้ก็จะทำให้เกิดการสูญหายทางวัฒนธรรม เพื่อให้วัฒนธรรมคงอยู่จึงได้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบบูรณาการการจัดการแสดงของช่างและ วัฒนธรรมของชาวกวยเลี้ยงช้าง อีกทั้งยังเป็นการสนองตอบนโยบายของรัฐที่ต้องการกระจายแหล่งท่องเที่ยวอีกประการหนึ่งด้วย แต่การพัฒนาการท่องเที่ยวก็ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทาง ด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม รวมถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้ ซึ่ง ผลการเปลี่ยนแปลง ปัญหาและผลกระทบนี้เป็นไปอย่างไร มีสาเหตุใดบ้าง รวมถึงข้อเสนอแนะ แก้ไขปัญหานี้อย่างไร เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา เพื่อนำผลที่ได้ไปเสนอต่อการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ที่ให้การท่องเที่ยว คนในชุมชนและเอกลักษณ์ทาง วัฒนธรรมไปด้วยกันได้ในพื้นที่แห่งนี้ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

- 1.2.1 เพื่อศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมในหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์
- 1.2.2 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชน อันเป็นผลมาจากการบูรณาการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรม
- 1.2.3 เพื่อศึกษาปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยวแบบบูรณาการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรม

1.3 สมมุติฐานการศึกษา

- 1.3.1 การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีบูรณาการจัดการแสดงของช้าง มีส่วนทำให้สภาพเศรษฐกิจ เช่น รายได้ ชีวิตความเป็นอยู่ และอื่น ๆ ดีขึ้น
- 1.3.2 การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีบูรณาการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรม มีผลทำให้สภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางลบ

1.4 ขอบเขตการศึกษา

1.4.1 พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาเป็นหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นหมู่บ้านเลี้ยงช้างของชาวไทยกวย มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาและวัฒนธรรมระหว่างคนกับช้างที่ต่างไปจากที่อื่น ในปี พ.ศ. 2538 ได้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยมีบูรณาการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมในหมู่บ้าน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ปัญหาและผลกระทบในหมู่บ้านช้าง ประกอบกับทั้งอดีตและปัจจุบันเป็นหมู่บ้านที่มีการเลี้ยงช้างจำนวนมากที่สุดในจังหวัดสุรินทร์ เป็นเหตุให้มีความสนใจทำการศึกษาเป็นอย่างมาก พื้นที่ศึกษาประกอบด้วย 2 หมู่คือ หมู่ที่ 9 มีประชากร 1,040 คน และหมู่ที่ 13 มีประชากร 392 คน อยู่ระหว่างละติจูดที่ 15° 15' เหนือ ถึง 15° 17' เหนือ และลองจิจูดที่ 97° 27' ตะวันออก ถึง 97° 31' ตะวันออก ซึ่งอยู่ห่างจากจังหวัดไปทางทิศเหนือประมาณ 60 กิโลเมตร โดยตัวหมู่บ้านมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ มีอาณาเขตติดกับแม่น้ำมูลและลำน้ำชีและฝั่งตรงกันข้ามก็เป็นเขตตำบลทุ่งวัง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศใต้ มีอาณาเขตติดกับบ้านจินดา ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันออก มีอาณาเขตติดกับบ้านศาลา ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันตก มีอาณาเขตจดหมู่บ้านหนองบัว ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูมจังหวัดสุรินทร์

1.4.2 ขอบเขตเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้ ศึกษาถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมเฉพาะภายในพื้นที่หมู่บ้านตากกลาง และศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดจาก บูรณาการการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมเท่านั้น ซึ่งแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ช่วง โดยใช้ปีการจัดการแสดงช้างเป็นเกณฑ์ดังนี้

ช่วงที่หนึ่ง ช่วงปี พ.ศ. 2498 - 2537 ในช่วงนี้ภายในหมู่บ้านยังไม่มีจัดการแสดงช้าง และวัฒนธรรม แต่ชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากการนำช้างไปแสดงให้ทหารหน่วยจัสแมคของ สหรัฐอเมริกาชม ทั้งแสดงบริเวณที่ว่าการอำเภอท่าตูมและงานช้างประจำปีที่จังหวัดสุรินทร์ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้านแห่งนี้ยังมีน้อย ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวภายในประเทศ และเข้ามาเพื่อศึกษาวิจัยเท่านั้น ช่วงนี้ศึกษาถึงสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านตากกลาง ศึกษาสภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสนใจจากบุคคลภายนอกทั้งนักท่องเที่ยวและหน่วยงานภาคต่าง ๆ ผลักดันให้หมู่บ้านแห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหมู่บ้านช้าง

ช่วงที่สอง ช่วงปี พ.ศ. 2538 - ปัจจุบัน โดยในปี พ.ศ. 2538 เป็นปีที่เริ่มมีรูปแบบการจัดการแสดงของช้างภายในหมู่บ้าน โดยมีหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชนและชุมชนท้องถิ่นเข้ามาในการจัดการแสดงของช้าง ต่อมาในปี พ.ศ. 2543 ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านมากกว่า ในช่วงที่หนึ่งทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทำให้ชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางด้าน เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมมากขึ้นและชัดเจนกว่าช่วงเวลาที่ผ่านมา ช่วงนี้ศึกษาบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมโดยหน่วยงานต่าง ๆ การตอบสนองและมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น รูปแบบการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรม การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและปัญหา ผลกระทบศึกษาเฉพาะที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมในหมู่บ้านตากกลาง รวมถึงการรวบรวมข้อเสนอแนะในการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

1.5 นิยามศัพท์

การศึกษาครั้งนี้มีนิยามศัพท์ดังนี้

การพัฒนาการท่องเที่ยว หมายถึง การบูรณะ ฟื้นฟู การดูแลบำรุงรักษา การจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับนักท่องเที่ยว การจัดให้มีสิ่งบริการอำนวยความสะดวก เพื่อประโยชน์ทางการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมในหมู่บ้านตากกลาง

การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ หมายถึง หลังจากมีบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมในหมู่บ้านทำให้ลักษณะโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพ รายได้ การกระจายรายได้ ราคาสินค้า สินค้าที่จำหน่ายและการบริโภคใช้สอยของชุมชนมีความแตกต่างไปจากเดิม

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม หมายถึง หลังจากมีบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมในหมู่บ้านทำให้ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคม อาชญากรรม และการย้ายถิ่นของคนและช้างมีความแตกต่างไปจากเดิม

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง หลังจากมีบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมในหมู่บ้านทำให้ลักษณะประเพณี พิธีกรรม ระบบความเชื่อ ทักษะคติ ค่านิยม กฎระเบียบในการปฏิบัติตน การเคารพผู้นำในการเลี้ยงช้างและการเลี้ยงช้างมีความแตกต่างไปจากเดิม

บูรณาการการจัดการแสดงของช้าง หมายถึง การที่หน่วยงานทุกแห่งทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ผู้คนในท้องถิ่นที่มีการเลี้ยงช้างและไม่ได้เลี้ยงช้าง ได้ร่วมมือกันในการจัดการแสดงของช้างขึ้นในหมู่บ้านตากกลาง

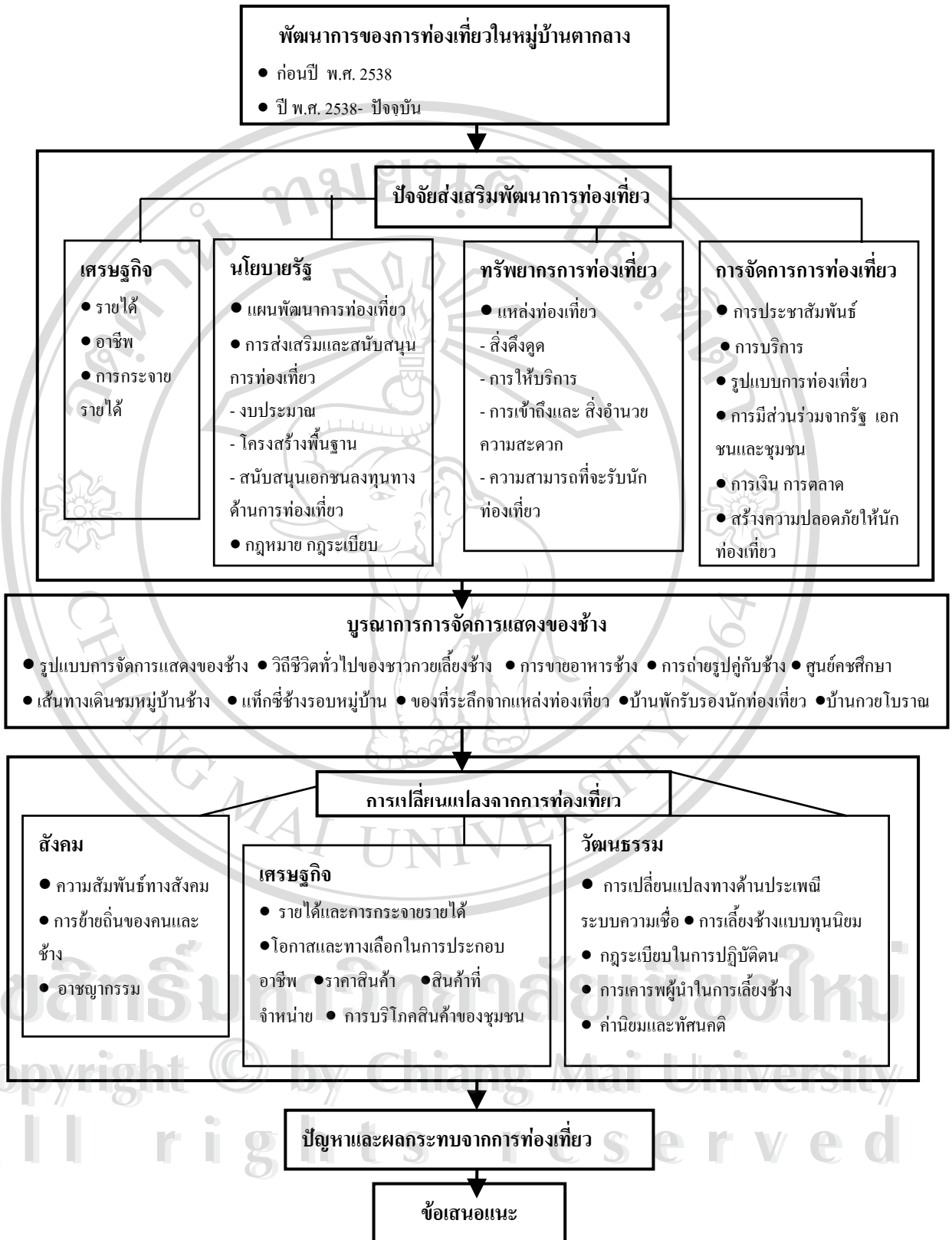
ผลกระทบ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากมีการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมในหมู่บ้านและส่งผลกระทบต่อคนในหมู่บ้านทั้งความคิด ความเชื่อ พฤติกรรม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรม ซึ่งผลกระทบนี้มีทั้งทางบวกและลบ ทางตรงและทางอ้อม

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลดีต่อคนในหมู่บ้านตามที่ตั้งไว้ ผลที่ต้องการได้เป็นไปในทางบวก ทำให้แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้มีความเจริญเติบโตและคนในแหล่งท่องเที่ยวมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่มีคุณค่าควรได้รับการอนุรักษ์ให้คงอยู่ การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมีการจัดการที่ดีที่ไม่กระทบต่อชนรุ่นหลังในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวและต้องไม่ได้รับผลกระทบในทางลบ ที่ชนรุ่นหลังต้องมารับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว

สินค้าทางการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งที่จัดขึ้นเพื่อตอบสนองกับนักท่องเที่ยวซึ่งมีทั้งการแสดงของช้างและวัฒนธรรมได้แก่ ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและการดูแลชีวิตของชาวควยบ้านตากกลาง เป็นต้น สิ่งอำนวยความสะดวกจากหมู่บ้าน รวมถึงการบริการทางด้านความสะดวกเกี่ยวกับที่พัก

1.6 กรอบแนวคิดในการศึกษา

กรอบแนวคิดการศึกษานี้อธิบายถึงพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมในหมู่บ้านตากกลางที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งปัญหาและผลกระทบในพื้นที่ สำหรับพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางมีมาก่อนช่วงปี พ.ศ. 2538 แต่เป็นรูปธรรมชัดเจนในปี พ.ศ.2538 เพราะหลายหน่วยงานได้มีการผลักดันให้มีการจัดการแสดงของช้างในหมู่บ้านขึ้น ต่อมา มีการเพิ่มรูปการนำเสนอวัฒนธรรมของชาวควยเลี้ยงช้างอีกรูปแบบหนึ่ง ปัจจัยที่ทำให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามาส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่แห่งนี้เนื่องจากเห็นว่าทำให้เศรษฐกิจของคนในหมู่บ้านและประเทศได้รับประโยชน์ ไม่ว่าจะทำให้เกิดรายได้ อาชีพและการกระจายรายได้ อีกทั้งนโยบายของรัฐต้องการกระจายพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่ภูมิภาค มีแผนพัฒนาการท่องเที่ยวรองรับโดยให้จังหวัดเป็นผู้ปฏิบัติ มีการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวที่ชัดเจน โดยตั้งองค์กรขึ้นมาเพื่อดูแลการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ มีการจัดสรรงบประมาณสร้างโครงสร้างพื้นฐาน สนับสนุนภาคเอกชนลงทุนเพื่อการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน รวมทั้งมีการคำนึงถึงความปลอดภัยและผลประโยชน์ของนักท่องเที่ยวด้วยการออกกฎหมาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยการท่องเที่ยว ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้เพราะเห็นว่ามีศักยภาพเพียงพอที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ทั้งวัฒนธรรมที่มีประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและการดำเนินชีวิตของชาวควยกับการเลี้ยงช้าง โดยเฉพาะวัฒนธรรมของคนและช้างที่มีลักษณะเฉพาะ มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่น่าสนใจ สภาพพื้นที่ที่เหมาะสมเพราะหมู่บ้านอยู่ใกล้กับป่าสงวนและการบรรจบกันระหว่างแม่น้ำสองสายบริเวณวังทะลุ ที่ชาวบ้านได้นำช้างมาเลี้ยงและประกอบพิธีกรรม ณ พื้นที่แห่งนี้ การบริการแก่นักท่องเที่ยวมีความเหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว การเดินทางมีความสะดวกปลอดภัยและมีหลายทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยว ความสามารถที่รองรับนักท่องเที่ยวในการนั่งชมการแสดงในวันเสาร์ – อาทิตย์มีเพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยว สำหรับปัจจัยในการจัดการการท่องเที่ยวก็มีความสำคัญต่อแหล่งท่องเที่ยว เพราะถ้าหากว่าไม่มีการประชาสัมพันธ์ การจัดการในเรื่องการบริหาร การบริการการเงิน การตลาด ความปลอดภัยที่ไม่ดีหรือมีรูปแบบการท่องเที่ยวไม่น่าสนใจ ก็ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จได้ ดังนั้นควรดึงทุกฝ่ายเข้ามาร่วมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้ได้ข้อสรุปในการจัดการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิผลที่สุด

แผนภูมิ 1.1 กรอบแนวคิดการทำวิจัย

บูรณาการการจัดการแสดงของช้างในหมู่บ้านตากกลาง เริ่มมีการแสดงครั้งแรกในวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2538 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ต่อมาปี พ.ศ. 2543 ได้มีการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กิจกรรมการท่องเที่ยวประกอบด้วย การชมการแสดงของช้าง คู่วิถีชีวิตทั่วไปของชาวทวยเลียงช้าง การขายอาหารช้าง การถ่ายรูปคู่กับช้าง การเดินชมหมู่บ้านตามเส้นทางที่กำหนดไว้ การนั่งแท็กซี่ช้างรอบหมู่บ้าน การขายของที่ระลึกจากคนในหมู่บ้านตากกลาง มีการสร้างบ้านพักรับรองนักท่องเที่ยว ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับช้างและหมู่บ้านตากกลางในศูนย์ศึกษาและการชมบ้านทวยโบราณ เมื่อมีบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมในหมู่บ้านแล้วทำให้ภายในหมู่บ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยว ทั้งด้านสังคมที่มีความสัมพันธ์ทางสังคม การย้ายถิ่นของคนและช้างและการเกิดอาชญากรรมในพื้นที่ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ทั้งในเรื่องรายได้และการกระจายรายได้ของคนในหมู่บ้าน โอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพ ราคาสินค้า สินค้าที่จำหน่าย รวมถึงการบริโภคใช้สอยสินค้าของชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม ทั้งประเพณี ระบบความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติ กฎระเบียบในการปฏิบัติตน การเคารพผู้นำในการเลี้ยงช้าง รวมทั้งการเลี้ยงช้างแบบทุนนิยม และการจัดการแสดงของช้างในหมู่บ้านได้ก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบขึ้นในชุมชนเก่าแก่แห่งนี้อีกด้วย สิ่งที่เกิดขึ้นทำให้หลายฝ่ายต่างต้องการให้มีการแก้ไขเพื่อให้เกิดผลดีต่อการท่องเที่ยว ต่อชุมชนและทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นศิลปวัฒนธรรม จึงร่วมกันคิดและให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

1.7 วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

1.7.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการเชิงปริมาณและคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ สอบถามและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้ข้อมูลที่สามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วน

ส่วนที่หนึ่ง ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลโดยตรง ซึ่งมีการรวบรวมดังนี้

- 1) สภาพทั่วไปในพื้นที่ศึกษา ประกอบด้วย อาชีพ รายได้ ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชาวทวยเลียงช้าง การพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบันของประชากรในพื้นที่ศึกษาหลังจากมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน แหล่งข้อมูลได้จากผู้นำชุมชน คนในชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐ คือ ครูบาใหญ่ ครู องค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กรบริหารส่วนจังหวัด ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ครอบครัวชาวบ้านตากกลาง

2) ข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านตากกลางในอดีตและปัจจุบัน เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน บุคคลที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยว ยุทธวิธีในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากการส่งเสริมเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว อุปสรรค ปัญหาและผลกระทบจากการดำเนินงานบริหารจัดการ ตลอดจนข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต แหล่งข้อมูลได้จากผู้นำชุมชน คนในชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐ คือ ครูบาใหญ่ ครู องค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กรบริหารส่วนจังหวัด ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ครอบครัวชาวบ้านตากกลาง

ส่วนที่สอง ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ค้นคว้าได้จากแหล่งต่าง ๆ คือ

1) แผนที่ภูมิประเทศ มาตราส่วน 1: 50,000 ลำดับชุด L 7017 ระวัง 5639I และ 5739IV จากกรมแผนที่ทหาร เพื่อศึกษาดำเนินการที่ตั้งของหมู่บ้านตากกลาง เส้นทางน้ำและเส้นทางคมนาคม

2) ข้อมูลจำนวนประชากรในพื้นที่ศึกษา พ.ศ. 2538 - 2546 จากสถานีอนามัยบ้านตากกลาง

3) ข้อมูลทางด้านวิชาการที่เป็นเอกสารและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ มีการศึกษารวบรวมข้อมูลจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดสถาบันราชภัฏสุรินทร์ หอวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏสุรินทร์ และที่ว่าการอำเภอท่าตูมและศาลากลางจังหวัดสุรินทร์

1.7.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มาจากประชากร 6 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง ประชาชนในหมู่บ้านตากกลาง ทั้งครอบครัวที่มีการเลี้ยงช้างและไม่มี การเลี้ยงช้าง ซึ่งมีทั้งหมด 232 ครอบครัว

กลุ่มที่สอง ครอบครัวที่มีการเลี้ยงช้างในหมู่บ้านต่าง ๆ ในเขตตำบลกระโพ (ยกเว้นหมู่บ้านตากกลาง) อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ โดยเป็นเจ้าของช้าง 53 ครอบครัวและมีหลายครอบครัวที่มีการเลี้ยงช้างของผู้อื่นแต่ไม่มีการสำรวจเก็บสถิติไว้

กลุ่มที่สาม เจ้าหน้าที่รัฐ มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด เจ้าหน้าที่ของอำเภอท่าตูม องค์กรบริหารส่วนตำบล ครูในพื้นที่ทั้งในโรงเรียนระดับมัธยมและระดับประถม เจ้าหน้าที่อนามัย

กลุ่มที่สี่ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานเอกชน มีมูลนิธิอนุรักษ์และคุ้มครองช้างสุรินทร์ มูลนิธิหมู่บ้านช้างการบินไทยสุรินทร์ สำนักพระราชวัง

กลุ่มที่ห้า ผู้ประกอบการภาคธุรกิจ คือ บริษัทสระเร็นเฮ้าทัวร์
กลุ่มที่หก บุคคลอื่น ๆ ที่เคยเป็นผู้จัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านและนักวิชาการ
 ประจำศูนย์คชศึกษา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

โดยกลุ่มที่หนึ่งและกลุ่มที่สองใช้ในการสอบถาม ซึ่งความตั้งใจในช่วงแรกนั้นต้องการ
 สอบถามประชากรในกลุ่มที่หนึ่งให้ได้ร้อยละ 100 คือ 232 ชุด แต่เมื่อเข้าไปในพื้นที่ปรากฏว่ามี
 ปัญหาและอุปสรรคทำให้ไม่สามารถเก็บแบบสอบถามได้ตามต้องการ เก็บได้เพียง 176 ชุด ดังนั้น
 เพื่อให้ได้จำนวนตามที่ต้องการจึงมีการสอบถามในกลุ่มที่สองเพื่อทดแทนกลุ่มที่หนึ่งและเพื่อไว้อีก
 3 ชุด รวม 59 ชุด รวมแบบสอบถามที่ได้ทั้งหมด 235 ชุด สาเหตุนำกลุ่มที่สองเข้ามาทดแทนกลุ่ม
 ที่หนึ่ง เป็นเพราะว่ากลุ่มนี้บางคนได้เคยนำช้างมาร่วมแสดงในวันเสาร์- วันอาทิตย์ กิจกรรมงาน
 บวชนาคช้างประจำปีของหมู่บ้าน หรือกิจกรรมอื่น ๆ ในหมู่บ้านตากกลาง ทำให้รับรู้สิ่งที่เกิดขึ้น
 ในหมู่บ้านเป็นอย่างดี ส่วนกลุ่มที่สามภณณนั้น มีการสัมภาษณ์ในเชิงลึกกับทุกกลุ่มประชากรที่
 เห็นว่ามีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาเป็นอย่างดี ซึ่งกลุ่มที่สามถึงที่หกนั้นสอบถามตัวแทน 1 คน
 จากทุกหน่วยงาน ทุกองค์กรเอกชนที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ยกเว้น
 ว่าองค์กรนั้นได้ยกเลิกไปแล้ว หรือกลุ่มที่ห้าที่สัมภาษณ์เพียงบริษัทเดียวเนื่องจากว่าในปัจจุบันมี
 เพียงบริษัทนี้เท่านั้นที่ยังเกี่ยวข้องในการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ส่วนกลุ่มที่หกสอบถามทุกคนที่เป็น
 เคยมีส่วนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านแห่งนี้

กลุ่มที่หนึ่ง ประชาชนที่มีการเลี้ยงช้างและไม่เลี้ยงช้างในหมู่บ้านตากกลาง จำนวน
 176 คน

กลุ่มที่สอง ครอบครัวที่เลี้ยงช้างหมู่บ้านอื่น ๆ ในตำบลกระโพ (ยกเว้นหมู่บ้าน
 ตากกลาง) อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 59 คน

กลุ่มที่สาม เจ้าหน้าที่รัฐ จำนวน 9 คน มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว
 จังหวัดสุรินทร์ 1 คน องค์กรการบริหารส่วนจังหวัด 1 คน จากองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน ครู
 ในพื้นที่ทั้งในโรงเรียนระดับมัธยม 1 คน และระดับประถม 1 คน เจ้าหน้าที่อนามัย 1 คน เจ้า
 หน้าที่ของอำเภอท่าตูม 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 1 คน

กลุ่มที่สี่ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานเอกชน จำนวน 3 คน จากมูลนิธิธิดานุรักษ์และ
 คุ้มครองช้างสุรินทร์ 1 คน มูลนิธิหมู่บ้านช้างการบินไทยสุรินทร์ 1 คน สำนักพระราชวัง 1 คน

กลุ่มที่ห้า ผู้ประกอบการภาคธุรกิจ 1 คน จากบริษัทสระเร็นเฮ้าทัวร์

กลุ่มที่หก บุคคลอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง

3 คน คือเคยเป็นผู้จัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง 2 คน และเป็นนักวิชาการประจำศูนย์การศึกษา 1 คน

1.7.3 เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวม

ในการศึกษาและวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้วิธีเก็บข้อมูลดังนี้

วิธีที่หนึ่ง การสังเกต ใช้ศึกษาในการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่มีการจัดการแสดงช้างในพื้นที่ศึกษา ทั้งในเรื่องวัฒนธรรม ที่มีประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ความรู้ภูมิปัญญาของท้องถิ่น การสืบทอดวิธีการเลี้ยงช้างตามบรรพบุรุษ จากคนในชุมชน นักท่องเที่ยว รวมทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและเอกชนที่เข้ามาส่งเสริมให้หมู่บ้านแห่งนี้หมู่บ้านการท่องเที่ยว

วิธีที่สอง การสัมภาษณ์ ใช้ศึกษาข้อมูลในเชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงช้างแบบเก่ากับแบบใหม่ ความสัมพันธ์ของคนกวยเลี้ยงช้าง ข้อมูลรายได้ อาชีพ ปัญหาและอุปสรรคในบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม จากผู้นำทางด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในหมู่บ้าน เป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องเหล่านั้นได้ดีกว่าคนทั่วไปหรือเป็นที่ยอมรับจากคนในสังคม ได้แก่ ผู้นำในการเลี้ยงช้าง ผู้นำด้านการปกครอง เจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชนที่เข้ามาส่งเสริมให้หมู่บ้านแห่งนี้หมู่บ้านการท่องเที่ยว เช่น เจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษา เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลและองค์การบริหารส่วนจังหวัด เจ้าหน้าที่อำเภอท่าตูมที่ดูแลการท่องเที่ยวและข้อมูลช้างในหมู่บ้านตากกลาง มูลนิธิหมู่บ้านช้างการบินไทย สุรินทร์ มูลนิธิอนุรักษ์และคุ้มครองช้าง สำนักพระราชวัง และบุคคลอื่น ๆ คือ ครู เจ้าหน้าที่อนามัย พระสงฆ์ในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลง อุปสรรค ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการบูรณาการการจัดการแสดงช้างและวัฒนธรรมในหมู่บ้าน

วิธีที่สาม แบบสอบถาม เก็บข้อมูลทั่วไปและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รูปแบบการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมภายในหมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากการท่องเที่ยว รวมทั้งข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง เมื่อสร้างแบบสอบถามก็นำไปทดสอบในพื้นที่ที่เลือกไว้เสร็จแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นโดยสอบถามจำนวน 235 ตัวอย่างจากประชากรในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ใกล้เคียง

สำหรับแบบสอบถามประกอบด้วย 6 ส่วน คือ

- 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มี 11 ข้อ
- 2) ข้อมูลด้านปัจจัยส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง มี 18 ข้อ
- 3) ข้อมูลความพึงพอใจต่อบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมของ

ชาวทวายหมู่บ้านตากกลาง มี 10 ข้อ ส่วนนี้เป็นคำถามแบบประเมินค่า ใช้เป็นเครื่องมือในการวัดความคิดเห็นและทัศนคติต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งแบ่งเป็น 5 ระดับ โดยมีรายละเอียดดังนี้

การประเมินผลมีเกณฑ์ดังนี้

- 5 หมายถึง ได้รับความสนใจหรือพึงพอใจในกิจกรรมที่จัดแสดงนั้น มากที่สุด
- 4 หมายถึง ได้รับความสนใจหรือพึงพอใจในกิจกรรมที่จัดแสดงนั้น มาก
- 3 หมายถึง ได้รับความสนใจหรือพึงพอใจในกิจกรรมที่จัดแสดงนั้น ปานกลาง
- 2 หมายถึง ได้รับความสนใจหรือพึงพอใจในกิจกรรมที่จัดแสดงนั้น น้อย
- 1 หมายถึง ได้รับความสนใจหรือพึงพอใจในกิจกรรมที่จัดแสดงนั้น น้อยที่สุด/
ไม่ได้รับความสนใจเลย

โดยกำหนดเกณฑ์การแปลค่าเฉลี่ยในการแปลความหมายของคะแนน ใช้คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างเป็นเกณฑ์ใช้หลักเกณฑ์ในการแปลผล โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง (ประครอง กรรณสูต, 2535) เพื่อแบ่งระดับการประเมินค่า ได้ดังนี้

ช่วงคะแนน 4.21 - 5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด

ช่วงคะแนน 3.41 - 4.20 หมายถึง ระดับมาก

ช่วงคะแนน 2.61 - 3.40 หมายถึง ระดับปานกลาง

ช่วงคะแนน 1.81 - 2.60 หมายถึง ระดับน้อย

ช่วงคะแนน 1.00 - 1.80 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

4) ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยว ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม มี 20 ข้อ

5) ข้อคิดเห็นในเรื่องปัญหาและผลกระทบจากบูรณาการการจัดการแสดงของช้าง และวัฒนธรรมในหมู่บ้านตากกลาง มี 36 ข้อ ส่วนนี้เป็นคำถามแบบประเมินค่า ใช้เป็นเครื่องมือในการวัดความคิดเห็นและทัศนคติต่อปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยว ซึ่งแบ่งเป็น 5 ระดับ ดังมีรายละเอียดข้อ 3)

1.7.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่มีการสร้างเครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จเรียบร้อยแล้วได้มีการตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์และประมวลผลตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

ข้อที่หนึ่ง ศึกษาและวิเคราะห์เชิงประวัติการพัฒนากการท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้อง

ในการผลักดันและสนับสนุนให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งได้มีการแบ่งออกเป็นสองช่วงเวลาศึกษา คือช่วงแรกในปี พ.ศ. 2498 - 2537 และช่วงที่ 2 ปี พ.ศ. 2538 - ปัจจุบัน ใช้ปีที่มีการจัดการแสดงช้างในหมู่บ้านตากกลางเป็นเกณฑ์

ข้อที่สอง วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจที่มีรายได้อาชีพและการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นที่เกิดจากการท่องเที่ยว ทางด้านนโยบายของรัฐ ที่มีแผนพัฒนาการท่องเที่ยวรองรับกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นด้านงบประมาณที่เข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว มีการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว มีการสนับสนุนภาคเอกชนในการลงทุนทางด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทำให้เกิดงานและรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังมีการออกกฎหมาย กฎระเบียบเพื่อให้การดำเนินงานในกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถขับเคลื่อนไปได้ตามทิศทางที่ต้องการ ทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ปัจจัยทางด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว คือ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยววัฒนธรรม การให้บริการที่พึงพอใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว การคมนาคมที่เข้าถึงสะดวกและสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นที่พัก อาหาร การสื่อสาร รวมทั้งความสามารถที่รองรับนักท่องเที่ยวที่มาชมการแสดงของช้างในวันเสาร์-อาทิตย์ มีความสำคัญต่อระดับความสำเร็จ ในกิจกรรมการท่องเที่ยว ทางด้านการจัดการการท่องเที่ยว การประสบความสำเร็จได้ต้องมีปัจจัย เรื่องการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับข้อมูลการท่องเที่ยว มีการจัดการบริการที่ดี มีรูปแบบของการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ มีความแปลกใหม่ การมีส่วนร่วมจากรัฐ เอกชนและชุมชนในท้องถิ่น การจัดการทางการเงินและกลยุทธ์ทางการตลาดที่เหมาะสม รวมทั้งปัจจัยเรื่องการสร้างความมั่นใจและความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว โดยใช้วิธีการบรรยายจากสถิติเชิงพรรณนาที่ได้จากการสอบถาม

ข้อที่สาม การวิเคราะห์บูรณาการการจัดการแสดงของช้าง ที่มีรูปแบบการจัดการแสดงของช้าง ของที่ระลึกจากแหล่งท่องเที่ยว การจัดเส้นทางในการเดินชมหมู่บ้าน การนั่งแท็กซี่ช้างเพื่อดูสภาพธรรมชาติรอบหมู่บ้านตากกลาง การแสดงวิถีชีวิตทั่วไปของชาวกวย มีทั้งการแต่งกายแบบชาวกวย ลักษณะบ้านชาวกวยดั้งเดิม สาธิตการเลี้ยงช้าง การสร้างงานศิลปหัตถกรรมของชาวกวยไม่ว่าจะเป็นการทำแห่งและการทำตะขอช้าง อีกทั้งบูรณาการการจัดการแสดงของช้างมีการขายอาหารช้าง ถ่ายรูปคู่กับช้าง บ้านพักรับรองนักท่องเที่ยว ศูนย์ศึกษาและบ้านกวยโบราณ โดยใช้วิธีการบรรยายจากสถิติเชิงพรรณนา ที่ได้จากการสัมภาษณ์ สอบถามและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ข้อที่สี่ การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม มีข้อมูลเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของคนและช้าง ประเภทของอาชญากรรม ความสัมพันธ์ทางสังคม ระหว่างคนในครอบครัว หมู่ญาติ คนในชุมชน นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยี่ยมชม ใช้วิธีการบรรยายจากสถิติเชิงพรรณนาที่ได้จากการสัมภาษณ์และสอบถาม

ข้อที่ห้า การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมที่เกิดจากการท่องเที่ยวทั้งทางด้านประเพณี ระบบความเชื่อในเรื่องการเช่นไหว้ผีปะกำและการทำปะชิมอช้างใหม่ ค่านิยม ทศนคติทางวัตถุนิยมที่มีการปฏิบัติตามอย่างนักท่องเที่ยว กฎระเบียบในการปฏิบัติตนของชาวควยเลี้ยงช้างที่มีกฎการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แต่เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาภู่เหล่านี้ได้คลายลงไป การเคารพผู้นำในการเลี้ยงช้างซึ่งอดีตจะมีผู้นำที่เรียกว่าครุบาใหญ่โดยการเลือกจากผู้ที่มีความสามารถในการคล้องช้างป่าได้จำนวนมากและมีความเก่งในด้านเส้นทางช้าง เมื่อมีการเลือกผู้นำแล้วทุกคนจะต้องมีความเชื่อความเคารพในการตัดสินใจจากครุบาใหญ่ แต่ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงการเคารพและเชื่อฟังเข้าไปสู่ผู้นำของชุมชนที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และคนอื่น ๆ ที่ถือว่าเป็นคนของหน่วยงานรัฐ การเคารพและเชื่อฟังต่อครุบาใหญ่ได้ลดลง รวมถึงมีการเลี้ยงช้างแบบทุนนิยมเข้ามาในชุมชนเลี้ยงช้างเก่าแก่ที่มีกฎระเบียบ ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ใช้การบรรยายจากสถิติเชิงพรรณนา ด้วยวิธีการศึกษาจากการสัมภาษณ์และสอบถาม

ข้อที่หก การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจในเรื่องรายได้ก่อนกับหลังที่มีการจัดการแสดงของช้าง ใช้สถิติการวิเคราะห์แบบ Wilcoxon test ส่วนการเปลี่ยนแปลงปัจจัยอื่น คือการกระจายรายได้สู่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวหรือประกอบอาชีพอื่น โอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพ ราคาสินค้า ลักษณะสินค้าที่นำมาจำหน่ายในแหล่งท่องเที่ยว และการบริโภคใช้สอยสินค้าของชุมชน ใช้วิธีการบรรยายจากสถิติเชิงพรรณนา ที่ได้จากการสัมภาษณ์

ข้อที่เจ็ด การวิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบจากการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ใช้การบรรยายจากสถิติเชิงพรรณนาจากการสอบถามและสัมภาษณ์

ในแต่ละข้อที่ใช้สถิติเชิงพรรณนาซึ่งประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการวัดค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน เป็นต้น

บทที่ 2

วรรณกรรมปริทัศน์

2.1 แนวความคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชน: บูรณาการจัดการแสดงของข้างในบ้านตากกลางนี้จะนำแนวคิดไปใช้ด้วยกัน 3 แนวคิดด้วยกัน คือ แนวคิดระบบการท่องเที่ยว แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยว แนวคิดการเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยว

2.1.1 แนวความคิดเกี่ยวกับระบบการท่องเที่ยว

ระบบการท่องเที่ยวมีองค์ประกอบ 7 ด้านคือ นักท่องเที่ยว สินค้าท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยว การคมนาคมขนส่ง ข้อมูลข่าวสารและการบริการ ความปลอดภัยและการอำนวยความสะดวกในด้านการท่องเที่ยว องค์ประกอบด้านโครงสร้างพื้นฐาน และการสนับสนุนอื่น ๆ (วรรณ วลัยวิช, 2546) องค์ประกอบทั้งหมดนี้ต้องมีการเชื่อมโยงซึ่งกันและกันจึงทำให้การท่องเที่ยวประสบความสำเร็จ และรัฐบาลก็เห็นว่าองค์ประกอบทั้งหมดนี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ จึงได้พยายามมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งให้มีองค์ประกอบของการท่องเที่ยวให้ครบทั้ง 7 ด้าน ที่สามารถกระตุ้นให้เกิดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นอกจากนี้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ให้มีองค์ประกอบทั้ง 7 ด้านเข้ามายังเป็นผลดีแก่นักท่องเที่ยวด้วย ที่สามารถเลือกแหล่งท่องเที่ยวได้ตามความสนใจ และองค์ประกอบทั้ง 7 ประการยังประกอบด้วยปัจจัยย่อยอีกที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว คือ

ประการที่หนึ่ง นักท่องเที่ยว ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของธุรกิจการท่องเที่ยว ประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1) ลักษณะของนักท่องเที่ยว ที่มาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภทว่า แต่ละประเภทมีลักษณะนักท่องเที่ยวเป็นอย่างไร โดยจำแนกตามลักษณะเพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้ เชื้อชาติหรือสัญชาติ ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะนักท่องเที่ยวมีผลต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพราะนักท่องเที่ยวลักษณะต่าง ๆ ก็มีความสนใจที่จะท่องเที่ยวตามประเภทแหล่งท่องเที่ยวไม่เหมือนกัน

2) การกระจายของนักท่องเที่ยว ว่านักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามานั้นมาจากประเทศใดบ้าง มีจำนวนมากน้อยเพียงใด และนิยมไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวใด เพราะเหตุใด

3) กิจกรรมต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเพราะเหตุใด ซึ่งอาจมีเหตุผลการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพื่อการประชุม การพักผ่อนหย่อนใจ การแข่งขันกีฬา การเจรจาธุรกิจ หรือเยี่ยมญาติ

4) ฤดูกาลท่องเที่ยว ว่านักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวในฤดูใดมาก ฤดูใดน้อย เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น ซึ่งสามารถนำข้อมูลมาส่งเสริมการท่องเที่ยวตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยว

5) ทักษะคตินักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว ต่อประเทศที่ตนไปเที่ยวว่าเป็นอย่างไร ทั้งในแง่บวกและลบ เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

ประการที่สอง สินค้าท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยวต้องเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจในแหล่งท่องเที่ยว ที่มีความโดดเด่น มีลักษณะเฉพาะ มีสิ่งที่มีคุณค่าด้านต่าง ๆ หลายอย่างที่ให้ความรู้ ความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยว เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าต่าง ๆ ดังนี้

1) คุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น มีสิ่งที่น่าสนใจด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ สถาบันทางการเมืองหรือการศึกษา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อนุสาวรีย์และสิ่งก่อสร้างใหม่ ๆ

2) วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศนั้น ๆ เช่น ประเพณีขนบธรรมเนียม ศิลปะต่าง ๆ การละเล่นพื้นเมือง อาหารและหัตถกรรมต่าง ๆ

3) ทิวทัศน์หรือทัศนียภาพต่าง ๆ เช่น ภูเขา แม่น้ำ น้ำตก ทะเล ป่าไม้ สัตว์ป่าและอุทยานแห่งชาติ

4) สถานที่พักผ่อนหย่อนใจต่าง ๆ เช่น การแข่งขันกีฬา การแสดงต่าง ๆ สวนสนุก สวนสัตว์ ซิวัดยามราตรี สวนเกษตร การป็นหน้าผาและกาสีโน

5) ความประทับใจจากลมฟ้าอากาศ เช่น อากาศเย็นสบาย ไม้ร้อนจัดและหนาวจัด

ประการที่สาม การคมนาคมขนส่ง นับเป็นปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจและธุรกิจการท่องเที่ยวดำเนินต่อไปได้ การท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับเทคโนโลยีขนส่งที่ก้าวหน้า ไม่ว่าจะเป็นทางบก ทางอากาศ และทางน้ำ (Kaiser,1978) ซึ่งในเรื่องการคมนาคมต้องพิจารณาถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว

1) รูปแบบของการคมนาคมขนส่ง การคมนาคมขนส่งแต่ละรูปแบบจะแตกต่างกัน

กันไปตามลักษณะของการประกอบการและตามความต้องการของนักท่องเที่ยว

- 2) การคมนาคมขนส่งเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว สภาพการเดินทางสะดวก ปลอดภัย รวดเร็วและมีมาตรฐานดีไม่น้อยเพียงใด
- 3) การคมนาคมขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยว รูปแบบและมาตรฐานของการคมนาคมขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น รถนำเที่ยวมีจำนวนเพียงพอหรือไม่ คุณภาพและมาตรฐานของยานพาหนะตลอดจนความสะดวกและปลอดภัย
- 4) แบบแผนการเดินทางของนักท่องเที่ยว เช่น เป็นหมู่คณะ กลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่ ยานพาหนะที่ใช้เป็นของส่วนตัวหรือของสาธารณะ
- 5) บริเวณหรือสถานที่ให้บริการแก่ผู้โดยสารหรืออุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการใช้ยานพาหนะประเภทนั้น ๆ เช่น สถานีขนส่งหรือบริการเดินทาง ระหว่างทางและปลายทาง
- 6) รูปแบบหรือปัญหาการจราจร ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน คือ กรุงเทพมหานคร เป็นปัญหาสำคัญทั้งต่อคนในกรุงเทพมหานครและนักท่องเที่ยว

ประการที่สี่ ข้อมูลข่าวสารและการบริการ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว เพื่อชักจูงให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในประเทศมากยิ่งขึ้น เช่น หนังสือแนะนำเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว แผ่นพับ แผนที่และเอกสารแนะนำต่าง ๆ การโฆษณาประชาสัมพันธ์ เพื่อชักจูงให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว การส่งเสริมและให้ความรู้ใหม่ ๆ อบรมการนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ รายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง จัดทำแผนที่เส้นทางและแผนที่ท่องเที่ยวของสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง นอกจากนี้สิ่งสำคัญที่สุดของธุรกิจการท่องเที่ยวอีกประการหนึ่งคือ การบริการ ประกอบด้วย ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่สะอาด ปลอดภัย ราคาเหมาะสม อาหารและเครื่องดื่ม ห้องน้ำที่สะอาด สะดวกสบายและเหมาะสมกับสถานที่ (Clark and Stankey, 1979) ของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง บริการด้านสถานที่จอดรถ บริการด้านสถานที่และอุปกรณ์สำหรับออกกำลังกาย รวมถึงความต้องการอย่างอื่น เช่น นักเคมี ร้านขายยา ร้านอาหาร ร้านเสื้อผ้า ร้านตัดผม ศูนย์ขายยา หรือส่งเสริมให้เกิดการบริการสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว

ประการที่ห้า ความปลอดภัยและการอำนวยความสะดวกด้านการเข้าเมือง ต้องมีการคำนึงถึงมากที่สุด อาจจะทำให้หลายอย่าง คือ

- 1) การแนะนำเจ้าของท้องถิ่นให้ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวเมื่อได้รับความเดือดร้อน
- 2) การแนะนำนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับเรื่องการป้องกันและระมัดระวังตน เพื่อมิให้ได้รับอันตรายในด้านต่าง ๆ
- 3) กำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

4) ขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

5) จัดหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือและให้บริการด้านต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว การอำนวยความสะดวกในการเข้าเมือง ควรจะมีให้กับนักท่องเที่ยวให้มากที่สุด เพราะจะทำให้ให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจตั้งแต่ก้าวแรกที่ได้เดินทางเข้าสู่ประเทศนั้น ๆ โดยให้ความสะดวกในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ระเบียบพิธีการเข้าเมือง เช่น การทำวีซ่า และศุลกากร
- 2) การขนส่งกระเป๋าของผู้โดยสาร
- 3) บริการการขนส่งระหว่างท่าอากาศยาน หรือสถานีขนส่งกับที่พัก
- 4) การอำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ แก่ผู้โดยสาร ที่สถานีขนส่งและท่า

อากาศยาน

ประการที่หก องค์ประกอบด้านโครงสร้างพื้นฐาน ต้องมีเพียงพอตามความจำเป็นที่จะสนับสนุนความสะดวกและให้บริการแก่นักท่องเที่ยว อีกทั้งต้องเอื้อประโยชน์ต่อสาธารณชน (Pearce, 1981) จึงทำให้ธุรกิจการท่องเที่ยวสามารถดำเนินไปได้ด้วยดีและก่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว ทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีการพัฒนาศักยภาพเพิ่มขึ้น ได้แก่

1) การไฟฟ้า มีเพียงพอและใช้การได้ดี ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ประกอบการและใช้บริการ รวมทั้งความปลอดภัยด้วย

- 2) การประปา สะอาดถูกหลักอนามัยและมีปริมาณเพียงพอแก่การบริการ
- 3) การสื่อสาร โทรเลข โทรศัพท์ โทรสาร สะดวก รวดเร็วและมีปริมาณของ

หน่วยบริการเพียงพอ

- 4) ความสามารถในการกำจัดขยะและสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ

5) สถานพยาบาลและโรงพยาบาลต่าง ๆ ทันสมัย สะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย และคำรักษาพยาบาลอยู่ในอัตราที่ยุติธรรม

ประการที่เจ็ด การสนับสนุนอื่น ๆ เป็นการเพิ่มความความสะดวกสบายให้นักท่องเที่ยว เช่น การเงิน การธนาคาร ระเบียบต่าง ๆ ของสถานที่ศึกษาหรือแหล่งค้นคว้า ความร่วมมือระหว่างประเทศ ตลอดจนความสุภาพอ่อนโยนและมีไมตรีต่อกัน

นอกจากนี้มีหลายบุคคลที่ให้ทัศนะเกี่ยวกับระบบการท่องเที่ยวว่ามีองค์ประกอบได้บ้าง เช่น McIntosh, Ritchies and Goelner (1989) ว่าต้องประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1) นักท่องเที่ยว ที่ต้องการค้นหาประสบการณ์และความพึงพอใจ โดยจะแสวงหาและเลือกแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเพื่อสนองความพึงพอใจ

2) ธุรกิจที่จำหน่ายสินค้าและให้บริการสำหรับนักท่องเที่ยว นักธุรกิจจะเห็นว่านักท่องเที่ยวเป็นโอกาสในการหาผลประโยชน์จากการจัดเตรียมผลิตภัณฑ์และบริการเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

3) หน่วยงานราชการในท้องถิ่นหรือในพื้นที่จะมองว่านักท่องเที่ยวช่วยพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่น ช่วยสร้างรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่น

4) ชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นจะมองการท่องเที่ยวเป็นวัฒนธรรมและนำมาซึ่งการจ้างงาน การที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในท้องถิ่นจำนวนมากอาจให้ทั้งผลประโยชน์และผลเสียต่อท้องถิ่น

นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่จะช่วยรองรับหรือสนับสนุนการท่องเที่ยว คือ

- 1) ทรัพยากรธรรมชาติ
- 2) โครงสร้างพื้นฐาน
- 3) สิ่งอำนวยความสะดวก
- 4) การขนส่ง
- 5) การต้อนรับและทรัพยากรทางวัฒนธรรม การต้อนรับซึ่งก็คือ ทัศนคติของชุมชนท้องถิ่นต่อนักท่องเที่ยว ความเป็นมิตรของคนในท้องถิ่น เป็นต้น

Gee, Choy and Makens (1984) ได้แบ่งองค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวตามความสัมพันธ์ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวกับธุรกิจหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

1) ธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรงต่อนักท่องเที่ยว ได้แก่ ธุรกิจที่พัก ร้านอาหาร บริษัทการบิน บริษัทขนส่งต่าง ๆ ตัวแทนนำเที่ยว ร้านค้าปลีก เป็นต้น

2) ธุรกิจที่สนับสนุนโดยตรงและทางอ้อมต่อนักท่องเที่ยว ได้แก่ ธุรกิจจัดนำเที่ยว ธุรกิจผลิตสิ่งพิมพ์การท่องเที่ยว ธุรกิจวิจัยตลาดและข้อมูลตลาดการท่องเที่ยว เป็นต้น

3) หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ที่พัฒนาการท่องเที่ยวโดยตรงและทางอ้อม ได้แก่ นักวางแผนและพัฒนา หน่วยงานของรัฐและเอกชน สถาบันการเงิน ธุรกิจก่อสร้าง สถาบันการศึกษาและฝึกอบรม เป็นต้น

ส่วน Lundberg (1985) กล่าวว่าระบบการท่องเที่ยวต้องประกอบด้วย

- 1) ร้านอาหาร
- 2) ที่พัก ประกอบด้วย โรงแรม รีสอร์ท คอนโดมิเนียม บ้านจัดสรร เกสต์เฮ้าส์ และที่พักพร้อมอาหารเช้า

3) การขนส่ง ประกอบด้วย รถยนต์ เครื่องบิน รถเช่า รถบัส รถไฟและเรือ

- 4) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย การศึกษาตลาด การศึกษาความเป็นไปได้ด้านสถาปัตยกรรม วิศวกรรมและสถาบันการเงิน
- 5) การวิจัยทางการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ประชากร พฤติกรรม จิตวิทยา การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์
- 6) ส่วนราชการ ประกอบด้วย สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งชาติ สำนักงานการท่องเที่ยวระดับภูมิภาคและสำนักงานการท่องเที่ยวระดับท้องถิ่น
- 7) นักการตลาดท่องเที่ยว ประกอบด้วย ตัวแทนนำเที่ยว บริษัทนำเที่ยวและบริษัทนำเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล
- 8) สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย สวนสาธารณะ พิพิธภัณฑ์ของเมือง สวนและบ้านที่มีความยิ่งใหญ่และสวยงาม
- 9) สิ่งอำนวยความสะดวกด้านนันทนาการ ประกอบด้วย อุทยานแห่งชาติ สถานที่ตั้งแคมป์ การแสดงดนตรี คอนเสิร์ตและโรงมหรสพ
- 10) อื่น ๆ ประกอบด้วย สถานีบริการ ศูนย์บริการ ร้านขายของ ร้านเสื้อผ้า การถ่ายภาพและอุปกรณ์กีฬา

2.1.2 แนวความคิดการพัฒนาการท่องเที่ยว

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวบนพื้นที่แต่ละแห่งจะต้องมีการจัดการบริหารพื้นที่หรือสถานที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์กับทุกฝ่าย ทั้งคนในชุมชน นักท่องเที่ยวและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ประเด็นที่ต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษอีกหลายประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ความปรารถนาหรือความต้องการของผู้มาท่องเที่ยว ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว จำเป็นต้องทราบความต้องการถึงประเภทและบริการการท่องเที่ยวของคนส่วนใหญ่ในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต วิชาการทางเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับอุปสงค์และอุปทานสามารถนำมาประยุกต์ได้ในกรณีนี้ สถานที่ท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน-โบราณวัตถุ สถานที่และสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ อาจดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ (ที่เป็นนักวิชาการทางสังคมศาสตร์และค่อนข้างจะเป็นผู้สูงอายุ) ได้มาก ในขณะที่แหล่งท่องเที่ยวประเภทสวยงามตามธรรมชาติ จะดึงดูดนักท่องเที่ยวคนในประเทศและนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เป็นคนในวัยหนุ่มสาวมากกว่า อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าแนวโน้มของสถานที่ท่องเที่ยวประเภทหลัง จะดึงดูดนักท่องเที่ยวมากขึ้นในอนาคต เพราะนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการเห็นสภาพสิ่งแวดล้อมในยามพักผ่อนที่แตกต่างไปจากความจำเจของสถานที่ทำงานประจำซึ่งตั้งอยู่ในเมือง

ประการที่สอง ความสามารถในการใช้บริการของผู้มาท่องเที่ยว ควรมีการกำหนด ค่าธรรมเนียมค่าใช้จ่ายหรือค่าบริการที่สมเหตุสมผล การตั้งค่าธรรมเนียมการใช้หรือค่าบริการไว้สูงหรือซ้ำซ้อน เป็นต้นว่า เก็บค่าผ่านประตูทุกครั้งที่ใช้บริการแต่ละประเภท ราคาอาหารและที่พักสูงเกินควร สิ่งเหล่านี้อาจเป็นเหตุที่ทำให้นักท่องเที่ยวเปลี่ยนใจไปใช้บริการของสถานที่อื่นที่ ถูกกว่าและต้องเหมาะสมกับระดับรายได้ที่มี

ประการที่สาม ความสะดวกในการเดินทางและการเข้าถึง ปัจจุบันมีความสำคัญมากในการพัฒนาการท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ไกลเกินไป ถึงแม้การคมนาคมสะดวกหรือสถานที่ท่องเที่ยวตั้งอยู่ใกล้แต่มีความลำบากในการเข้าถึง ย่อมทำให้ผู้ท่องเที่ยวเกิดความท้อแท้ที่จะไปใช้บริการ ทั้งนี้เว้นเสียแต่ว่าสถานที่นั้นจะมีสิ่งดึงดูดใจหรือทำให้นักท่องเที่ยวเป็นพิเศษ เช่น การปีนเขาเพื่อพิชิตให้ถึงยอดเขา การล่องแก่งและการบุกป่าผจญภัย

ประการที่สี่ ความสามารถที่จะรับได้ของสถานที่ แม้สิ่งที่ต้องนำมาพิจารณาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั้งสามประเภทดังกล่าวแล้วจะได้รับการพิจารณาว่ามีความเหมาะสมอย่างมาก แต่ถ้าความสามารถที่จะรับได้ของสถานที่ที่จะถูกพัฒนามีต่ำ ย่อมทำให้การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความยากลำบาก ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้เป็น 3 ประการ คือ

1) ความสามารถรองรับได้เชิงกายภาพ หมายถึง สภาพทางกายภาพของสถานที่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ตามความประสงค์ของเจ้าของหรือผู้จัดการ การพัฒนาพื้นที่ราบเพื่อให้มีลักษณะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแบบภูเขา มีถ้ำและน้ำตก คงเป็นไปได้ยากทำนองเดียวกันการจะเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิประเทศที่เป็นป่าเขาให้เป็นที่ราบหรือชายหาดก็ทำได้ลำบากเช่นกัน

2) ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม หมายถึง ความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถรองรับหรือการบริการแก่ผู้มาเที่ยวจำนวนสูงสุด โดยปกติสถานที่ท่องเที่ยวประเภทชายหาดและเกาะแก่งจะมีความสามารถที่จะรับได้ทางสังคมสูง และสถานที่ท่องเที่ยวประเภทป่าเขา จะมีความสามารถในลักษณะเดียวกันค่อนข้างต่ำ อย่างไรก็ตามคงต้องพิจารณาประกอบด้วยว่า สิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวมีลักษณะอย่างไร

3) ความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศวิทยา หมายถึง ความสามารถของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในแต่ละบริเวณ ใกล้เคียงกับสถานที่ที่จะรับได้ต่อการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา ที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542; มนัส สุวรรณ, 2538; Fennell, 1999; Stankey, Cole, Lucas, et al, 1985)

นอกจากนี้การบริหารการจัดการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องมีการนำแนวคิดส่วนผสมทางด้านการตลาดเข้ามาบูรณาการจัดการท่องเที่ยวด้วยเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมประสบความสำเร็จ คือ

ประการที่หนึ่ง ผลกระทบทางการท่องเที่ยว เช่น เรือสำราญ การได้ชื่นชมกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

ประการที่สอง ช่องทางในการส่งเสริมได้แก่ บริษัทตัวแทนนำเที่ยว

ประการที่สาม ราคาของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ราคาค่าตัวเข้าชมและค่าเดินทางในการเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนั้น

ประการที่สี่ กิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดความสนใจในผลิตภัณฑ์ ซึ่งก็คือการโฆษณาประชาสัมพันธ์

ประการที่ห้า สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับสถานที่จำหน่ายสินค้า ได้แก่ บริษัทตัวแทนนำเที่ยว สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ผลิตและบริโภค ได้แก่ ที่พักของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

ประการที่หก กระบวนการในการซื้อเช่น การค้นหาข้อมูลและการเลือกผลิตภัณฑ์

ประการที่เจ็ด สิ่งที่มาพร้อมกับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เช่น อาหารและที่พัก

ประการที่แปด การเข้าร่วมในการดำเนินงานหรือร่วมประสบการณ์ ได้แก่ การร่วมกันหรือปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ผู้ที่มาท่องเที่ยวและกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอการท่องเที่ยว (Burke and Resnick, 1991; Middleton, 1994; Regional Experts Strategies, 1986)

การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งคนในชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชนโดยการใช้วิธีการจัดการแบบบูรณาการที่หลากหลายทั้งในเรื่องทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวซึ่งมีนโยบายของรัฐเป็นสิ่งที่ผลักดัน (Clark and Stankey, 1979; Butler, 1998; Richies and Goelder, 1987) ในการดำเนินการตามแผนที่ได้มีการวางไว้ให้ประสบผลสำเร็จและก่อให้เกิดความยั่งยืนทางด้านการท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ของชนรุ่นหลังที่จะได้รับ รวมทั้งไม่ก่อให้เกิดผลเสียที่ต้องให้คนรุ่นหลังต้องมาแก้ไข ในปัจจุบันการดำเนินการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวได้มีการคำนึงถึงความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวอย่างมาก ความยั่งยืนที่กล่าวถึงได้แก่

ประการที่หนึ่ง ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องอยู่ในอัตราที่บริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยคนในชุมชนหรือประเทศและผลตอบแทนต้องตกอยู่กับคนในประเทศให้มีความยุติธรรมต่อทุกคนและทุกอาชีพ ถ้าหากว่าการเจริญเติบโตเร็วเกินไปอาจทำให้สิ่งที่ยอมรับนักท่องเที่ยวด้านต่าง ๆ ไม่พร้อม เช่น โครงสร้างพื้นฐานและการให้

บริการอาจมีผลทำให้นักท่องเที่ยวหวงคหวัดไม่พอใจจนขาดความนิยม ทำให้มีผลต่อเศรษฐกิจในระยะยาว การท่องเที่ยวยังมีผลทำให้คนหันมาประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวจนทำให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาคอื่น ๆ เช่น ภาคเกษตรกรรม การอุตสาหกรรม นอกจากนี้การเติบโตต้องมีการอาศัยวัสดุอุปกรณ์ แรงงานและผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ ซึ่งจะเป็นผลทำให้เงินตราไหลออกนอกประเทศ

ประการที่สอง ความยั่งยืนทางด้านสังคม การหลั่งไหลของนักท่องเที่ยวต่างประเทศมากและรวดเร็วเกินไป ทำให้มีผลกระทบรุนแรงต่อชุมชนที่มีความเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่น การจ่ายเงินอย่างง่ายคายนักท่องเที่ยวซึ่งมีกำลังซื้อสูงกว่าคนในท้องถิ่น การใช้ชีวิตที่หรูหราหรืออย่างอิสระเสรี อาจดึงดูดใจให้คนหนุ่มสาวในท้องถิ่นหลงใหลต่อเงินทองหรือความสำราญที่หาได้ง่าย ๆ ทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมา มีการละทิ้งคุณค่าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งอาจนำไปสู่ความล่มสลายทางโครงสร้างวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งมีผลทำให้ชุมชนมีทัศนคติไม่ดีต่อนักท่องเที่ยวว่าเป็นตัวการทำให้สังคมเสื่อม

ประการที่สาม ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการควบคุม อาจกลายเป็นสิ่งที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นตัวต้นกำเนิดของกิจกรรมการท่องเที่ยว นั้น ๆ เสียเอง เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวที่มากเกินไป ความสกปรกกรุงรังและอื่น ๆ การเร่งรัดพัฒนาโดยใช้เทคนิคก่อสร้างที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดการพังทลายอย่างถาวรของหน้าดิน หาดทราย ชายทะเล การสูญเสียดงพภูมิทัศน์ การก่อสร้างหรือสิ่งก่อสร้างในตำแหน่งที่ผิดพลาด อาจทำให้วงจรทางธรรมชาติเกิดความแปรปรวน การที่มีการท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ แล้วมีการเก็บเอาพันธุ์ไม้ออกไปจากพื้นที่ อาจทำลายระบบนิเวศวิทยาที่ประอบางในพื้นที่บางแห่งไป นอกจากนี้กิจกรรมของนักท่องเที่ยวจำนวนมากได้ก่อให้เกิดปริมาณของเสียอย่างมหาศาล เช่น ของเสีย อาหารเหลือและขยะ จนทำให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมาก (Keating, 1993; Redclift, 1987; Swarbrooke, 1999; World Commission on Environmental and Development, 1987)

ประการที่สี่ ความยั่งยืนทางด้านวัฒนธรรม ต้องมีการคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิต การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการวางแผน การจัดการและควบคุม อาจจะทำให้มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ยิ่งกว่านั้นการมีปฏิสัมพันธ์กันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ปฏิบัติสืบมา จากนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างสถานที่ แตกต่างบุคลิก ลักษณะ ประเพณีและอื่น ๆ ถ้าหากว่าวัฒนธรรมของคนและแหล่งท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลง

เหมือนกันหมด จะทำให้เอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่นได้สูญหายไป จนอาจไม่สามารถฟื้นคืนกลับมาได้ ก็จะทำให้เกิดความสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ (Mowforth and Munt, 1998; Quarrie, 1992)

2.1.3 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยว

ทุกสังคมย่อมมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากมนุษย์ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ (Steward, 1955) แต่การท่องเที่ยวก็ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและไม่เป็นตามสภาพแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงนี้มีหลายด้านทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมืองและสิ่งแวดล้อม (โครงการสังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม, 2529; ชัยนต์ วรรณะภุติ และ ชัยนต์ ผลโภค, 2530; Santos, 1982) ทางด้านสังคมได้เปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรที่มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความใกล้ชิดกัน มาเป็นสังคมเมืองหรือกึ่งเมืองที่ต่างต้องการผลประโยชน์เข้าสู่ส่วนตัว ความร่วมมือกันดังหนึ่งเป็นครอบครัวเดียวกันลดน้อยลงหรือไม่เกิดขึ้นเลยกลายมาเป็นการแลกเปลี่ยนเงินกับแรงงานเข้ามาแทน การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจได้หันมาพึ่งระบบเศรษฐกิจที่มีการท่องเที่ยวเป็นตัวนำ คนหันมาประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแทนหรือเพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวต้องมีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างคนในแหล่งท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยวทำให้มีการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว (Smith, 1977; Williams and Douglas, 1981) ทำให้คนในแหล่งท่องเที่ยวได้มีการเรียนรู้ภาษาอื่นโดยเฉพาะภาษาไทยและภาษาสากลที่มีการสื่อสารมากคือภาษาอังกฤษ (Dearden, 1993)การเรียนรู้ภาษาอื่นนี้ทำให้คนในท้องถิ่นเห็นว่าเป็นภาษาที่ดูหรู เก่ง ไม่ล้าสมัย ทำให้บางคนไม่พูดภาษาคั้งเดิม หรือที่มีการเลียนแบบการแต่งกายและพฤติกรรมอื่น ๆ ซึ่งบางครั้งไม่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว (Coltman, 1989; Urry, 1996) การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองถ้าหากว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญมากทำให้เกิดการปกครองที่เป็นเอกเทศขึ้นมา เช่น เมืองพัทยา และการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม อิทธิพลของการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยอาจมีการสร้างสาธารณูปโภค สาธารณูปการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เข้ามายังแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ระบบนิเวศน์ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงทุกด้านมีทั้งทางบวกและลบ ผลกระทบทั้งตรงและทางอ้อม เพราะการท่องเที่ยวทำให้เกิดการพบปะหรือติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างคนในแหล่งท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยี่ยมชม ที่มีการนำการแต่งกาย ภาษา รูปแบบการดำเนินชีวิต วิธีการคิดการปฏิบัติ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล รวมทั้งพฤติกรรมอื่น ๆ ซึ่งจะแสดงออกในรูปการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการดำเนินชีวิตของประชาชนในด้านต่าง ๆ อีกทั้งอิทธิพลการท่องเที่ยวยังนำมาซึ่งการนำวัฒนธรรมมาสร้างเป็นสินค้า ไม่ว่าจะเป็นการนำเอาประเพณีวัฒนธรรมมานำเสนอนักท่องเที่ยวที่ผิดจากความเป็นจริงแบบดั้งเดิม และ

ทำให้เกิดการสูญเสียความหมายที่แท้จริง ทำให้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้สูญหายไป ถูกบิดเบือน เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในรูปแบบทุนนิยมเข้ามาแทน (ขวัญหทัย เจริญไมตรีมิตร, 2543; ยศ สันตสมบัติ และคณะ, 2544; Kotler, 2000)

สำหรับแนวคิดทั้งสามนี้ นำมาใช้ในการวิเคราะห์งานวิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชน: บูรณาการจัดการแสดงของช้างในบ้านตากกลาง โดยแนวคิดระบบการท่องเที่ยวจะนำมาอธิบายถึงระบบการท่องเที่ยวในหมู่บ้านที่มีปัจจัยหรือองค์ประกอบย่อยที่มีผลต่อการท่องเที่ยวทั้งในเรื่องแหล่งท่องเที่ยว ข้อมูลข่าวสาร การสนับสนุน การบริการ โครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคมและนักท่องเที่ยว แต่ละปัจจัยเหล่านี้ยังมีปัจจัยย่อย ๆ อีกที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ต่อการเกิดการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวนำมาอธิบายถึงบริบทและการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมีหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชนและชุมชนท้องถิ่นเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นผู้ผลักดันทำให้เกิดการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ อีกทั้งยังสามารถวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวชัดเจน โดยที่มีรูปแบบกิจกรรมคือการจัดการแสดงของช้างและนำเสนอวัฒนธรรมของชาวกูยเลี้ยงช้างเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อตอบสนองและดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีการจัดการบริหารที่คำนึงถึงความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้ประโยชน์ถึงคนรุ่นหลังที่จะได้รับดังเช่นคนรุ่นปัจจุบัน ส่วนแนวคิดการเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยวจะนำมาอธิบายถึงปรากฏการณ์หลังจากมีการบูรณาการจัดการแสดงของช้างภายในหมู่บ้านว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปเช่นไร จากอิทธิพลการท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นผลมาจากปัจจัยใดบ้าง

การทบทวนแนวความคิดทำให้ได้รับประโยชน์ต่องานวิจัยครั้งนี้ ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงนักท่องเที่ยว เพราะถึงแม้ว่าแหล่งท่องเที่ยวมีความพร้อมทุกด้านแต่ขาดนักท่องเที่ยวก็ไม่เกิดประโยชน์อันใดที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ดังจะเห็นว่ามีวิธีการต่าง ๆ เพื่อที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในประเทศไทยหรือให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศให้มากขึ้น ลักษณะนักท่องเที่ยวนั้นมีผลต่อการท่องเที่ยวแต่ละประเภท มีนักท่องเที่ยวบางลักษณะเท่านั้นที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมดังเช่นหมู่บ้านตากกลาง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต้องให้มีศักยภาพพอที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ ทั้งในเรื่องแหล่งท่องเที่ยว การบริการ การเข้าถึงหรือความสะดวกต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว การบริหารการจัดการยังแหล่งท่องเที่ยวมีความสำคัญอย่างมากต้องดึงแนวคิดทางการตลาดเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มาก ทำให้การท่องเที่ยวประสบความสำเร็จ การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว เพราะการพัฒนาที่ใดก็ตามย่อมมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของพื้นที่นั้นเสมอ แต่เปลี่ยนแปลงไปมากหรือน้อย ทางลบหรือทางบวก ก็ขึ้นอยู่กับ

การวางแผน การจัดการในแหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้น เพราะพื้นที่แต่ละแห่งมีความสามารถที่จะรับได้ทางด้านต่าง ๆ แตกต่างกันไป

2.2 การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการและการส่งเสริมการท่องเที่ยว

จากการขึ้นำของธนาคารโลกมีการนำทฤษฎีแห่งความทันสมัยมาใช้กับประเทศไทย เพื่อพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและคุณภาพชีวิตของประชาชนในประเทศให้กระจายไปสู่ภูมิภาค ในด้านการท่องเที่ยวช่วยขยายการลงทุนของภาคเอกชนและกิจการโรงแรม นอกจากนี้ยังมีการสร้างความปลอดภัย ให้กับการเดินทางในสมัยนั้นอีกด้วยรวมทั้งมีการแก้ไขและป้องกันปัญหาทางด้านสังคมต่าง ๆ เพื่อเป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีให้กับประเทศ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ทำให้ประเทศไทยคู่ทันสมัย มั่นคงและปลอดภัยเป็นการเพิ่มศักยภาพทางการท่องเที่ยวให้กับประเทศไทย และทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังประเทศไทยเพิ่มขึ้น (พลอยศรี โปราณานนท์, 2543)

ในประเทศไทยให้ความสำคัญแก่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมาโดยตลอดและนับวันจะยิ่งเห็นและให้ความสำคัญมากขึ้น การพัฒนาการท่องเที่ยวเน้นการอนุรักษ์ความเป็นธรรมชาติเพื่อให้คงไว้เป็นสิ่งดึงดูด ในขณะที่การพัฒนารูปแบบอื่นจำเป็นต้องนำทรัพยากรมาใช้ ข้อควรพิจารณาทั่ว ๆ ไปในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ว่าศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของพื้นที่ต่าง ๆ มีความแตกต่างกันไป บางพื้นที่อาจมีศักยภาพสูงในขณะที่บางพื้นที่มีศักยภาพต่ำ การพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยปกติจึงแยกวางแผนและพัฒนาเฉพาะเป็นรายพื้นที่ กรณีของพื้นที่ที่มีศักยภาพที่จะพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสูง การพัฒนามักมุ่งเน้นเป้าหมายเชิงเศรษฐกิจก่อนสิ่งอื่นใด (มนัส สุวรรณ, 2538) ดังเช่น การศึกษาถึง ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนริมกว๊านพะเยา: กรณีศึกษาชุมชนบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา พบว่า ชุมชนมีองค์ประกอบที่เหมาะสมสำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน 2 ด้าน คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจและการเข้าถึง ส่วนองค์ประกอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวกยังจะต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาต่อไป นอกจากนี้ยังมีการเสนอแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ 6 แผนงาน คือ

แผนงานที่หนึ่ง แผนงานการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

แผนงานที่สอง แผนงานพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน

แผนงานที่สาม แผนงานพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

แผนงานที่สี่ แผนงานพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน

แผนงานที่ห้า แผนงานรักษาความปลอดภัยทางการท่องเที่ยว

แผนงานที่หก แผนงานพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน

(ประกอบศิริ กักดีพินิจ, 2545)

จากประวัติการท่องเที่ยวไทยพบว่า นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีวัตถุประสงค์หลักเพียงอย่างเดียวคือวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลไทยได้เริ่มพิจารณาให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว จึงได้กำหนดมาตรการแนวทางการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวไว้ในแผนการพัฒนาศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 (เศกสรรค์ ยวงนิษฐ์, 2541) จนกระทั่งในปี พ.ศ.2520 จึงได้เริ่มมีแผนการพัฒนการท่องเที่ยวของประเทศบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) และในช่วงนี้การส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทยได้รับการขึ้นบัญชีให้เป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมที่สำคัญของประเทศที่ช่วยลดดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ (พลอยศรี โปราณนถ์, 2543) นอกจากนี้การพัฒนาประเทศจะเริ่มต้นในชุมชนจากหน่วยงานของรัฐบาล โดยมีปัจจัยที่นำสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ การวางแผนกิจกรรม การร่วมมือและสนับสนุนทางด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน โดยจะมีกลยุทธ์ทางการตลาดจากส่วนกลาง (เพลินพิศ เครือบุญ, 2545; ภัทรอนงค์ ณ เชียงใหม่, 2544; สมหมาย ชินนาค, 2541; สุริย์ บุญญานุกพงษ์, 2539; Judd, 1988) ดังเช่นในประเทศไทย รัฐบาลมีบทบาททั้งโดยทางตรงและทางอ้อมในกิจกรรมการท่องเที่ยวในประเทศของตน บทบาทโดยตรงประการหนึ่งก็คือการศึกษาวิจัยการท่องเที่ยว การสนับสนุนงบประมาณเพื่อการพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเพื่อให้พร้อมรองรับการท่องเที่ยว (สุริย์ บุญญานุกพงษ์, 2539) นอกจากนี้ยังมีรูปแบบของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-9 ทำให้มีนักท่องเที่ยวมาจากต่างประเทศเดินทางเข้ามายังประเทศไทยจำนวนเพิ่มขึ้นตามลำดับ อีกทั้งการท่องเที่ยวในประเทศก็ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวชาวไทยเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน

นอกจากภาครัฐบาลยังมีหน่วยงานทางเอกชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้วยการเข้ามาลงทุนทำธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อาทิ โรงแรม ร้านอาหาร บริษัทนำเที่ยวและอื่น ๆ อีกทั้งภาคเอกชนเองก็ยังมีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรมและการให้ความร่วมมือกับรัฐบาลในการดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยวให้สามารถขับเคลื่อนไปได้ ดังที่ชุมชนจังหวัดพะเยา การส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน บ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์ (เพลินพิศ เครือบุญ, 2545; สมหมาย ชินนาค, 2541; สุริย์ บุญญานุกพงษ์, 2539) ในต่างประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ ผู้สนับสนุนอันดับแรกในการกระตุ้นสถานที่ท่องเที่ยวคือบริษัทรถไฟ ที่ได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยบทบาทการโฆษณาประชาสัมพันธ์

นำเสนอวัฒนธรรมของสถานที่ท่องเที่ยวในประเทศอังกฤษ ได้พยายามให้การคุ้มครองตลาดด้านการค้าที่มีการผลิตภาพลักษณ์ของสถานที่ที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และให้นักท่องเที่ยวรู้สึกว่าได้ก้าวไปสู่ความทันสมัย เช่นคำกล่าวที่ว่า "ยินดีต้อนรับเข้าสู่ England Riviera" ซึ่งเป็น การสร้างจากแนวความคิดของบริษัทรถไฟ Great Western ในปี ทศวรรษ 1990 ภายใต้คำขวัญ "See your own country first" ที่แสดงให้เห็นถึงความรักชาติ ที่มีศักยภาพในการเชิญชวนนัก ท่องเที่ยวสู่การค้นหาความสุขความสบายใจในอังกฤษมากกว่าประเทศอิตาลี ปัจจุบันวัฒนธรรม ในการส่งเสริมประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวยังคงดำเนินต่อไป และมีการวิเคราะห์ความพอใจ ของนักท่องเที่ยว มีการนำเสนอเอกสารประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานต่าง ๆ มีตำราทางด้าน การท่องเที่ยวนำเสนอสู่นักท่องเที่ยว (Williams and Douglas, 1998)

ในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้นต้องมีการวางแผนหลังจากมีนโยบายในการ ท่องเที่ยว ซึ่งการวางแผนนั้นมีความสำคัญต่อแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากว่าแหล่งท่องเที่ยวแต่ละ แห่งจะมีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวแตกต่างกัน มีศักยภาพในการพัฒนาไม่เท่ากัน ดังเช่นในการ ศึกษาการวางแผนสำหรับการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ดังเช่นในประเทศ เซเนกัล มีการวางแผนราย การท่องเที่ยวในหมู่บ้านที่ได้รับการพัฒนาการท่องเที่ยวระดับประเทศ (Saglio, 1979 อ้างใน Inskeep, 1991) ที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวในหมู่บ้านได้มีการนำสถานที่ รวมถึงสิ่งที่เป็นธรรมชาติใน หมู่บ้านดาซัก (Dayak) ที่อยู่บริเวณแม่น้ำมะฮากัม (Mahakam) ในกะลิมันตันตะวันตกของ ประเทศอินโดนีเซีย ที่มีประเพณี Long house ซึ่งได้มีการพัฒนาสำหรับเป็นที่พักอาศัยในการ ท่องเที่ยวจากการจัดการของคนในหมู่บ้านเรื่องที่พักอาศัย อาหารและการเที่ยวชมประเพณี การ ท่องเที่ยวนี้มีการนำเรือมาให้บริการนักท่องเที่ยวเพื่อชมทิวทัศน์รอบหมู่บ้าน ในประเทศปานามา บริเวณแม่น้ำดาเรียน (Darlan) การท่องเที่ยวเดินทางโดยทางเรือและพักอาศัยในบ้าน Kuna Indian และรับประทานอาหารท้องถิ่น มีกิจกรรมการปฏิสัมพันธ์กันทางประเพณี การท่องเที่ยว ที่ Viti Levu Central เป็นเกาะที่ใหญ่ที่สุดในประเทศฟีจี ซึ่งอยู่ในมหาสมุทรแปซิฟิกทางตอนใต้ มีหมู่บ้านหลายหมู่บ้านได้ถูกพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวระหว่างเดินทางในตอนกลางคืน (Inskeep, 1991)

2.2.2 การศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว

ประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการศึกษาวิจัยปัจจุบันได้ให้ความสำคัญมาก ขึ้นเนื่องจากว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การท่องเที่ยวประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ ดัง เช่นการศึกษาเรื่อง ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชากร ตำบล แม่ทราย อำเภอร่องควาง จังหวัดแพร่ พบว่า ประชาชนมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชน เมื่อพิจารณาตามขั้นตอนการมีส่วนร่วมแล้วพบว่า ขั้นตอนการคิดวางแผนและตัดสินใจ ประชาชนมีความต้องการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ซึ่งกระบวนการพัฒนานั้นควรเริ่มจากการคิด วางแผนและตัดสินใจของประชาชนเอง ดังนั้นหากจะพัฒนาตำบลแม่ทรายให้เกิดธุรกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้คิดและตัดสินใจในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนมากยิ่งขึ้น (กฤษดา ยะการ, 2543) นอกจากนี้แล้วยังมีการประเมินความต้องการมีส่วนร่วมและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวของประชาชน: กรณีบ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ซึ่งพบว่า ความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประชาชนส่วนใหญ่มีความต้องการให้หาดจับปลาบึกได้รับการพัฒนาในระดับสูง รายละเอียดของการพัฒนาที่ประชาชนเห็นว่าสมควรจะได้รับการพัฒนา ได้แก่ ด้านการปรับปรุงระบบข้อมูลและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์บ้านหาดไคร้ ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค เส้นทางท่องเที่ยว ป้ายบอกทาง การจราจรและสภาพถนน สภาพภูมิทัศน์ สนับสนุนกิจกรรมที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว การส่งเสริมความร่วมมือในลักษณะโครงข่ายในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวกับพื้นที่ใกล้เคียง ส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์ การจับปลาบึก จัดอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนในท้องถิ่นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา ฟื้นฟู และอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น และการสร้างอาคารนิทรรศการวงจรชีวิตปลาบึก เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยว (อรวรรณ พันธุ์เนตร, 2541) ความคาดหวังและความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวถ้ำเชียงดาว พบว่า ประชาชนหมู่บ้านถ้ำที่เป็นกลุ่มตัวอย่างต้องการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวถ้ำเชียงดาวในระดับสูงที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะประชาชนเห็นว่าหากถ้ำเชียงดาวได้รับการพัฒนาและฟื้นฟูให้มีสภาพที่สวยงามกว่าที่เป็นอยู่แล้ว อาจมีการจัดให้มีสวนหย่อม มีต้นไม้ให้ร่มเงา มีน้ำพุ และสถานที่พักผ่อนนอกเหนือจากการเที่ยวชมถ้ำ ประชาชนในหมู่บ้านสามารถใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจได้ ดังนั้นหากมีการขอความร่วมมือมาก็ยินดีให้ความร่วมมือและยินดีเข้ามีส่วนร่วม (ทับทิม สุวรรณประภา, 2541) รวมทั้งมีงานวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งเมืองระยอง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งทะเลเมืองระยองอยู่ในระดับต่ำ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งเมืองระยองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติคือ ความตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและความต้องการเกียรติยศ โดยมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (วิไล บุญบรรจง, 2543)

นอกจากประชาชนแล้วคณะกรรมการหมู่บ้านและองค์การบริหารส่วนตำบลก็มีส่วนสำคัญในการดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ต้องเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้น ดังในงานวิจัยเรื่องบทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว: กรณีศึกษา อำเภอเมือง อิงอำเภอแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าความเป็นมาของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวบริเวณอำเภอเมือง เป็นผลมาจากความเชื่อทางพุทธศาสนา ที่ครูบาศรีวิชัยได้ริเริ่มให้มีการบูรณะถ้ำจนได้รับการนับถือให้เป็นแหล่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน และต่อมาภายหลังได้รับการพัฒนาโดยงบประมาณของทางราชการมาโดยตลอด บทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในด้านการประชาสัมพันธ์ยังอยู่ในระดับต่ำ สำหรับบทบาทในการจัดการตลาดยังไม่ได้ดำเนินการแต่อย่างใด บทบาทในการสำรวจ ค้นหาและการก่อสร้างทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้มีการพยายามจะพัฒนาถ้ำอื่น ๆ ในบริเวณเดียวกันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น โดยอาศัยงบประมาณจากหน่วยงานราชการเป็นหลัก บทบาทในการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยว พบว่าด้านการจัดเก็บผลประโยชน์ได้พัฒนาตนเองจากการส่งรายได้ให้เป็นของอำเภอเปลี่ยนมาเป็นรายได้ของท้องถิ่นเอง ด้านการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายได้มีการกระจายรายได้ไปส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมเพื่อชุมชน โดยมีการวางกฎเกณฑ์ ซึ่งคณะกรรมการและประชาชนจะได้รับทราบและอนุมัติก่อน ด้านการบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวได้มีการจัดบุคลากรรับผิดชอบด้านต่าง ๆ ในบริเวณรอบ ๆ ถ้ำ โดยเปลี่ยนเวรกันรับผิดชอบ สำหรับการจัดการให้บริการด้านสาธารณูปโภคได้จัดให้มีการบริการแก่นักท่องเที่ยว บทบาทในการวางแผนปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว คณะกรรมการหมู่บ้านยังมีการดำเนินการในระดับค่อนข้างต่ำ ในการจัดการด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัยได้มีการประสานกับสถานีตำรวจ โดยจัดเจ้าหน้าที่ตำรวจไปตรวจสถานที่ทุกวัน อีกทั้งมีมาตรการช่วยเหลือนักท่องเที่ยวยามฉุกเฉินและการป้องกันไฟไหม้ป่าในบริเวณรอบถ้ำอีกด้วย (อภิวัฒน์ ชีระวาสน์, 2543) งานวิจัยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชน ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม: กรณีศึกษาดำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พบว่าบทบาทของผู้นำชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมทั้งด้านการร่วมคิดวางแผน การร่วมดำเนินการ การร่วมประสาน การร่วมรับผลประโยชน์ และการร่วมติดตามประเมินผลการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนเฉพาะด้านเพศมีผลต่อการมีส่วนร่วมด้านคิดวางแผนจัดการแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น ผลการศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของผู้นำชุมชนกับการมีส่วนร่วม และปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนกับการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมตำบลโป่งงาม พบว่าบทบาทของผู้นำชุมชนที่แตกต่างกัน ทั้งด้านหน้าที่รับผิดชอบการประสานงาน ภาครัฐ เอกชน ชุมชน ด้านการกำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว มีผลทำให้เกิดความแตกต่างกันในการมีส่วนร่วม

คิด ร่วมดำเนินการประสานงาน และร่วมรับผลประโยชน์ รวมทั้งติดตามประเมินผลการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพศหญิงจะมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าเพศชาย ผู้ที่มีส่วนร่วมคิดมักจะมีส่วนร่วมดำเนินการ ประสานงาน ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมติดตามประเมินผลการจัดการแหล่งท่องเที่ยวไปด้วย ผู้อาศัยอยู่ในชุมชนนานกว่าจะมีการเข้าร่วมกลุ่มในชุมชนมากกว่าผู้อาศัยอยู่ไม่นาน (พจนารัตน์ กริ่งไกร, 2545) นอกจากการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านและองค์การบริหารส่วนตำบลแล้ว ความพร้อมของหน่วยงานก็นับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวขึ้น ดังนั้นวิจัยความพร้อมของผู้บังคับการบริหารส่วนตำบลในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงราย พบว่าผู้บังคับการบริหารส่วนตำบลมีความพร้อมน้อย ในประเด็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเสนอความต้องการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อผู้แทนของตนเพื่อนำสู่การพิจารณากำหนดนโยบายแผนงาน โครงการได้จัดกิจกรรมให้ประชาชนพบปะปรึกษาเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ องค์การบริหารส่วนตำบลเปิดโอกาสให้คนท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของพื้นที่เข้ามาดำเนินการ โดยไม่ถูกกีดกันจากคนภายนอก แผนงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ปฏิบัติส่วนใหญ่มาจากความต้องการของประชาชนที่นำเสนอ กำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการใช้แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการประชาสัมพันธ์ความรู้ข่าวสารแก่ประชาชนให้เข้าใจถึงความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ทางหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน แผ่นพับ เมื่อมีปัญหาในแหล่งท่องเที่ยว องค์การบริหารส่วนตำบลเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมเสนอแนะแก้ไขปัญหาและความต้องการของประชาชน ความคิดเห็นของประชาชนต่อผู้นำในด้านการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพบว่ามีส่วนร่วมน้อย ซึ่งตรงกับผลการศึกษาในกลุ่มสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมน้อยเช่นเดียวกัน (ศิริพันธุ์ ไพโรจน์รัตน์, 2543)

2.2.3 การศึกษาผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวแม้ว่าจะเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากกว่าการนำทรัพยากรมาใช้ก็ตาม แต่ก็มิได้หมายความว่า จะไม่มีผลกระทบใด ๆ เกิดขึ้นกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ตรงกันข้ามการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวที่เริ่มมีผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้นในปัจจุบัน ทำให้ผู้ประกอบการนำเที่ยวและกิจกรรมเกี่ยวเนื่องมุ่งเน้นที่จะกอบโกยผลกำไร โดยลืมนึกที่จะให้ความสำคัญแก่ทรัพยากรนั้นแทนการที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในธุรกิจของเขาเอง (มนัส สุวรรณ, 2538; เสกสรรค์ ขงวนิชย์, 2541; อัญญาณ์ โปราณานนท์, 2544) ดังนั้นถ้าการท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลดีและก่อให้เกิดผลเสียด้วยก็ถือว่าไม่คุ้ม โดยเฉพาะเมื่อ

ผลเสียบางอย่างแก้ไขไม่ได้ หรือบูรณะฟื้นฟูให้กลับสู่สภาพเดิมได้ อีกทั้งการพัฒนาทรัพยากร นันทนาการที่เร็วไปโดยที่พื้นที่แห่งนั้นยังไม่มีระบบที่รองรับหรือองค์กรที่รองรับอย่างดีทำให้เกิด ผลกระทบเช่นกัน ดังเช่น ที่แม่สาวิลเด่ (Van Der Zee, 2530)

การพัฒนาการท่องเที่ยวมีผลกระทบทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านศักยภาพของพื้นที่ คือ ศักยภาพในเรื่อง การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว และรวมถึงความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างความมั่นใจต่อการ เข้ามาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ดังเช่น ที่หมู่บ้านวัลลาชพบว่าสภาพถนนคับแคบมีสิ่งกีดขวาง ไม่สะดวกในการสัญจร ช่างฝีมือในการทำเครื่องเงินไม่สามารถผลิตสินค้าได้ตามความต้องการของ ลูกค้า การขาดแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงที่เป็นสิ่งดึงดูดใจและมีการกระจายตัวอยู่ตามจุดต่าง ๆ ทำให้ มีอุปสรรคต่อการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ปัญหาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว มีสาเหตุหลายประการ ได้แก่ การขาดข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ไม่มีที่จอดรถ ข้อจำกัดของคนท้องถิ่น ในการสื่อสารภาษาต่างประเทศ ร้านอาหารและร้านค้าประเภทต่าง ๆ ไม่อำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร ไม่มีการจัดที่สำหรับนักท่องเที่ยวพักผ่อนและห้องน้ำสาธารณะสำหรับนักท่องเที่ยว (จิราวรรณ กาวิละ, 2544)

นอกจากนี้การพัฒนาการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ยังก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ในแต่ละด้านยังก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางลบ ทางบวก ทางตรงและทางอ้อม ซึ่งก็สามารถสรุปได้ดังนี้

ผลกระทบจากพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจ ได้มีงานวิจัยจำนวนมากที่ให้ความสนใจต่อเรื่องนี้เนื่องจากเป็นผลกระทบที่ถือว่าวัดได้ง่ายกว่าด้านอื่น ผลกระทบทางบวก ได้แก่ ทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นมีรายได้ทั้งต่อครัวเรือนและระดับภาคสูงขึ้น (ระพีพรรณ ทองหล่อ และคณะ, 2545) ทำให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้ ทั้งในเรื่องของสุขภาพอนามัย การศึกษา เป็นต้น สร้างโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพ เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นภาคบริการที่ต้องการจ้างงานจากบุคลากรหลายอาชีพ รวมทั้งความต้องการในการจ้างงานเพิ่มขึ้นตามศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว จึงสามารถที่จะเลือกอาชีพที่ต้องการ ตามความสามารถของคนนั้นได้ ก่อให้เกิดการแข่งขันกันในการแข่งขันทำให้ผู้บริโภคได้รับประโยชน์จากการแข่งขันนี้ และรวมถึงทำให้เกิดการลงทุนในอุตสาหกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกัน เช่น การขนส่ง สถานบันเทิง โรงแรม กภัตตาคาร การผลิตสินค้าที่ระลึก ฯลฯ เมื่อเกิดการลงทุนในธุรกิจดังกล่าวทำให้เกิดการจ้างงานทั้งทางตรงและทางอ้อม และเกิดการเพิ่มรายได้ประชาชาติหลายเท่าตัว

ส่วนผลกระทบในทางลบได้แก่ ปัญหาการตลาดไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งในการทำธุรกิจ รวมทั้งเรื่องความไม่มั่นใจในคุณภาพสินค้าของลูกค้า เนื่องจากเห็นว่าการผลิตมากเกินไป ดังเช่นใน

หมู่บ้านวัลลาที่มีการผลิตเครื่องเงิน การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดปัญหาเรื่องค่าครองชีพสูงขึ้นเนื่องจากราคาสินค้าสูงอันเป็นผลมาจากนักท่องเที่ยวเข้ามา ทำให้ผู้จำหน่ายเห็นช่องทางในการขายสินค้าในราคาสูงเนื่องจากว่านักท่องเที่ยวต้องการความสะดวกสบายมากกว่าการเปรียบเทียบราคาสินค้า (จิราวรรณ กาวิละ, 2544) ส่วนประชาชนในพื้นที่ก็สามารถก่อให้เกิดปัญหาหนี้สินจากการหันไปบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย ที่ทางผู้จำหน่ายมาจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวแต่ประชาชนที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยวมีความต้องการดังเช่นนักท่องเที่ยวบริโภค เมื่อเกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้น ทำให้อาชีพการค้าที่ดินได้รับผลประโยชน์ โดยที่ดินตกเป็นกรรมสิทธิ์ในบุคคลที่มีทุนมากทำให้ที่ดินกระจุกตัวอยู่กับบางคนบางกลุ่มเท่านั้น เมื่อทุนในรูปที่ดินเกิดการกระจุกตัวทำให้ไม่เกิดอำนาจการต่อรองในกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งยังจะส่งผลในเรื่องการกระจายตัวของรายได้กระจุกอยู่เฉพาะบางกลุ่ม บางธุรกิจเท่านั้น (ธรรมรงค์ อุทัยรังสี, 2530)

ในผลกระทบทางด้านสังคมก็เช่นกันที่มีผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ ในทางบวกได้แก่ การท่องเที่ยวได้ส่งผลทำให้เกิดขยายตัวของชุมชนมากขึ้น มีการกระจุกตัวทั้งในบริเวณสองฟากถนนหรือบริเวณเส้นทางคมนาคมทางบกที่สร้างขึ้นใหม่ตลอดจนบริเวณริมชายหาดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนบริเวณที่มีการคมนาคมสะดวก และยังทำให้มีการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยและพาณิชยกรรมเพิ่มขึ้น

ผลกระทบทางด้านสังคมที่เป็นทางลบทำให้มีอาชญากรรมในพื้นที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากความที่มีประชากรเพิ่มขึ้น และการที่นักท่องเที่ยวมาจากหลายแห่งทำให้ไม่ทราบประวัติความเป็นมาของนักท่องเที่ยวนั้น ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวในอดีตมีความเป็นชนบท มีความสงบ สันโดษ เรียบง่าย มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันสูงเปลี่ยนมาเป็นแบบเมืองที่ต่างคนต่างอยู่ กว้างขวางที่เคยนำมาใช้ในชุมชนที่ใช้ปฏิบัติร่วมกันก็เริ่มมีการเสื่อมคลายลง ต้องใช้กฎหมายแทนเพราะการขาดเคารพกฎระเบียบ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องค่านิยมและทัศนคติของคน (รักษพล สกุลวัฒนา, 2538; สมมาตร ผลเกิด, 2544) โดยหันมาทางวัตถุนิยมมากขึ้น แทนที่ค่านิยมทางการปฏิบัติที่ดีดังก่อน เมื่อเปลี่ยนแปลงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทำให้มีบุคคลหลายประเภทย้ายถิ่นเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งบุคคลที่เป็นอาชญากร นอกจากนี้ยังทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวประเภทเรजरมย์ทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ เกิดขึ้นตามมาอีกด้วย

ผลกระทบด้านวัฒนธรรมมีงานศึกษาทางด้านนี้เป็นจำนวนมาก ซึ่งผลกระทบในทางบวกก็จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างคนในแหล่งท่องเที่ยวกับผู้มาท่องเที่ยวหรือมาเยี่ยมเยียนจากการพบปะสังสรรค์ ทำให้เกิดการเรียนรู้ของคนท้องถิ่นกับบุคคลภายนอกซึ่งก็ได้ทำให้คนในท้องถิ่นพยายามที่จะพัฒนาตนเอง ก่อให้เกิดการฟื้นฟูวัฒนธรรมที่สูญหายขึ้นมาใหม่ ทำให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรม นอกจากนี้ยังทำให้มีการขายสินค้าที่ผลิตโดยคนในท้องถิ่น สินค้าเหล่านี้

นี่ก็นับว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของคนในชุมชน ซึ่งก็นับว่าเป็นการสานต่อวัฒนธรรมอีกทางหนึ่ง การที่มีการผลิตสินค้าเพื่อขายทำให้ผู้ผลิตได้เกิดการเรียนรู้ในการพัฒนาทักษะทางฝีมือเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูง ผลกระทบทางด้านนี้ยังมีเรื่องความเป็นเมืองมากขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะในด้านวิถีการดำเนินชีวิต การนำสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มาใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนการรับเอาภาษาต่างประเทศมาใช้ในการประกอบอาชีพ (ณัฐพร แสงประดับ, 2527) ยังคงมีการแต่งกายแบบพื้นเมืองในช่วงเทศกาลที่สำคัญ อันเป็นผลดีต่อการท่องเที่ยวและขณะเดียวกันก็เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่นไว้ด้วย

ส่วนผลในทางลบต่อวัฒนธรรมจากการพัฒนาการท่องเที่ยวได้แก่ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและถูกครอบงำด้วยระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มีเงินเป็นตัวกำหนด ทำให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อต้องการตอบสนองการท่องเที่ยว ดังเช่น การแสดงอีโก้ลุยไฟและอาข่าไล่ชิงช้า ทั้ง ๆ ที่ชาวอาข่าจะทำพิธีไล่ชิงช้าเพียงปีละหนในช่วงเทศกาลปีใหม่ แต่บริษัทนำเที่ยวหลายแห่งก็พานักท่องเที่ยวเข้าไปในหมู่บ้านอาข่าและว่าจ้างให้ชาวบ้านบางกลุ่มไล่ชิงช้าให้นักท่องเที่ยวชมแทบทุกสัปดาห์ ในทำนองเดียวกันในชุมชนมูเซอร์ดำ บ้านบ่อไคร์ ก็จะมีการเดินจะจี้รอบกองไฟเพื่อให้นักท่องเที่ยวชม โดยไม่ได้อยู่ในช่วงพิธีกรรมตามประเพณี ในลักษณะเช่นนี้ การไล่ชิงช้าของชาวอาข่าหรือการเดินจะจี้ของชาวมูเซอร์ดำจึงสูญเสียรูปแบบแท้จริงและถูกลดคุณค่าของขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมลงเป็นการแสดงเพื่อนักท่องเที่ยวเท่านั้น (ยศ สันตสมบัติ และคณะ, 2544) หรือการที่มีการผลิตงานฝีมือที่แสดงถึงวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยววันนั้น ๆ ที่ต้องการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการจากนักท่องเที่ยว โดยมีการเลียนแบบของจริง มีราคาถูกที่ผลิตไม่ได้คุณภาพ ทำให้คุณค่าของงานลดต่ำด้วย โดยเฉพาะถ้าหากว่าการผลิตที่ไม่ใช่รูปแบบที่แท้จริง การที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวทำให้เกิดการผ่อนคลายกฎระเบียบบางอย่างทางวัฒนธรรมของชุมชนไป ชุมชนมีลักษณะความเป็นเมืองสูงขึ้น มีการแต่งกายเลียนแบบนักท่องเที่ยว หรือการหันไปบริโภคอาหารแบบอย่างนักท่องเที่ยว มีการเปลี่ยนแปลงในการนับถือศาสนาตามอย่างผู้ที่เข้ามาเผยแพร่ในชุมชน (Williams and Douglas, 1998) หรือลดคุณค่าพิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อที่มีอยู่เดิมโดยสื่อประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น ดังเช่นในประเทศจามาอิก้า ที่นักท่องเที่ยวนำเพลงสมัยใหม่เข้าไปในท้องถิ่นทำให้วัฒนธรรมและการเดินรำเปลี่ยนแปลงจากเดิมไปเป็นแบบตะวันตก (Lea, 1988)

บทที่ 3

ประวัติความเป็นมาและบริบทของพื้นที่ศึกษา

การศึกษาถึงเรื่องใดจำเป็นจะต้องเข้าใจเรื่องประวัติความเป็นมาและบริบทต่าง ๆ ภายในพื้นที่ศึกษาก่อนว่าเป็นเช่นไร การศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางก็เช่นกัน ต้องเข้าใจประวัติความเป็นมาก่อนที่จะได้มีการพัฒนาและส่งเสริมสนับสนุนให้หมู่บ้านแห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรม ควรมีความเข้าใจถึงวัฒนธรรม ที่มีประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ รวมทั้งบริบททางด้านกายภาพ สังคมและเศรษฐกิจ เพื่อให้เป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านแห่งนี้ให้เข้าใจยิ่งขึ้น

3.1 ประวัติความเป็นมา การคล้อยข้างและเลี้ยวข้างของชาวไทยกวยบ้านตากกลาง

3.1.1 ประวัติความเป็นมาของชาวไทยกวยบ้านตากกลาง

ชาวไทยกวยเลี้ยวข้างในจังหวัดสุรินทร์ที่มีอาชีพเลี้ยงช้างนั้น มีประวัติความเป็นมาว่าอพยพมาจากเมืองแสนปางและอัตตะปือฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงในลาวได้ ชนเผ่านี้ได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงที่อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี มาทางทิศเหนือเรื่อยมา ครั้นมาถึงแม่น้ำมูลได้เลือกข้ามลำแม่น้ำบริเวณแก่งสะพือในอำเภอบัวลายมาปัจจุบัน ต่อมาเกิดการเปลี่ยนเส้นทางอพยพจากทิศเหนือมาเป็นทิศตะวันตกเฉียงเหนือโดยอาศัยแนวแม่น้ำมูลเป็นเส้นทาง การอพยพดังกล่าวได้เคลื่อนผ่านเรื่อยมาในท้องที่อำเภอวารินชำราบในปัจจุบัน ขบวนอพยพได้เปลี่ยนทิศทางจากทิศตะวันตกเฉียงเหนือเป็นทิศตะวันตกเฉียงใต้เข้าสู่ท้องที่จังหวัดสุรินทร์ในอดีตหรือศรีสะเกษใน ต่อมาเกิดการเปลี่ยนทิศทางจากตะวันตกเฉียงใต้มาเป็นทิศใต้คือมุ่งไปทางเทือกเขาพนมดงรัก ซึ่งต้องผ่านท้องที่อำเภอกันทรลักษ์ปัจจุบัน เพื่อนมัสการปราสาทหินบนเทือกเขาดงรักหรือที่เรียกกันว่า “เขาพระวิหาร” จากเขาพระวิหารการอพยพก็ได้เปลี่ยนเข้าสู่ทิศทางเดิมเมื่อเริ่มการอพยพ คือมุ่งไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือเขากพนมดงรักด้านทิศเหนืออันเป็นราชอาณาจักรไทยเพราะเส้นทางดังกล่าวมีความสะดวกอุดมสมบูรณ์และปลอดภัยจากสัตว์ร้าย ผ่านท้องที่อำเภอสังขะและมาสิ้นสุดลงในท้องที่จังหวัดสุรินทร์ การอพยพของชาวส่วยเข้ามาอยู่ ณ เขตจังหวัดสุรินทร์ ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์ (พ.ศ. 2199–2231) สาเหตุของการอพยพในครั้งนี้น่าจะเกิดจากสงครามเป็นสำคัญที่ทำกันระหว่างกรุงธนบุรีกับเวียงจันทน์และรัตนโกสินทร์กับเวียงจันทน์ คอยรบกวาดความสงบสุขอันเป็นแก่นแท้ของชีวิตชาวกวยอยู่เสมอ

ช่วงที่อยู่ในเขตจังหวัดสุรินทร์ทราบว่ามีการสร้างทางรถไฟสายกรุงเทพมหานคร-อุบลราชธานีผ่าน ทำให้ช่างตกใจไม่สามารถอยู่ได้ประกอบกับต้องของป่าหายากให้กับทางเมืองหลวงแทนการเกณฑ์แรงงาน จึงทำให้มีการอพยพตามเส้นทางลุ่มแม่น้ำชี จนมาถึงบริเวณวังทะลุที่มีแม่น้ำมูลกับสายแม่น้ำชีมาบรรจบกัน พื้นที่บริเวณรอบ ๆ อุดมสมบูรณ์เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของชาวควยและช่างเป็นอย่างมาก จากหลักฐานทางปฐพีวิทยาและนิเวศวิทยาทำให้ทราบว่าป่าดงภูดินและป่าดงสายทอเมื่อประมาณ 100 ปี คือส่วนหนึ่งของดงสตึกซึ่งเป็นแนวชายป่าดงดิบที่เชื่อมต่อถึงดงมโนรมย์ของจังหวัดนครราชสีมาที่เป็นเส้นทางเดินทัพจากพิมายมาตามลำน้ำมูล คนกลุ่มนี้เคยช่วยจัดเตรียมช่างที่ใช้ในการรบและเข้าร่วมรบกับกองทัพไทยหลายครั้ง ในปี พ.ศ. 2302 ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายตรงกับสมัยพระที่นั่งสุริยามรินทร์ได้มีบันทึกในพงศาวดารว่าเกิดเหตุการณ์ช่างเผือกแตกโรง หนีขึ้นไปทางแขวงเมืองพิมาย ชาวควยซึ่งได้โพยช่างแถบดงใหญ่ได้ช่วยคล้องจับช่างเผือกส่งคืน ทำให้หัวหน้าชุมชนมีความดีความชอบ ได้รับการปูนบำเหน็จให้เป็นเจ้าเมืองหลายคนซึ่งรวมทั้งเจ้าเมืองสุรินทร์คนแรกคือ เชียงปุม (พระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง) และเชียงสงเจ้าเมืองถึง ปัจจุบันเมืองถึงตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ห่างจากบ้านตากกลางประมาณ 10 กิโลเมตร อีกทั้งชาวเมืองถึงนี้มีภาษาพูดและมีสำเนียงเหมือนกับชาวบ้านตากกลาง จึงเชื่อว่าชาวควยบ้านตากกลางก็คือลูกหลานชาวควยที่เคยช่วยกรุงศรีอยุธยาจับช่างเผือกในครั้งกระโน้น

จากปากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุหลายท่านที่บ้านตากกลางต่างก็กล่าวว่าปู่ย่าตายายของท่านก็อาศัยอยู่ในหมู่บ้านตากกลางมาตลอด จึงเชื่อว่าหมู่บ้านตากกลางน่าจะตั้งมาประมาณ 150 – 250 ปี คือตั้งอยู่ในช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ถ้ามีการเทียบกับช่วงก่อนมีการสร้างวัดที่มีการย้ายเปลี่ยนที่มาแล้วถึง 4 ครั้งและได้จดทะเบียนเมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2399 ชื่อว่า “วัดมัจฉิมมาราม” ชุมชนบ้านตากกลางสมัยก่อนมีอาณาเขตที่กว้างใหญ่มาก มีผู้นำชุมชนถึง 4 คน แบ่งเป็นคุ้ม 4 คุ้ม มีประชากรประมาณ 1,000 ครอบครัว ต่อมาช่วงประมาณปี พ.ศ. 2450-2462 เกิดน้ำท่วมหนักและมีโรคภัยไข้เจ็บระบาดประกอบกับช่วงนั้นมีการปกครองระบบข้าหลวง ต้องมีการเกณฑ์แรงงานเพื่อไปทำถนน จึงทำให้มีการอพยพหนีไปอยู่ที่อื่น เป็นต้นว่า เพชรบูรณ์ บุรีรัมย์ หนองคาย ชัยภูมิ ศรีสะเกษ คงเหลือไม่กี่ครอบครัวที่ยังอยู่ในหมู่บ้านตากกลาง ชื่อหมู่บ้านมีการสันนิษฐานกันว่ามาจากทำเลที่ตั้งของหมู่บ้านซึ่งอยู่ตรงกลางพื้นที่สองป่าสงวน หรือไม่กี่มา จากชื่อหัวหน้าชุมชนผู้ก่อตั้งหมู่บ้านที่ชื่อ “ตากกลาง” และชื่อหลังนี้มีความน่าเป็นไปได้สูงเนื่องจากคนในสมัยก่อนนิยมใช้ชื่อเจ้าของบ้านหลังแรกเป็นชื่อหมู่บ้านและเมื่อมีการสืบประวัติผู้ใหญ่บ้านขึ้นไปก็ปรากฏว่าเคยมีผู้ใหญ่ที่ชื่อกลาง (บุญยัง หมั่นดีและคณะ, 2540; พูนทรัพย์ สวนเมือง ตูลาพันธุ์และคณะ, 2546; รัชพล สกกุลวัฒนา, 2538; สมัย สุทธิธรรม, 2526)

3.1.2 การคล้องและการเลี้ยงช้างของชาวทวายบ้านตากกลาง

การคล้องช้างของชาวทวายบ้านตากกลางในอดีต

การออกไปคล้องช้างป่าของชาวทวายเลี้ยงช้างจะมีการจัดทัพดังเช่นทัพออกศึกโดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับดังนี้ ระดับหมอและระดับความญ ระดับของกองทัพที่จะไปคล้องช้างจะมีคุณสมบัติ หน้าที่และความรับผิดชอบของบุคลากรทั้ง 5 ระดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ดังนี้

ความญะ

คือ หนุมวัยรุ่นที่สนใจใคร่รู้ใคร่เห็น ขอร่วมไปในคณะเพื่อเรียนรู้การจับช้าง เพื่อคอยรับใช้งานแบกหาม หุงหาอาหารและงานทั่วไป ต้องถือปฏิบัติตามจารีตที่เป็นข้อห้ามและข้อพึงกระทำอย่างเคร่งครัด

ความญา

ความญาหรือจำ คือผู้อยู่ท้ายช้างต่อหรืออยู่ท้ายช้างตามตำนานจับช้างของพระนครศรีอยุธยาที่มีหน้าที่คอยช่วยเหลือหมอช้าง เคยเป็นมะมาก่อนจนมีความรู้พอที่จะสามารถใช้อุปกรณ์จับช้างง่าย ๆ ได้พอสมควร ไม่ต้องผ่านการ “ปะชิ” คือยกครุ เมื่อหมอช้างเฉพาะอย่างยิ่งครุบามอบหมายก็ทำได้เลย ขณะอยู่ในช่วงกระทำการคล้องช้างป่า คือ ช่วงที่เรียกว่า “ก๊ีบเทวดา” จะเป็นผู้คอยหยิบยื่นเครื่องมือต่าง ๆ ส่งให้หมอช้าง ข้อห้ามพิเศษที่มะและจำต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดคือ ห้ามสูบบุหรี่ขณะอยู่บนหลังช้างและกำลังประกอบพิธีกรรม ห้ามกินขา หัว และเครื่องในสัตว์

หมอสะเดียง

สะเดียงแปลว่าซ้ายหรือมือซ้าย เคยเป็นจำช่วยหมอจับช้างป่ามาแล้วจนชำนาญพอสมควร ผ่านพิธีปะชิ คือพิธีแต่งตั้งหรือประสิทธิ์ประสาทโดยหมอใหญ่หรือครุบา ถึงจะเป็นจามานาน ออกโพนช้างมาหลายครั้งแต่ไม่เคยจับช้างป่าได้ก็ไม่ได้รับการปะชิขึ้นเป็นหมอสะเดียง ขณะทำการเช่นไหว้หมอสะเดียงจะทำหน้าที่เป็นลูกมือ มีส่วนร่วมในพิธีบนบานและจัดวางเครื่องบัตร์พลี ขณะทำการคล้องช้างหรือก๊ีบจะได้รับการมอบหมายให้เป็นหมอซ้ายของครุบา ถ้าหมอสะเดียงทำ “กรรมแตก” ขณะอยู่กรรม หรือทำผิดด้วยการละเมิดข้อห้ามจะถูกลดลงเป็นจำ หลังจากถูกสอบสวนและประจักษ์ข้อเท็จจริงว่า เป็นความผิดที่ไม่สามารถชำระล้างด้วยพิธี “ปะสะ” ได้

หมอสะดำ

หมอสะดำตรงกับตำแหน่งความญวจับช้างป่าได้ตั้งแต่ 5 ตัวขึ้นไป มีความรู้ความชำนาญการจับช้างเคยควบคุมการจับช้างมาด้วยตนเอง เป็นหมอมือรองลงไปจากหมอใหญ่หรือครุบา การเลื่อนหมอสะเดียงขึ้นเป็นหมอสะดำให้กระทำโดยวิธีปะชิ หมอสะเดียงที่จับช้างป่าเชือก

สำคัญได้เพียงเชื่อคนเดียวไม่ว่าจะเป็นช่างเผือกหรือช่างเนียมก็สามารถขอรับการปะชิเป็นหอมสะดำได้ ถ้าหอมสะดำไม่มีผลงานหรือมีผลงานแต่ไม่ได้ผ่านพิธีปะชิ เรียกว่า “หอมสะดำแก่”

ครุบา

ครุบาหรือปะกำหลวงคือหอมเต่าผู้มีความรู้ความชำนาญทั้งด้านหลักชัย คชกรรมทั้งปวง เคยเป็นหอมสะดำ และออกจับช้างป่าได้ไม่น้อยกว่า 20 ตัวขึ้นไป และได้รับการปะชิเลื่อนขึ้นเป็นครุบา ครุบาคือหัวหน้า ผู้ควบคุมสูงสุด เป็นผู้ที่หอมและถวายทุกคนให้ความเคารพ มีปฏิปทาทางดงามมีอำนาจระงับข้อพิพาท ชำระความผิด ตลอดจนควบคุมการจัดการผลประโยชน์ที่เกิดจากการจับช้างแต่ละครั้งในการออกจับช้างป่าแต่ละครั้ง อาจมีความรู้หอมสะดำเพียงสะดำหลายคน แต่มีครุบาหรือหอมใหญ่เพียงคนเดียวเท่านั้น

นอกจากนี้ยังมีบุคคลสำคัญอีกท่านหนึ่งคือ หอมเต่า ปฏิยาย หรือดาหอมเต่า ภายหลังมีคนเรียกว่า พระหอมเต่า เพื่อให้ดูศักดิ์สิทธิ์ หอมเต่าหรือดาหอมเต่าเทียบได้กับตำแหน่งปฏิยายของพระนครศรีอยุธยา เป็นผู้มีความเก่งกล้า ชำนาญพิธีกรรม การหาฤกษ์ยาม เชื่อกันว่าดาหอมเต่า คือ ผู้ออกกฎหรือข้อปฏิบัติที่ทั้งผู้ออกป่าและทางบ้านต้องถือปฏิบัติ เป็นศาสดาของตำนานพระคชศาสตร์ที่ว่าได้ ตำนานช่างสุรินทร์กล่าวถึงท่านผู้นี้ในฐานะผู้ก่อกำเนิดจารีตประเพณีการจับช้างเท่านั้น ไม่มีบุคคลอื่นหรือทายาทที่ได้รับการประสิทธิ์ประสาทถ่ายทอดสืบต่อมาอีกเลย

การออกคล้องช้างแบบวิธีโพนช้างของชาวภูวไน้จะมีการจัดทัพดังกล่าวการออกศึกคือช้างของครุบาใหญ่จะอยู่ตรงกลาง ช้างของหอมสะดำอยู่ทางด้านซ้ายมือของครุบาใหญ่ ส่วนช้างของหอมสะดำจะอยู่ทางด้านขวามือของครุบาใหญ่ การออกจับช้างครุบาใหญ่เป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาด ทุกคนต้องเชื่อฟังอย่างเคร่งครัด ในอดีตชาวภูวไน้จะออกไปจับช้างป่าปีละ 2-3 ครั้ง ๆ ละ 2-3 เดือน ก่อนการเดินทางออกไปคล้องช้างป่าแต่ละครั้ง ครุบาใหญ่หรือกำหลวงปีดจะดูฤกษ์ดูยามกำหนดวันออกเดินทางในวันที่ฤกษ์ดี แล้วจะแจ้งให้หอมช้างและมะได้ทราบก่อนวันเดินทางประมาณ 20-30 วัน จากนั้นบรรดาหอมช้าง มะช้าง ก็จะแจ้งความจำนงกับกำหลวงปีด จัดเตรียมอุปกรณ์การคล้องช้าง ได้แก่ หนั่งปะกำ ไม้คั้นจาม คามคอ ชนิก สลกโยง สนามมูก ไม้้งก กะหรันและซัง สัมภาระและเสบียงอาหาร หมากพลูให้พร้อม

ก่อนถึงวันกำหนดเดินทางประมาณ 7 วัน กำหลวงปีดจะนัดประชุมหอมช้างและบริวารให้มีความพร้อม ทั้งช้างต่อ สัมภาระและเสบียงอาหาร หมากพลูเปลือกไม้หาค ช้างต่อเชือกหนึ่ง ๆ ให้มีคนประจำอยู่เชือกละ 2 คน บนคอช้างต่อให้หอมช้างนั่ง คนอื่นนั่งไม่ได้ ท้ายช้างให้มะช้างนั่ง กลางหลังช้างเป็นที่วางสัมภาระสิ่งของทุกอย่างและเสบียงอาหาร ครั้นกำหลวงปีดเห็นว่าพร้อมหน้ากันแล้วก็ทำพิธีบวงสรวงเช่นปะกำหน้าโรงศาลผีปะกำ ซึ่งตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกบ้านของกำหลวงปีดนั่นเอง เมื่อเสร็จสิ้นวันนั้นหอมช้างและบริวารก็แยกย้ายกันกลับบ้านของตน

หมอช้างที่ได้รับแยกก็ก จะนำบริวารของตนเช่นสรวงผีปะกำ ณ โรงเรียนผีปะกำของตนอีกครั้ง เมื่อถึงกำหนดวันกำหลวงปิดและบริวารก็ยกขบวนช้างต่อไปอยู่จุดนัดพบนอกหมู่บ้านตามฤกษ์ เวลาเพื่อรอลูกน้องเคลื่อนขบวนไปสมทบกับกำหลวงปิดตามฤกษ์เวลาของแต่ละคน ซึ่งมักจะได้ฤกษ์ไม่ค่อยตรงกัน เมื่อทุกคนที่จะไปคล้องช้างในครั้งนี้มาพร้อมหน้ากันแล้ว กำหลวงปิดก็สั่งห้ามไม่ให้ติดต่อกับทางบ้านโดยเด็ดขาดแต่ทางบ้านติดต่อมาได้ ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารกันก็เป็นภาษาผีปะกำเท่านั้นจะพูดภาษาทวยที่เคยใช้ไม่ได้ หากละเมิดจะเป็นการผิดผีปะกำและเป็นอันตรายถึงเจ็บไข้ได้ป่วยขณะเดินทางการคล้องช้างก็จะไม่มีโชค จากนั้นก็จะทำพิธีประสะ (พิธีล้างมลทิน) และปะจิหมอ (พิธีการเลื่อนระดับตำแหน่งของ) หลังจากเสร็จพิธีกำหลวงปิดและบริวารก็จะบอกไปยังลูกเมียที่อยู่ทางบ้านกับ “ก้อดมะฉี” (บุคคลที่กำหลวงปิดอนุญาตให้ติดต่อกับทางบ้านได้) ว่าให้มาแต่เช้าก่อนวันเดินทางหนึ่งวัน

เมื่อถึงตอนเช้าของวันออกเดินทาง 1 วัน ลูกเมียกำหลวงปิดหมอช้างและบริวารก็ออกมาพร้อมหน้ากัน ณ จุดกำหนด จากนั้นกำหลวงปิดก็จะทำพิธีกรรมประกาศจัดตำแหน่งของหมอช้างแต่ละคนว่าใครอยู่ในตำแหน่งใดให้ผีปะกำทราบและประกาศต่อไปอีกว่า การไปคล้องช้างครั้งนี้มีหมอช้างแต่ละตำแหน่งจำนวนกี่คน แต่ละคนมีบริวารจำนวนเท่าไรและมีช้างจำนวนทั้งหมดกี่เชือก โดยกำหลวงปิดจะพูดภาษาผีปะกำตลอดพิธี จากนั้นจะทำพิธีส่งลากัน ตอนท้ายของพิธีนี้ก็บอกกฎข้อห้ามและข้อปฏิบัติทั้งผู้อยู่ทางบ้านและผู้ไปคล้องช้างให้ได้ทราบและต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด วันรุ่งขึ้นครั้นได้เวลาตามฤกษ์กำหลวงปิดก็จะเป่าซังให้สัญญาณเคลื่อนย้ายขบวนออก ขบวนหนึ่ง ๆ จะมีช้างต่อประมาณ 80 – 120 เชือก ผู้คนประมาณ 150 – 200 คน กำหลวงปิดนำก่อนตามด้วยบริวารของตน ปีกขวาเป็นของกลุ่มหมอสะดำ ปีกซ้ายเป็นกลุ่มของหมอสะเตียง ชาวทวยถือเรื่องโชคกลางและฤกษ์ยามอย่างยิ่ง พวกเขาเชื่อว่ามีอำนาจลึกลับที่จะทำให้เกิดผลดีผลร้าย อำนาจนั้นมาจากยะจุหรือวิญญาณบรรพบุรุษ ต้องทำพิธีเช่นผีปะกำก่อนออกโพนซัง พิธีที่ทำอย่างถูกต้องจะช่วยให้การโพนซังประสบผลดี พิธีเช่นผีปะกำหรือประจุปะกำเป็นการอัญเชิญอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของดวงวิญญาณเข้าสู่สถิตในเชือกบ่วงบาศ การทำพิธีเช่นผีปะกำนับว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะช่วยให้เกิดขวัญและกำลังใจในการออกโพนซัง เมื่อถึงบริเวณป่าซึ่งเป็นแหล่งอยู่อาศัยของช้างป่า กำหลวงปิดก็จะสั่งให้หมอสะดำเดินทางออกเสาะหาแหล่งอยู่อาศัยของช้างป่า โดยสังเกตจากเสียงร้องของช้างป่า รอยเท้า มูลช้างหรือต้นไม้หักลงมาหรือถูกเหยียบหรือพบลานกว้างอันเป็นที่พักผ่อนของช้างก็จะบากต้นไม้ไว้เป็นเครื่องหมายในการกลับมาอีกครั้ง แล้วก็ไปแจ้งกับกำหลวงปิดให้ทราบแหล่งที่อยู่ของช้างป่า กำหลวงปิดก็จะนำบริวารช้างต่อทั้งหมดออกไปไล่ต้อนจับช้างป่าและบริวารก็จะเดินตามรอยเท้าไป เมื่อมีการคล้องช้างป่ามาได้ก็จะมี การเป่าซังหรือสะเนงเกล เป็นสัญญาณที่ตีหมายถึงการจับช้างป่ามาได้ เมื่อใกล้ถึงหมู่บ้านจะไม่นำ

ข้างป่าเข้ามาในหมู่บ้านทันที แต่จะทำพิธีปัดรังควาญออกจากตัวข้างเสียก่อนตามด้วยพิธีรับขวัญข้างเพื่อเกิดสิริมงคล (จังหวัดสุรินทร์, ม.ป.ป.; เจริญ ไวรวัจนกุล, ม.ป.ป.)

การฝึกและเลี้ยงข้างของชาวภูบ้านตากกลาง

การฝึกหัดข้างก็เหมือนการเข้าโรงเรียน คุณภาพของข้างก่อนและหลังได้รับการฝึกแตกต่างกัน ข้างป่าจะต้องผ่านขั้นตอนการฝึกหลายขั้นกว่าข้างบ้าน ทั้งนี้เพื่อพัฒนาหรือยกระดับคุณภาพ ขั้นตอนการฝึกมี 5 ขั้นคือ

ขั้นที่ 1 บังคับให้ข้างเข้าของ ของคือช่องแคบ ๆ มีเสาฝั่งเรียงทั้งสองข้าง ความกว้างพอข้างเข้าไปได้ มิให้สอดขัดขาหน้าและขาหลัง เพื่อป้องกันการเตะหรือทำร้ายมนุษย์ ขั้นตอนเป็นบทเรียนสำหรับข้างป่าเท่านั้น ไม่ต้องใช้กับลูกข้างบ้าน

ขั้นที่ 2 ใช้เชือกหวายนัดส่วนบนหน้าขาเหมือนตกลอก ที่ทำเช่นนี้เพื่อป้องกันข้างเดิน หรือเคลื่อนไหว ข้างเองก็รู้ว่า ถ้ามันเดินหรือเคลื่อนไหวจะล้มได้ง่าย ๆ และจะลุกไม่ขึ้นเลย หลังจากข้างคุ้นกับคนแล้ว จึงค่อยเปลี่ยนเป็นตกลอกที่เท้าข้าง ขั้นตอนนี้ต่อเนื่องเมื่อข้างป่ายังคืออยู่

ขั้นที่ 3 นำออกจากช่อง ผูกถ้ำไว้กับต้นไม้ไม่ให้หญาและน้ำเพื่อให้ข้างรู้สึกว่ามันยังมีเพื่อนในยามยาก

ขั้นที่ 4 เริ่มสอนให้ทำตามคำสั่งด้วยการบังคับให้ทำและกำกับด้วยคำพูด เมื่อข้างทำไม่ถูกต้องลงโทษพร้อมๆ เมื่อทำถูกให้อาหารพร้อมออกปากชม ครูฝึกต้องแสดงความเด็ดขาดเมื่อข้างทำผิด ต้องอ่อนโยนเมื่อข้างทำถูก อย่าปล่อยให้ข้างแสดงพฤติกรรมใด ๆ โดยไม่มีผลเป็นโทษหรือคุณกับตัวมัน

ขั้นที่ 5 สอนให้ย่อตัว ตามปรกติข้างจะย่อตัวอยู่แล้วเมื่อมันลงเล่นน้ำตื้น ขึ้นตื้นครูจะนำมันลงน้ำตื้น ขณะที่มันย่อตัว ครูก็จะร้องสั่ง “ทาว ๆ” เพื่อให้ข้างเรียนรู้ว่า อาการที่ย่อตัวที่มันทำเรียกว่า “ทาว” ลูกข้างบ้านจะเรียนรู้อาการทาวได้ไว โดยเจ้าของจะยื่นอาหารที่มันโปรดพร้อมสั่ง “ชู ๆ” ถ้ามันไม่ย่อเท่าหน้าก็ไม่ยอมให้อาหาร

การฝึกเบื้องต้นทั้ง 5 ขั้นนี้ดูเหมือนว่าจะง่าย แต่แท้จริงแล้วครูฝึกต้องใช้เวลาเป็นแรมปี พร่ำสอนซ้ำแล้วซ้ำอีกจนข้างจำได้ขึ้นใจ ระหว่างเลี้ยงที่มันได้ยินกับทำทางที่มันตอบสนอง เพราะความจริงข้างฟังภาษาคนหรือภาษาผีไม่เข้าใจ มันใช้ความจำทั้งเสียงและกลิ่นแทน ข้างแสนรู้ก็คือข้างที่ครูพร่ำฝึกจนมันจำได้ขึ้นใจ เพื่อให้การฝึกมีประสิทธิภาพ การลงโทษและให้รางวัลเป็นสิ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ บนหลังข้างจึงมีทั้งอาหารที่มันโปรดและตะขอที่มันกลัวอยู่ด้วย คำที่ข้างซึ่งผ่านการฝึกมาเป็นอย่างดี จำได้ขึ้นใจสั่งเพียงครั้งเดียวก็ทำได้เลย ได้แก่สั่ง บน ทาวและคูล เป็นต้น แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าบุคคลอื่นสามารถสั่งให้ข้างทำตามได้

มันจะเชื่อและทำตามเฉพาะเจ้านายหรือเจ้าของเท่านั้น การฝึกช้างแม้แต่เจ้าของช้างเองก็ตามต้องคอยหมั่นสังเกตอาการของช้างให้ดี เพราะมันอาจโมโหหรือตกใจจนทำร้ายคนได้ ความน่ารักหรือเกรงของช้าง ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากอุปนิสัยของครูฝึกนั่นเอง (เจริญ ไวรวัจนกุล, ม.ป.ป.)

ปัจจุบันนี้การเลี้ยงช้างในหมู่บ้านตากกลางไม่เหมือนดังเช่นอดีต เพราะทั้งป่าบุงป่าทาม ป่าดงสายทอ ป่าดงภูคิน ได้มีความเปลี่ยนแปลง พืชพรรณที่เคยเป็นอาหารของคนและช้างในอดีตเริ่มหมดและตายไป ประกอบกับปัจจุบันมีการปลูกต้นยูคาลิปตัสในผืนป่าดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาในการเลี้ยงช้างและอาหารของคน ทั้งนี้เนื่องจากระบบนิเวศมีการเปลี่ยนไปนั่นเอง ประกอบการบุกรุกพื้นที่ป่าไปเพื่อประกอบอาชีพของราษฎรในแถบนี้ทำให้ผืนป่าลดลง ดังนั้นทางออกในการเลี้ยงช้างของชาวควยบ้านตากกลางคือนำช้างออกนอกพื้นที่ที่มีอาหารให้ทั้งคนและช้าง

เจ้าของช้างชาวควยมีการเลี้ยงช้างและปฏิบัติต่อช้างด้วยการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี เนื่องจากชาวควยมีการนับถือช้างเป็นเสมือนเทพและถือว่าช้างเป็นสมาชิกหนึ่งของครอบครัวในสมัยก่อนใครไม่สบาย ใครไม่มีลูก ใครเลี้ยงลูกยากก็จะขอพรจากช้าง ลอดท้องช้าง ความรักแลการดูแลเอาใจใส่ต่อช้างนั้น ไม่น้อยไปกว่าสมาชิกคนอื่นในบ้านเพราะถ้าหากว่าช้างไม่สบายเจ้าของก็จะนั่งเฝ้าช้าง ตามหมอให้มารักษาช้างของตนหรือบางคนแม้ว่ากำลังเรียนอยู่แต่เมื่อไม่มีใครเลี้ยงช้างเพราะพ่อเสีย ยอมออกจากโรงเรียนเพื่อเลี้ยงช้างของตน หรือมีชายคนหนึ่งในหมู่บ้านที่กู้เงินเพื่อซื้อช้างจากสวนสัตว์แห่งหนึ่งเพราะเห็นว่าบรรพบุรุษเคยเลี้ยงช้างจะมาขาดช่วงลูกก็ไม่ดีแต่ตอนหลังกลับได้ทราบว่าช้างตัวนี้มีประวัติเกรงกลัวความตายมาแล้ว แต่เขาก็อดทนที่จะเลี้ยงมันตอนหลังมีคนขอซื้อช้างตัวนี้ในราคาที่สูงแต่เขาไม่ขาย โดยให้เหตุผลว่ารู้สึกรักและสงสารมัน คงมีคนไปทำอันตรายมันก่อนมันเลยฆ่า ช้างตัวนี้บางครั้งก็อารมณ์แปรปรวน แต่เขาก็ไม่เคยคิดที่จะขาย ทุก ๆ วัน ชายผู้นี้จะพาช้างตัวนี้ไปอาบน้ำเข้าเย็น ไปผูกช้างไว้ที่ป่า ส่วนตัวเขาและลูกเมียก็รับจ้าง ขยพวงมาลัยให้พ่อค้าในตลาดแล้วนำเงินซื้ออาหารให้กับช้าง ซึ่งพวกเขามีความเต็มใจช่วงเดือนหกที่มีหลายคนบวชนาคช้าง ก็จะมาติดต่อชายผู้นี้นำช้างไปให้นาคจี แต่ปรากฏว่าบางหมู่บ้านมีอันธพาล พวกที่กินเหล้าเข้าไปรบกวานช้าง ทั้งสังเสียดัง จุดไฟช้างช้าง จุดประทัดใส่ตัวช้าง ชายผู้นี้โทรเรียกให้ทางบ้านติดต่อรถเข้าให้มารับช้างกลับทันที เพราะกลัวช้างตนเป็นอันธพาล ความที่ชาวควยบ้านตากกลางมีความรักความผูกพันกับช้าง รวมถึงมีวัฒนธรรมของคนกับช้างด้วยแล้วทำให้ชาวควยบ้านตากกลางมีช้างอยู่จำนวนมากที่สุดเมื่อเทียบกับหมู่บ้านอื่นในเขตตำบลกระโพ (ตาราง 3.1) หรือเมื่อเทียบช้างระหว่างอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดสุรินทร์ก็พบว่าช้างในอำเภอท่าตูมมีจำนวนมากที่สุด ซึ่งจำนวนช้างเหล่านี้ก็มาจากหมู่บ้านตากกลางและในหมู่บ้านเขตตำบลกระโพมีจำนวนมากที่สุด (ตาราง 3.2) และคนในหมู่บ้านตากกลางที่มีช้างอยู่ในครอบครองจำนวนมากก็ติดอันดับการครอบครองช้างจำนวนมากเช่นกัน (ตาราง 3.3) จากข้อมูลทำให้เห็น

ตาราง 3.1 หมู่บ้านในตำบลกระโพที่เลี้ยงช้าง

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนช้างที่เลี้ยง (เชือก)
1	บ้านกระโพ	55
2	บ้านกระเจา	23
3	บ้านหนองอีคำ	2
4	บ้านบอน	1
6	บ้านตระมุง	1
7	บ้านจินดา	7
8	บ้านตาพิศย์	37
9	บ้านตากกลาง	105
11	บ้านศาลา	56
13	บ้านตากกลาง	19
14	บ้านหนองบัว	25
17	บ้านโคกกุล	11
รวม		342

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ (สำรวจปี พ.ศ. 2544)

ตาราง 3.2 ข้อมูลช้างเลี้ยง จังหวัดสุรินทร์

ลำดับ ที่	พื้นที่ อำเภอ/กิ่งอำเภอ	จำนวนช้างทั้งหมด		อยู่ในพื้นที่ (เชือก)	ไป ก.ท.ม. (เชือก)	หากินที่อื่น ๆ (เชือก)
		เชือก	ร้อยละ			
1	อำเภอเมืองสุรินทร์	97	19.7	-	-	-
2	อำเภอจอมพระ	2	0.4	-	-	2
3	อำเภอท่าตูม	263	53.6	87	35	141
4	อำเภอชุมพลบุรี	76	15.5	-	-	-
5	อำเภอสังขะ	23	4.7	-	-	22
6	กิ่งอำเภอเขวาสินรินทร์	27	5.5	-	-	21
7	กิ่งอำเภอพนมดงรัก	3	0.6	-	-	3
รวม		491	100	87	35	189

ที่มา: ที่ทำการปกครองจังหวัดสุรินทร์ พ.ศ. 2546

ตาราง 3.3 รายชื่อเจ้าของช้างในจังหวัดสุรินทร์ที่ครอบครองช้าง ตั้งแต่ 5 เชือกขึ้นไป

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	ทะเบียนช้าง	ช้างในครอบครอง (เชือก)
1	นายสินชัย รัตนสมุทร	อ. เมือง	16
2	นางพัชรา กุ๊กจิตเกษม	อ. เมือง	76
3	นายสมโรจน์ กิตติเกษม	อ.ท่าตูม	12
4	นายดา จงใจงาม*	อ.ท่าตูม	7
5	นายประกิต กลางพัฒนา*	อ.ท่าตูม	9
6	นายมาก สุขศรี	อ.ท่าตูม	12
7	นายบุญมา จงใจงาม	อ.ท่าตูม	7
8	นายเปา จงใจงาม	อ.ท่าตูม	7
9	นายสุริยะ ร่วมพัฒนา	อ.ท่าตูม	18
10	นายวัน เรียงเงิน	กิ่ง อ.เขวาส	8

ที่มา: ที่ทำการปกครองจังหวัดสุรินทร์ พ.ศ. 2546

* หมายถึงที่อยู่ในหมู่บ้านตากกลาง

ว่าชาวควยเหล่านี้ทำไมถึงยังมีการเลี้ยงช้างอยู่ ทั้งที่ปัจจุบันการเลี้ยงช้างในแถบจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดใกล้เคียงมีปัญหาและอุปสรรคมาก

3.1 บริบทของพื้นที่ศึกษา

3.2.1 บริบททางด้านกายภาพ

หมู่บ้านตากกลางตั้งอยู่ในเขตท้องที่ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ (รูป 3.1) โดยแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 หมู่ คือหมู่ที่ 9 และหมู่ที่ 13 ซึ่งอยู่ห่างจากจังหวัดสุรินทร์ไปทางทิศเหนือตามเส้นทางหลวงแผ่นดินสุรินทร์ – ร้อยเอ็ด เมื่อถึงประมาณกิโลเมตรที่ 36 จึงเลี้ยวซ้ายไปตามถนนหนองตาด – กระโพอีก 22 กิโลเมตร ตลอดเส้นทางจะผ่านหมู่บ้านทุ่งนา และป่าไผ่หลายแห่งสลับกันไป มีลักษณะอากาศแบบทุ่งหญ้าเมืองร้อน คือมี ฤดูฝน ฤดูหนาวและฤดูร้อน

หมู่บ้านแห่งนี้ตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสมต่อการทำมาหาเลี้ยงชีพของคนในหมู่บ้านและยังเอื้อประโยชน์ต่อการเลี้ยงช้างได้เป็นอย่างดี เนื่องจาก

1) ตั้งอยู่ใกล้กับบริเวณที่ราบริมฝั่งแม่น้ำมูลและแม่น้ำชีมาบรรจบกัน ซึ่งลำน้ำทั้งสองแห่ง เป็นเสมือนเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงชีวิตของผู้คนและสัตว์เลี้ยงในหมู่บ้านแห่งนี้มาตั้งแต่อดีตถึง ปัจจุบัน และในบริเวณนี้ยังเป็นบริเวณที่เรียกว่าป่าบุงป่าทาม ซึ่งในฤดูแล้งนอกจากจะสามารถนำ ช้างมาปล่อยเลี้ยง เพราะว่ามีพืชพรรณธัญญาหารตามธรรมชาติที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ ชาวบ้านยังได้ใช้ประโยชน์อื่นๆ อีก เช่น ปลูกพืชผัก หรือทำไร่นาแซง (เป็นการทำนาในหนอง โดยการเอาจอบเสียมไปขุด ไม่ใช่เอาวัวควายไปทำ) เป็นต้น ตลอดจนยังมีกูด (กูดหรือหลง เกิด จากการเปลี่ยนแปลงร่องลำแม่น้ำมูลตามวัฏจักรการไหลของช่วงระยะเวลาต่างๆ ทำให้แม่น้ำเปลี่ยน ทางเดิน บางแห่งกลายเป็นหนองและบึง ซึ่งมี 2 ลักษณะคือ กูดที่มีน้ำตลอดทั้งปีและกูดน้ำ แห้ง ซึ่งกูดน้ำแห้งจะมีน้ำเฉพาะฤดูฝนหรือช่วงน้ำหลาก ฤดูแล้งน้ำจะแห้ง เนื่องจากเป็นแนวแม่น้ำเก่าที่เกิดขึ้นมานาน เกิดจากการดินเงินและแคบ แต่ยังคงสภาพทางธารน้ำเก่าปรากฏอยู่ ใน ทางวิชาการเรียกว่า “Oxbow scar” และหนองน้ำต่าง ๆ ที่อยู่รายรอบหมู่บ้านอีกด้วย

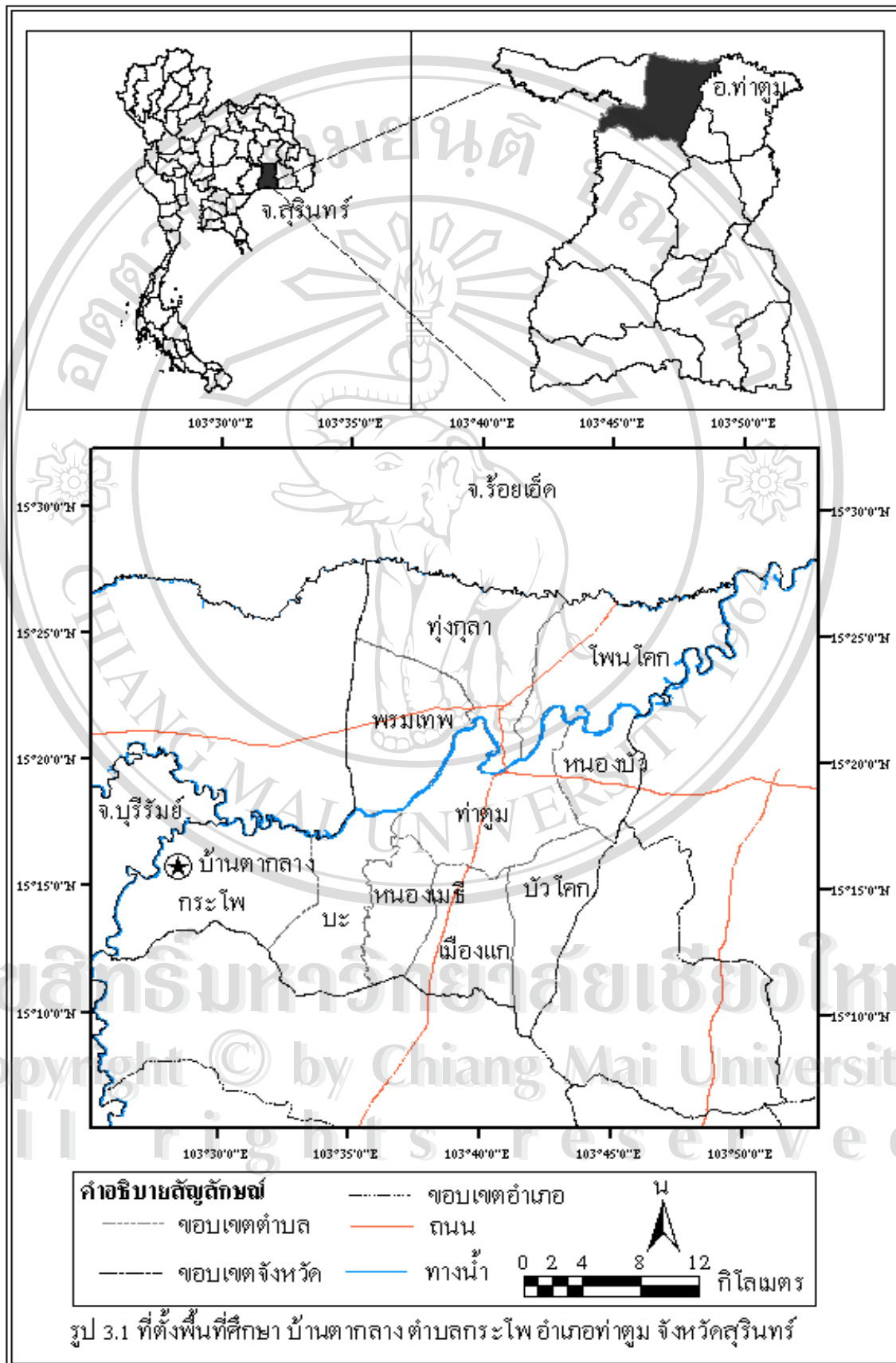
2.) ตั้งอยู่ท่ามกลางระหว่างป่าดงสายทอทางทิศตะวันออกซึ่งมีพื้นที่ 8,880 ไร่ และป่า ดงภูดิน ทางทิศตะวันตกซึ่งมีพื้นที่ 6,350 ไร่ (รูป 3.2) โดยป่าทั้งสองเป็นแหล่งอาหารตามธรรม ชาติที่อุดมสมบูรณ์ ในฤดูทำนายังสามารถนำช้างมาปล่อยเลี้ยงไว้ที่นี่ เพื่อป้องกันและหลีกเลี่ยงไม่ ให้ช้างเข้าไปเหยียบย่ำและกินพืชผลในไร่นาได้อีกด้วย

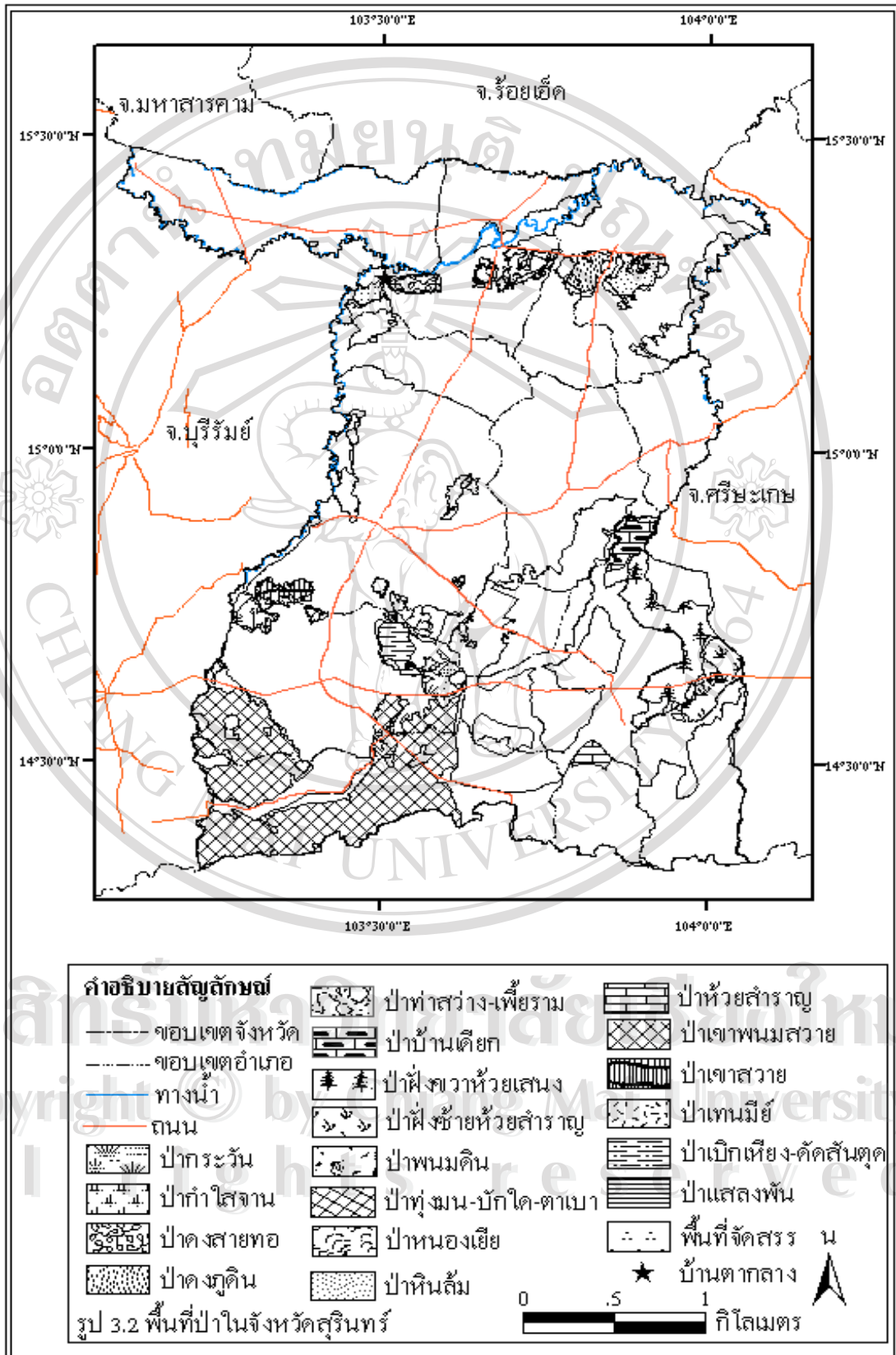
3) ตั้งอยู่ในบริเวณที่มีฝนตกมากที่สุดแห่งหนึ่งในจังหวัดสุรินทร์และเป็นที่ราบลุ่มชายขอบ ของทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งเสมือนเป็นกั้นกระตะของแอ่งโคราช ทำให้หมู่บ้านแห่งนี้ในอดีตเคยมีน้ำท่วมที่ทำกินหลายครั้งในฤดูฝนจนต้องมีการอพยพไปตั้งถิ่นฐานใหม่ (รักษพล สกุลวัฒนา, 2538)

3.2.2 บริบททางด้านสังคม

ชาติพันธุ์และภาษา

รูปร่างหน้าตาของชาวบ้านตากกลางปัจจุบันคล้ายกับชาวไทยทางภาคอีสานทั่วไป และก็ยัง มีเค้าโครงเชื้อสายจากบรรพบุรุษในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีนักมานุษยวิทยาศึกษาโดยเชื่อว่าเป็น มนุษย์ตระกูลออสโตรลอยด์ ซึ่งมีรูปร่าง เตี้ย จมูกแบน ผิวดำ ผมหยิก ริมฝีปากหนา อาศัยอยู่ ตามเกาะแก่งทางภาคใต้ของทวีปเอเชีย คือบรรพบุรุษสายหลักของชาวกวยแห่งบ้านตากกลางใน ปัจจุบันแต่เนื่องจากเงื่อนไขทางสภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และภาษา ตลอดจนภัยทางธรรมชาติ ทำให้เกิดการอพยพและถ่ายเททางพันธุกรรมระหว่างมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ที่อาศัยอยู่บริเวณ ตอนบนของทวีปซึ่งมีผิวขาวผมเหยียดตรงกับกลุ่มที่อยู่ทางใต้ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชาวกวย

ดังนั้นหากดูผิวเผินและไม่ได้ย่นการใช้ภาษากวย ก็ยากที่จะแยกแยะว่าชาวตากกลางคนไหนเป็นคนไทยเชื้อสายกวย (พิทยา หอมไกรลาศ, 2540)

ภาษากวยถือได้ว่าเป็นภาษาในตระกูล มอญ-เขมร ดังจะเห็นในหลายคำที่มีลักษณะเสียงและความหมายเหมือนกัน (สมทรง บุรุษพัฒน์, 2538) ตากกลางเป็นหมู่บ้านหลายภาษาคือมีทั้งภาษาที่สื่อสารระหว่างคนและภาษาที่เกี่ยวข้องกับช้าง ดังนั้นสมาชิกของบ้านตากกลาง จึงถือว่าเป็นผู้รู้ทางภาษาที่มากด้วยความสามารถ ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ใกล้เคียงมีทั้งชาวไทยเชื้อสายเขมรและลาวปนกันอยู่มาก ทำให้ชาวบ้านตากกลางมีความสามารถพูดได้หลายภาษา คือ ภาษากวย ภาษาเขมร ภาษาไทยกลางซึ่งเป็นภาษาราชการ แต่สำหรับภาษากวยนั้นถือเป็นภาษาเจียนที่นักภาษาศาสตร์ได้จัดภาษากวยไว้ในตระกูลออสโตรเอเชียติกอยู่ในตระกูลย่อย กลุ่มที่มีสระเสียงก้องใช้ลมเปล่งขึ้นมาขณะพูดและพยางค์ที่มีสระเสียงธรรมดา ลักษณะการเปล่งเสียงสระสองแบบนี้ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดความไพเราะทางโสตประสาทเท่านั้นแต่ยังสามารถใช้แยกความหมายของคำออกจากกันได้ ซึ่งแตกต่างจากคำไทยที่ใช้วรรณยุกต์ในการแยกความหมายของคำว่า ภาษากวยที่นำมานั้นมีอยู่มากเช่นคำว่า “กวย” แปลว่า “คน” “เจียง” แปลว่า “ช้าง” “จาโดย” แปลว่า “กินข้าว” ส่วนภาษาที่ใช้ทักทายกัน ชาวกวยจะไม่พูดว่าสวัสดิ แต่จะทักทายกันว่า “จูณนา” แปลว่า “ไปไหนมา” แต่นอกจากนี้ภาษาที่สำคัญมากอีกภาษาหนึ่งของบ้านตากกลางคือภาษาที่เกี่ยวข้องกับช้าง เช่น ภาษา คำสื่อต่าง ๆ และภาษาที่ช้างสื่อออกมา ภาษาคำสื่อที่ใช้กับช้าง เช่น “ฮาว” แปลว่า หยุด “คูณ” แปลว่า ให้ช้างถอยไป เป็นต้น

ส่วนเสียงที่ช้างส่งเสียงออกมานั้นก็เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้คนในหมู่บ้านช้างได้เข้าใจความรู้สึกของเจ้าของเสียง เช่น เสียง “แป้วว” (ออกเสียงลากหางยาว) ช้างจะส่งเสียงนี้แทนความรู้สึกกลัวหรือตกใจมาก หลังจากเสียงนี้ดังขึ้นชาวตากกลางจะเตรียมพร้อมเพราะหมายถึงช้างจะเตลิดวิ่งซึ่งเป็นอันตรายได้ นอกจากนี้กิริยาซึ่งช้างแสดงออกก็สามารถบอกความรู้สึกของช้างและบอกสภาพร่างกายของช้างได้ในขณะนั้น

ระบบครอบครัว ระบบเครือญาติ และโครงสร้างทางสังคม

ระบบครอบครัวและเครือญาติของชาวกวยบ้านตากกลางจะเป็นลักษณะเป็นครอบครัวขยาย โดยในบ้านนี้จะมีสมาชิกอยู่ 3 ชั่วอายุคน คือ รุ่นปู่ย่าตายาย รุ่นพ่อแม่ รุ่นลูก หรือบางครอบครัวอาจมีถึง 4 ชั่วอายุคนโดยเพิ่มรุ่นหลานเข้ามาด้วย รุ่นแรกจะมีรุ่นตายายในบ้านของลูกสาวคนเล็กของครอบครัว เพราะที่ ๆ ที่แต่งงานจะไปอยู่ที่อื่น พี่ผู้ชายเมื่อแต่งงานแล้วจะต้องไปอยู่กับบ้านฝ่ายหญิง ส่วนพี่ผู้หญิงก็อาจนำครอบครัวอยู่ในครอบครัวขยายนี้ หรือถ้าหากมีเงินก็จะไปสร้างครอบครัวเดี่ยวอยู่ต่างหาก หรืออาจจะไปอยู่ที่บ้านของฝ่ายชายก็ได้ (แต่มีน้อย) เมื่อครอบครัวขยายนี้ผ่านไปสักระยะหนึ่ง ลูกสาวคนเล็กของครอบครัวกับเขยที่เข้ามาอยู่ก็จะมีสมาชิกเพิ่มขึ้น

เด็กที่เกิดใหม่จะใช้นามสกุลของพ่อ มีการนับถือญาติของทั้งสองฝ่าย แต่มักจะมีความใกล้ชิดกับญาติทางฝ่ายแม่เนื่องจากว่าผู้ชายเข้ามาเป็นเขยนั้นต้องอยู่ในพื้นที่ของฝ่ายหญิง และการเลี้ยงดูก็จะ เป็นแม่หรือส่วนใหญ่ญาติในฝ่ายผู้หญิงจะดูแลเด็ก ทำให้เกิดความใกล้ชิดมากกว่าญาติทางฝ่ายชาย ซึ่งการเป็นครอบครัวขยายนี้ทำให้เด็กได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิด ความอบอุ่นและการอบรมขัดเกลา จากคนในรุ่นก่อน ๆ ที่อยู่ในบ้านเดียวกัน การแต่งงานนี้ในอดีตส่วนใหญ่จะมีการแต่งภายใน ชาติพันธุ์เดียวกัน แต่ต่อมาด้วยความใกล้ชิดกับชาติพันธุ์อื่น ๆ ทั้งชาติพันธุ์ลาว ชาติพันธุ์เขมร และชาติพันธุ์อื่น ๆ ทำให้เกิดการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์เกิดขึ้น ที่สำคัญเนื่องจากการที่หนุ่มสาว กวยบ้านตากกลางได้นำช้างไปเที่ยวจังหวัดต่าง ๆ ทำให้มีการพบหญิงสาวที่สนใจจนก่อให้เกิดความ รักและแต่งงานกันมากที่สุด การแต่งงานนี้ชาวกวยก็มีข้อห้ามเช่นกันคือห้ามมีการแต่งงานกัน ระหว่างสายเลือดใกล้ชิด เช่น ลูกสาวของอากับหลานชายของลุง เป็นต้น

ในสมัยก่อนการแต่งงานนั้นญาติทั้งสองฝ่ายก็จะมีการดูว่าเหมาะที่จะเป็นเขยเป็นสะใภ้หรือ เปล่า โดยผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายจะดูถึงความประพฤติ การทำมาหากิน ความขยันขันแข็งในการ ทำงานมากกว่าลักษณะรูปร่างหน้าตา ยิ่งถ้าผู้ชายคนใดมีความกล้า ความสามารถในการจับช้างป่า ได้มาก จะเป็นที่ยกย่องจากทั้งฝ่ายผู้ชายด้วยกันเองและผู้หญิงก็จะชอบมากต้องการที่จะแต่งงาน ด้วย แต่ในปัจจุบันการแต่งงานนั้นดูเหมือนว่าขึ้นการช่วยจากผู้ใหญ่นั้นมีส่วนน้อยลง เพราะเมื่อ หนุ่มสาวออกไปทำงานในต่างถิ่นก็จะไปพบคู่รักและแต่งงานกัน

ทรัพย์สินต่าง ๆ ครอบครัวจะมีการแบ่งสรรเท่า ๆ กัน พ่อแม่จะมีการแบ่งส่วนให้ลูก ๆ ทุกคนและส่วนของพ่อกับแม่นั้นจะเก็บไว้ส่วนหนึ่ง ถ้าหากใครเป็นผู้ดูแลจบจนสิ้นชีวิตผู้นั้นก็ จะได้รับมรดกส่วนที่เป็นของพ่อแม่ แต่ถ้าหากว่าการทำศพต้องใช้งบประมาณมาก ก็อาจจะขาย ทรัพย์สินส่วนพ่อแม่นั้นไป ส่วนที่เหลือก็ให้ผู้ดูแล ซึ่งในวัฒนธรรมของชาวกวยบ้านตากกลางนั้นผู้ที่ รับหน้าที่ดูแลพ่อกับแม่ก็คือลูกสาวคนสุดท้าย หรือลูกสาวคนเดียว

ลักษณะ โครงสร้างทางสังคมของคนในหมู่บ้านตากกลางที่เป็นสังคมเกษตรและเลี้ยงสัตว์ จึงมีความเป็นเอกภาพสูง มีลักษณะช่วยเหลือกันประหนึ่งว่าเป็นครอบครัวเดียวกัน ทุกคนใน หมู่บ้านจะรู้จักกันหมด เวลาที่มีกิจกรรมในชุมชนก็จะมีการช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี ประกอบกับ การแต่งงานส่วนใหญ่จะแต่งงานกันภายในหมู่บ้านทำให้กลายเป็นโครงสร้างทางสังคมที่แน่นแฟ้นยิ่ง ขึ้น ในสังคมของบ้านตากกลางมีกิจกรรมร่วมกันทั้งในกิจกรรมทางศาสนา การเมืองการปกครอง กิจกรรมทางวัฒนธรรมและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ยิ่งถ้าเป็นในสมัยอดีตที่มีการออกจับช้างป่า สังคมจะมีความเป็นหนึ่งเดียวสูงมาก

ระบบความเชื่อของชุมชน

จากการที่หมู่บ้านตากกลางเป็นหมู่บ้านซึ่งประชาชนสนใจในวิชาดาราศาสตร์ ประกอบกับการเป็นหมู่บ้านที่ห่างไกลความเจริญโดยที่มีวิถีชีวิต (Ways of life) ของผู้คนผูกพันกับธรรมชาติทำให้ชาวบ้านตากกลางดั้งเดิมมีความเชื่อที่แปลกไปกว่าหมู่บ้านทั่วไป ซึ่งเกิดจากการผสมผสานความเชื่อเรื่องผี เชื่อศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ วิชาดาราศาสตร์และความเชื่อของท้องถิ่นเข้าด้วยกัน โดยสิ่งที่เป็นศูนย์รวมความเชื่อและความศรัทธาของชาวตากกลางก็คือผีปะกำ ความเชื่อของชุมชนได้แก่

1) ผีปะกำ

ความเชื่อเกี่ยวกับช้างนับว่าเป็นความเชื่อที่สำคัญของชาวทวายเลี้ยงช้างทุกคน แม้แต่ครอบครัวใดที่ไม่ได้เลี้ยงช้าง แต่อดีตบรรพบุรุษรุ่นพ่อหรือรุ่นปู่เคยเลี้ยงจะต้องมีการเซ่นไหว้ผีปะกำ

ผีปะกำ หมายถึง ผีที่สิงสถิตอยู่ในหน้าปะกำ ชาวทวายเชื่อว่าเชือกปะกำที่ใช้คล้องช้างคือที่รวมของวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ไม่ว่าจะเป็นพระครูปะกำ หมอช้างต้นตระกูลและญาติพี่น้องที่ล่วงลับ ผีปะกำจึงเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดของชาวบ้านตากกลาง โดยเชือกปะกำทำมาจากหนังกระบือ 3 เส้น นำมาพันเป็นเกลียวให้เป็นเชือกยาวประมาณ 40 เมตร ปลายข้างหนึ่งทำเป็นบ่วงบาศ ในยามที่ไม่ได้ออกไปคล้องช้างจะจัดเก็บไว้บนศาลปะกำ โดยศาลนี้จะมีลักษณะเป็นหอสูง มีสี่เสาหันหน้าไปทางทิศเหนือ ชาวทวายเลี้ยงช้างเชื่อว่าหากจะทำกิจการอันใดต้องทำพิธีเซ่นไหว้เพื่อบอกกล่าวขอพรผีปะกำก่อน เพื่อความเป็นสิริมงคลและเลี่ยงภัยที่จะเกิดผลจากการดำเนินกิจกรรมนั้น โดยชาวทวายจะตรวจกระดูกคางไก่ที่ใช้ประกอบพิธีเซ่นไหว้ ถ้าหากว่ากระดูกอ่อนคางไก่เหยียดตรงหรือโอนเล็กน้อยก็ประกอบกิจกรรมนั้นได้ด้วยความมั่นใจ แต่ถ้าตรงกันข้ามเช่นกระดูกคางไก่กอดอกโค้งม้วนเข้าหาโคน ชาวทวายเรียกว่า “ กอดอก ” ถือว่าไม่ดีและจะยกเลิกกิจกรรมนั้นเสีย เช่นตั้งใจจะนำช้างไปแสดงต่างถิ่น

ในเรื่องความเชื่อที่เกี่ยวกับผีปะกำนั้นนอกจากเรื่องของเซ่นไหว้เพื่อขอพรและเลี่ยงภัยอนาคตแล้ว ชาวตากกลางเชื่อว่าหากกระทำผิดใด ๆ ต่อข้อห้ามของปะกำ (ผิดปะกำ) จะส่งผลให้เกิดเหตุร้ายกับคนในครอบครัวหรือไม่ก็เกิดกับช้าง เช่น ช้างนั้นเจ็บป่วยหรือทำร้ายคนจนเสียชีวิตหรือเกิดอาละวาดร้ายขึ้นมาโดยไม่ทราบสาเหตุ ศาลปะกำนี้หากครอบครัวใดเลี้ยงช้างแต่ไม่ได้ยกศาลนี้ขึ้นใหม่ก็จะอาศัยศาลดั้งเดิมของบรรพบุรุษซึ่งอยู่ตามบ้านญาติพี่น้องประกอบพิธี

2) ความเชื่อเกี่ยวกับการบวชนาคช้าง

ความเชื่อของชุมชนมักเกี่ยวข้องกับช้างเสมอ แม้แต่การอุปสมบทรวมของผู้ชายชาวทวายในบ้านตากกลางที่จะจัดในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 ของทุกปี โดยจะมีขบวนช้างจำนวนมากทำการแห่ นาคช้างไปไหว้เจ้าพ่อวังทะเลและกลับมายังวัดแจ้งสว่าง ประเพณีนี้ชาวบ้านตากกลางทุกคนถือเป็น

เจ้าภาพที่จะต้องช่วยเหลือกันอย่างญาติพี่น้อง เหตุที่ชาวบ้านตากกลางนำขบวนช้างมาแห่หน้าเป็นจำนวนมากไปที่วังทะเลเป็นเพราะในอดีตพระพุทธเจ้าตอนเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ ก่อนอุปสมบท พระองค์ทรงม้ากัณฐกะโดยมีนายจันนะตามเสด็จไปสู่แม่น้ำอโนมา พระองค์ทรงทำการปลงผมและทรงผนวช ณ ที่ริมฝั่งแม่น้ำอโนมา ความเชื่อและแรงศรัทธาอันนี้เป็นเหตุผลให้บุตรหลานชาวบ้านตากกลาง จึงแห่หน้าด้วยขบวนช้างไปสู่แม่น้ำมูลที่วังทะเลและทำการอุปสมบท ณ ที่ตรงนั้น เพราะเป็นบริเวณวังน้ำวนเกิดจากการไหลมาบรรจบกันของแม่น้ำ 2 สาย ทำให้เกิดดินดอนหรือเนินดินที่ตรงกลางมีแม่น้ำล้อมรอบหรือที่ชาวบ้านเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ลิมน้ำ” จึงเรียกที่ตรงนั้นว่า “ดอนบวช” มาจนถึงปัจจุบันและมีการแห่หน้าไปที่วังทะเลทุกปี

เหตุที่อุปสมบทในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 ของทุกปีเป็นเพราะว่าวันเพ็ญเดือนหกคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าประสูติ ครัสสูและปรินิพพาน ผู้ใดได้บูชาด้วยการปฏิบัติตาม เชื่อว่าผู้นั้นได้เห็นพระพุทธเจ้า ยังมีการแห่หน้าด้วยช้างแล้วจะทำให้เกิดอานิสงส์มหาศาล สำหรับเครื่องแต่งกายนาคนั้นจะมี

- กระโจมหรือชฎา สิ่งนี้ถือเป็นของสูงผู้ที่สวมใส่ต้องมีความสำคัญมีบารมี ดังนั้นนาคจึงหมายถึงผู้มีบุญญาวาสนาหรือผู้สูงศักดิ์เหนือกว่าคนธรรมดาทั้งหลาย จึงอนุญาตให้สวมใส่ในพิธีเท่านั้น

- ฝ้ายหรือสำลี ที่โบหูทั้งสอง ก็เป็นเครื่องหมายเพื่อเตือนสติให้เจ้านาคได้รู้ว่า บัดนี้นาคกำลังเข้าสู่อุคมเพศหรือเพศผู้สูงศักดิ์เหนือกว่าคนธรรมดาทั้งหลาย เจ้าจงอย่าได้หุบเหมือนฝ้ายหรือสำลี เวลาถูกลมพัดก็แกว่งไปมาอยู่ตลอดเวลา เจ้าจงหูหนักเอาไว้เหมือนหินและเครื่องประดับอื่น ๆ

- ฟ้าหลากสี (ฟ้าเจ็ดสี) มีความหมายว่าทุกอย่างนั้นย่อมมีการเปลี่ยนแปลงได้เสมอ แม้แต่คำพูดของใครที่คิดว่ามันคงและดี ให้รู้จักทำใจไว้เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิด อีกความหมายหนึ่ง เปรียบเสมือน รุ่ง 7 สี มณี 7 แสง เป็นสี แสงแห่งผู้มีบุญญาวาสนาหรือผู้สูงศักดิ์ เพราะรุ่งหมายถึงสิ่งที่อยู่สูงจะปรากฏให้เห็นเฉพาะเวลามีฝนตก ก่อนหรือหลังเท่านั้น ไม่ปรากฏให้เห็นทั่วไปโดยง่าย

- สร้อยคอหรือเครื่องประดับร่างกายของนาค ก่อนที่คอกของนาคจะประดับด้วยสังวาลตรีม ที่แขนหรือข้อมือก็จะประดับด้วย กำไล เป็นต้น ปัจจุบันสิ่งนี้กำลังจะสูญหายไปแต่สร้อยคอกทองคำกำลังเข้ามาแทนที่เพราะของเก่า ๆ ได้ขายไปเกือบหมดแล้ว นับว่าเป็นสิ่งที่น่าเสียดาย

3) ครูผู้รักษา

ชาวตากกลางเชื่อว่าเด็กที่เกิดใหม่หากมีรกพันที่ศรีษะ (มีกระจอบ) หรือมีรกพาดที่ไหล่

(มีสังวาล) หรือเด็กพิเศษที่มีแกนหรือที่เรียก “ครูผู้รักษา” บิดามารดาจะต้องจัดทำกะลาแขวนไว้ ห้วนนอน กะลานี้ทำจากกะลามะพร้าว ภายในกะลาทำชั้น ๕ (กรวยใบตองใส่ดอกไม้) ใส่ไว้ สำหรับเด็กผู้หญิง และชั้น ๘ สำหรับเด็กชาย นอกจากนี้จะมีเทียน 2 เล่มบิดเข้าหากัน 2 คู่ พร้อมเงิน 5 สตางค์ หรือ 1 บาทใส่ไว้ แล้วจึงนำกะลาแขวนไว้ที่ห้วนนอนของเด็ก ในทุก ๆ วันพระต้องเปลี่ยนชั้น ๕ หรือชั้น ๘ ในกะลา เพื่อบูชาครูผู้รักษาเด็ก

4) แถน

“แถน” คือผู้เชื่อมต่อสื่อสารระหว่างคนในครอบครัวกับผีบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ โดยผ่านพิธี เล่นแถน โดยเมื่อมีคนเกิดเจ็บป่วย ญาติพี่น้องจะไปหาหมอมดให้ทำนายสาเหตุ ซึ่งถ้าไม่ใช่ เพราะผีปะกำหรือหากันข้อนดูแล้วพบว่าญาติพี่น้องไม่ได้เล่นแถนมานานหลายปีก็จะจัดการพิธี เล่นแถนขึ้น การเล่นแถนเป็นกิจกรรมที่เชื่อมต่อระหว่างบรรพบุรุษที่ล่วงลับกับลูกหลานในปัจจุบัน เพราะเมื่อแถนเข้ามาถึงสู่ลูกหลานที่ล้อมวงอยู่ ลูกหลานผู้นั้นจะออกมาแสดงกิริยาท่าทาง ของผีบรรพบุรุษตนนั้น ๆ เช่น คนที่พูดเขมรไม่ได้ก็พูดได้ คนที่ไม่สูบบุหรี่ก็สูบบุหรี่ ลูกหลานคนอื่น ๆ เห็นอย่างนั้นก็ถือโอกาสขอหวยบ้าง หรือถ้าบรรพบุรุษที่เข้ามาถึงสู่เป็นผู้มีวิชาอาคม ลูกหลานก็จะถือโอกาสขอเคล็ดวิชาขณะที่ยัญญาณของบรรพบุรุษถึงสู่ ส่วนบรรพบุรุษก็ถือโอกาส อบรมสั่งสอนลูกหลาน (การเล่นแถนนี้คล้ายคลึงกับการรำผีของชาวอีสาน)

5) หมอมด หมอส่อง

ชาวกายเป็นผู้ที่เชื่อถือในเรื่องอำนาจสิทธิ์ของผู้คน เมื่อเกิดการเจ็บป่วยชาวกายก็จะไปหา หมอมด (หมอทางใน) เพื่อสอบถามหาสาเหตุแห่งการเจ็บป่วยด้วยวิธีการต่าง ๆ และหนึ่งในวิธีการนั้นก็ถือการ “โบล” ปัจจุบันมีแม่เต่าแห่งบ้านหนองอีคูณ ซึ่งเป็นหมู่บ้านทางตะวันออกของ บ้านตากกลางเป็นหนึ่งในนักโบลที่ได้รับความเชื่อถือจากคนในหมู่บ้านละแวกใกล้เคียง รวมถึง บ้านตากกลาง โดยการโบลนี้ ผู้ที่จะสอบถามหรือผู้เจ็บป่วยจะต้องนำข้าวสาร 1 ถ้วย และเหรียญ 1 บาท วางบนถ้วยข้าวสาร เสร็จแล้วนำไปวางตรงหน้าแม่เต่าให้ท่านนำข้าวสารไปрызไปรอบ ๆ พร้อมกับกล่าวคาถา เสร็จแล้วเอาข้าวสารจำนวนเล็กน้อยใส่ไว้บนฝ่ามือซ้าย มือขวารับฝ่ากระปุก ปูนที่ใช้ในการเคี้ยวหมากมาแกว่ง พร้อมกับทำนายสาเหตุในลักษณะใช่หรือไม่ใช่ ถ้าคำถามข้อใด ถูกต้องฝ่ากระปุกจะแกว่งแรงขึ้นก็จะรู้สาเหตุแห่งการเจ็บป่วย

6) ธรรม์

ชาวกายมีความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถา ดังนั้นการเจ็บป่วยของผู้คนบางครั้งอาจมีสาเหตุมา จากการทำคุณไสย ในหมู่บ้านชาวกายจะมีชาวคนหนึ่งเรียกว่า “ธรรม์” ผู้ซึ่งมีความรู้ เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับมนต์และอาการของผู้ต้องมนต์ เมื่อการเจ็บป่วยไม่ได้เกิดจากการกระทำผิดต่อปะกำ ต่อครู

ผู้รักษา หรือการกระทำของภูตผี ชาวทวยจะสอบถาม สาเหตุการเจ็บป่วยและวิธีแก้ไขจาก “ธรรม” เมื่อสงสัยว่าการเจ็บป่วยของคนนั้น ๆ เกิดจากการกระทำของผู้ที่มีคาถาอาคม

7) ผีเรือน

เป็นความเชื่อที่บ้านมีวิญญาณอีกประเภทหนึ่งที่คุ้มครองสมาชิกอาศัยอยู่ในบ้าน ให้มีการอยู่ดีมีความสุข คือ “ผีเรือน” หรือเรียกว่า “ลุงผี” หรือ “ตาจั่วลุง” โดยจะจัดสร้างหิ้งบูชา ผีเรือนเอาไว้บนหัวนอนในห้อง และทำการเช่นไหว้เสมอ ๆ เช่น เมื่อมีญาติพี่น้องมาค้างที่บ้าน เมื่อมีสมาชิกเกิดใหม่ เมื่อมีการรับแขกหรือรับลูกสะใภ้เข้ามาอยู่ในบ้าน เมื่อมีคนตายหรือยามมีสมาชิกครอบครัวเจ็บป่วย ผีเรือนนี้เป็นผีที่ใหญ่ที่สุดในบ้านและใกล้ชิดกับสมาชิกในบ้านมากที่สุด

8) ศาลปู่ตา

ศาลปู่ตาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกป้องคุ้มครองหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านจะเรียกว่า “ศาลปู่ตา” หรือ “ยะ - จั่วะ - ฮอ” ยะจั่วะฮอนี้เปรียบเสมือนศาลหลักเมือง ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 9 ใกล้เคียง ๆ ดันโพธิ์เก่าแก่ของหมู่บ้าน บนศาลจะมีหิน ซึ่งแสดงถึงความหนักแน่น มีรูปสลักคนพร้อมอาวุธปลอม เช่น ปืนไม้ ช้าง ม้า ซึ่งหมายถึงผู้ปกป้องหมู่บ้านจากสิ่งชั่วร้ายวางเรียงเอาไว้ ชาวทวยจะให้ความเคารพต่อศาลปู่ตานี้มาก โดยการเช่นไหว้จะใช้ข้าวสาร เหล้า เนื้อสัตว์ กล้วยดอกไม้และหมากพลู เมื่อจุดเทียนเสร็จแล้วก็จะกล่าวอัญเชิญผีปู่ตา ผู้ดูแลชุมชนในมารับเครื่องเช่นพร้อมกับกล่าวขอให้ปู่ตาคู่มองตนและครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุข

9) เครื่องรางของขลัง

ชาวทวยก็เป็นชนเผ่าหนึ่งที่มีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ชอบความสันโดศ ดังนั้นชาวทวยในหมู่บ้านจึงถือเครื่องรางของขลังซึ่งมีหลายชนิด จากหลายวัตถุประสงค์ ทั้งที่ทำมาจากไม้ หลายชนิด ทำมาจากสัตว์ และหลายชนิดทำมาจากแร่ธาตุต่าง ๆ ที่หายาก โดยมีความเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้จะปกป้องให้พ้นภัยจากอันตรายหรือสิ่งชั่วร้าย อีกทั้งเครื่องรางของขลังบางอย่างจะช่วยให้มีโชค เช่น เขี้ยวเสือกลาง (ปกติเขี้ยวเสือจะตัน) เขี้ยวหมูตัน (ปกติเขี้ยวหมูกลาง) สะเก็ดดาวตก งากระเด็น (ซึ่งงาที่ซ้างทำหอกเอง) เมื่อผ่านการปลุกเสกแล้วจะช่วยทำให้พ้นภัยทั้งปวง หรือในอดีตเมื่อจะทานอาหารก็นำงาช้างมาทดสอบพิษโดยนำงาช้างซึ่งปกติสีขาวนวลจุ่มลงในอาหารถ้าอาหารนั้นมีพิษหรือถูกวางคุณไสย งาช้างก็จะกลายเป็นสีดำ (ปกติงาช้างจะเป็นสีขาวนวล ช้างที่มีงาสีดำหายาก) ขนหางซ้าง (ขนหางที่ซ้างทำหล่น) นิยมนำไปทำแหวนป้องกันคุณไสย ภูตผีปีศาจ หรือใช้เป็นที่ยึดพันเพื่อถอนพิษ จันทรคราด นอแรด สวาโหม (ผมของหมอซ้างผู้เป็นครู) มหาสวัสดี (รากไม้ที่ขุดม้วนตัวเองเป็นเงื่อน) อวัยวะซ้างตัวผู้ตากแห้งใช้พกติดตัวในเมตตามหานิยม

10) เสน่ห์ยาแฝด

เสน่ห์ยาแฝดคือ การทำให้เพศตรงข้ามเกิดความลุ่มหลงจนขาดสติ เชื่อว่าสามารถทำให้ผู้

ถูกกระทำนั้นกินไม่ได้นอนไม่หลับหรือเดินตามผู้กระทำไปโดยไม่สามารถหัดทาน ซึ่งผู้กระทำจะ
ใช้สื่อต่าง ๆ เป็นตัวนำคุณไสยสู่เพศตรงข้ามที่เป็นเป้าหมาย เช่น ยืนสิ่งของให้รับประทาน ให้
ดอกไม้หรือนั่งกระดานไม้แผ่นเดียวกัน คังนั้นหญิงสาวชาวตากกลางจึงถูกลอบรมไม่ให้รับสิ่งของ
อาหาร เครื่องดื่มและไม่นั่งกระดานร่วมแผ่น ไม่นั่งเสื่อร่วมผืนกับคนแปลกหน้า

11) ผีแม่มดหรือมะมัวด

ผีแม่มดนี้คือการเป็นร่างทรงเพื่อติดต่อกับวิญญาณที่จะทำการปกป้องรักษาทุกข์สุขของ
สมาชิกในครอบครัว มะมัวดนี้จะต้องมีการทำพิธีบูชาครูหรือบวงสรวงปีละครั้ง โดยในแต่ละปีจะ
มีการรำมะมัวดและเลี้ยงครู มะมัวดหรือร่างทรงมักจะมีประวัติการเจ็บป่วยหนักมาก่อน ไปหา
หมอแผนปัจจุบันหรือแผนโบราณก็ไม่สามารถรักษาหายได้ ต่อมาจึงมีการขอพรจากเทพหรือสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ให้ค้นพบโรคหรือวิธีการรักษาให้หาย เมื่อมีการรักษาหายก็จะต้องทำหน้าที่เป็นร่างทรง
ของเทพเหล่านั้นตามที่บนไว้ การทำหน้าที่เป็นร่างทรงนี้จะต้องมีการปฏิบัติตัวตามหลักที่เทพนั้น
มาบอก แต่ถ้าหากว่ามีการปฏิบัติที่ผิดไปจากข้อตกลงก็จะทำให้มะมัวดนี้ต้องได้รับการเจ็บป่วยอีก
ครั้งและหนักกว่า การเป็นมะมัวดนี้จะต้องเป็นร่างทรงตลอดไปจนตายหรือเทพที่อยู่ในตัวมะมัวด
นี้ออกไปเอง ผีแม่มดหรือมะมัวดนี้ชาวบ้านมีความเชื่อกันมานานแล้วโดยผู้ที่เป็ร่างทรงจะต้อง
เป็นผู้หญิงเท่านั้น โดยทุกเดือนสามของทุกปี (ช่วงเดือนกุมภาพันธ์) จะมีการทำพิธีรำแม่มดขึ้น
เพื่อแสดงความขอบคุณครูที่ได้ช่วยปกป้องสมาชิกในครอบครัว ในการทำพิธีนี้สมาชิกทุกคนใน
ต้นตระกูลต้องเข้าร่วมพิธีกรรมนี้ด้วยไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ต้องกลับมาร่วมพิธี มิฉะนั้นจะทำให้มะมัวด
โกรธบันดาลให้เกิดความเจ็บไข้ได้ป่วยหรือโชคร้ายได้ ในการจัดงานนี้มีการทำปะรำพิธีขึ้นหน้า
บ้านเพื่อใช้ในการทำพิธีแล้วทำแท่นบูชาครูแม่มดตรงกลางปะรำ ซึ่งแท่นสำหรับบูชาครูแม่มดทำ
เป็นพานบายศรีตามที่ผู้ประกอบพิธีกำหนด และยังมีกรวยดอกไม้ หมากลูกจัดในใส่พานบนโต๊ะ
วางข้าง ๆ พานบายศรี ไม้แกะสลักเป็นรูปช้างและม้าของครูแม่มด เหล้า ผ้าขาว (ผ้าไหมขาวได้
ยิ่งดี) และเสื้อผ้าสำหรับผู้จะรำร่วมแม่มด พิธีจะเริ่มขึ้นโดยหมอแคนจะเริ่มเป่าแคนเป็นทำนองต่าง
ๆ ผู้ทำพิธีจะนั่งอยู่ตรงกลางปะรำ หน้าพานบายศรี ยกงานที่ใส่หมากลูกและบุหรี่ปั้นตรงหน้า
แล้วร้องเพลงเชื้อเชิญให้แม่มดลงมาร่วมพิธี แล้ววางลงบนหิ้งหรือแท่นที่จัดของตน และจะร้องไป
เรื่อย ๆ จนกระทั่งร่างเริ่มสั่น อันแสดงให้เห็นว่าครูแม่มดเริ่มเข้ามาอยู่ในร่างทรงแล้ว และชาว
กวยบางท้องถิ่นจะมีการรำมะมัวดเพื่อรักษาคนเจ็บไข้ ซึ่งเป็นหลักจิตวิทยาที่ทำให้กำลังใจแก่ผู้เจ็บ
ป่วยในการรักษา เพราะบางโรคนั้นมีสาเหตุมาจากจิตใจ หรือเป็นโรคที่หนักก็จะช่วยให้จิตใจของ
คนป่วยมีกำลังใจต่อสู้กับโรคภัยต่อไป

12) เจ้าพ่อวังทะเลหรือผิอารักษ์

ศาลเจ้าพ่อวังทะเลในปัจจุบันมีอยู่ 2 แห่งคือ แห่งหนึ่งอยู่ที่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำมูลทางด้าน

ทิศเหนือของหมู่บ้านห่างออกไปประมาณ 2 กิโลเมตร อีกแห่งหนึ่งตั้งอยู่ภายในอาณาบริเวณของวัดแจ้งสว่างติดกับแนวรั้วของวัดทางด้านทิศเหนือ ศาลเจ้าพ่อวังทะเลแห่งที่หนึ่งนั้นเป็นแห่งแรก บริเวณที่ตั้งของศาลเดิมอยู่บนหาดทรายกลางแม่น้ำมูลอยู่ใต้คันโพธิ์ใหญ่ ปัจจุบันได้ตายไปแล้วเหลือเพียงตอขนาดใหญ่ ตรงบริเวณดังกล่าวเป็นจุดที่แม่น้ำมูลและลำน้ำชีไหลมาบรรจบกัน คำว่าบรรจบภาษาส่วยเรียกว่า “ทะเล” ดังนั้นจึงเรียกศาลที่ตั้งอยู่ตรงนั้นว่า “ศาลเจ้าพ่อวังทะเล” เชื่อว่าเจ้าพ่อวังทะเลมีชื่อจริงว่า “หลวงปู่ดอม” ชาวบ้านในแถบนี้ให้การเคารพนับถือเป็นอย่างมาก จะมีการกราบไหว้บูชากันอยู่เสมอ ไม่ว่าจะทำพิธีกรรมหรือกิจกรรมใด ๆ ดังเช่นการบวชนาคประจำปีของชาวภูมัยบ้านตากกลาง หมู่ ๗ ในบ้านตากกลางคนใดที่ต้องการบวชก็จะมีกรคิดต่อวัดก็จะทำให้ทราบว่ามีนาคบวชเท่าไร และพ่อแม่ของผู้ที่จะบวชก็จะไปบอกกับเจ้าพ่อวังทะเลให้ทราบ การบวชจะมีในวันขึ้น 13-14-15 ค่ำเดือน 6 ของทุกปี หรือการไปหาปลาหรืออาหารบริเวณนี้จะต้องขออนุญาตจากเจ้าพ่อวังทะเลเสียก่อนไม่อย่างนั้นจะทำให้ท่านโกรธบันดาลให้เกิดอันตรายตามมา ในปี พ.ศ. 2535 ชาวบ้านมีความเห็นร่วมกันว่าการไปไหว้ศาลเจ้าพ่อวังทะเลมีความลำบากต้องมีการพายเรือไปไหว้ยังหน้าฝนเป็นถุคุ่น้ำหลากกระแสน้ำมีความเชี่ยวทำให้เป็นอุปสรรคต่อการไปเช่นไหว้ จึงได้อัญเชิญท่านมาอยู่ ณ ริมฝั่งแม่น้ำมูล ห่างจากจุดเดิมประมาณ 150 เมตร สำหรับศาลเจ้าพ่อวังทะเลแห่งที่สองนั้นมีประวัติเล่าว่า มีปีหนึ่งเกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ในแถบหมู่บ้านตากกลางทำให้บริเวณศาลแห่งที่หนึ่งถูกน้ำท่วม ทำให้เจ้าพ่อวังทะเลที่อยู่ในร่างงูเหลือมขนาดใหญ่เลื้อยเข้ามาในบริเวณวัดสว่างแจ้ง ชาวบ้านก็พยายามช่วยกันจับเพื่อนำไปเป็นอาหารแต่ปรากฏว่าไม่สามารถทำอันตรายใดแก่งูเหลือมตัวนี้ได้ จึงไปหาหมอมดหมอส่งให้ท่านายคู้ หลังจากทำพิธีท่านายเสร็จ หมอมดหมอส่งได้แจ้งกับชาวบ้านว่างูเหลือมตัวนี้เป็นเจ้าพ่อวังทะเลนั่นเอง ท่านจะอยู่ตรงนี้เพื่อปกป้องคนในหมู่บ้าน ดังนั้นชาวบ้านจึงมีการสร้างศาลแห่งที่สองขึ้น ณ บริเวณวัด

13) ผีชั่วร้าย

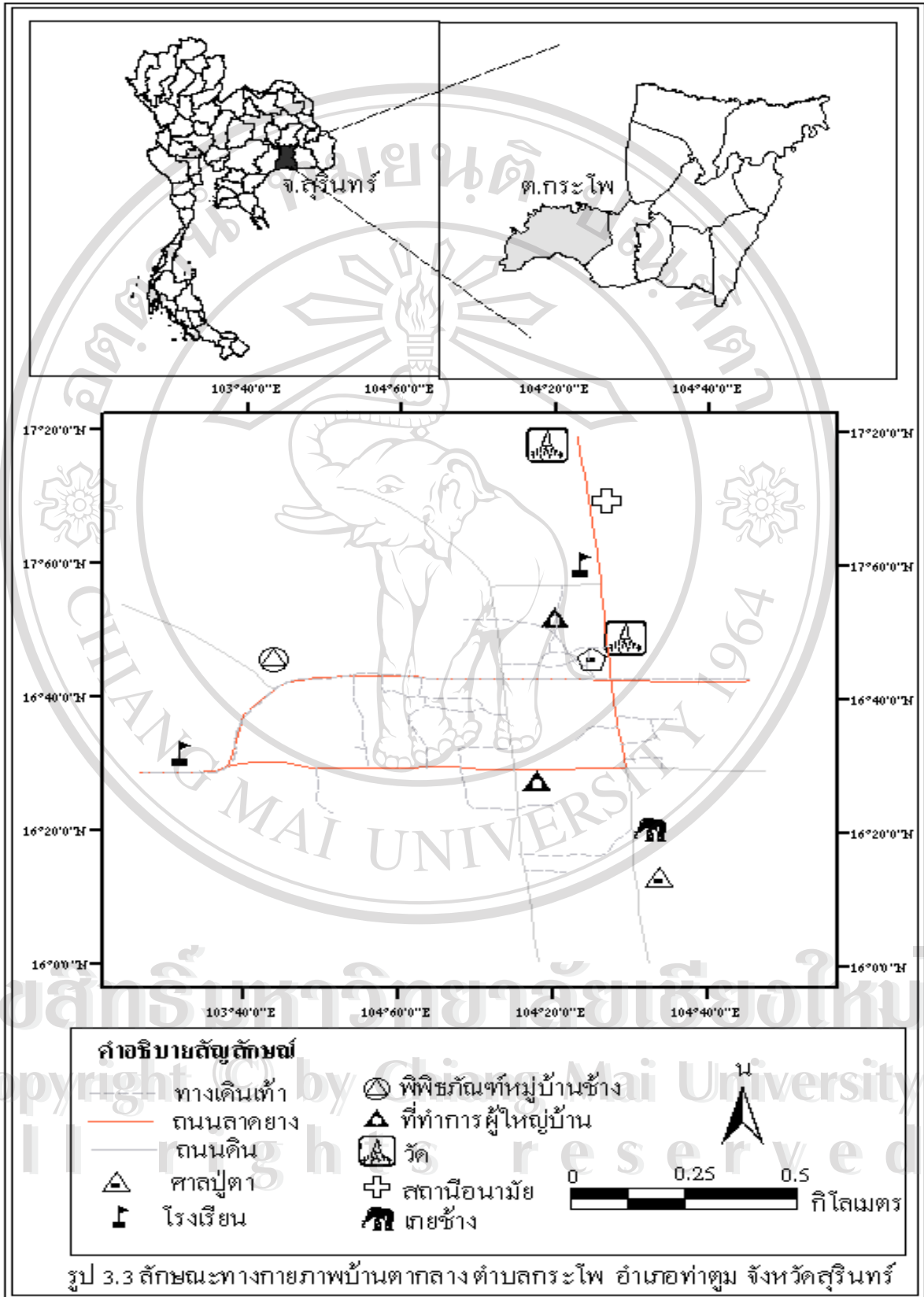
ความเชื่อของชาวภูมัยที่เชื่อเกี่ยวกับผีนี้มีมาตั้งแต่อดีตกาล คือเชื่อว่านอกเหนือจากผีดีที่รักษาคนในหมู่บ้าน คนในครอบครัวแล้ว ยังมีอีกประเภทหนึ่งคือผีชั่วร้ายที่จะคอยทำร้ายคนในหมู่บ้าน ผีที่ชั่วร้ายนี้มีทั้งผีปอบหรือมณะ (ภาษาส่วย) ผีกระหัง สาง (คนที่เล่นอาคมแต่ไม่ปฏิบัติตนได้จนทำให้อาคมที่เล่นกลับเข้าหาตัวทำให้กลายเป็นครึ่งคนครึ่งสัตว์) เมื่อมีเหตุการณ์ที่คนในหมู่บ้านตายจำนวนมากหรือมีการตายแปลก ๆ ก็จะมีการทำนายว่าเป็นเพราะสาเหตุใดแล้วก็จะพยายามหาทางแก้เคล็ดเช่น ทำหุ่นฟางไว้ที่หน้าบ้าน เขียนหน้าบ้านว่าบ้านนี้ไม่มีใครที่มีตัวอักษรนี้ ผู้ชายทาสีทาปาก เอาไพลแขวนไว้หน้าประตู การหนามใบหนาดปิดรกเด็กที่เกิดใหม่เพื่อไม่ให้ผีปอบสามารถเอาไปกินได้ เพราะมีความเชื่อว่าถ้าผีปอบกินรกเด็กคนนั้นได้ก็จะทำให้เด็กตาย

นอกจากความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้แล้ว ชาวทวยบ้านตากกลางยังเคารพผีเจ้าป่าเจ้าเขา ดังเช่น ในการเดินทางออกโพนช้างในอดีตจะต้องมีการเซ่นไหว้ผีเจ้าป่าเจ้าเขาด้วยเสมอ เพราะชาวทวยถือว่าทุกสิ่งทุกอย่างต้องมีเจ้าของ จะกระทำการอันใดต้องขออนุญาตเจ้าของเสียก่อน มีการนับถือ เทวดานางไม้และนับถือพระแม่ธรณี ยามต้องเดินทางไปต่างถิ่น ชาวทวยจะนำดินจากที่บ้านพัก ติดตัวไปด้วยเสมอตามความเชื่อที่ว่า พระแม่ธรณี จะปกป้องให้รอดพ้นจากอันตราย นอกจากนี้ ยามที่เด็กเกิดใหม่ในครอบครัว มารดาชาวทวยจะฝึกชายผ้าถุงคล้องคอทารกแรกเกิดโดยเชื่อว่า พระคุณของแม่จะคุ้มครองให้อยู่รอดตลอดฝั่ง ความเชื่อนี้นำไปสู่การปฏิบัติต่อลูกช้างที่เกิดใหม่ ซึ่งชาวทวยถือว่าเป็นลูกคนหนึ่งของครอบครัวด้วยจะเห็นได้ว่าความเชื่อของชาวทวยล้วนแต่ผูกติดกับวิถีชีวิตกับช้าง เนื่องจากว่าชาวทวยมีการเลี้ยงช้างที่แตกต่างจากที่อื่น โดยชาวทวยถือว่าช้างเป็น สมาชิกหนึ่งของครอบครัว เพราะฉะนั้นเมื่อเกิดจะต้องรับขวัญเมื่อตายจะมีการอาลัย เนื่องจากมีความผูกพันกันระหว่างช้างกับเจ้าของ และการเลี้ยงช้างของชาวทวยจะแตกต่างที่อื่นตรงที่ช้างที่อื่น เช่น ช้างในภาคเหนือจะมีการเลี้ยงเพื่อไว้ใช้งานหนักและมักจะไม่มี ความผูกพันกันระหว่างช้างกับทวย เมื่อช้างหมดความสำคัญทางเศรษฐกิจมักจะถูกขายไป ช้างที่ไม่ใช่ช้างของชาวทวยมักจะถูกใช้ทำงานหนัก เช่น ทำงานลากซุง บางครั้งก็ให้ยืมมาผสมให้ช้างกินเพื่อให้ช้างสามารถทำงานได้นาน แต่ช้างของชาวทวยมักจะถูกใช้ในงานเบามากกว่าเช่นเพื่อเป็นพาหนะในการเดินทาง ลอดท้องช้างเพื่อความเป็นสิริมงคล เป็นต้น จากความที่ช้างของชาวทวยมีความผูกพันกับเจ้าของจึงทำให้กลายเป็นช้างที่เชื่อง ฝึกง่าย ทำให้ช้างสุรินทร์ได้มีชื่อเสียงไปทั่วโลก (พิทยา หอมไกรลาศ, 2540; รัชพล สกฤตวัฒนา, 2538; สมหมาย ชินนาค, 2541)

การศึกษาและสาธารณสุข

การศึกษาในอดีตใช้วัดเป็นสถานที่เรียนและมีพระสงฆ์เป็นผู้สอน ต่อมาเปลี่ยนเป็นครูเป็นผู้สอนแต่ยังใช้สถานที่วัดอยู่ หลังจากนั้นรัฐบาลเห็นว่าการศึกษามีความสำคัญต่อคนในชาติที่จะพัฒนาประเทศให้ทันต่อเหตุการณ์โลก จึงได้หันมาสนใจการศึกษาสำหรับคนในชาติ มีการสร้างโรงเรียนจ้างครูเป็นพนักงานรัฐ เพื่ออบรมสั่งสอนวิชาความรู้ต่าง ๆ ให้แก่เยาวชน ในหมู่บ้านตากกลางก็เช่นกัน รัฐเข้ามาสร้างโรงเรียนให้ โดยโรงเรียนที่สร้างปัจจุบันมี 2 แห่ง แห่งแรกคือ

- 1) โรงเรียนบ้านตากกลาง เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา โดยจัดตั้งในปี พ.ศ. 2477 เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นเด็กเล็กจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
- 2) โรงเรียนช้างบุญวิทยา เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ซึ่งปัจจุบันสอนตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในระยะแรกนี้โรงเรียนช้างบุญวิทยาเป็นโรงเรียน

รูป 3.3 ลักษณะทางกายภาพบ้านตากกลางตำบลกระโพ อำเภอนาทมุนี จังหวัดสุรินทร์

สาขาของโรงเรียนลานทรายพิทยาคม แต่ได้รับการสถาปนาจัดตั้งจากกรมสามัญศึกษาในปี พ.ศ. 2537

สำหรับบ้านตากกลางมีสถานีนอนามัยซึ่งตั้งอยู่ตรงข้ามกับโรงเรียนช่างบุญวิทยา เป็นสถานีนอนามัยที่แยกมาจากสถานีนอนามัยบ้านกระโพ เนื่องจากเห็นว่าบ้านตากกลางมีประชากรมากและประชาชนในหมู่บ้านใกล้เคียงก็จะได้รับความสะดวกสบายยิ่งขึ้นถ้าหากว่ามีการจัดตั้งขึ้น สถานีนอนามัยแห่งนี้ให้บริการประชาชนทางด้านสุขภาพอนามัยของประชาชนในหมู่บ้านแห่งนี้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (รูป 3.3)

ประชากรในหมู่บ้านตากกลาง

ประชากรในหมู่บ้านตากกลางส่วนใหญ่จะเป็นชาวกวย แต่ก็มีชาวเขมร ชาวลาว ชาวจีน และชาติพันธุ์อื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องจากว่าเมื่อหนุ่มสาวไปทำงานต่างถิ่น นำข้างออกไปท่องเที่ยวต่างก็ได้พบคนรัก นำไปสู่การแต่งงานกัน บางคนในหมู่บ้านก็ย้ายไปอยู่กับสามีหรือภรรยาที่อื่น บางคนก็นำสามีหรือภรรยามาอยู่ที่บ้านตากกลาง เนื่องจากในปัจจุบันสังคมของคนตากกลางมีการเปิดกว้างมากในเรื่องการเลือกคู่ครอง ถึงแม้ว่ามีการท่องเที่ยวขึ้นในหมู่บ้านก็ไม่ได้ทำให้ประชากรเพิ่มขึ้นมาก แต่บางปีประชากรในหมู่บ้านลดลงด้วยซ้ำ (ตาราง 3.4 และ 3.5) ทั้งจากการอพยพ การตายและอัตราการเกิดต่ำ ประชากรในหมู่บ้านตากกลางเมื่อเปรียบเทียบกับหมู่บ้านอื่น ๆ ในเขตตำบลกระโพก็ไม่ต่างจากหมู่บ้านอื่น ๆ มากนัก (ตาราง 3.6) และเมื่อเปรียบเทียบเรื่องรายได้ต่อคนต่อปี คนในหมู่บ้านตากกลางก็มีรายได้รองเพียงบ้านกระโพเท่านั้น (ตาราง 3.7)

ตาราง 3.4 จำนวนประชากรในบ้านตากกลางหมู่ที่ 9

ปี พ.ศ.	จำนวนหลังคาเรือน	ประชากรชาย	ประชากรหญิง	รวม
2537	122	390	409	805
2538	143	419	854	854
2539	131	359	381	740
3540	134	363	346	709
2541	134	380	364	744
2542	137	397	374	771
2543	138	386	406	792
2544	156	455	461	916
2545	157	464	467	931
2546	156	455	461	916

ที่มา: สถานีนอนามัยบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

ตาราง 3.5 จำนวนประชากรในบ้านตากกลางหมู่ที่ 13

ปี พ.ศ.	จำนวนหลังคาเรือน	ประชากรชาย	ประชากรหญิง	รวม
2537	49	132	139	271
2538	63	196	174	370
2539	58	106	211	304
3540	61	157	147	322
2541	62	165	157	339
2542	62	175	164	333
2543	62	173	160	382
2544	63	182	192	374
2545	73	198	194	392
2546	79	194	188	382

ที่มา: สถานีอนามัยบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอกำแพง จังหวัดสุรินทร์

ตาราง 3.6 จำนวนประชากรในพื้นที่ตำบลกระโพ

หมู่ ที่	บ้าน	ประชากร			โรงเรียน		วัด	พื้นที่ ทั้งหมด (ไร่)	พืช เศรษฐกิจ	ภูมิปัญญา ท้องถิ่น
		ชาย	หญิง	รวม	ประ ถม	มั ธยม				
1	กระโพ	799	775	1574	1	1	1	4244	ข้าว	จักสาน ทอผ้า
2	กระเจา	351	376	730	-	-	-	2600	ข้าว	จักสาน ทอผ้า
3	หนองอีดำ	343	440	874	1	-	1	3000	ข้าว	จักสาน ทอผ้า
4	บอน	552	576	1128	1	-	1	3820	ข้าว	จักสาน ทอผ้า
5	อาคูน	668	664	1332	1	-	1	4877	ข้าว	จักสาน ทอผ้า
6	ตระมุง	978	944	1912	1	1	1	5556	ข้าว ปลูก	จักสาน ทอผ้า
7	จินดา	351	306	657	-	-	1	1950	ข้าว ปลูก	จักสาน ทอผ้า
8	คาทิตย์	352	392	744	1	-	1	1831	ข้าว	จักสาน ทอผ้า
9	ตากกลาง	455	461	916	1	-	-	4497	ข้าว	จักสาน ทอผ้า
10	โนนโพ	360	349	709	1	1	1	2340	ข้าว	จักสาน ทอผ้า
11	ศาลา	324	304	628	1	-	1	2930	ข้าว ปลูก	จักสาน ทอผ้า

ตาราง 3.6 จำนวนประชากรในพื้นที่ตำบลกระโพ (ต่อ)

หมู่ ที่	บ้าน	ประชากร			โรงเรียน		วัด	พื้นที่ ทั้งหมด (ไร่)	พืช เศรษฐกิจ	ภูมิปัญญา ท้องถิ่น
		ชาย	หญิง	รวม	ประถม	มัธยม				
12	หนองบึง	218	211	429	1	-	1	1948	ข้าว	จักสาน ทอผ้า
13	ศาลกลาง	194	188	382	-	1	1	1696	ข้าว พริก	จักสาน ทอผ้า
14	หนองบัว	414	421	835	1	1	1	3068	ข้าว ปลูก	จักสาน ทอผ้า
15	ภูคิน	414	421	835	1	-	1	3100	ข้าว ปลูก	จักสาน ทอผ้า
16	บุรี	320	296	616	-	-	-	2766	ข้าว	จักสาน ทอผ้า
17	โคกกง	277	259	536	1	-	1	2140	ข้าว	จักสาน ทอผ้า
18	หินเหล็ก ไฟ	384	403	787	-	-	1	3043	ข้าว	จักสาน ทอผ้า
19	ด่าน	142	146	288	-	-	-	1110	ข้าว	จักสาน ทอผ้า
รวม		7,605	8,630	15,750	13	4	15	56,156		

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ปี พ.ศ. 2544

ตาราง 3.7 จำนวนประชากรและรายได้เฉลี่ย

หมู่ที่	จำนวน ครัวเรือน	จำนวนประชากร			รายได้เฉลี่ย (บาท) คน/ปี
		ชาย	หญิง	รวม	
1	260	664	656	1320	65000
2	111	263	369	632	19650
3	140	427	423	850	18760
4	176	465	522	987	22400
5	238	573	636	1209	23560
6	318	848	869	1717	19640
7	115	301	297	598	25000
8	109	275	301	576	25000
9	96	245	299	544	25000
10	106	336	297	633	19200

ตาราง 3.7 จำนวนประชากรและรายได้เฉลี่ย (ต่อ)

หมู่ที่	จำนวน ครัวเรือน	จำนวนประชากร			รายได้เฉลี่ย (บาท) คน/ปี
		ชาย	หญิง	รวม	
11	71	280	295	575	22300
12	63	178	194	372	18460
13	61	145	22	365	25000
14	70	266	247	513	19740
15	88	449	510	959	18450
16	68	301	331	632	18960
17	97	260	277	537	23500
18	82	321	353	674	19840
19	50	155	115	270	18000
รวม	2319	6752	7211	13963	

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ปี พ.ศ. 2544

3.2.3 บริบททางด้านเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจของชาวบ้านตากกลางในอดีตจะเป็นเรื่องของเกษตรกรรม และการไปพนซ้างมาขายแต่เมื่อไม่สามารถไปพนซ้างได้เนื่องจากความขัดแย้งระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชา ในช่วงปี พ.ศ. 2501 – 2504 ทำให้มีการหยุดการพนซ้างแต่ได้ทำการเกษตรแทนและนำซ้างออกไปหารับจ้าง เช่นในงานบวชนาคนักจะใช้ซ้างในขบวนพิธีแห่นาคหรือนำซ้างออกไปขายผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับซ้าง การปลูกหมอนเลี้ยงไหมเพื่อทอผ้าไว้ใช้เองในบ้านและนอกจากนี้บ้านใดที่มีลูกสาวจะต้องทอผ้าไหมไว้เพื่อไว้ให้พ่อแม่ทางเจ้าบ่าว นอกจากนี้ยังมีการทำสวนทำไร่ก็ได้ต้องการเพื่อขายแต่ต้องการเพื่อบริโภคภายในครอบครัว ซึ่งการประกอบอาชีพของชาวบ้านตากกลางมีดังนี้

1) การทำนา

การประกอบอาชีพทำนาของชาวกวยบ้านตากกลางนั้น ในอดีตก่อนปี พ.ศ. 2495 นั้นชาวบ้านจะมีการประกอบอาชีพหลักคือการออกไปพนซ้างที่ประเทศกัมพูชา แต่ต่อมาเมื่อมีการปิดประเทศเนื่องจากปัญหาการเมือง ทำให้ชาวกวยไม่สามารถไปจับซ้างป่ามาขายได้จึงได้หันมายึดอาชีพการทำนาแทน ซึ่งปัจจุบันอาชีพการทำนาก็ถือว่าเป็นอาชีพหลักของคนในหมู่บ้าน (ตาราง 3.8 และ 3.9) แต่เนื่องจากว่าบริเวณหมู่บ้านตากกลางเป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำ ดังนั้นในปีใดที่มีปริมาณฝนมาก ผลผลิตทางการเกษตรก็เกิดความเสียหาย ประกอบกับพื้นที่ในการทำนาของ

ชาวทวยในหมู่บ้านเมื่อเฉลี่ยต่อครอบครัวถือว่าน้อยประมาณ 8-10 ไร่ต่อครัวเรือน ถ้าปีใดเกิดน้ำท่วมหรือฝนแล้งก็จะได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก แม้ว่าหมู่บ้านแห่งนี้อยู่ใกล้กับแม่น้ำแต่ยังไม่ได้มีระบบชลประทานสำหรับการเกษตรดังนั้นจึงได้ผลผลิตต่ำ ในอดีตการทำนาชาวบ้านจะเริ่มทำนาตั้งแต่เดือนหก (ปลายเดือนเมษายน) ชาวบ้านก็จะเตรียมकुณนา เดือนเจ็ด (ปลายเดือนพฤษภาคม) ก็จะมีการไถรอบแรกเพื่อให้ดินเกิดความพูน รวมถึงไถกลับซังข้าวเพื่อให้เป็นปุ๋ยอินทรีย์ในการเจริญเติบโตของข้าวและถ่านน้ำดีจะมีการหว่านกล้าข้าวไว้ การหว่านกล้าข้าวนี้จะใช้เวลาประมาณ 20 วันก็สามารถถอนต้นกล้าไปทำการปลูกได้แล้ว ก่อนทำการปลูกข้าวต้องมีการไถอีกรอบหนึ่งก่อน ตามด้วยการคราดเพื่อให้ดินเรียบเมื่อปักต้นกล้าแล้วไม่ล้มและมีที่ยึดเกาะ รากก็จะชอนไชไปในดินได้ เมื่อดำนาเสร็จไม่ช้าว่าทิ้งไปได้ต้องมีการดูแลต้นข้าวคอยใส่ปุ๋ย ถอนวัชพืช ดูแลระดับน้ำให้เหมาะสมกับช่วงเวลาและประเภทของพันธุ์ข้าวอีกด้วย ประมาณปลายเดือนตุลาคมข้าวพันธุ์เบาก็สามารถเก็บเกี่ยวได้ ส่วนพันธุ์หนักก็ต้องใช้เวลานานกว่านี้ การเตรียมดินในการเพาะปลูกในอดีตแรงงานที่สำคัญคือควาย แต่ปัจจุบันชาวบ้านหันมาซื้อรถไถเดินตามหรือรถไถพรวนขนาดใหญ่ ประกอบกับการทำนาในปัจจุบันนี้มีการจ้างแรงงานในการทำนา แทนแรงงานในครอบครัวที่นำช้างออกไปทำมาหากิน

ตาราง 3.8 ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพของราษฎร บ้านตากกลาง หมู่ที่ 9

ลำดับที่	อาชีพ	ครัวเรือน	หมายเหตุ
1	การทำนาทำไร่	150	ทำนา 770 ไร่
2	การทำสวน (พืชยืนต้น)	-	
3	ค้าขาย	-	
4	เลี้ยงสัตว์	-	
5	ทอผ้า	--	
6	เลี้ยงไหม	-	
7	การปลูกพืชผักหรือไม้ดอกไม้ประดับ	50	
8	บริการ (โรงสี)	5	
9	รับราชการ	3	

ที่มา: สำนักงานสถิติจังหวัดสุรินทร์ ปี พ.ศ. 2545

ตาราง 3.9 ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพของราษฎร บ้านตากกลาง หมู่ที่ 13

ลำดับที่	อาชีพ	ครัวเรือน	หมายเหตุ
1	การทำนาทำไร่	56	680 ไร่
2	การทำสวน (พืชยืนต้น)	18	
3	ค้าขาย	7	
4	เลี้ยงสัตว์	8	
5	ทอผ้า	16	
6	เลี้ยงไหม	10	
7	การปลูกพืชผักหรือไม้ดอกไม้ประดับ	18	10 ไร่
8	บริการ (โรงสี)	2	โรงสีขนาดเล็ก

ที่มา: สำนักงานสถิติจังหวัดสุรินทร์ ปี พ.ศ. 2545

2) การเลี้ยงช้าง

การเลี้ยงช้างในอดีตเคยเป็นอาชีพหลักให้กับคนกวยในบ้านตากกลาง แต่หลังจากไม่สามารถไปจับช้างป่าได้ จึงหันมาประกอบอาชีพทำนาแทน ส่วนการเลี้ยงช้างก็ยังคงอยู่อย่างเดิม แต่การเลี้ยงช้างเป็นลักษณะวัฒนธรรมอย่างหนึ่งเท่านั้น เนื่องจากในอดีตหลาย ๆ หมู่บ้านในแถบนี้มีช้างอยู่เป็นจำนวนมาก แต่เมื่อเกิดความแห้งแล้งขึ้นในแถบอีสาน ซึ่งก็รวมถึงหมู่บ้านแห่งนี้ด้วยเช่นกัน แม้แต่น้ำจะให้คนดื่มยังไม่มี คนต่างก็อพยพไปหางานทำในที่อื่น ช่วงนั้นมีการขายช้างให้กับนายทุนทางภาคเหนือเป็นจำนวนมาก อีกกรณีหนึ่งที่ช้างในหมู่บ้านอื่นถูกขายไปเนื่องจากเจ้าของช้างต้องการรถยนต์ บ้านหรือสิ่งอื่น ๆ เพราะในอดีตช้างราคาไม่แพง อีกทั้งการเลี้ยงช้างถือว่ามีการะเบียดอย่างสูง เนื่องจากช้างเชือกหนึ่งจำเป็นต้องมีควาญ 1 คนประจำ ช้างจะมีลักษณะไม่เหมือนสัตว์อื่น ๆ ที่คนหนึ่งคนสามารถเลี้ยงช้างได้เป็นฝูง แต่ช้างเชือกหนึ่งจะยอมให้คนที่มานั่งบนคอกมันนั้นได้ต้องให้มันยอมรับด้วยความใกล้ชิด การเอาใจใส่ดูแล ถ้าหากว่าไม่ใช่ควาญที่ดูแลประจำช้างจะไม่ทำตามคำสั่งใด ๆ เลย หรือถ้าหากว่าต้องการเปลี่ยนควาญช้างต้องใช้เวลาเป็นเดือน ๆ เพื่อให้ช้างจดจำกลิ่นควาญช้างได้

การเลี้ยงช้างในบ้านตากกลางนับได้ว่าเป็นวัฒนธรรมที่พิเศษเนื่องจากว่าช้างทุกเชือกของครอบครัวเปรียบเสมือนดังลูกหลานของคนในครอบครัว เจ้าของจะให้ความรัก ความใกล้ชิดกับช้างมาก เมื่อลูกช้างเกิดก็จะมีพิธีสู่ขวัญลูกช้างเมื่อช้างไม่สบายก็จะหาหมอปัจจุบันหมอแผนโบราณและหมอไสยศาสตร์เพื่อที่จะให้สามารถรักษาช้างของเขาได้ การทำนานั้นไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจให้กับครอบครัวได้เลย ทำให้ต่อมาเจ้าของช้างได้พยายามนำช้างของตนออกหารายได้

ไม่ว่าจะเป็นการนำช้างออกไปเที่ยวขายของ ให้คนที่ศรัทธาลอดท้องช้าง ชื้อของมงคลจากเจ้าของช้าง หรือให้เช่าช้างในงานบวชนาค งานพิธีต่าง ๆ หรือแม้แต่การว่าจ้างหาเสียงทางการเมือง สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่ใช้ช้างในการสื่อภาพลักษณ์เพื่อให้ได้รับความสนใจ กิจกรรมการท่องเที่ยวในหลาย ๆ จังหวัดมักมีช้างจากบ้านตากกลางเข้าไปร่วมแสดงด้วยเสมอ เช่น งานยุทธหัตถีที่จังหวัดสุพรรณบุรี การแสดงการคล้องช้างที่เพนียดในจังหวัดอยุธยา นอกจากนี้ในปัจจุบันชาวบ้านตากกลางส่วนหนึ่งนำช้างเข้าไปอยู่ในสวนอาหารในหลาย ๆ จังหวัด หรือแม้แต่เข้าไปในป่าเพื่อเป็นช้างลาดตระเวนตามโครงการของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาช้างเร่ร่อน หรือครอบครัวใดเห็นว่ามีช้างในครอบครองจำนวนมากเกินที่จะดูแลก็จะประกาศขาย โดยราคาขายในปัจจุบันมีตั้งแต่ 100,000 - 800,000 บาท ยิ่งช้างใดที่มีงาสวย ลักษณะช้างดีก็จะได้ราคาสูง ปัจจุบันชาวบ้านในบ้านตากกลางและหมู่บ้านใกล้เคียงพยายามซื้อช้างจากภาคเหนือเข้ามาเพิ่ม จะเห็นได้ว่าช้างจะมีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปี

3) การเลี้ยงสัตว์

ในหมู่บ้านตากกลางก็คล้ายกับหมู่บ้านอื่น ๆ ในเขตจังหวัดสุรินทร์ที่มีการเลี้ยงสัตว์ได้แก่ควายและวัว เพื่อไว้ใช้งานส่วนสัตว์อื่น ๆ เลี้ยงไว้บริโภคในครัวเรือนหรือถ้าหากมีมากก็จะจำหน่ายได้แก่ ไก่ เป็ด ห่าน หมู (ตาราง 3.10 และ 3.11) สัตว์ที่เลี้ยงก็จะเลี้ยงไว้ได้ทุนบ้าน โดยมีการทำเป็นคอก หรือสัดส่วนสำหรับสัตว์แต่ละประเภท ทั้งนี้เพื่อให้ครอบครัวมีการประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพและมีรายได้เข้าสู่ครอบครัว

ตาราง 3.10 ข้อมูลเกี่ยวกับการทำปศุสัตว์บ้านตากกลาง หมู่ที่ 9

ลำดับที่	ข้อมูลการทำปศุสัตว์	ครัวเรือน	จำนวนสัตว์ (ตัว)	หมายเหตุ
1	การเลี้ยงหมู	5	10	
2	การเลี้ยงวัว	15	150	
3	การเลี้ยงควาย	80	350	
4	การเลี้ยงไก่	130	1,600	มีทั้งไก่ชนและไก่พื้นบ้าน
5	การเลี้ยงเป็ด	20	600	
6	การเลี้ยงห่าน	2	20	

ที่มา: สำนักงานสถิติจังหวัดสุรินทร์ ปี พ.ศ. 2545

ตาราง 3.11 ข้อมูลเกี่ยวกับการทำปุ๋ยสัตว์บ้านตากกลาง หมู่ที่ 13

ลำดับที่	ข้อมูลการทำปุ๋ยสัตว์	คร่าวเรือน	จำนวนสัตว์ (ตัว)	หมายเหตุ
1	การเลี้ยงหมู	5	20	มีทั้งไก่ชนและ ไก่พื้นบ้าน
2	การเลี้ยงวัว	5	130	
3	การเลี้ยงควาย	5	30	
4	การเลี้ยงไก่	20	200	
5	การเลี้ยงเป็ด	1	10	

ที่มา: สำนักงานสถิติจังหวัดสุรินทร์ ปี พ.ศ. 2545

4) การทำไร่ทำสวน

สำหรับการทำไร่ของชาวบ้านจะเป็นการทำไร่เสริมจากการทำนา ในอดีตช่วงบุกเบิกหมู่บ้านแห่งนี้มีการทำไร่มันสำปะหลัง เนื่องจากว่าเป็นพืชพาณิชย์ที่ชาวบ้านเห็นได้ราคาสูงและมีตลาดรองรับ แต่เมื่อเวลาผ่านไปราคาของมันสำปะหลังตกต่ำ จึงทำให้ชาวบ้านหันมาสนใจพืชพาณิชย์ชนิดหนึ่งนั่นก็คือ ปอ แต่เมื่อราคาปอตกต่ำจึงทำให้ลดการทำไร่ปอ หันมาปลูกพืชชนิดใหม่แทนที่ดูว่าจะรวยกว่าพืชสองชนิดข้างต้นคือ ต้นยูคาลิปตัส ซึ่งทางการก็พยายามส่งเสริมให้ปลูก โดยแจ้งว่าเป็นพืชพาณิชย์ที่มีราคาสูงมีตลาดรับซื้อ เป็นพืชโตเร็ว สามารถปลูกพืชชนิดนี้ในบริเวณที่ใดก็ได้ จึงทำให้เกิดการทำไร่ยูคาลิปตัสในแถบหมู่บ้านแห่งนี้อย่างกว้างขวางรวมถึงการรุกไปยังพื้นที่ป่าดงสายทอและป่าภูดิน เมื่อพืชชนิดนี้โตสักกระยะหนึ่งปรากฏว่าพืชชนิดอื่น ๆ ที่เป็นพืชดั้งเดิมในพื้นที่ดังกล่าวไม่เจริญเติบโต บางชนิดก็ตาย และดินก็มีลักษณะแข็งขาว เพราะต้นยูคาลิปตัสได้ดูดน้ำและอาหารไปหมดจนทำให้พืชชนิดอื่นไม่สามารถแข่งขันได้เลย ประกอบกับใบยูคาลิปตัสที่ร่วงทับถมนั้นเป็นพิษทำให้พืชและสัตว์ไม่สามารถอยู่ได้ ด้วยเหตุนี้จึงมีผลต่อการเลี้ยงช้างในป่าทั้ง 2 แห่งนี้ นอกจากนี้ยังมีการทำไร่ข้าวโพด แตงโม ทำสวนพริก มะเขือหอม ะเทียม ผักบุง ฯลฯ ซึ่งการทำไร่ทำสวนเหล่านี้มักจะทำการบริโภคในครอบครัวเท่านั้นมิได้เน้นไว้เพื่อขาย

5) การปลูกหมอนเลี้ยงไหม

ผู้หญิงชาวทวายบ้านตากกลางถือว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถ ความกล้าหาญ ความอดทน เนื่องจากว่าต้องอยู่ดูแลลูกเมื่อสามีหรือลูกชายไปออกจับช้าง ต้องทำมาหากินด้วยตนเองทั้งการ

ทำนา ทำสวน ทำไร่ การค้าขาย การบริการ รับจ้าง หรืองานอื่นใดที่ตนเห็นว่าสามารถนำมาซึ่งรายได้เข้าสู่ครอบครัว อีกงานหนึ่งที่ผู้หญิงในบ้านตากกลางทุกครัวเรือนต้องทำก็คือการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้า ผลผลิตที่ได้จะนำไปใช้นุ่งห่มสำหรับคนในครอบครัว ส่วนหนึ่งไว้เพื่อใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ส่วนที่เหลือจึงจะนำไปขาย สำหรับบริเวณที่ทอผ้าก็จะทำบริเวณใต้ถุนบ้านนั่นเอง เนื่องจากบ้านของชาวทอผ้าตากกลางจะเป็นใต้ถุนสูง เพราะฉะนั้นบริเวณชั้นล่างก็จะโล่งสามารถทำงานต่าง ๆ ได้หลายอย่าง ปัจจุบันมีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าไหมสตรี

6) การค้าขายและบริการต่าง ๆ

ในอดีตมีชาวจีน 2 ครอบครัวที่เข้ามาค้าขายในหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันมีทั้งชาวไทย ชาวทวาย ชาวลาว และชาวเขมรที่มีอาชีพค้าขาย และมีร้านค้าเป็นจำนวนมาก สินค้ามีหลายชนิด รวมทั้งร้านอาหารต่าง ๆ อีกด้วย ซึ่งลูกค้าก็มีทั้งคนในหมู่บ้าน คนในหมู่บ้านใกล้เคียงและนักท่องเที่ยวที่ไปเที่ยวชมในหมู่บ้านนั่นเอง ส่วนการบริการนั้นมีร้านตัดผม ร้านซ่อมรถมอเตอร์ไซด์ ปั๊มน้ำมัน รถส่งผู้โดยสาร รถให้เช่าสำหรับบรรทุกช่างไปยังที่ต่าง ๆ เนื่องจากช่างในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงมีจำนวนมาก และมีการเดินทางไปกลับบ่อยครั้ง ซึ่งการจ้างนี้จะมีการตกลงราคากันก่อนล่วงหน้า โดยจะมีปัจจัยเรื่องระยะทาง ความเป็นญาติเข้ามาเกี่ยวข้องกับราคา และมีอีกบริการหนึ่งที่จะขอกล่าวถึงคือ การให้บริการในการผสมพันธุ์ช่าง โดยเจ้าของช่างพึงจะต้องเสียค่าทับให้กับเจ้าของช่างหลายที่ต้องการให้เป็นพ่อพันธุ์ ซึ่งราคาทับแต่ละครั้งประมาณ 5,000 บาท เนื่องจากปัจจุบันช่างในหมู่บ้านไม่ได้ปล่อยให้อยู่กันเป็นกลุ่มดังเช่นในอดีต แต่จะมีการผูกไว้คังนั้นจึงไม่สามารถที่จะทำให้ช่างขยายพันธุ์ได้เองตามธรรมชาติ และช่างเองก็เชื่อว่ามีความเป็นสัตว์เหมือนสัตว์อื่น ๆ คือ ช่างจะมีความเป็นสัตว์เพียงปีละประมาณ 15 วันเท่านั้น การทับช่างแต่ละครั้งเชื่อว่าประสพผลสำเร็จทุกครั้ง บางครั้งต้องทับ 2-3 ครั้ง ซึ่งเจ้าของช่างพึงต้องเสียค่าบริการเป็นจำนวนมากในการผสมพันธุ์ช่าง

7) งานหัตถกรรม ประดิษฐ์กรรม

ชาวทวายถือว่าเป็นชนชาติที่มีความขยัน ซื่อสัตย์ เคารพผู้สูงอายุ ด้วยความที่เป็นคนขยันอดทน ทำให้เวลาใดมีเวลาว่าง ก็จะนั่งทำงานหัตถกรรม ทำข้อง ทำไซ ทำเบ็ด ทำแห ทำแหง่ง ทำขอ โดยการทำงานหัตถกรรมประดิษฐ์กรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่เพื่อใช้ในกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวันเท่านั้น แต่ถ้าหากว่าทำได้มากก็จะขายให้กับเพื่อนบ้านหรือผู้ที่สนใจ ซึ่งฝีมือในการทำสิ่งเหล่านี้ของชาวทวายไม่แพ้ชาติใดเลย เพราะว่ามีทั้งความสวยงาม ความประณีต ความมีศิลปะเอกลักษณ์ของท้องถิ่นแฝงไว้ด้วยและการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

8) การรับจ้างและอื่น ๆ

ชาวบ้านตากกลางบางคนเป็นผู้ที่มีฐานะไม่ดี ไม่มีที่ดินและไม่มีช่างเป็นของตนเอง ก็จะไป

ทำงานรับจ้างแล้วแต่ว่าจะมีใครว่าจ้าง งานรับจ้างของชาวบ้านตากกลาง เช่น รับจ้างไถนา รับจ้างดำนา รับจ้างเกี่ยวข้าว รับจ้างหว่านปุ๋ย รับจ้างทำบ้าน รับจ้างเลี้ยงช้าง และอื่น ๆ ที่สามารถทำให้เกิดรายได้ นอกจากนี้ยังมีการหาปลาเพื่อมาขาย โดยจะขายทั้งในหมู่บ้าน หมู่บ้านใกล้เคียงหรือขายยังตลาดในอำเภอ โดยจะหาปลาในแม่น้ำมูลและแม่น้ำชีแถบวังทะลุ หรืออาจหาสัตว์ประเภทอื่นไปขายด้วย เช่น กบ เขียด อึ่งอ่าง เป็นต้น หรือบางคนก็เก็บพืชในป่าทั้งสองแห่งไปขาย ซึ่งก็สามารถทำให้พวกเขาสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

อาชีพต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้นแต่ได้สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนบ้านตากกลางและอาชีพของแต่ละครอบครัวมีความสัมพันธ์กับบริบทของครอบครัวและบรรพบุรุษว่าประกอบอาชีพใด เพราะถ้าหากบรรพบุรุษมีการประกอบอาชีพใดลูกหลานมักจะสืบต่อจากคนรุ่นก่อน ในหมู่บ้านตากกลางแม้ว่าใครจะมีการประกอบอาชีพใด แต่กลุ่มคนส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับการเลี้ยงช้าง การนำช้างไปเที่ยว และถ้าหากว่าครอบครัวใดมีช้างจำนวนมากก็จะทำให้ครัวเรือนนั้นมีรายได้สูงตามไปด้วย ดังจะเห็นว่าในหมู่บ้านแห่งนี้ผู้ที่มิช้างจำนวนมากมักจะเป็นผู้ที่มีฐานะดีของหมู่บ้าน คนอื่นให้ความเคารพ ความยำเกรง (ตาราง 3.12 และ 3.13) การมีรายได้เข้าสู่ครัวเรือนทำให้แต่ละครัวเรือนได้ซื้อสิ่งอุปโภค บริโภค ที่สามารถตอบสนองความต้องการ เพื่อให้มีความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตประจำวันของพวกเขา (ตาราง 3.14 และ 3.15)

ตาราง 3.12 ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ของราษฎร บ้านตากกลาง หมู่ที่ 9

ลำดับที่	รายได้จากการประกอบอาชีพทุกประเภทรวมกัน	จำนวนครัวเรือน
1	ต่ำกว่าปีละ 10,000 บาท	10
2	ระหว่าง 10,000 - 19,999 บาท	45
3	ระหว่าง 20,000 - 29,999 บาท	32
4	ระหว่าง 30,000 - 49,999 บาท	28
5	ระหว่าง 50,000 - 99,999 บาท	26
6	ระหว่าง 100,000 - 449,999 บาท	3
7	ตั้งแต่ 500,000 บาท ขึ้นไป	1
8	ไม่ทราบรายได้	25

ที่มา: สำนักงานสถิติจังหวัดสุรินทร์ ปี พ.ศ. 2545

ตาราง 3.13 ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ของราษฎร บ้านตากกลาง หมู่ที่ 13

ลำดับที่	รายได้จากการประกอบอาชีพทุกประเภทรวมกัน	จำนวนครัวเรือน
1	ต่ำกว่าปีละ 10,000 บาท	5
2	ระหว่าง 10,000 - 19,999 บาท	4
3	ระหว่าง 20,000 - 29,999 บาท	14
4	ระหว่าง 30,000 - 49,999 บาท	5
5	ระหว่าง 50,000 - 99,999 บาท	2
6	ระหว่าง 100,000 - 499,999 บาท	20
7	ตั้งแต่ 500,000 บาทขึ้นไป	33
8	ไม่ทราบรายได้	-

ที่มา: สำนักงานสถิติจังหวัดสุรินทร์ ปี พ.ศ. 2545

ตาราง 3.14 ข้อมูลเกี่ยวกับประปา วิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ และแหล่งน้ำบ้านตากกลาง หมู่ที่ 9

ลำดับ	ข้อมูล	หมายเหตุ
1	ครอบครัวที่ใช้ประปา 125 ครอบครัว	จำนวนโทรทัศน์สีและขาวดำ ทั้งโทรศัพท์เคลื่อนที่และโทรศัพท์ บ้าน
2	จำนวนวิทยุ 130 เครื่อง	
3	จำนวนโทรทัศน์ 165 เครื่อง	
4	จำนวนโทรศัพท์ 16 เครื่อง	
5	สระน้ำของหมู่บ้านมี 2 แห่ง	

ที่มา: สำนักงานสถิติจังหวัดสุรินทร์ ปี พ.ศ. 2545

ตาราง 3.15 ข้อมูลเกี่ยวกับประปา วิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ และแหล่งน้ำบ้านตากกลาง หมู่ที่ 13

ลำดับ	ข้อมูล	หมายเหตุ
1	ครอบครัวที่ใช้ประปา 78 ครอบครัว	จำนวนโทรทัศน์สีและขาวดำ ทั้งโทรศัพท์เคลื่อนที่และโทรศัพท์บ้าน ครอบครัวที่ได้ใช้ประโยชน์มี 5 ครอบครัว
2	จำนวนวิทยุ 60 เครื่อง	
3	จำนวนโทรทัศน์ 77 เครื่อง	
4	จำนวนโทรศัพท์ 6 เครื่อง	
5	สระน้ำของหมู่บ้านมี 2 แห่ง	

ที่มา: สำนักงานสถิติจังหวัดสุรินทร์ ปี พ.ศ. 2545

บทที่ 4

พัฒนาการท่องเที่ยว บูรณาการจัดการการแสดงของช้าง และการนำเสนอวัฒนธรรมของชาวควยบ้านตากกลาง

การศึกษาถึงพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางที่มีบูรณาการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรม เพื่อศึกษาสภาพบริบทของคนและพื้นที่ในหมู่บ้านตากกลางที่มีประวัติความเป็นมา น่าสนใจระหว่างชาวควยกับช้างและเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ต่อมา การพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐที่ต้องการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวไปสู่ท้องถิ่น ความสำคัญของวัฒนธรรมของชาวควยกับช้างทำให้หน่วยงานต่าง ๆ พยายามเชื่อมโยง ผลักดันให้มีการจัดการท่องเที่ยวทั้งในระดับจังหวัด และระดับชุมชนในเวลาต่อมา เพื่อประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่ต้องการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมไม่ให้สูญหาย

4.1 การพัฒนา การส่งเสริมการท่องเที่ยว การแสดงของช้างจังหวัดสุรินทร์ และแผนแม่บทของจังหวัดสุรินทร์ต่อการพัฒนาหมู่บ้านตากกลาง

4.1.1 การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว

สภาพการณ์ที่กระแสดนในประเทศต่าง ๆ ต้องการท่องเที่ยวยังดินแดนอื่น ๆ นอกเหนือจากประเทศของตนหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ทำให้ประเทศไทยได้มีความพยายามที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในประเทศเพื่อให้มีรายได้และกระจายรายได้ไปสู่แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ทั่วประเทศ อีกทั้งภาครัฐได้มีการจัดทำนโยบายขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศ ยิ่งในการท่องเที่ยวสมัยใหม่มีการนำ “นโยบายการพัฒนา” มาเป็นเครื่องมือในการสร้างรัฐชาติ ในช่วงก่อนที่ประเทศไทยจะประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ. 2479 การส่งเสริมการท่องเที่ยวได้เริ่มขึ้นอย่างเป็นทางการจากการพระราชดำริของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ขณะทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการรถไฟ พระองค์ทรงสนพระทัยเรื่องการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เมื่อกระทรวงพาณิชย์และคมนาคมเสนอโครงการบำรุงอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศสยามต่อคณะรัฐมนตรี โดยการวางแผนงานและวัตถุประสงค์ของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไว้ 3 ประการ คือ งานโฆษณาชักชวนนักท่องเที่ยว งานรับรองนักท่องเที่ยวและงานบำรุงสถานที่ท่องเที่ยวและที่พัก รวมทั้งได้เสนอให้จัดเป็นรูปของ

สมาคมการท่องเที่ยวและยกย่องข้อบังคับของสมาคมไปประกอบการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีด้วย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539)

ต่อมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ก็ได้บรรจุเรื่องการส่งเสริมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เพราะเห็นว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวก็มีส่วนสำคัญต่อการท่องเที่ยว ทำให้ต้องมีการตั้งองค์การพิเศษขึ้นมาเพื่อดูแลการท่องเที่ยวโดยตรงคือองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ต่อมาเปลี่ยนชื่อและฐานะเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพราะการกำหนดนโยบายของรัฐทางการท่องเที่ยว จะต้องมีการวางแผนพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวประกอบด้วยจึงจะสำเร็จตามเป้าหมาย ในปี พ.ศ. 2519 ได้มีการบรรจุนโยบายการท่องเที่ยวเข้าไปอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติครั้งแรก ซึ่งวัตถุประสงค์ของการวางแผนนโยบายการท่องเที่ยวในแผนแรกนี้ก่อให้เกิดแนวความคิดการพัฒนาการท่องเที่ยว คือการพัฒนาในลักษณะศูนย์กลางภาค ศูนย์กลางจังหวัดและเมืองท่องเที่ยวที่มีประชากรเกิน 20,000 คน ที่เน้นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นรูปธรรม จวบจนกระทั่งปี พ.ศ. 2523 อุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้เจริญเติบโตและเพิ่มความสำคัญขึ้นในฐานะที่นำเงินตราต่างประเทศเป็นอันดับ 2 รองจากข้าว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งให้ความสำคัญในเรื่องการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว จึงได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ดำเนินการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั่วประเทศ โดยคำนึงถึงปัจจัยด้านอุปสงค์และอุปทานการท่องเที่ยวตลอดจนปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ผลจากการศึกษาวิจัย สามารถจำแนกกลุ่มจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทยออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มจังหวัดที่มีศักยภาพการพัฒนาสูง กลุ่มจังหวัดที่มีศักยภาพการพัฒนาปานกลาง และกลุ่มจังหวัดที่มีศักยภาพพัฒนาต่ำ ในแต่ละกลุ่มจังหวัดที่ได้รับการกำหนดศักยภาพมีการจำแนกตามประเภทแหล่งการท่องเที่ยว กล่าวคือ แบ่งเป็นประเภท ประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ - โบราณสถาน ชายหาด เป็นต้น (วิไล บุญบรรจง, 2543; สถาบันวิจัยเพื่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540)

ในปี พ.ศ. 2520 - ปัจจุบัน ได้มีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับต่าง ๆ ทุกจังหวัดในประเทศไทย ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ การสำรวจเบื้องต้น การศึกษาเบื้องต้น การจัดทำแผนหลักและการศึกษาความเหมาะสมของโครงการ ลักษณะของการวางแผนในแต่ละระดับ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ดำเนินการทั้งในระดับจังหวัด กลุ่มจังหวัดและอนุภาค โดยพิจารณาดำเนินการตามศักยภาพของการพัฒนา งานส่งเสริมการท่องเที่ยวนับเป็นหัวใจสำคัญในการชักจูงให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศของตน เพื่อก่อให้เกิดรายได้แก่ประเทศเพิ่มขึ้น ในช่วงแผนพัฒนาการท่องเที่ยวฉบับที่ 4 ได้มีการดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น และมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น โดยจะเห็นว่าจำนวนนักท่องเที่ยว

ในปี พ.ศ. 2519 มีอัตราลดลงร้อยละ 6 ต่อปี แต่ในระหว่างช่วงปี พ.ศ. 2520 – 2524 มีอัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 10 – 12 ต่อปี โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้พยายามที่จะดำเนินงานทุกวิถีทางในอันที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (ตามเป้าหมายร้อยละ 11 ต่อปี) แม้ว่าจะได้รับงบประมาณทางด้านส่งเสริมการท่องเที่ยวน้อยมากก็ตาม (สมชาย หิรัญกิจ, 2524)

การดำเนินงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 นั้น ส่วนใหญ่จะดำเนินอยู่ในรูปของการศึกษา การวิจัยและการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย ซึ่งก็นับว่าเป็นประโยชน์มากทำให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยทราบถึงศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ สภาพการณ์ตลาดการท่องเที่ยว ทิศนคติความต้องการของนักท่องเที่ยว ฯลฯ และได้ใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนพัฒนาต่อมา ดังนั้นในช่วงแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีการสำรวจเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวบริเวณอีสานใต้ ได้แก่ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดอุบลราชธานี และต่อมาก็ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยได้ดำเนินการของงบประมาณเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศอย่างจริงจังยิ่งขึ้น รวมแล้วไม่น้อยกว่า 600 ล้านบาท ในระยะ 5 ปีของแผน ปี 2530 รัฐบาลได้กำหนดให้เป็นปีการท่องเที่ยวไทย และพยายามที่จะพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในภาคอีสานอย่างมากเพื่อทดแทนกับสภาพทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ของคนในภาคอีสานที่มีปัญหา ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) ได้มีการดำเนินการให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งที่กล่าวมาเห็นได้ว่ารัฐได้มีการทำทุกวิถีทางที่ทำให้การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ได้รับความนิยมและมีการเจริญเติบโต เพื่อประโยชน์ของการพัฒนาประเทศนั่นเอง ดังนั้นนโยบายพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว ปี พ.ศ. 2538 – 2539 ได้ให้ความสำคัญด้วยการประสานงานและสนับสนุนให้ภาครัฐและเอกชนตลอดจนประชาชนท้องถิ่นในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมากขึ้น ตลอดจนมีความตระหนักและเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันนี้ภายใต้การนำของพันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีของไทย ได้พยายามที่จะสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวให้กระจายทั่วถึงทุกชุมชน รวมทั้งความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจของคนในชุมชนและประเทศชาติ อีกทั้งเพื่อเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของสังคมไม่ให้สูญหายอีกด้วย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539; การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2537; ไพศิษฐ์ พิพัฒนานุกุล, 2529; สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย, 2540)

4.1.2 คนและช่างในบ้านตากกลางกับการมีส่วนร่วมงานแสดงของช่างจังหวัดสุรินทร์

รัฐบาลมีการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ตั้งแต่ก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน จังหวัดสุรินทร์ก็ตอบรับนโยบายของชาติ ทางด้านการท่องเที่ยวเพราะเห็นว่ามีสถานที่ท่องเที่ยวจำนวนมากรวมทั้งหมู่บ้านตากกลางที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (ตาราง 4.1) และ (รูป 4.1) และแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งก็มีความเป็นลักษณะพิเศษแตกต่างกันไปตามบริบทของท้องถิ่นและผู้คน สามารถที่จะจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่จะสามารถดึงดูดได้เข้าสู่ชุมชน รวมทั้งการพัฒนาการท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมยังได้ประโยชน์ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม

งานแสดงช่างสุรินทร์ ซึ่งมีจุดเริ่มต้นจากการรวมช่างครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2498 และได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไป ดังนั้นนายอำเภอทำตุมในขณะนั้นคือ นายวินัย สุวรรณภาส จึงมีดำริจัดงานแสดงช่างขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2503 เพื่อเป็นการฉลองที่ว่า การอำเภอใหม่และจัดให้เป็นงานประจำปีขึ้น ในงานนี้จะมีการแสดง การเดินขบวนแห่ช่าง การแสดงการคล้องช้าง และการแข่งขันช่างวิ่งเร็ว นอกจากการแสดงของช่างแล้ว ยังมีงานรื่นเริงอื่น ๆ มีการแข่งเรือ การแข่งขันกีฬาอำเภอ กลางคืนจะมีมหรสพตลอดทั้งคืน นับเป็นการจัดงานช่างครั้งแรกและได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไปเป็นอย่างมาก จากการจัดการแสดงของช่างที่ อำเภอทำตุมทำให้มีการประชาสัมพันธ์แพร่ภาพทางโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์เผยแพร่ข่าวสารทั่วไป ทำให้เกิดความสนใจแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศตลอดจนประชาชนทั่วไป ต่อมาในปี พ.ศ. 2504 มีการจัดประเพณีการแสดงช่างขึ้นอีกครั้งที่ว่า การอำเภอทำตุม ในปีนั้นมีหน่วยงานจากภาครัฐคือองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเข้าร่วมในการจัดงานครั้งนี้ด้วย โดยทางองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เข้ามาให้ความร่วมมือกับจังหวัดและเป็นผู้ดำเนินการ โดยได้จัดส่งเจ้าหน้าที่มาฝึกช่าง กำหนดรูปแบบการจัดงานช่าง และนำนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้าชมการแสดงของช่าง มีรายการแสดง อาทิ หมอช่างประกอบพิธีบวงสรวงเช่น ผีปะกา ขบวนช่างต่อก่อนออกเดินทางไปจับช้างป่า การแสดงการคล้องช้าง พิธีเฉลิมฉลองการจับช้างได้ มีการแสดงรำพื้นเมืองคือลูกอันเร เรืองอันเร ช่างจำนวน 100 เชือกเดินขบวนให้ชม ช่างแข่งขันวิ่งเร็ว ชักกะเย่ระหว่างคนกับช้าง แสดงกีฬาม้าล่อช้าง กีฬาพื้นเมืองอื่น ๆ จัดให้นักท่องเที่ยวที่นั่งช้างชมทิวทัศน์ริมฝั่งแม่น้ำมูลและมีช่างช่วยนำบริเวณแม่น้ำมูล รวมทั้งการขายสินค้าที่ระลึก หลังจากที่มีการจัดงานที่ว่า การอำเภอทำตุมก็ได้รับการตอบรับอย่างดีจากนักท่องเที่ยว ทำให้ปีถัดมาจึงย้ายสถานที่จัดการแสดงของช่างไปที่จังหวัดสุรินทร์เพื่อสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งมีการปรับปรุงให้มีการแสดงการคล้องช้าง พิธีกรรมในการคล้องช้าง การละเล่นพื้นเมือง

ขบวนช้างศึก และกีฬาช้างเล่นฟุตบอล ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงสถานที่ในการแสดงของช้าง แต่สถานที่ที่ใช้ในการซ้อมการแสดงของช้างและการชนไฟว์ตีปะกำก่อนที่จะนำช้างไปแสดง ยังคงใช้สถานที่เก่าอยู่นั้นคือบริเวณศูนย์ศึกษา ซึ่งกิจกรรมการแสดงของช้างประจำปีจะมีรายการต่าง ๆ ไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก รายการแสดงจะอยู่ประมาณ 1 ชั่วโมง โดยการแสดงจะมีการผูกเรื่องราวของช้างที่ผูกพันกับการดำรงชีวิตของคน จะมีการจัดเป็นฉาก ๆ ดังนี้

ฉากที่ 1 จำโหลง ขบวนพาเหรดช้างหรือการแสดงโหลงช้างป่าขนาดใหญ่และแสดงคุณลักษณะของจำโหลง กำหนดที่จะให้มีแต่ช้างจำนวนนับร้อยเชือกเท่านั้นที่อยู่ในสนาม

ฉากที่ 2 “กวย” หรือ “กวย” ที่มีความหมายของชนเผ่านี้แปลว่า มนุษย์ หรือที่คนทั่วไปเรียกว่า “ส่วย” ฉากนี้จะเป็นการแสดงพิธีบวงสรวงเช่นตีปะกำ โดยครุบาใหญ่และผู้ชายคนอื่น ๆ

ฉากที่ 3 จากป่ามาอยู่บ้านคือ “การแสดงคล้องช้าง” และยังมีมีการแสดงการฝึกช้างป่า

ฉากที่ 4 สร้างบ้านแปงเมือง เป็นการแสดงสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน พร้อมทั้งมีการแสดงของช้างแสนรู้

ฉากที่ 5 ประเพณีของชาวสุรินทร์ มีทั้ง การแสดงเรือมออันเร แข็งบั้งไฟ ประเพณีสงกรานต์ งานแห่พระ งานบุญบั้งไฟ โดยจะมีช้างเข้าร่วมในการแสดงด้วย

ฉากที่ 6 การบวชนาค เป็นประเพณีสำคัญของชาวสุรินทร์ เพราะการบวชของชาวสุรินทร์จะนำช้างมาร่วมในขบวนแห่ด้วยเสมอตั้งแต่ในอดีต

ฉากที่ 7 ฉลองพระ ฉลองพระสงฆ์ใหม่ จัดให้มีการแข่งขันกีฬาช้าง ซึ่งก็มี ช้างวิ่งเร็ว ช้างวิ่งเปี้ยว ช้างเข็นครกแข่งกัน ช้างข้ามคน ช้างเตะฟุตบอล และช้างชกเย่อกับคน

ฉากที่ 8 พระบารมีปกเกล้าหรือบางปีก็เป็นขบวนช้างศึก

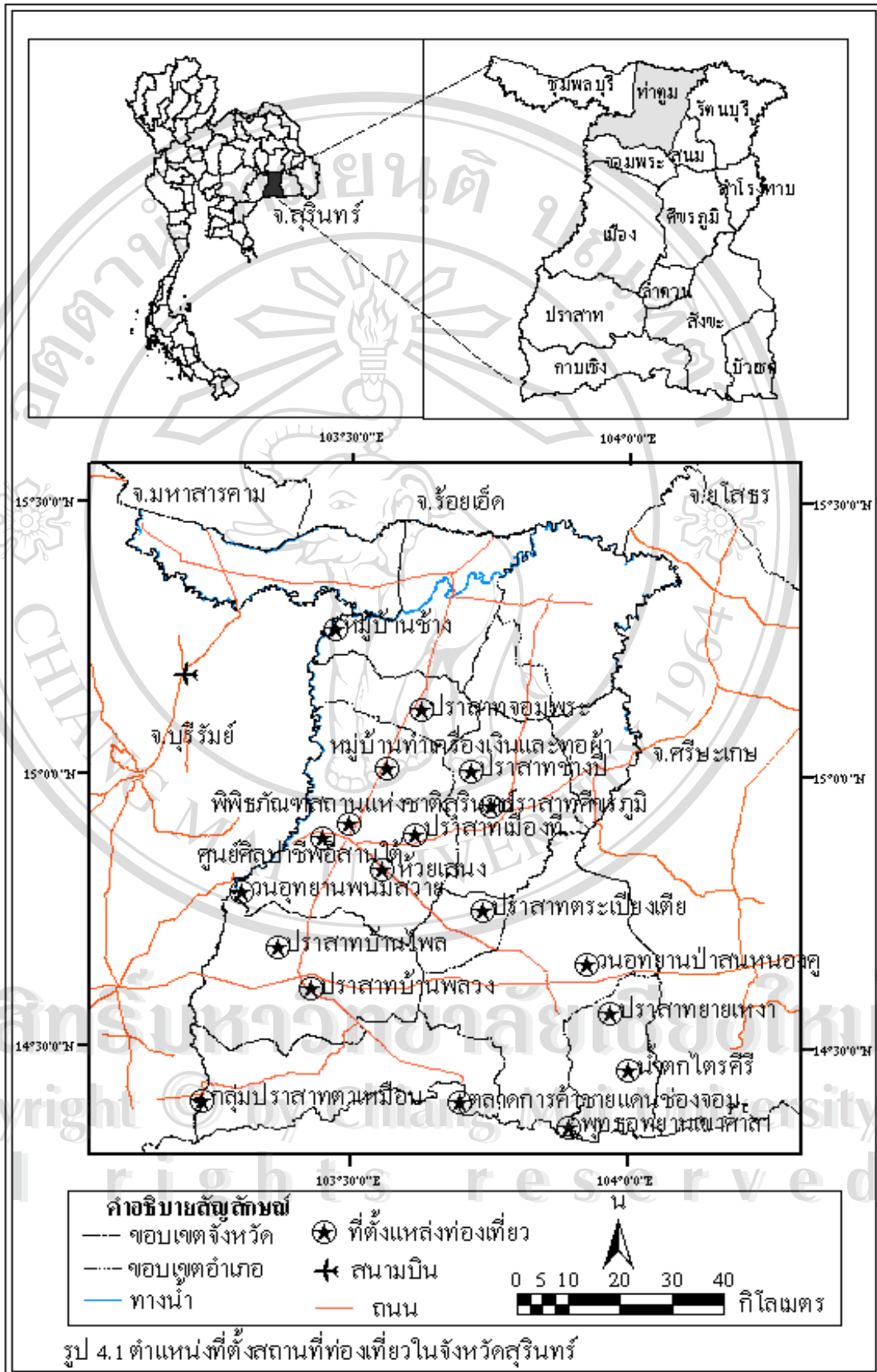
ส่วนการเริ่มต้นและตอนจบของการแสดงได้คงไว้เหมือนเดิมคือ ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์กล่าวต้อนรับเมื่อเริ่มการแสดงและนักท่องเที่ยวยุี่ช้างรอบสนามในตอนสุดท้าย

การแสดงของช้าง ได้รับคำชื่นชมและชื่นชอบต่อการแสดงอย่างมาก ทำให้นักท่องเที่ยวและบริษัทนำเที่ยวต่างก็อยากมาเที่ยวอีก จากความสำเร็จทำให้คณะรัฐมนตรีในขณะนั้นได้อนุมัติให้การแสดงของช้างจังหวัดสุรินทร์เป็นงานประเพณีของชาติ รวมทั้งดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวจัดเป็นปฏิทินการท่องเที่ยวประจำปีของประเทศเพื่อนำเสนอต่อนักท่องเที่ยว การจัดงานแสดงของช้างในปีต่อ ๆ มา จะจัดประจำปีในช่วงเสาร์ – อาทิตย์ สัปดาห์ที่ 3 ของเดือนพฤศจิกายนในทุก ๆ ปี

ตาราง 4.1 สถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดสุรินทร์

สถานที่ท่องเที่ยว	อยู่ในเขตการปกครอง	หมายเหตุ
หมู่บ้านช้าง	อำเภอท่าตูม	
หมู่บ้านทอผ้าไหม		
บ้านเขวาสินรินทร์	กิ่งอำเภอเขวาสินรินทร์	
บ้านสวาย	อำเภอเมือง	
บ้านจันทรม	อำเภอเมือง	
บ้านเทนมีย์	อำเภอเมือง	
บ้านอุโถก	อำเภอลำดวน	
บ้านประทุน	อำเภอศรีขรภูมิ	
อ่างเก็บน้ำห้วยเสนง	อำเภอเมือง	
วนอุทยานเขาพนมสวาย	อำเภอเมือง	
เขาศาลา	อำเภอบัวเชด	
น้ำตกไตรคีรี	อำเภอบัวเชด	
งานประเพณีประจำปี		
งานแสดงของช้าง	อำเภอเมืองสุรินทร์	
งานช้างแฟร์	อำเภอเมืองสุรินทร์	
งานบุญบั้งไฟ ศรีนครเตาทำวเรือ	อำเภอรัตนบุรี	
ด้านชายแดนช่องจอม	อำเภอกาบเชิง	
ปราสาทโบราณ		
ปราสาทศรีขรภูมิ	อำเภอศรีขรภูมิ	
ปราสาทหินบ้านพลวง	อำเภอปราสาท	
ปราสาทภูมิโปน	อำเภอสังขะ	
ปราสาทขายเหงา	อำเภอสังขะ	
ปราสาทตาเมือนธม	กิ่งอำเภอพนมดงรัก	
ปราสาทตาเมือนโต๊จ	กิ่งอำเภอพนมดงรัก	
ปราสาทตะเพียงเดี่ย	อำเภอลำดวน	
ปราสาทจอมพระ	อำเภอจอมพระ	
ปราสาทเมืองที	อำเภอเมือง	
ปราสาทตามอญ	อำเภอบัวเชด	

ที่มา: สำนักงานสถิติจังหวัดสุรินทร์ ปี พ.ศ.2546

รูป 4.1 ตำแหน่งที่ตั้งสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์

4.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง

สมัยโบราณมนุษย์ไม่มีที่อยู่อาศัยอย่างถาวรมักจะเดินทางเร่ร่อนไปตามที่ต่าง ๆ เพื่อแสวงหาที่อุดมสมบูรณ์และปลอดภัยจากสัตว์ร้ายและศัตรู แต่คนในสมัยปัจจุบันมีการเดินทางไปตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ เพราะความอยากรู้อยากเห็น อยากเปลี่ยนบรรยากาศ อยากพักผ่อน อยากรับรู้สิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ และอื่นๆ (วรรณภา วงษ์วานิช, 2546) และการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวนี้ก็จะทำให้เกิดการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว ดังนั้นรัฐบาลจึงมีการคิดว่าทำอย่างไรที่จะให้นักท่องเที่ยวมีการใช้จ่ายเงินเพิ่มเพื่อการท่องเที่ยว เพื่อให้ประเทศและคนในแหล่งท่องเที่ยวมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งก็เห็นว่าจะต้องพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นและให้กระจายไปสู่ท้องถิ่น โดยจะคัดเลือกพื้นที่ที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวแล้วดำเนินการเพิ่มปัจจัยต่าง ๆ ให้ครบทุกองค์ประกอบที่จะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมการท่องเที่ยว ในหมู่บ้านตากกลางก็เช่นกันรัฐบาลก็มีความเห็นว่ามีศักยภาพเรื่องคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมที่มีลักษณะเอกลักษณ์เฉพาะ จึงมีการส่งเสริมและสนับสนุนทุกปัจจัยที่จะที่เอื้อให้หมู่บ้านตากกลางกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ปัจจัยที่รัฐให้การสนับสนุนและส่งเสริม ได้แก่

ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยมีความเห็นตรงกันว่าพัฒนาการท่องเที่ยวจะส่งผลให้เกิดรายได้ การกระจายรายได้ เกิดอาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยการท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวย่อมต้องมีการใช้จ่าย ดังนั้นจึงมีการพัฒนาหมู่บ้านตากกลางให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยหวังผลว่าจะทำให้คนในหมู่บ้านตากกลางมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น นอกเหนือจากอาชีพการทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน เพราะรายได้จากการทำนาค่าส่งผลให้คุณภาพชีวิตของคนต่ำไปด้วย นักท่องเที่ยวเมื่อเข้ามาท่องเที่ยวก็จะซื้อสินค้าหลากหลายประเภทตามความสนใจจึงทำให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่คนกลุ่มต่าง ๆ อีกทั้งการท่องเที่ยวยังทำให้คนมีอาชีพจากการท่องเที่ยว เช่น ผู้จัดการศูนย์ศึกษา เจ้าหน้าที่ดูแลศูนย์ศึกษา เป็นต้น

ปัจจัยทางด้านนโยบายรัฐก็พยายามผลักดันและส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเพื่อให้นักมีความเป็นอยู่ที่ดีและมีคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้น ซึ่งนโยบายของรัฐมีทั้งการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งระดับประเทศและระดับจังหวัด ยิ่งถ้าหากว่าจังหวัดใดมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูงยิ่งทำให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนทางด้านงบประมาณ จัดสร้างโครงสร้างพื้นฐาน และการสนับสนุนภาคเอกชนลงทุนทั้งทางการท่องเที่ยวและที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดงานเกิดรายได้ที่จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศอีกทางหนึ่ง ทางด้านกฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ ก็ได้มีการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้มีความทันสมัยทันเหตุการณ์ต่าง ๆ ของโลกที่จะสามารถแข่งขันกับตลาดการท่องเที่ยวแห่งอื่น ๆ หมู่บ้านตากกลางก็เช่นกัน รัฐได้มีการจัดสรรงบประมาณในการสร้างศูนย์ศึกษา สร้างถนนและปรับปรุงถนนให้ดีขึ้นเพื่อรับกับกิจกรรมการท่องเที่ยว อีกทั้งดำเนิน

การเรื่องไฟฟ้า สถานีอนามัย แหล่งน้ำ ประปาและโทรศัพท์เข้ามาเพื่อให้สามารถรองรับการบริการทางการท่องเที่ยว นอกจากนี้มีการสนับสนุนภาคเอกชนในการลงทุนเกี่ยวกับธุรกิจการท่องเที่ยวที่จะสามารถเชื่อมโยงไปสู่กับกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น บริษัททัวร์ต่าง ๆ เข้ามาจัดทำทัวร์ให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นช่องทางในการจัดจำหน่ายสินค้าทางการท่องเที่ยว ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก เจ้าของโรงแรมและที่พักในจังหวัดสุรินทร์ ก็ได้ประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาจองที่พักเป็นจำนวนมาก

ปัจจัยทางด้านศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งมีทั้งสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว นั่นก็คือคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมระหว่างคนกวยกับช้าง ที่มีความโดดเด่นและมีลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ ที่คนทั่วไปสามารถรับรู้และระบุได้ว่าเป็นวัฒนธรรมของบ้านตากกลาง อีกทั้งสภาพพื้นที่ใกล้หมู่บ้านก็มีความเหมาะสมที่จะสามารถพัฒนาทางการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน การให้บริการต่าง ๆ กับนักท่องเที่ยวทั้งเรื่องความรู้เกี่ยวกับหมู่บ้านตากกลางเพื่อการประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปรู้จักและอยากเข้ามาชมกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งที่พักสะอาดสำหรับนักท่องเที่ยว ความสะดวกสบายตามสภาพการณ์ความเหมาะสมกับพื้นที่ มีความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน มีอาหารและเครื่องดื่มที่สะอาดราคาเหมาะสม มีสินค้าที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง เช่น ผ้าไหม แห่ขง ตะขอและเครื่องประดับจากงาและขนช้าง การเข้าถึงและสิ่งอำนวยความสะดวกในหมู่บ้านตากกลางก็เพียงพอ ทั้งการคมนาคมทางบกที่มาจากถนนสายสุรินทร์ - ร้อยเอ็ด มาถึงหมู่บ้านหนองตาด - กระโพอีก 22 กิโลเมตรก็ถึงบ้านตากกลาง ตลอดเส้นทางจะเป็นทางลาดยางตลอดทำให้การเดินทางมีความสะดวกสบายหรือสามารถคมนาคมทางอากาศด้วยการเดินทางมาลงที่สนามบินสตึก แล้วนั่งรถมาที่หมู่บ้านตากกลางซึ่งจะใช้เวลาเดินทางที่สั้นมาก สำหรับความสามารถที่จะรับนักท่องเที่ยวได้ในวันเสาร์-อาทิตย์นั้นทางศูนย์การศึกษาได้มีการจัดทำอฒจรรย์สำหรับนั่งชมการแสดงของช้างไว้เพียงพอ อีกทั้งยังมีพื้นที่เปิดเพื่อรองรับสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเก็ที่นั่งในแต่ละสัปดาห์ แต่จากการศึกษาพบว่าสามารถรองรับได้อย่างเพียงพอ

ปัจจัยทางการจัดการการท่องเที่ยว มีทั้งการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้บุคคลทั่วไปได้รับทราบและดึงดูดใจให้มาท่องเที่ยวที่บ้านตากกลางเพราะถ้าไม่มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวก็จะไม่ประสบความสำเร็จที่จะดึงดูดคนเข้ามาชมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดแสดงได้เลย ทางด้านการบริการ รูปแบบการท่องเที่ยวที่นำเสนอต่อนักท่องเที่ยวจะต้องมีการคิดวางแผนเพื่อให้ตรงกับความต้องการของลูกค้า นั่นก็คือนักท่องเที่ยว ในหมู่บ้านตากกลางก็เช่นกัน ได้มีการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวตามความต้องการของแต่ละกลุ่ม เช่นกลุ่มคนไทยและชาวเอเชียจะชื่นชอบการแสดงของช้างก็จะมีจัดการแสดงของช้างในลักษณะต่าง ๆ ส่วนกลุ่มชาวตะวันตกมีความต้องการที่จะดูลักษณะวิถีชีวิตของชาวกวยกับช้างมากกว่าจะดูการแสดงของช้าง ก็มีการพัฒนารูปแบบการ

แสดงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตให้ชม การจัดการแสดงจำเป็นต้องมีการร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชนท้องถิ่น เพราะการร่วมมือจะทำให้ลดปัญหาและอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยวและยังทำให้การท่องเที่ยวเป็นไปตามทิศทางที่ต้องการอีกด้วย ทางด้านการเงินและการตลาดก็เช่นกันจะต้องมีการนำแนวคิดส่วนประสมทางด้านการตลาดเข้ามาร่วมด้วยเพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จ การจัดการท่องเที่ยวจำเป็นต้องคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความปลอดภัยจากกิจกรรมที่น่าเสนอและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการก็คือความมีไมตรีจิตจากแหล่งท่องเที่ยว

จากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ นโยบายของรัฐ ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้บ้านตากกลางได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมที่จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาชมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ได้นำเสนอ

ตาราง 4.2 ปัจจัยส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง

ประเด็นความคิดเห็น	ใช่(คน)	ร้อยละ	ไม่ใช่(คน)	ร้อยละ
ประเด็นที่ 2.1 ด้านเศรษฐกิจ				
1. การส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านจะทำให้รายได้ของชุมชนดีขึ้น	217	92.3	18	7.7
2. การส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านจะทำให้ชุมชนมีอาชีพในการดำรงชีพอยู่ได้	214	91.1	21	8.9
3. การส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านจะทำให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่บุคคลและอาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	207	88.1	28	11.9
ประเด็นที่ 2.2 ด้านนโยบายของรัฐ				
4. นโยบายรัฐที่วางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง	37	84.3	198	15.7
5. รัฐมีนโยบายในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านโดยมีการจัดสรรงบประมาณให้เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว	170	72.3	65	27.7

ตาราง 4.2 ปัจจัยส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง (ต่อ)

ประเด็นความคิดเห็น	ใช่(คน)	ร้อยละ	ไม่ใช่(คน)	ร้อยละ
ประเด็นที่ 2.3 ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว				
6. เมื่อนโยบายของรัฐต้องการที่จะให้หมู่บ้านแห่งนี้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงได้จัดทำโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ถนน เป็นต้น เพื่อ สามารถดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้	195	83.0	40	17.0
7. รัฐยังได้มีการสนับสนุนภาคเอกชนในการลงทุน ทางการท่องเที่ยว เช่น บริษัทการบินไทย บริษัททัวร์ต่าง ๆ	196	83.4	39	16.6
8. การแสดงของช้างและวัฒนธรรมของหมู่บ้าน ตากกลางเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและ ชาวต่างประเทศ	224	95.3	11	4.7
9. ความสามารถในการให้บริการแก่ผู้มาท่องเที่ยว เพียงพอ ทั้งในเรื่อง ที่พัก อาหาร ห้องน้ำ การ ต้อนรับ เป็นต้น	182	74.4	53	26.6
10. การคมนาคมที่สะดวก อีกทั้งสามารถเดินทาง ได้หลายทางทั้งทางบกและทางอากาศ	177	75.3	58	24.7
11. ความสามารถที่จะรองรับจำนวนนักท่องเที่ยว ได้ คือที่จะมานั่งชมการแสดงมีเพียงพอ	192	81.7	43	18.3
12. มีของที่ระลึกที่น่าสนใจ	186	79.1	49	20.9
13. มีแหล่งท่องเที่ยวตามเส้นทางที่ใกล้เคียง ที่จะ ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเลือกใช้เส้นทางนี้เพื่อการท่อง เที่ยว	175	74.5	60	25.5
ประเด็นที่ 2.2 ด้านการจัดการท่องเที่ยว				
14. มีการประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ในบ้านตากกลาง	179	76.2	56	23.8

ตาราง 4.2 ปัจจัยส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง (ต่อ)

ประเด็นความคิดเห็น	ใช่(คน)	ร้อยละ	ไม่ใช่(คน)	ร้อยละ
ประเด็นที่ 2.1 ด้านเศรษฐกิจ				
15. การจัดการการท่องเที่ยวมีการวางแผนบริการนักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความประทับใจที่จะมาท่องเที่ยวอีกครั้งหรือช่วยประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้กับบุคคลอื่น ๆ	161	68.5	74	31.1
16. การมีส่วนร่วมจากรัฐ เอกชน และชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว	184	78.3	51	21.7
17. มีการดำเนินการทางการเงิน การตลาดเพื่อให้แหล่งท่องเที่ยว สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยว	158	67.2	77	32.8
18. มีมาตรการต่าง ๆ เพื่อสร้างความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว	176	74.9	59	25.1

ที่มา: จากการเก็บข้อมูล

สำหรับข้อมูลความคิดเห็นด้านปัจจัยต่าง ๆ ที่หน่วยงานภาครัฐ พยายามผลักดันให้หมู่บ้านแห่งนี้ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยมีปัจจัยหลายประการที่ภาครัฐต้องการผลักดัน และมีหลายปัจจัยที่ภาครัฐได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่แห่งนี้ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่เห็นว่าการส่งเสริมทางด้านต่าง ๆ ของภาครัฐทำให้พื้นที่แห่งนี้ได้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านนโยบายของรัฐ ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว และด้านการจัดการการท่องเที่ยว ยกเว้นเรื่องนโยบายรัฐที่ได้จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๆ เป็นปัจจัยส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ที่ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าไม่ทำให้เกิดพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ความคิดของชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นว่าไม่เห็นรัฐทำอะไรเลย ทั้งนี้เป็นเพราะชาวบ้านไม่ได้รับรู้ถึงการดำเนินการขั้นตอนดังกล่าวนั่นเอง และเป็นสิ่งบ่งชี้ว่าในอดีตการออกนโยบายหรือการพัฒนาอะไร ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมรับรู้ด้วยนั่นเอง (ตาราง 4.2)

4.3 แผนแม่บทในการพัฒนาบ้านตากกลางของจังหวัดสุรินทร์

ในจังหวัดสุรินทร์ได้มีแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาหมู่บ้านตากกลางแห่งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับการที่จะพัฒนาหมู่บ้านตากกลางให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งแผนแม่บทนี้มีวัตถุประสงค์

ประสงค์เพื่อการอนุรักษ์ช้างและพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนหมู่บ้านช้างของจังหวัดสุรินทร์ มีเนื้อหา ดังนี้

ประการที่หนึ่ง สภาพทั่วไปและปัญหา

1) ประชากรช้างที่อยู่บ้านตากกลางและชุมชนปริมาตร มีช้างอยู่ประมาณ 150 เชือก และอีกประมาณ 70 เชือก กระจุกกระจายอยู่ตามชุมชนที่ห่างไกลออกไป มีทั้งที่เป็นลูกช้างอายุไม่ถึงปีจนถึง 85 ปี โดยหลักทางสรีรวิทยาช้างทั่วไป เมื่อเติบโตเต็มที่จะมีน้ำหนักเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3,000 ถึง 4,500 กิโลกรัม แต่น้ำหนักตัวและอายุของช้างสุรินทร์มีแนวโน้มลดลง จากอดีตที่เคยมีอายุเฉลี่ยประมาณ 125 ปี ปัจจุบันช้างสุรินทร์มีอายุเฉลี่ยพอ ๆ กับมนุษย์มีภาวะเจริญพันธุ์ร้อยละ 1-1.5 ต่อปี ต่ำกว่าอัตราการตายในรอบปี

2) ทำเลเลี้ยงช้าง บริเวณหมู่บ้านช้าง มีทำเลสาธารณะเหลืออยู่ประมาณ 8,000 ไร่ เป็นแหล่งเสื่อมโทรมที่เหลือจากการบุกรุกอย่างรุนแรงและต่อเนื่อง ช้างสุรินทร์ได้อาศัยพืชที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติแต่มีความแคระแกร็น ประปนอยู่กับวัชพืชอื่น ๆ ประมาณร้อยละ 5 ของพื้นที่เหล่านี้ ช้างต้องการอาหารต่อวันประมาณ ร้อยละ 10 ของน้ำหนักตัว แต่ช้างสุรินทร์หาอาหารตามธรรมชาติกินได้ประมาณร้อยละ 5 ของน้ำหนักตัวต่อวัน

3) ชุมชนและประชากรในชุมชนที่นับเนื่องเป็นหมู่บ้านช้าง มีประชาชนอาศัยอยู่ประมาณ 500 ครอบครัว ร้อยละ 25 คือประมาณ 125 ครอบครัวเป็นเจ้าของช้าง และมีผลประโยชน์ที่เกิดจากช้าง ที่เหลือเป็นครอบครัวเกษตรกรที่มีวิถีชีวิตเช่นเดียวกับชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั่วไป

4) วัฒนธรรมและวิถีชีวิต สายตระกูลที่เป็นความยังถือปฏิบัติตามจารีตประเพณีที่บรรพบุรุษฝากฝังไว้แต่คลายความจริงจังและหย่อนยานไปตามกาลเวลา จากภาวะเศรษฐกิจที่รัดตัวและการอพยพแรงงาน

ประการที่สอง ความต้องการ

1) ให้ช้างสุรินทร์มีอัตราเติบโตตามเกณฑ์มาตรฐานสากล มีอายุเฉลี่ยประมาณ 125 ปีดังอดีต มีภาวะเจริญพันธุ์เพิ่มขึ้น มีระบบเลือกสรรและพัฒนาสายพันธุ์ตามกระบวนการทางชีววิทยา

2) ให้พื้นที่ทำเลสาธารณะเป็นแหล่งอาหารและแหล่งน้ำสำหรับช้าง มีการปักปันเขตพร้อมจัดสรรพื้นที่เพื่อปลูกพืช สร้างแหล่งน้ำและที่พักผ่อนกึ่งธรรมชาติของช้าง โดยอัญเชิญทฤษฎีในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาปรับใช้

3) ให้ชุมชนเป้าหมายได้รับการพัฒนาตั้งแต่ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน จนสามารถ

อยู่ดีมีสุข ทั้งชาวข้างและประชาชนทั่วไปสามารถอยู่ร่วมและเกื้อกูลกัน มีสำนึกของความเป็นสมาชิกหมู่บ้านข้างร่วมกัน ได้รับการดูแลเบื้องต้นอย่างเป็นธรรม

4) หมู่บ้านข้างได้รับการสร้างเสริมให้มีความแข็งแกร่งทั้งโดยโครงสร้างชุมชนและความเป็นอยู่ด้วยมิติทางวัฒนธรรม ให้ชนบประเพณี ศิลปกรรมและค่านิยม ที่บรรพบุรุษของชุมชนสร้างสรรค์ไว้ ย้อนกลับมาเป็นปัจจัยหลักของการพัฒนา สร้างเอกลักษณ์ชุมชนบนความสำนึกเห็นคุณค่าร่วมกันของทุกฝ่าย

5) เป็นหมู่บ้านเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวโรกาสปีกาญจนาภิเษก ดังที่สำนักนายกรัฐมนตรีได้กำหนดและประกาศไปแล้วตั้งแต่ปี 2538

ประการที่สาม เป้าหมาย

1) มีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจวิทยาและพันธุศาสตร์ข้างสุรินทร์อย่างจริงจัง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นไป มีคำตอบเชิงวิทยาศาสตร์ที่นำไปสู่การพัฒนาภาวะเจริญพันธุ์การจัดการอาหารหยาบ อาหารเสริม โดยกระบวนการสังเคราะห์และอื่น ๆ ตามผลการค้นพบของกระบวนการวิจัย ให้สุรินทร์เป็นแหล่งอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์ข้าง โดยมีภาวะเจริญพันธุ์เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 2 ของปีฐาน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นไป มีการศึกษา ออกแบบและจัดสร้างสถานพยาบาลเวชภัณฑ์และบุคลากร ที่เหมาะสมกับสภาวะวิสัยของข้างสุรินทร์

2) มีเสาหลักปักปันเขตที่ทำเลสาธารณะ ทั้ง 800 ไร่ ภายในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2540 มีรั้วกั้นตลอดแนวภายในปี พ.ศ. 2540 โดยแบ่งเป็น 3 ช่วงงาน ช่วงแรกเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2539 เป็นต้นไป มีการศึกษาสำรวจพร้อมวางแผนกำกับพื้นที่ที่จะพัฒนาให้เห็นแหล่งน้ำ แหล่งอาหารประเภทหญ้าและไม้ล้มลุก แหล่งอาหารประเภทไม้ยืนต้น แนวถนน และแหล่งพักผ่อนภายในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2539 การพัฒนาแหล่งน้ำและป่าอาหารข้างซึ่งจะต้องดำเนินการตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2540 เป็นต้นไป ให้อัญเชิญทฤษฎีใหม่ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการเข้าไปสำรวจปักปันเขต และพัฒนาสวนป่าอาหารข้าง อาจมีปัญหาคะทบกระทั่งกับประชาชนผู้บุกรุกอยู่บ้าง ให้ผู้ได้รับมอบหมายดำเนินการจัดซื้อจัดแย้งโดยวิธีประสานประโยชน์และเลือกใช้มาตรการที่โอนอ่อนบนเงื่อนไขคือประโยชน์พึงได้ทั้งสองฝ่าย

3) มีประปาหมู่บ้านภายในปี พ.ศ. 2540 โครงการปลูกหมอนเลี้ยงไหมที่ดำเนินการไปแล้วระดับหนึ่งได้รับการสานต่อ สิ่งทอ ได้รับการพัฒนาทั้งด้านการออกแบบ การย้อม การทอและการตลาด ภายในปีงบประมาณ 2540 พัฒนาศูนย์การศึกษาให้เป็นศูนย์ประสานงานเพื่อความร่วมมือเป็นแหล่งวิชาการทางคชศาสตร์ และศูนย์กลางการท่องเที่ยวของชุมชน พัฒนาย่านวังทะลุให้เป็นสถานที่พักผ่อนรองรับธุรกิจการท่องเที่ยวในรูปแบบสหกรณ์ชุมชนหรือการระดมทุน

4) ศึกษาวิจัยและกำหนดแนวทางดำเนินการการพัฒนาชุมชนวิถีชีวิตโดยนำนิมิต

ทางวัฒนธรรมมาใช้ มีการสืบค้นชนบประเพณี ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ซึ่งส่วนหนึ่งดำรงอยู่ใน
รูปมุขปาฐะให้ปรากฏเป็นรูปธรรม นำผลการสืบค้นมาปรับใช้ทั้งในรูปการสร้างสรรค์ชุมชน
ประดิษฐ์กรรมสิ่งทอและการละเล่นพื้นบ้านตั้งแต่ปีงบประมาณ 2540 เป็นต้นมา มีการพัฒนา
และสร้างหลักสูตรการฝึกและการเลี้ยงช้าง พื้นฟูและอนุรักษ์พิธีกรรมที่เคยถือปฏิบัติมาแต่โบราณ

5) จัดทำซุ้มและป้ายบอกทางเข้าสู่ “หมู่บ้านช้างเฉลิมพระเกียรติ” อัญเชิญตรา
สัญลักษณ์กาญจนาภิเษกสถิตเหนือซุ้ม รมรงค์ให้เกิดจิตสำนึกการพัฒนา บำรุงรักษาภูมิทัศน์ที่ซุ้ม
และถนนเข้าสู่ชุมชนเลี้ยงช้าง ในรูปประชาอาสา ให้ทันปีกาญจนาภิเษก

ประการที่สี่ แนวทางดำเนินการ

- 1) สภาวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์นำแผนแม่บทเข้าสู่การเสวนาในวันที่ 17
กันยายน พ.ศ. 2539
- 2) แผนแม่บทที่ผ่านความเห็นชอบของที่ประชุมเสวนาแล้วให้ถือเป็นข้อตกลงที่
จักต้องมีการผลักดันไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยมีหน่วยงานดำเนินการ ดังนี้
 - เป้าหมายที่ 1 ให้สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานปลุ -
สัตว์จังหวัดสุรินทร์ ประสานงานกับโยธาธิการจังหวัดสุรินทร์เป็นผู้ดำเนินการ ตั้งแต่การสำรวจ
ออกแบบ เขียนโครงการ กำหนดแผนดำเนินการและปฏิบัติการ
 - เป้าหมายที่ 2 สำนักงานที่ดินจังหวัด ป่าไม้จังหวัด และเกษตรจังหวัด
เป็นหน่วยงานดำเนินการ
 - เป้าหมายที่ 3 ให้กรมทรัพยากรธรณี สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนัก
งานอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด เป็นผู้ดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายพรรค
แรกให้คณะกรรมการดำเนินการศูนย์คชศึกษา คณะกรรมการหมู่บ้านและสภาตำบลกระทิง
ดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในพรรคที่สาม
 - เป้าหมายที่ 4 ให้สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ศูนย์คชศึกษา
สภาวัฒนธรรมจังหวัด ประสานงานกับองค์กรทางวิชาการทั้งในและนอกพื้นที่
 - เป้าหมายที่ 5 สมควรให้อำเภอท่าตูม เป็นผู้ดำเนินการโดยประสาน
กับสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทและโยธาธิการจังหวัด ทั้งในการจัดทำซุ้มป้ายเข้าหมู่บ้านและ
การซ่อมสร้างถนน ให้สภาวัฒนธรรมจังหวัดจัดสรรงบประมาณ เพื่อให้อำเภอท่าตูมจัดกิจกรรม
ปลูกจิตสำนึกประชาอาสาเพื่อพัฒนาและอนุรักษ์ซุ้ม และเส้นทางสู่หมู่บ้านช้างเฉลิมพระเกียรติ
- 3) ในนามจังหวัด ศูนย์คชศึกษา และสภาวัฒนธรรมจังหวัด ประสานโครงการนี้

กับองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ บริษัทการบินไทยจำกัด (มหาชน) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สมาคมพัฒนาประชากร มูลนิธิคนรักช้าง มูลนิธิอนุรักษ์และคุ้มครองช้างสุรินทร์

3) องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ ในฐานะเจ้าของพื้นที่และผู้ดูแลศูนย์ศึกษาชีวนาเสนอโครงการสู่ระบบราชการ

4) มีผู้รับผิดชอบแผนแม่บทในระดับจังหวัดเพื่อติดตาม เร่งรัด และประสานงานเพื่อให้มีการจัดทำโครงการและดำเนินการ

ประการที่ห้า งบประมาณ

ให้หน่วยงานดังระบุดตามประการที่สี่ เสนองบประมาณประกอบโครงการไปยัง

1) หน่วยงานเจ้าสังกัด กรณีเป็นภารกิจโดยตรงของส่วนราชการนั้น ๆ

2) บริษัทการบินไทยจำกัด (มหาชน) กรณีเป็นงานที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ “หมู่บ้านช้างการบินไทยสุรินทร์”

3) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรณีเป็นงานที่สอดคล้องกับภารกิจของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

4) สมาชิกสภาผู้แทนจังหวัดสุรินทร์ กรณีเป็นงานที่สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลและสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

5) องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพหน่วยงานดังระบุดตามประการที่สี่ เสนอแผนงานโครงการผ่านศูนย์ศึกษาเพื่อรวบรวมและนำเสนอต่อหน่วยงานที่มีภารกิจสอดคล้องต่อไป

ประการที่หก ผู้รับผิดชอบแผนแม่บท

1) จังหวัดสุรินทร์

2) บริษัทการบินไทยจำกัด มหาชน

3) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

4) สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

5) คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านช้าง จังหวัดสุรินทร์

6) องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ

ประการที่เจ็ด ผู้เสนอแผนแม่บท คือ จังหวัดสุรินทร์

4.4 การพัฒนาการท่องเที่ยวในบ้านตากกลาง

4.4.1 การพัฒนาการท่องเที่ยวในบ้านตากกลาง ช่วงก่อนปี พ.ศ. 2538

ช่วงที่หนึ่ง ก่อนปี พ.ศ. 2530

ในช่วงประมาณ ปี พ.ศ. 2500 ได้ยุติประเพณีคล้องช้างลงเนื่องจากปัญหาพิพาทกรณีชายแดนไทย – กัมพูชา ทำให้ชาวบ้านหันมาประกอบอาชีพทางการเกษตร นอกจากนี้ยังมีการนำช้างออกไปท่องเที่ยวในจังหวัดต่าง ๆ ในแถบภาคอีสาน ทั้งให้คนที่เชื่อเกี่ยวกับช้างลวดท่องเที่ยว ช้าง มีการรับจ้างในงานบวชนาค ซึ่งชาวบ้านก็จะมิขายได้จากสิ่งเหล่านี้ การนำช้างไปเที่ยวในช่วงนี้ยังไม่มีการขายของคู่กับการนำช้างไปเที่ยว ปี พ.ศ. 2498 มีการรวมตัวของช้างครั้งแรกที่บริเวณหนองสีก้อด บ้านตากกลาง ซึ่งมีการรวมช้างกว่า 300 เชือก ในปี พ.ศ. 2503 ทางอำเภอท่าตูมต้องการที่จะให้มีการฉลองที่ว่าการอำเภอใหม่จึงได้มีการเฉลิมฉลองด้วยการแสดงของช้างเนื่องจากเห็นว่าในอำเภอท่าตูมมีช้างจำนวนมาก จึงควรประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปทราบและสนใจอำเภอท่าตูม ซึ่งการแสดงของช้างในปีนั้นก็ทำให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศสนใจที่จะชมการแสดงของช้างสุรินทร์ ชาวบ้านในแถบจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดใกล้เคียงต่างพากันเดินทางมาชมการแสดงของช้างเต็มถนนทางลูกรัง ซึ่งจุดนี้ก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่มีส่วนในการผลักดันการแสดงของช้างให้เป็นงานระดับจังหวัดและระดับชาติ การแสดงของช้างในอำเภอท่าตูมนี้ส่วนหนึ่งก็เป็นช้างจากหมู่บ้านตากกลาง ดังนั้นในปี พ.ศ. 2504 ทางจังหวัดสุรินทร์ร่วมกับองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจัดกิจกรรมการแสดงของช้างให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศชม ต่อมาในปี พ.ศ. 2505 ได้มีการย้ายการแสดงของช้างจากอำเภอท่าตูมไปแสดงที่จังหวัดสุรินทร์ แต่การรวมตัวของช้าง การซ้อมการแสดงของช้าง พิธีกรรมเช่นไหว้ผีปะกำใหญ่ จะทำที่บริเวณศูนย์ศึกษาในปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2511 ได้มีตัวแทนช้างจากหมู่บ้านได้รับเชิญให้เข้าร่วมงานแสดงสินค้านานาชาติที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งปัจจุบันนี้ก็คือที่ตั้งของมหาวิทยาลัยรามคำแหงปัจจุบัน อีกทั้งในปีนี้ยังมีการนำช้างบ้านตากกลางไปแสดงอยู่ที่สวนสามพราน จังหวัดนครปฐมเป็นคนแรก โดยได้มีการติดต่อของสวนสัตว์ผ่านมาทางจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเจ้าของช้างคือนายเสียง กลางพัฒนา ปรากฏว่าหลังจากที่ได้นำช้างออกเดินทางไปแสดงดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านมีความสนใจที่จะนำช้างของตนไปแสดงประจำตามสวนสัตว์และสวนสนุกในสถานที่ต่าง ๆ ถึงจนถึงปัจจุบัน (รักษพล สกกุลวัฒนา, 2538)

ในช่วงปี พ.ศ. 2513 เกิดเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้ช้างในหมู่บ้านตากกลางได้รับความสนใจและมีชื่อเสียงจากนักท่องเที่ยวและคนทั่วไปอย่างมากคือ การที่ช้างในหมู่บ้านตากกลางได้มีโอกาสเข้าร่วมในงาน EXPO' 70 ที่โอซากา ประเทศญี่ปุ่น จากการที่ช้างบ้านตากกลางมี

ความน่ารัก แสนรู้ ทำให้คนญี่ปุ่นมีความสนใจที่จะชมการแสดงของช่างสุรินทร์ ต่อมาได้มีการติดต่อช่างและความช่างสุรินทร์ไปแสดงประจำที่ประเทศญี่ปุ่น

ช่วงที่สอง ช่วงปี พ.ศ.2530 - 2537

ในปี พ.ศ. 2530 ทางจังหวัดสุรินทร์ได้ประกาศให้บ้านตากกลางเป็น “หมู่บ้านช่าง” ตามนโยบายปีการท่องเที่ยวไทย 2530 และมีการพยายามที่จะรื้อฟื้นการท่องเที่ยวเข้ามาสู่ชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และได้มีการคิดคำขวัญสำหรับจังหวัดสุรินทร์ไว้ว่า “สุรินทร์ ถิ่นช่างใหญ่ ผ้าไหมดี มากมีปราสาท ผักกาดหวาน ข้าวสารหอม พร้อมวัฒนธรรม” ทำให้พื้นที่แห่งนี้ได้รับความสนใจทั้งจากนักท่องเที่ยวและกลุ่มคนต่าง ๆ ทั้งเข้าไปเพื่อศึกษา เข้าไปเพื่อให้ความช่วยเหลือ เข้าไปเพื่อถ่ายสารคดีเกี่ยวกับช่าง เป็นต้น ทำให้หมู่บ้านแห่งนี้เป็นที่สนใจจากคนทั่วไปเป็นอย่างมาก ในวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2533 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จมาทัศนศึกษาและทรงวิชาการ ณ บ้านตากกลาง ทรงนำคณะนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ พระองค์ทรงเห็นว่าหมู่บ้านแห่งนี้มีศักยภาพในการจัดให้เป็นหมู่บ้านแหล่งท่องเที่ยวขึ้นเพราะมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่ไม่เหมือนที่อื่น

ในการนี้จังหวัดสุรินทร์ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ประสานกับคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์โครงการจากสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเพื่อประมวลหาข้อเสนอแนะและมาตรฐานทางกายภาพในการพัฒนา “หมู่บ้านช่าง” โดยมุ่งที่จะสนองการท่องเที่ยวและควบคุมสภาพแวดล้อม ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพดี อีกทั้งมีการจัดทำโครงการพัฒนาหมู่บ้านช่างจังหวัดสุรินทร์ เพื่อเป็นโครงการเทิดพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งทางจังหวัดสุรินทร์ได้มีแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

1) ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านช่างบ้านตากกลางโดยการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งสาธารณูปโภค สาธารณูปการ พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้ทันสมัย การให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

2) พัฒนาและส่งเสริมให้หมู่บ้านช่างเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ที่จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาชมช่างและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอตลอดปี โดยการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันก็จะป้องกัน มิให้สภาพทางวัฒนธรรม ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอันดีงามและสภาพแวดล้อมอันมีคุณค่า ซึ่งมีอยู่เดิมต้องกระทบกระเทือนไปเนื่องจากการพัฒนา

3) จัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ เสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยจัดให้มีโครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ การสาธิตการทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย ตลอดจนหัตถกรรมอื่น ๆ เพื่อเป็นการเสริมสร้างอาชีพและการมีงานทำของคนในท้องถิ่น

6) ดำเนินงานอนุรักษ์และคุ้มครองช้างสุรินทร์ โดยมีเป้าหมายในการบำรุงพันธุ์ช้าง การปรับปรุงส่งเสริมแหล่งอาหารของช้าง

5) ส่งเสริมอาชีพให้แก่คนเลี้ยงช้าง จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ช้างสุรินทร์ เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมความรู้เกี่ยวกับช้างและวัฒนธรรมท้องถิ่น

6) ส่งเสริมให้มีศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นเมือง เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น

7) การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยวโดยทั่วไป จากการที่มีการเขียนโครงการหมู่บ้านช้างจังหวัดสุรินทร์ ทำให้ทางจังหวัดสุรินทร์ มีการขออนุมัติเปลี่ยนแปลงโครงการก่อสร้างทางลาดยาง จากสายบ้านกระหม – เขาสวย อำเภอเมืองสุรินทร์ มาเป็นโครงการพัฒนาหมู่บ้านช้างสุรินทร์ ซึ่งในปี พ.ศ. 2535 เป็นระยะเริ่มต้นของการดำเนินงานโครงการพัฒนาหมู่บ้านช้างจังหวัดสุรินทร์ โดยของงบประมาณจากทางท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จำนวนเงิน 6 ล้านบาท มีการใช้จ่ายค่ากิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1) จัดสร้างกลุ่มอาคารคหศึกษา เป็นอาคารแฝด ขนาด 16 คูณ 16 เมตร จำนวนหนึ่งหลัง เพื่อใช้เป็นสำนักงานบริหาร โครงการและพิพิธภัณฑ์ช้างสุรินทร์

2) จัดสร้างระบบน้ำประปา

3) รั้วแสดงแนวเขต

4) บ้านพักพนักงาน (ระยะที่ 1) จำนวน 2 หลัง

5) ป้อมยาม จำนวน 1 แห่ง

6) จัดสร้างบริเวณลานจอดรถนักท่องเที่ยว 2 แห่ง

7) ปรับปรุงสนามแสดงช้างเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ในคราวเสด็จทรงงานทางวิชาการ

8) จัดสร้างอฒจรรย์ สำหรับนั่งชมการแสดงของช้าง ณ บริเวณสนามช้าง ขนาด 30 ที่นั่ง 1 แห่ง

ปลายปี พ.ศ. 2537 คณะกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ มีมติให้ องค์การบริหารส่วนจังหวัดรับผิดชอบ และทางจังหวัดสุรินทร์มีการแจ้งไปยังกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทยเห็นชอบตามที่จังหวัดเสนอให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดรับผิดชอบดูแล ซึ่งขณะนั้นผู้เป็นประธานคือ ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์

4.4.2 การพัฒนาการท่องเที่ยวในบ้านตากกลาง ช่วงปี พ.ศ. 2538 - ปัจจุบัน

ช่วงที่หนึ่ง ปี พ.ศ. 2538 – 2539

การพัฒนาการท่องเที่ยวในบ้านตากกลาง ในช่วงปี พ.ศ. 2538 เริ่มจากนายอำเภอ ทำตามขณะนั้นคือนายสมพงษ์ อรุณโรจน์ปัญญา อาจารย์ชั้น ศรีสวัสดิ์ เจ้าหน้าที่ของอำเภอทำตาม อีกหลายท่าน รวมทั้งคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้านช้าง ได้มีการดำริที่จะจัดงานแสดงของช้างขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรม ความรู้ ความสามารถของชาวบ้าน และเห็นว่าสามารถสร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน นอกจากนี้ยังมีคนในหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ของอำเภอทำตามได้ มีส่วนในการผลักดันให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวขึ้นเป็นประจำทุกสัปดาห์ การแสดงของช้างในช่วงแรกได้รับความสนใจทั้งจากประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านแห่งนี้ แต่ช่วงหลังการแสดงของช้างแต่ละสัปดาห์นั้นก็ไม่ได้มีการตอบรับจากนักท่องเที่ยวเท่าไรนัก มีนักท่องเที่ยวเข้ามาชมเป็นบางสัปดาห์แต่ไม่มาก

ปลายปี พ.ศ. 2539 มูลนิธิช้างการบินไทยสุรินทร์ได้ก่อตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ของมูลนิธิ คือ

- 1) เพื่อช่วยเหลือและตอบแทนสังคม รวมทั้งมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เป็นมรดกโลกต่อไป
 - 2) เพื่อแก้ปัญหาการนำช้างไปเร่ร่อนหากินในต่างถิ่น
 - 3) เพื่อพัฒนาป่าไม้และแหล่งเลี้ยงช้าง โดยสร้างที่อยู่ตามธรรมชาติแห่งใหม่ให้กับช้าง ซึ่งสามารถใช้เป็นแหล่งศึกษาเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของช้างไทยให้กับเยาวชนและผู้สนใจ
 - 4) ให้การดูแลรักษาอย่างถูกวิธี รวมทั้งฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจก่อนกลับคืนสู่ธรรมชาติ
 - 5) สร้างรายได้และพัฒนาอาชีพ ตลอดจนความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแก่เจ้าของและควาญช้าง รวมไปถึงชาวบ้านในชุมชนใกล้เคียง
 - 6) เผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น รวมไปถึงพัฒนาโครงการศิลปชีพที่มีอยู่เดิมหรือดำเนินการจัดสร้างขึ้นมาใหม่
 - 7) สร้างจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแก่ชาวบ้านในพื้นที่
- การกำเนิดของมูลนิธิช้างการบินไทยสุรินทร์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้การท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว

ช่วงที่สอง ปี พ.ศ. 2540 – 2542

ปี พ.ศ. 2540 มุลินธิช่างการบินไทยและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเห็นว่า การท่องเที่ยวในหมู่บ้านยังไม่มีนักท่องเที่ยว จึงได้มีการทำการตลาดกับนักท่องเที่ยวต่างประเทศ โดยมีการเขียน โครงการและ โฆษณา ร่วมกับ สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวสนใจ ที่จะมาเที่ยวชมการ แสดงของ ช้าง และ วัฒนธรรม ที่ บ้าน ดากกลาง ซึ่ง ก็ ได้รับการ ตอบรับ จาก นักท่องเที่ยว ต่าง ประเทศ โดยเฉพาะ นักท่องเที่ยว ชาว ยุโรป ปี พ.ศ. 2541 นักท่องเที่ยว ที่เป็น ชาว ยุโรป มาท่องเที่ยว เป็น จำนวน มาก ประเทศ ที่ มาก ได้ แก่ สวีเดน เบลเยียม และ เยอรมัน นักท่องเที่ยว มา แบบ กระจุก ใหญ่ เดือน ที่ มี นักท่องเที่ยว มาก ที่ สุด คือ เดือน กุมภาพันธ์ ถึง เดือน มีนาคม เพราะ ช่วง นี้ ใน ประเทศ ตะวัน ตก เป็น ช่วง หน้า หนาว จึง ทำ ให้ นักท่องเที่ยว ต้อง การ หนี อากาศ หนาว ไป หา บริเวณ ที่ มี อากาศ อุ่น ปี พ.ศ. 2542-2543 มีการ สร้าง บ้าน กว้าง ขึ้น ใน ศูนย์ ศึกษ า เพิ่ม เติม จาก เดิม 2 หลัง โดย หวัง จะ ให้ เป็น ที่ พัก กับ นักท่องเที่ยว แต่ ปรากฏ ว่า ไม่ ได้ รับ ความ สนใจ จาก นักท่องเที่ยว ที่ จะ เข้า พัก และ ชม วิถี ชีวิต ของ คน ใน หมู่ บ้าน นอกจากนี้ การบิน ไทย ได้ โพรโมท การ ท่องเที่ยว โดยใช้ สายการบิน กรุงเทพ – สดึก เพื่อ หวัง นักท่องเที่ยว ขึ้น เครื่อง มา ชม การ แสดง ของ ช้าง ที่ บ้าน ดากกลาง แต่ ก็ มี นักท่องเที่ยว จำนวน น้อย ที่ สนใจ ที่ การบิน ไทย มีการ โพรโมท การ สายการบิน กรุงเทพ – สดึก เนื่องจาก ว่าเป็น การ คมนาคม ที่ สะดวก และ มีความ ใกล้ กับ แหล่ง ท่องเที่ยว คือ บ้าน ดากกลาง อีก ด้วย

ช่วงที่สาม ปี พ.ศ. 2543 – 2544

ปี พ.ศ. 2543 ได้ มี โครงการ นำ ช้าง กลับ บ้าน เนื่องจาก มุลินธิ หมู่บ้าน ช่าง การบิน ไทย สุรินทร์ การท่องเที่ยว แห่ง ประเทศไทย และ สมาคม ไทย ธุรกิจ การท่องเที่ยว (ATTA) เห็น ว่า หมู่บ้าน ช้าง เป็น หมู่บ้าน ที่ เคย มี วิถี ชีวิต อัน ดงาม ที่ ผูก พัน ระหว่าง คน กับ ช้าง ต่าง ก็ เอื้อ ประโยชน์ ต่อ กัน มานับ เป็น เวลานาน หลาย ชั่วอายุ คน จน ทราน จน กระทบ ทั้ง รัฐบาล สั่ง ปิด ป่า ช้าง จำนวน มาก ต้อง ตกลง คน เริ่ม ไม่ มี ราย ได้ ที่ แน่น อ่อน ความ เอื้อ อาทร ของ คน กับ ช้าง เริ่ม ไม่ เหมือน เดิม ช้าง และ คน ต่าง กระจุก กระจาย เร่ ร่อน ไป อยู่ ตาม เมือง ใหญ่ ทั่วประเทศ เพื่อ ความ อยู่ รอด ก่อ ให้ เกิด ปัญหา สังคม โดย แม้ว าร บริษัท การบิน ไทย จำกัด (มหาชน) ร่วมกับ จังหวัด สุรินทร์ และ การท่องเที่ยว แห่ง ประเทศไทย จะ ได้ พยายาม รื้อฟื้น วิถี ชีวิต ระหว่าง คน กับ ช้าง เพื่อ ดึง ดูก นักท่องเที่ยว มา อยุ่ ใน หมู่บ้าน ช้าง โดย หวัง ที่ จะ สร้าง ราย ได้ ให้ เกิด ขึ้น ใน หมู่ บ้าน เพื่อ ดึง คน กับ ช้าง ที่ อยู่ ตาม เมือง ใหญ่ ๆ ทั่วประเทศ กลับ มา ดำเนิน ชีวิต ใน หมู่ บ้าน ให้ อุ่น เหมือน ดัง ใน อดีต แต่ ก็ ปรากฏ ว่า สิ่ง ที่ ได้ ดำเนิน การ ไม่ ประสบ ผล สำเร็จ ช้าง มี อยู่ ตาม เมือง ใหญ่ ๆ เพิ่มขึ้น สมาคม ไทย ธุรกิจ การท่องเที่ยว (ATTA) ซึ่งมี สมาชิก ประกอบด้วย ผู้ประกอบการ ส่วน ใหญ่ ที่ นำ นักท่องเที่ยว ชาว ต่าง ชาติ จาก ทุก มุม โลก เข้า มา ท่องเที่ยว ยัง ประเทศไทย ปี ละ 2 ล้าน คน ได้ ทราน ถึง ปัญหา และ ได้ เดินทาง ไป สำรวจ สักยภาพ ของ หมู่ บ้าน ดาก

นางและหมู่บ้านใกล้เคียงแล้ว เห็นว่ามีความเป็นไปได้ของโครงการที่จะพัฒนาให้เป็นจุดแวะชมของนักท่องเที่ยวได้ จึงได้กำหนดโครงการนี้ขึ้นเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของหมู่บ้านและสืบสานวิถีชีวิตและความผูกพันระหว่างคนกับช้างให้ยั่งยืนตลอดไป

โครงการนี้เป็นจุดกำเนิดของรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีการจัดบ้าน 9 หลัง แต่โครงการนี้ไม่ประสบความสำเร็จอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากปัญหานักท่องเที่ยวมีเข้าน้อย และเงินของโครงการหมดลง ทำให้ไม่มีเงินจ่ายให้ชาวบ้าน 9 หลัง และช้างที่อยู่ในโครงการ ประกอบกับการจัดทำโครงการนี้นักท่องเที่ยวหวังที่จะได้เห็นช้างในหมู่บ้านเป็นร้อย ๆ ตัวตามโครงการแต่ปรากฏว่าไม่เห็นช้างจำนวนมากตามท่วงนาคังที่ได้ประชาสัมพันธ์ไป การที่ช้างไม่อยู่ให้เห็นตามท่วงนาคังจำนวนมากเนื่องจากช้างส่วนหนึ่งอยู่ตามเมืองใหญ่ ๆ ในต่างจังหวัด ส่วนหนึ่งชาวบ้านนำไปเลี้ยงในป่าเพราะถ้าอยู่ในบ้านจะไม่มีอาหารให้ช้างนอกจากนี้การที่รัฐไม่ช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง ปัญหาการจัดการแสดงช้าง ล้วนแต่ทำให้การดำเนินโครงการไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งไว้

ช่วงที่สี่ ปี พ.ศ. 2545 – ปัจจุบัน

ในช่วงนี้การท่องเที่ยวในหมู่บ้านประสบกับปัญหาอย่างมาก ทั้งปัญหานักท่องเที่ยวไม่มีหรือถ้ามีมากก็น้อย ปัญหาการจัดการเรื่องรายได้ ปัญหาทางด้านการแข่งขันให้กับเจ้าของช้าง ปัญหาระหว่างผู้จัดการท่องเที่ยวกับเจ้าของช้าง ปัญหาเส้นทางการท่องเที่ยวในหมู่บ้านที่ไกลจากเส้นทางรถท่องเที่ยวสายอีสานได้ ทำให้นักท่องเที่ยวไม่ยอมมาและผู้จัดการท่องเที่ยวพยายามที่จะเลี้ยงจุดจุดแวะชมท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ ประกอบกับช่วงนี้ไม่มีผู้จัดการศูนย์ศึกษา ถ้ารู้ป้าตัวใดต้องการมาชมก็จะติดต่อกับทางองค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือองค์การบริหารส่วนตำบล หรือผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 บางครั้งถ้ารู้ป้าตัวมีนักท่องเที่ยวน้อยก็จะจัดให้มีการแสดงของช้างไม่ได้มีรูปแบบ มีการตัดรายการแสดงออก บางครั้งถ้ารู้ป้าตัวใดคิดจะเข้ามาชมการแสดงของช้างแต่เมื่อถึงวันปรากฏว่าไม่มาทำให้เจ้าของช้างที่ต้องนำช้างมารอตั้งแต่เช้าไม่พอใจจึงไม่ยอมนำช้างมาแสดงอีกเพราะสงสารช้างที่ไม่มีอาหาร นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวที่เป็นชาวไทยที่อยู่ในแถบใกล้เคียงจังหวัดสุรินทร์มักจะเข้ามาเที่ยวโดยไม่มี การติดต่อล่วงหน้า เมื่อมาไม่เห็นการแสดงของช้างตามที่ตั้งใจไว้ก็จะมี การประชาสัมพันธ์ว่าช้างในหมู่บ้านไม่เห็นมีมากอย่างที่กล่าวไว้เลย ทำให้มีผลเสียต่อการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

4.5 การจัดการแสดงของช้างและการนำเสนอวัฒนธรรมของชาวควยบ้านตากกลาง

4.5.1 รูปแบบในการนำเสนอต่อนักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้สนับสนุนทุนก่อสร้างพิพิธภัณฑน์หมู่บ้านช้าง หรือศูนย์ศึกษา ตั้งอยู่ที่บ้านตากกลาง หมู่ที่ 13 ตำบลกระโพ อำเภอกำตูม จังหวัดสุรินทร์ มีพื้นที่ 40 ไร่ โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งดังนี้

- 1) เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในคราวเสด็จนำคณะนักเรียนนายร้อย จปร. มาทัศนศึกษาและทรงงานทางวิชาการ ณ บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอกำตูม จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2533
- 2) เพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวบนรากฐานการให้ความรู้ในการคงไว้ซึ่งความรู้ดีของการมีส่วนร่วมอนุรักษ์และคุ้มครองช้าง การอนุรักษ์ขนบประเพณีวัฒนธรรมและพิธีกรรมที่สำคัญของท้องถิ่น ที่แสดงความผูกพันระหว่างคนเลี้ยงช้างกับช้าง
- 3) เป็นศูนย์ข้อมูลและห้องสมุดเกี่ยวกับเรื่องของช้าง
- 4) พัฒนาและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติให้ช้างได้มีวิถีการดำรงชีวิตที่มีสภาพใกล้เคียงกับธรรมชาติมากที่สุด และให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกัน
- 5) เพื่อพัฒนาอาชีพและกระจายรายได้ แก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจเพื่อไม่ให้มีการนำช้างออกไปหากินในต่างจังหวัด
- 6) เป็นพิพิธภัณฑน์เพื่อจะได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องของช้าง พิธีกรรม วัฒนธรรมการเลี้ยงช้าง วิถีการดำรงชีวิตของช้าง การศึกษาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น
- 7) เพื่อวิจัย การค้นคว้าทางวิชาการเรื่องช้างอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ การวิจัย ตรวจสอบความรู้ที่มีอยู่แล้ว เสริมสร้างความรู้ใหม่การอนุรักษ์และคุ้มครองช้าง โดยเฉพาะการบำรุงพันธุ์และขยายพันธุ์ช้าง ซึ่งปัจจุบันยังใช้วิธีการขยายพันธุ์ตามธรรมชาติ

รูปแบบในการจัดการท่องเที่ยวที่นำเสนอให้นักท่องเที่ยว มี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่หนึ่ง การแสดงของช้าง รูปแบบที่สองการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งมีการจัดให้ชมอยู่ 9 จุด

รูปแบบที่หนึ่ง รูปแบบการจัดการแสดง

การจัดการแสดงของช้างเริ่มมีมาตั้งแต่วันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2538 จะจัดประจำวันเสาร์ – อาทิตย์ วันละ 1 รอบ ที่บริเวณพิพิธภัณฑน์หมู่บ้านช้าง หรือชื่อใหม่ว่า “ศูนย์ศึกษา” มีการจัดเก็บค่าเข้าชม สำหรับคนไทยจะเก็บคนละ 20 บาท ชาวต่างประเทศจะเก็บ

คนละ 50 บาท รูปแบบของการแสดงของช่างนั้นจะคล้ายกับการแสดงที่จังหวัดสุรินทร์ แต่จะตัดตรงการแสดงประเพณีพื้นบ้าน และขบวนช่างศึกเท่านั้น ซึ่งลำดับการแสดงจะมีดังนี้

- 1) ช่างทุกเชื้อสายเคอพผู้ชมรอบสนาม
- 2) การทำพิธีบวงสรวงการเช่นผีปะกำ
- 3) การแสดงช่างแสนรู้ โดยเจ้าของช่างจะออกคำสั่งให้ช่างปฏิบัติตาม เช่น การสั่งให้เก็บของ การสั่งให้ใส่หมวกให้ผู้ชม การแสดงความเคารพ การแสดงช่างนวด การเดินประกอบพิธี การยืนบนท่อนซุง การต่อแถวของช่าง การทำท่าตาย เป็นต้น

- 4) การแสดงช่างเล่นฟุตบอล
- 5) การแสดงช่างเล่นบาสเก็ตบอล
- 6) การแสดงที่ผู้ชมมีส่วนร่วม คือการชักเชือกกับช่าง การนอนให้ช่างข้าม
- 7) ช่างเคอพผู้ชมแล้วกลับไปยังที่พักช่าง

นอกจากนี้ถ้าใครต้องการที่จะขึ้นแท็กซี่ช่างก็สามารถตกลงราคากับเจ้าของช่าง รูปแบบการแสดงช่างแบบที่ 1 นี้จะได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวญี่ปุ่นและชาวไทย

รูปแบบที่สอง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งมีการจัดให้ชมอยู่ 9 จุด

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชุมชนเริ่มจากการที่ทางการบินไทย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวภายในประเทศ (สทท.) หรือ ATTA ได้ร่วมมือกันทำโครงการ “นำช่างกลับบ้าน” เพื่อเป็นการสืบสานวิถีชีวิตและความผูกพันระหว่างคนกับช่าง โดยมีวัตถุประสงค์ในการทำโครงการ ดังนี้

- 1) เพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิตและความผูกพันระหว่างคนกับช่าง ให้สืบเนื่องต่อไปได้ตราบชั่วลูกชั่วหลาน

- 2) เพื่อสร้างงานและรายได้แก่ชาวบ้านตากกลางและใกล้เคียง ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและครอบครัวที่อบอุ่น

- 3) เพื่อให้ช่างได้กลับมาอยู่ในหมู่บ้าน โดยไม่ต้องออกเร่ร่อนเสี่ยงภัยในเมืองใหญ่ ๆ

- 4) เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดสุรินทร์และภาคอีสาน โครงการนำช่างกลับบ้านเป็นโครงการที่มีระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี โดยมีงบประมาณในการดำเนินการจากทั้งสามองค์กรที่กล่าวมาใช้จ่ายของโครงการ ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงหมู่บ้าน ช่างบ้านตากกลางให้มีความสะอาดมีเสน่ห์ที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยว มีการสร้างกลยุทธ์ทางการประชาสัมพันธ์รูปแบบต่าง ๆ ไปสู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ รวมทั้งกลยุทธ์

ทางด้านกรตลาดด้วยการจัดจำหน่ายสินค้าทางการท่องเที่ยวเกี่ยวกับบริษัททัวร์ต่าง ๆ หากผู้จัดการโครงการที่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว จ่ายให้กับเจ้าของช้างที่เข้าร่วมโครงการเดือนละ 5,000 บาท (ตาราง 4.3) และบ้าน 9 หลังที่จะเป็นจุดชมของนักท่องเที่ยวจะได้เดือนละ 3,000 บาท โดยบ้านทั้ง 9 หลังจะต้องมีการจัดตามรูปแบบกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้ (รูป 4.2) ให้คนในหมู่บ้านที่เข้าร่วมในการจัดกิจกรรมต่างในการท่องเที่ยวตามโครงการนี้ คนละ 50 – 100 บาท

สำหรับรายได้จากการดำเนินรูปแบบนี้ได้จากการเก็บค่าใช้จ่ายทางด้านอาหารเที่ยงจากนักท่องเที่ยวคนละ 100 บาท เก็บค่านั่งแท็กซี่ช้างคนละ 50 บาทสำหรับคนไทย คนละ 100 บาทสำหรับชาวต่างประเทศ สำหรับรูปแบบการแสดงนี้จะได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวชาวยุโรปเป็นอย่างมาก

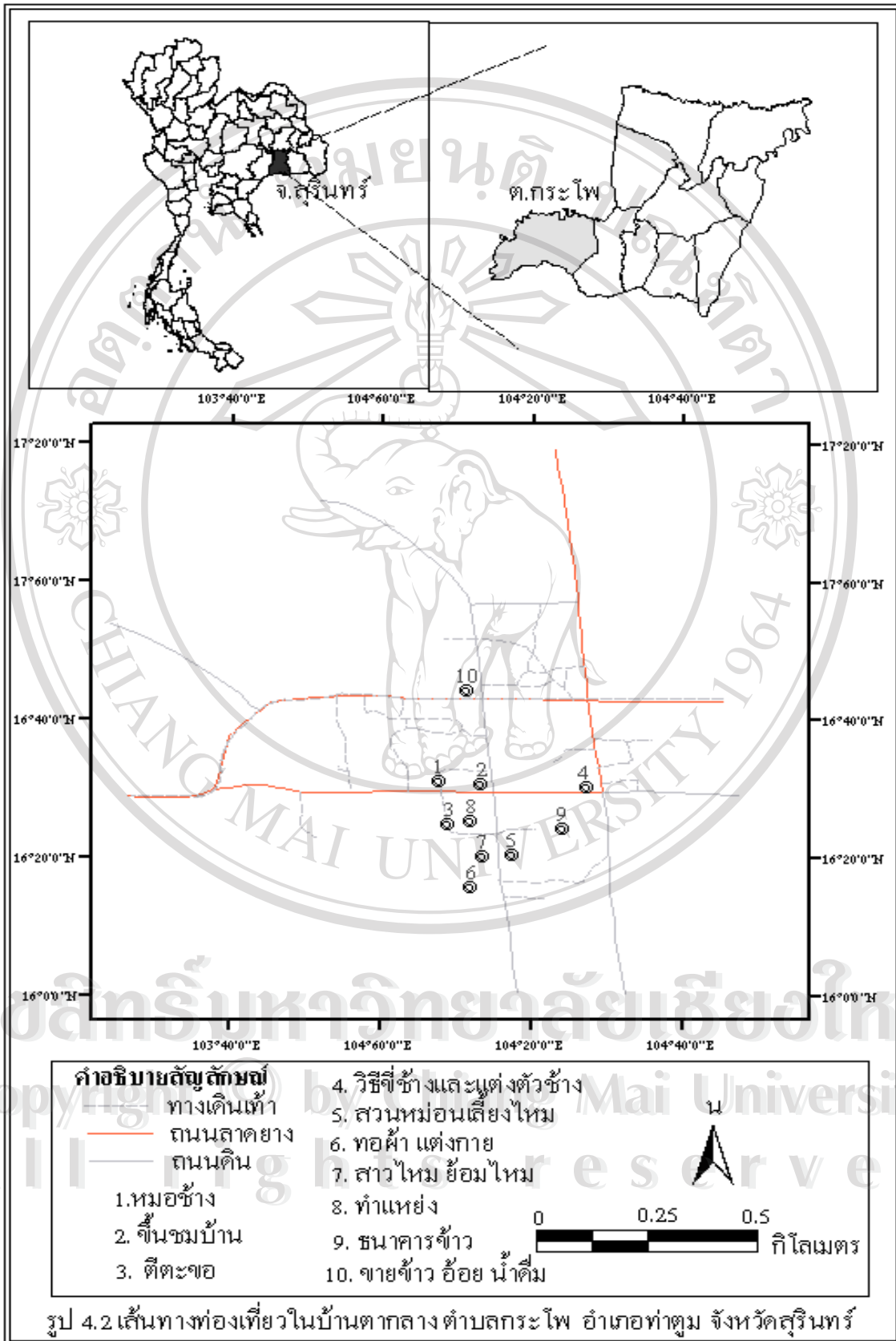
ตาราง 4.3 รายชื่อราษฎรกลุ่มช้างที่เข้าร่วมโครงการนำช้างกลับบ้าน คือ

ลำดับ	ชื่อช้าง	เพศ	ชื่อ - นามสกุลเจ้าของช้าง	เลขที่	หมู่ที่
1	ชุมพล	พลาย	พระอธิการดี สีลเตโช	วัดแจ้งสว่าง	13
2	เล็ก (แหลมสิงห์)	พลาย	อุ่น ศาลางาม	119/1	9
3	เอื้องหลวง	พัง	ทน พันธุ์ดี	25	9
4	จินตหรา	พัง	จันทร์ ร่วมพัฒนา	83	10.สังขะ
5	อุดร	พัง	แสวง บุญเหลือ	62	14
6	แสนสุข	พลายสีดอ	ทองชู อินทร์สำราญ	138	9
7	วาสนา	พัง	สุริยะ ร่วมพัฒนา	-	1
8	ไพฑูณย์	พลาย	ประกิต กลางพัฒนา	30	9

ที่มา: จากการเก็บข้อมูล

สำหรับกำหนดการท่องเที่ยวหมู่บ้านช้างกวยมีดังนี้

09.00 น. นักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงหมู่บ้านพบกับแกลวคณะต้อนรับที่ประกอบด้วยผู้จัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ช้างวัย 2-5 ปี พร้อมควาญ เด็กหนุ่มสาวที่แต่งกายแบบกวย และมีผู้จัดการโครงการกล่าวต้อนรับเป็นภาษากวย และมีมัคคุเทศก์แปลเป็นภาษาอังกฤษ ขณะ

ที่นักท่องเที่ยวทยอยเดินลงจากรถ ความขี้ขลาดบอกให้ช่างทำความเคารพ เสร็จแล้วจะให้สาวชาวกายมอพบวงมาลัยดอกมะลิให้กับนักท่องเที่ยวทุกคน

- 09.05 น. หนุ่มชาวกายเป่าซัง ส่งสัญญาณเดินนำคณะท่องเที่ยวเข้าสู่หมู่บ้าน โดยมีช่างเดินนำตามด้วยคณะนักท่องเที่ยวทั้งหมด
- 09.10 น. เดินทางถึงบ้านกวยหลังที่ 1 เป็นจุดแรกที่บ้าน 9 หลัง จะเป็นบ้านของหมอช่าง ศาลปะกำ และพิธีกรรม ในจุดนี้จะมีหมอช่างอาวุโสในชุดหมอช่างนั่งอยู่ที่แคร่ 2 คนกำลังพักผ่อนอิริยาบถ มัคคุเทศก์ก็จะแนะนำว่าเป็นใคร มีหน้าที่อะไรบ้าง แล้วจะให้หมอช่าง 1 คน ขึ้นคอซังใหญ่อีก 1 เชือกแสดงท่าคล่องซัง โดยมีมะอยู่ท้าย และจะมีมัคคุเทศก์อธิบายการแสดงของหมอช่างจนสิ้นสุดการแสดง
- 09.41 น. มัคคุเทศก์พานักท่องเที่ยวไปที่ศาลปะกำ อธิบายว่าศาลปะกำคืออะไร ตอนนี้มีชาวบ้านชายหญิง 2-3 คน นำไก่ต้มพร้อมสุราและเครื่องเซ่นไหว้อื่น ๆ ในการประกอบพิธีกรรมเซ่นไหว้ผีปะกำ
- 09.41.1 น. มัคคุเทศก์พานักท่องเที่ยวไปที่ศาลปะกำ อธิบายว่าศาลปะกำคืออะไร ตอนนี้มีชาวบ้านชายหญิง 2-3 คน นำไก่ต้มพร้อมสุราและเครื่องเซ่นไหว้อื่น ๆ ในการประกอบพิธีกรรมเซ่นไหว้ผีปะกำ
- 10.00 น. มัคคุเทศก์นำชมบ้านกวยหลังที่ 2 แสดงบ้านชาวกายโบราณ มัคคุเทศก์จะอธิบายลักษณะของบ้านชาวกายที่เป็นบ้านใต้ถุนสูง ซึ่งก็จะอธิบายว่าเพราะอะไร ที่ไม่มีหน้าต่างเพราะอะไร รวมทั้งเรื่องการจัดสัดส่วนบ้านของชาวกาย เช่นตรงไหนใช้ประกอบอาหาร ที่นอนเป็นอย่างไร ที่เลี้ยงสัตว์ ที่พักผ่อน ฯลฯ นอกจากนี้จะอธิบายเรื่องพืชผักที่ชาวกายปลูกอยู่รอบ ๆ บ้าน
- 10.10 น. มัคคุเทศก์นำไปชมบ้านหลังที่ 3 เป็นบ้านแสดงสรีระช่าง การฝึกซังและการเลี้ยงซัง ที่นี้จะมีช่างผูกอยู่ เจ้าของซังกำลังตัดต้นกล้วยเลี้ยงซัง ตรงนี้อธิบายเรื่องการกินอาหารของช่างและภารกิจหลักที่เจ้าของซังจะต้องทำในแต่ละวันเพื่อดูแลซังให้มีความสุข
- 10.20 น. หนุ่มชาวกายจะเป่าซังอีกครั้งเพื่อเป็นการส่งสัญญาณว่า คณะเดินทางกำลังจะเดินทางเข้าสู่ในเขตที่ 2 ซึ่งจะแสดงให้เห็นเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตทั่วไปของชาวกาย จนไปถึงบ้านหลังที่ 4 เป็นการเลี้ยงไหมและปลูกหม่อน มีการบรรยายว่าขณะที่ผู้ชายเลี้ยงซังสตรีชาวกายก็จะเลี้ยงสัตว์เล็ก ๆ คือ หนอนไหมเพื่อใช้ทำเครื่องนุ่งห่ม และนักท่องเที่ยวจะเห็นวิธีการเลี้ยงไหม
- 10.30 น. มัคคุเทศก์จะนำชมบ้านหลังที่ 5 จะแสดงการสาวไหมและย้อมสีไหม ที่นี้นักท่องเที่ยวจะพบขั้นตอนที่หนอนไหมเริ่มทอรัง การต้มไหม การสาวไหม รวมทั้งการทอผ้า

- 10.40.1 น. มาที่บ้านหลังที่ 6 จะแสดงการทอผ้าไหมและผ้าพื้นเมืองชนิดต่าง ๆ มัคคุเทศก์จะอธิบายให้นักท่องเที่ยวรู้จักผลผลิตจากผ้าที่ทอกับการใช้งานของผ้าแต่ละประเภท โดยมีหญิงสาวชาวกายที่แต่งกายพื้นบ้านประกอบให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักผ้าชนิดต่าง ๆ เช่น ผ้าขาวม้า ผ้าซิ่น ผ้าโสร่ง ผ้ามัดหมี่ เป็นต้น
- 10.50 น. บ้านหลังที่ 7 จะแสดงการทำตะขอช้าง (อุปกรณ์การบังคับช้าง) พร้อมทั้งอธิบายว่าตะขอนี้คืออะไร มีวิธีใช้อย่างไร ทำไมควาญช้างจึงจำเป็นต้องใช้ ตรงจุดนี้จะมีช้าง 1 เชือกมีความคุ้นเคยที่พอแล้วสาธิตการใช้ตะขอเพื่อสื่อสารกับช้าง เช่น ให้ช้างเลียขี้ขาว เดินหน้าหรือถอยหลัง เป็นต้น
- 11.10 น. บ้านหลังที่ 8 เป็นบ้านแสดงแห่ช้าง มีการอธิบายว่าแห่คืออะไร แห่ที่ดีต้องเป็นอย่างไร พร้อมให้ช้าง 1 เชือกแต่งตัวให้นักท่องเที่ยวชมว่า จะต้องทำอะไรบ้างบนหลังช้าง พร้อมกับการผูกแห่ให้ชม
- 11.20 น. มัคคุเทศก์นำนักท่องเที่ยวเดินผ่านธนาคารข้าวและอธิบายให้รู้ว่า การเกษตรของชาวบ้านพึ่งพาธรรมชาติ บางครั้งก็ทำนาไม่ได้ผล ไม่มีข้าวกินก็จะสามารถมากู้ยืมข้าวกินจากธนาคารข้าวได้ แล้วจึงนำชมศาลปู่ตา (ศาลหมู่บ้าน) ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านทั่วไปเชื่อว่าช่วยปกป้องคุ้มครองหมู่บ้าน
- 11.30 น. นักท่องเที่ยวที่มีความประสงค์จะขึ้นนั่งช้าง จะขึ้นที่เกยช้างแล้วชมธรรมชาติรอบหมู่บ้าน ที่ด้านหลังของหมู่บ้านจะเป็นท้องนาและอธิบายถึงการทำนาและใช้ควายมาช่วยเป็นแรงงานสำคัญในการทำนา
- 12.00 น. นักท่องเที่ยวจะลงช้างที่บ้านหลังที่ 9 มีการแสดงของที่ระลึกในหมู่บ้านตากกลางซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำขึ้นในหมู่บ้านจัดจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวในราคาถูก ไม่ว่าจะเป็นผ้าไหม เครื่องจักสาน ตะขอ แห่ช้างจำลอง เครื่องเงิน ฯลฯ รวมถึงเครื่องดื่มด้วย นอกจากนี้ยังสามารถที่จะซื้ออาหารให้กับช้าง ถ่ายรูปคู่กับช้าง
- 12.20 น. นักท่องเที่ยวรับประทานอาหารกลางวันอย่างง่าย ๆ ในที่นี้จะจัดให้มีบรรยากาศดี ๆ ใกล้กับบ้านหลังที่ 9
- 13.30.1 น. คณะต้อนรับได้แก่ ผู้จัดการ มัคคุเทศก์ ช้าง 2 เชือก และหนุ่มสาวชาวกายยืนส่งคณะนักท่องเที่ยวขึ้นรถพร้อมเป่าซังเป็นสัญญาณการจากกัน เป่าจนรถเคลื่อนตัวออกไปเป็นจบรายการทัวร์

สำหรับความพึงพอใจต่อบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมในหมู่บ้านตากกลางนี้ (ตาราง 4.4) ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าผู้มาชมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ได้จัดขึ้นในหมู่บ้าน มีความพึงพอใจในระดับต่าง ๆ ตามกิจกรรมที่จัดแสดง โดยเฉพาะศูนย์ศึกษาที่ให้ความ

รู้เกี่ยวกับช้างและหมู่บ้านช้าง การจัดการแสดงของช้าง เช่น ช้างเตะบอล ช้างชักเย่อ ช้างเล่นบาสเกตบอล การควิถีชีวิตทั่วไปของชาวกวยเลียงช้างว่ามีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร ของที่ระลึกจากแหล่งท่องเที่ยว เช่น ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากงาช้าง ผ้าไหม แห้ง เสื้อที่พิมพ์รูปช้างและอื่น ๆ และบ้านกวยโบราณที่เป็นแหล่งศึกษาถึงสถาปัตยกรรมของชาวกวยเลียงช้างบ้านตากกลางในอดีตได้รับความสนใจและพึงพอใจจากนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก ส่วนกิจกรรมที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับที่ปานกลางคือ การถ่ายรูปคู่กับช้าง บ้านพักรับรองนักท่องเที่ยว การเดินชมหมู่บ้านตามเส้นทางเดินที่ได้จัดไว้ การขายอาหารให้กับช้างและการนั่งแท็กซี่ช้างรอบหมู่บ้าน การขายอาหารให้ช้างที่ได้รับความพึงพอใจในระดับปานกลางเนื่องจากความไม่มีระเบียบในการขายอาหาร มีการแย่งการขายอาหารขณะนักท่องเที่ยวลงจากรถ ทำให้เกิดภาพไม่น่าดูสุนักท่องเที่ยว ที่ผ่านมีการเสนอแนะว่าควรมีการจัดทำซุ้มขายอาหารให้กับช้างเพื่อให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย แต่ไม่ได้รับความร่วมมือจากคนกลุ่มนี้เท่าไรนัก ส่วนการนั่งแท็กซี่ช้างรอบหมู่บ้านไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมาก ทั้งนี้เนื่องจากว่า มีเวลาในการเที่ยวหมู่บ้านจำกัด อากาศร้อน รวมถึงเส้นทางขี่ช้างไม่มีการจัดการท่องเที่ยวให้น่าสนใจ

ตาราง 4.4 ความพึงพอใจต่อบุคลากรจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมของชาวกวยเลียงช้างบ้านตากกลาง

ระดับคะแนนความพึงพอใจต่อ กิจกรรมที่จัดแสดง	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย \bar{X}	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D.
	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)		
1. รูปแบบการจัดการแสดงของช้าง เช่น ช้างเตะบอล ช้างชักเย่อ ช้างเล่นบาสเกตบอล	50 (21.3)	101 (43.0)	65 (27.7)	15 (6.4)	4 (1.7)	3.8	0.9
2. การควิถีชีวิตทั่วไปของชาวกวยเลียงช้าง	48 (20.4)	97 (41.3)	77 (32.8)	11 (4.7)	2 (0.9)	3.8	0.7
3. การขายอาหารช้าง	30 (12.8)	45 (19.1)	106 (45.1)	42 (17.9)	12 (5.1)	3.2	1.0
4. การถ่ายรูปคู่กับช้าง	33 (14.0)	71 (30.2)	88 (37.4)	30 (12.8)	13 (5.5)	3.3	1.1

ตาราง 4.4 ความพึงพอใจต่อบุรณาการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมของชาวควยเลี้ยงช้างบ้านตากกลาง (ต่อ)

ระดับคะแนนความพึงพอใจต่อ กิจกรรมที่จัดแสดง	มากที่สุด (ร้อยละ)	มาก (ร้อยละ)	ปานกลาง (ร้อยละ)	น้อย (ร้อยละ)	น้อยที่สุด (ร้อยละ)	ค่าเฉลี่ย \bar{X}	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D.
ประเด็นความคิดเห็น							
5. การเดินชมหมู่บ้านตามเส้นทางเดินที่ได้จัดไว้	18 (7.7)	74 (31.5)	100 (42.6)	32 (13.6)	11 (4.7)	3.2	0.9
6. การนั่งแท็กซี่ช้างรอบหมู่บ้าน	23 (9.8)	62 (26.4)	84 (35.7)	37 (15.7)	29 (12.3)	3.1	1.1
7. ของที่ระลึกจากแหล่งท่องเที่ยว เช่น ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากงาช้าง	49 (20.9)	101 (43.0)	58 (24.7)	16 (6.8)	11 (4.7)	3.7	1.1
8. บ้านพักรับรองนักท่องเที่ยว	24 (10.2)	77 (32.8)	94 (40)	30 (12.8)	10 (4.3)	3.3	1.0
9. ศูนย์ศึกษาที่ให้ความรู้เกี่ยวกับช้างและหมู่บ้านช้าง	53 (22.6)	94 (40.0)	77 (32.8)	9 (3.8)	2 (0.4)	3.82	0.86
10. บ้านควยโบราณ เพื่อเป็นแหล่งศึกษาถึงสถาปัตยกรรมของชาวควยเลี้ยงช้างบ้านตากกลางในอดีต	47 (20.0)	86 (36.6)	85 (36.2)	14 (6.0)	3 (1.3)	3.68	0.9

4.5.2 องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการจัดการแสดงของช้างและการนำเสนอวัฒนธรรม

องค์กรที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการบูรณาการจัดการแสดงของช้างและการนำเสนอวัฒนธรรม มีทั้งองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน ภาครัฐ มีหน่วยงานสำคัญคือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดสุรินทร์ องค์กรบริหารจังหวัดสุรินทร์ องค์กรบริหารส่วนตำบล นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานภาคเอกชนทั้งที่เป็นองค์กรที่มาช่วยเหลือและธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว รวมถึงชาวบ้านตากกลางและหมู่บ้านใกล้เคียงอีกด้วย ซึ่งองค์กรเหล่านี้ล้วนมีบทบาทต่อการบูรณา

การจัดการจัดการแสดงของช้างและการนำเสนอวัฒนธรรมของหมู่บ้าน ทำให้แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวที่จะมาท่องเที่ยวในหมู่บ้านแห่งนี้อีกด้วย

หมู่บ้านช้างกับการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน

- 1) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้พัฒนาบ้านตากกลางให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งมีการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวบ้านตากกลางเกิดขึ้น ซึ่งได้แก่
 - จัดสรรงบประมาณในการสร้างศูนย์ศึกษา สร้างถนนลาดยางจากบ้านหนองตาตมาถึงบ้านตากกลาง
 - มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว
 - จัดสิ่งบริการต่าง ๆ เพื่อให้ความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว
 - สร้างมาตรการความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว
- 2) มูลนิธิช้างการบินไทยสุรินทร์ ได้ให้การสนับสนุนในการพัฒนาหมู่บ้านช้าง ดังนี้
 - สร้างประปาหมู่บ้าน ให้หมู่บ้าน 9 บ้านตากกลาง
 - ขุดแหล่งน้ำ (สระน้ำ) ขนาด 100 เมตร คูณ 190 เมตร 1 แห่ง
 - พัฒนาศูนย์ศึกษาให้เป็นแหล่งอนุรักษ์และข้อมูลในการศึกษาช้าง
 - จัดสร้างคลังเวชภัณฑ์ การรักษาช้างและหน่วยแพทย์เคลื่อนที่เร็วไว้ในกรณีที่ได้รับบริการขอความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน
 - จัดพิมพ์แผ่นพับหมู่บ้านช้างจังหวัดสุรินทร์
 - ขยายเขตไฟฟ้าเข้าโรงเรียนไหมวัยอ่อน
 - มอบทุนการศึกษาให้บุตรหลานควาญช้างที่เรียนดีแต่ยากจน
- 3) มูลนิธิอนุรักษ์ช้างและคุ้มครองช้างจังหวัดสุรินทร์ ได้ให้การสนับสนุนการพัฒนาหมู่บ้านช้างดังนี้
 - จ่ายค่าตอบแทนผู้จัดการศูนย์ศึกษา เดือนละ 1,500 บาท
 - จ่ายค่าตอบแทนนักการภารโรงศูนย์ศึกษา เดือนละ 1,500 บาท
 - มอบทุนการศึกษาให้เด็กเรียนดีและยากจน
 - มอบรางวัลให้แก่ช้างตกหลูกใหม่ทุกปี
 - มอบเกียรติบัตรให้แก่คณะทำงานโครงการพัฒนาหมู่บ้านช้าง
 - ส่งเสริมให้มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม
- 4) มูลนิธิคนกับช้าง ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาหมู่บ้านช้าง ดังนี้
 - สนับสนุนการฝึกซ้อมช้าง ที่บ้านตากกลางในการแสดงช้างจังหวัดสุรินทร์ ปี พ.ศ.

- ตัว
นี้
- มอบสื่อให้คณะกรรมการควบคุมการแสดงของช้าง ประจำปี 2540 จำนวน 100 ตัว
 - 5) มูลนิธิคนรักช้างได้ให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับช้างดัง
 - จ่ายค่ารักษาพยาบาลช้างในกรณีช้างเจ็บป่วย
 - ตรวจสอบสุขภาพช้าง นิดยาช้าง
 - จัดฟื้นฟูพิธีวันหนึ่งปะกำ เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2539
 - 6) สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชนได้ให้การสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาหมู่บ้านช้างดังนี้
 - สร้างประปาหมู่บ้าน หมู่ที่ 13
 - โครงการอาหารกลางวันเด็กนักเรียน โดยจัดให้มีการเลี้ยงไก่ไข่ในโรงเรียนบ้านตากกลาง
 - โครงการธนาคารฝัก
 - โครงการปรับปรุงพันธุ์ข้าว
 - โครงการกองทุนผ้าไหม
 - โครงการทำอิฐอัดดินบ้านตากกลาง
 - 7) สภาวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณพัฒนาหมู่บ้านช้างดังนี้
 - สนับสนุนโครงการฝึกอบรมจิตสำนึกราษฎรในหมู่บ้านช้าง
 - สนับสนุนโครงการจัดเสวนาทางวัฒนธรรม คนกับช้างที่โรงแรมทองธารินทร์
 - 8) องค์การบริหารส่วนจังหวัด ให้การสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยว ส่งเสริมการท่องเที่ยว จ่ายเงินให้กับผู้ทรงวิชาการประจำศูนย์ศึกษา
 - 9) สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด เป็นหน่วยให้บริการด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาลช้าง
 - 10) สำนักงานผังเมืองจังหวัด เป็นหน่วยงานประสานการวางผังศูนย์ศึกษาและใช้ประโยชน์ในที่ดินที่ขอใช้จากกรมป่าไม้
 - 11) สำนักงานโยธาธิการจังหวัด เป็นหน่วยประสานการดำเนินงานก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ
 - 12) สำนักงานเกษตรจังหวัด เป็นหน่วยที่ให้การสนับสนุนด้านวิชาการและพันธุ์พืช

ต่าง ๆ

13) อำเภอกำแพงแสน ในการช่วยเหลือ ผลักดันให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยว

14) สถาบันชลประทาน เป็นหน่วยปฏิบัติงานและประสานขอรับความช่วยเหลือจาก
หน่วยอื่น ๆ

15) สำนักพระราชวัง (โดยนายแพทย์อลงกรณ์ มหรรณพ)

- สนับสนุนการหางานให้กับช่างและควาญ
- รักษาสุขภาพช่าง
- ฝังไมโครชิป

16) กรมป่าไม้อนุมัติให้ป่าไม้จังหวัดและพนักงานเจ้าหน้าที่เข้าไปใช้พื้นที่เพื่อ
ประโยชน์ในการควบคุมดูแลรักษาหรือบำรุง เนื้อที่ 828 ไร่ 2 งาน 50 ตารางวา ทั้งนี้ได้อนุมัติ
ให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้าดำเนินการ ดังนี้

- โครงการพัฒนาและปลูกป่าอาหารช้าง จังหวัดสุรินทร์ (หมู่บ้านช้างการบินไทย
สุรินทร์) ทำการขุดสระเนื้อที่ประมาณ 10 ไร่
- แปลงปลูกป่าตามโครงการ OISCA จากประเทศญี่ปุ่น จำนวน 25 ไร่
- โครงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและพัฒนาฝีมือการทอ หมู่บ้านช้างการบินไทย
สุรินทร์ จำนวน 50 ไร่
- แปลงปลูกป่านิสิตเกษตรศาสตร์ ตามโครงการร่วมใจประชารูปป่าเพื่อช้างไทย
จำนวน 50 ไร่
- โครงการปลูกป่าอาหารช้าง ในป่าดงภูดินเฉลิมพระเกียรติ โดยสถาบันเทคโนโลยี
ราชมงคล วิทยาเขตสุรินทร์ ร่วมกับมูลนิธิหมู่บ้านช้างการบินไทยสุรินทร์ เนื้อที่ 50 ไร่

17) มูลนิธิ OISCA ปลูกป่า จำนวน 50 ไร่ บริเวณริมฝั่งแม่น้ำมูลที่ 9 บ้านตากกลาง

18) บริษัทนำเที่ยวต่าง ๆ เช่น สมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยวภายในประเทศ (สทท.)
บริษัทดีสแอม บริษัทสระเร็น เฮ้าส์ เป็นต้น

บทที่ 5

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ที่เกิดจากการบูรณาการจัดการแสดงช้างในหมู่บ้าน

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ใดก็ตาม มักทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่แห่งนั้นเสมอแล้วแต่ว่าจะมากหรือน้อย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นมีทั้งผลดีและผลเสีย สำหรับในหมู่บ้านตากกลาง การที่ชุมชนแห่งนี้ได้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีการบูรณาการจัดการแสดงของช้างและนำเสนอวัฒนธรรมเพื่อนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งก็เป็นการตอบสนองนโยบายของรัฐที่ต้องการให้มีการพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวกระจายไปสู่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้มีการกระจายรายได้และเป็นการอนุรักษ์ ปรับปรุงฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมไม่ให้สูญหาย หลังจากที่มีการบูรณาการจัดการแสดงของช้างและนำเสนอวัฒนธรรมในหมู่บ้าน ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม รวมทั้งปัญหาและผลกระทบด้านต่าง ๆ จากการท่องเที่ยวอีกด้วย ซึ่งได้แก่

5.1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม

5.1.1 ความสัมพันธ์ทางสังคม

ในอดีตความสัมพันธ์ทางสังคมของคนบ้านตากกลางมีความผูกพันรักใคร่ ประองดอง มีการช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี เมื่อหมู่บ้านมีกิจกรรมใดทุกคนทุกคนรอบครัวในหมู่บ้านจะให้ความเอาใจใส่และช่วยเหลือกัน แต่หลังจากมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน ซึ่งมีเรื่องผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดความขัดแย้งกันทางสังคม จนเป็นเหตุให้สังคมชนบทในบ้านตากกลางที่เคยมีความโอบอ้อมอารีช่วยเหลือกันเริ่มสูญหายไป ต่างคนต่างอยู่และคิดเรื่องผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สอบถามว่าหลังจากมีการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมหรือไม่ จากผู้ตอบแบบสอบถาม 235 คน (ตาราง 5.1) ได้ให้ข้อมูลว่าความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวมีความสัมพันธ์เหมือนเดิมมีคนตอบมากที่สุดโดยให้เหตุผลว่าไม่มีความแตกต่างกับอดีตเท่าไรนัก พ่อแม่ลูกและคนอื่น ๆ ในครอบครัวยังรักใคร่กันดี ผู้ที่ตอบว่าทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวดีขึ้นนั้นเห็นว่าการท่องเที่ยวทำให้เกิดงานเกิดรายได้ ไม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ส่วนผู้ที่ตอบว่ามีความสัมพันธ์ห่างเหินไม่เหมือนเดิมให้เหตุผลว่า เพราะคนในครอบครัวต้องเคลื่อนย้ายอยู่ตามเมืองใหญ่ ๆ ไม่ว่าจะเป็นลูกชายหรือสามีที่ต้องนำช้างไปหารายได้เข้ามาจุนเจือในครอบครัวทำให้เกิดความแตกแยกของคนในครอบครัว ช่วง

ที่ผู้วิจัยเข้าไปในหมู่บ้านปรากฏว่าผู้ที่อยู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิง คนแก่และเด็กที่ยังต้องเรียนหนังสือ ส่วนผู้ปกครองมักจะอยู่ที่อื่น บางครอบครัวก็ฝากลูกไว้กับครอบครัวญาติของตนแล้วพาช้างหรือหางานทำอยู่ที่อื่น ส่งแต่เงินเข้ามา ซึ่งจุดนี้ก็จะทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา ส่วนผู้ที่ให้ความเห็นว่ามีความสัมพันธ์ดีขึ้นให้เหตุผลว่าเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาทำให้ช้างในหมู่บ้านมีงานทำมีรายได้ไม่ต้องอพยพหรือหางานที่อื่น มีส่วนช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันดีขึ้น

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างในหมู่เครือญาตินั้นให้ความสัมพันธ์ห่างเหินไม่เหมือนเดิมมีความถี่มากที่สุด รองลงมาคือทำให้ความสัมพันธ์ดีขึ้นและห่างเหินไม่เหมือนเดิมมีความถี่ต่ำสุด สำหรับผู้ที่ให้เหตุผลว่ามีความสัมพันธ์เหมือนเดิมเห็นว่าทั้งอดีตและปัจจุบันไม่มีความแตกต่างเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ สำหรับเหตุผลที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนในเครือญาติห่างเหินไม่เหมือนเดิมเนื่องจากเห็นว่าเมื่อมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องทำให้ญาติเกิดความขัดแย้งกัน ส่วนที่ให้เหตุผลว่าเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาทำให้มีความสัมพันธ์ระหว่างคนในเครือญาติดีขึ้นเนื่องจากเห็นว่าเมื่อมีการนำช้างไปเที่ยวที่ใด ส่วนใหญ่ญาติก็จะแนะนำบอกต่อและชวนกันไปอยู่ด้วย มักจะไม่มีปัญหาระหว่างกันมากเท่ากับคนอื่น

ข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนหลังจากที่มีการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน มีผู้ให้ความเห็นว่ามีความสัมพันธ์เหมือนเดิมมีความถี่สูงสุด รองลงมาคือห่างเหินไม่เหมือนเดิม และทำให้ความสัมพันธ์ดีขึ้น สำหรับความเห็นที่ว่าความสัมพันธ์เหมือนเดิมให้เหตุผลว่า เวลาทำงานอะไรในหมู่บ้านทั้งงานส่วนตัวและงานส่วนรวมก็ช่วยเหลือกันเหมือนเมื่อก่อน สำหรับความเห็นที่ว่าทำให้ห่างเหินกันไม่เหมือนเดิมเพราะเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านทำให้คนในสังคมต่างแย่งชิงผลประโยชน์กัน ต่างก็กล่าวหากันและกัน ทำให้คนในชุมชนไม่มีความสามัคคี ถ้าเปรียบเทียบกับหมู่บ้านอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงจะเห็นว่าคนในชุมชนมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันมากกว่า

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยี่ยมชมกับชาวบ้านนั้น มีความเห็นว่าทำให้มีความสัมพันธ์ดีขึ้นมีความถี่สูงสุด รองลงมาคือมีความสัมพันธ์เหมือนเดิมและทำให้เกิดความสัมพันธ์ห่างเหินกันมีความถี่ต่ำสุด สำหรับเหตุผลที่ว่าทำให้เกิดความสัมพันธ์ดีขึ้นโดยให้เหตุผลว่า เมื่อนักท่องเที่ยวมาก็ควรให้การต้อนรับเพราะนักท่องเที่ยวต่างต้องการที่จะเห็นวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นและมีการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น สำหรับเหตุผลที่ว่ามีความสัมพันธ์เหมือนเดิมเพราะในอดีตมีการต้อนรับอย่างไร ปัจจุบันก็ต้อนรับอย่างนั้นเสมอมา และเหตุผลที่ว่านักท่องเที่ยวทำให้ความสัมพันธ์ไม่เหมือนเดิม คือเมื่อนักท่องเที่ยวมากขึ้นทำให้แต่ละคนต่างก็ไม่ทราบจะต้อนรับอย่างไรหรือคิดว่าเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการหรือทางการไปไม่เกี่ยวกับชาวบ้าน

การท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น การเปลี่ยนแปลงทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดและมีความถี่ใกล้เคียงกันมาก

ตาราง 5.1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านความสัมพันธ์ทางสังคมจากบูรณาการการจัดการแสดงของช้างในหมู่บ้านตากกลาง

ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัว		
ความสัมพันธ์	ความถี่	ร้อยละ
ห่างเหินไม่เหมือนเดิม	36	15.3
เหมือนเดิม	155	66.0
สัมพันธ์ดีขึ้น	43	18.3
ไม่ตอบ	1	0.4
รวมทั้งหมด	235	100
ความสัมพันธ์ระหว่างคนในเครือญาติ		
ความสัมพันธ์	ความถี่	ร้อยละ
ห่างเหินไม่เหมือนเดิม	22	9.4
เหมือนเดิม	172	73.2
สัมพันธ์ดีขึ้น	41	17.4
รวม	235	100
ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน		
ความสัมพันธ์	ความถี่	ร้อยละ
ห่างเหินไม่เหมือนเดิม	48	20.4
เหมือนเดิม	127	54.1
สัมพันธ์ดีขึ้น	60	25.5
รวม	235	100

ตาราง 5.1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านความสัมพันธ์ทางสังคมจากบูรณาการการจัดการแสดงของช้างในหมู่บ้าน (ต่อ)

ความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยี่ยม		
ความสัมพันธ์	ความถี่	ร้อยละ
ห่างเหินไม่เหมือนเดิม	37	15.7
เหมือนเดิม	76	32.3
สัมพันธ์ดีขึ้น	121	51.5
ไม่ตอบ	1	0.4
รวมทั้งหมด	235	100
ทั้ง 4 ข้อที่กล่าวมา ข้อใดที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยวมากที่สุด		
ความสัมพันธ์	ความถี่	ร้อยละ
คนในครอบครัว	38	16.2
หมู่เครือญาติ	39	16.6
คนในชุมชน	79	33.6
นักท่องเที่ยว	78	33.2
ไม่ตอบ	1	0.4
รวมทั้งหมด	235	100

5.1.2 การย้ายถิ่นของคนและช้าง

สำหรับสาเหตุการย้ายถิ่นของคนและช้างในหมู่บ้านตากกลาง (ตาราง 5.2) การย้ายถิ่นออกของคนและช้าง ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจมีความถี่สูงสุด รองลงมาคือสาเหตุมาจากอาหารช้างมีไม่เพียงพอเนื่องจากสภาพป่ารอบหมู่บ้านที่เคยเป็นป่าเต็ง – รังที่มีความอุดมสมบูรณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งการปลูกต้นยูคาลิปตัสในพื้นที่ป่าที่เคยเป็นแหล่งอาหารช้าง ทำให้พืชดั้งเดิมไม่สามารถเจริญเติบโตได้ รวมทั้งเกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าของชาวบ้านและนายทุนเพื่อนำมาเปลี่ยนแปลงให้มีสภาพเป็นนาหรือสวน สาเหตุมาจากการทำนาขาดทุนทำให้ต้องนำช้างเที่ยวแทนการทำนา การย้ายถิ่นของคนและช้างเพื่อไปค้าขายสินค้าเกี่ยวกับช้าง เช่น แหวนจากงาช้างและขนหางช้าง การแกะสลักพระจากงาช้าง เป็นต้น

การย้ายถิ่นของคนและช้างเพื่อหาอาชีพที่มั่นคงสร้างความมั่นใจให้กับครอบครัวเรื่องอาชีพและรายได้ ส่วนผู้ไม่ตอบแบบสอบถามข้อนี้ส่วนใหญ่จะไม่มีช้าง นอกจากนี้การย้ายถิ่นของคนและช้างอีกสาเหตุหนึ่งคือ การที่คนในหมู่บ้านได้แต่งงานกับคนที่อื่นทำให้มีการย้ายถิ่นออกไป

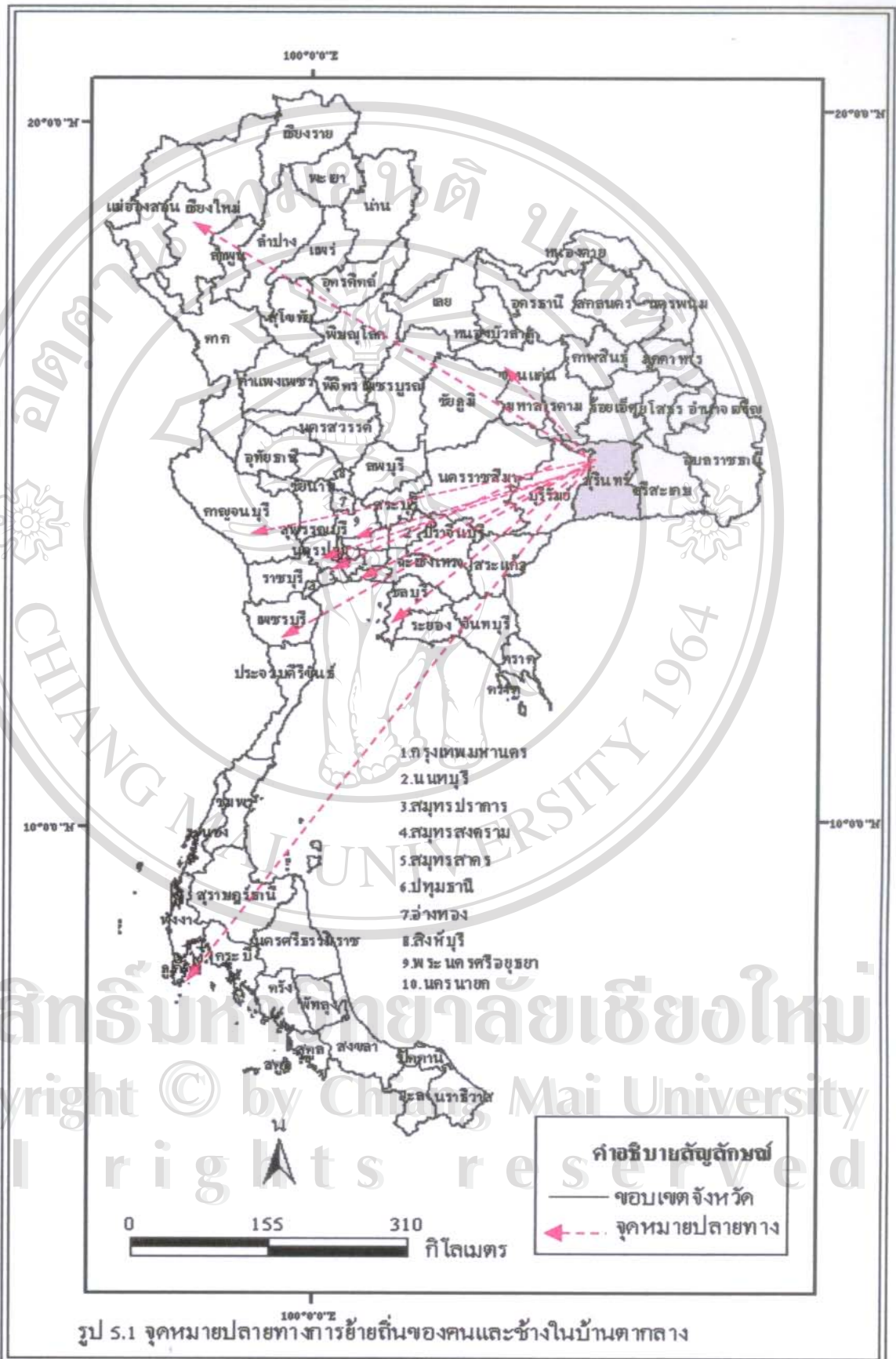
ข้อมูลในการย้ายถิ่นเข้าของคนและช้างในบ้านตากกลางนั้นมีสาเหตุมาจากครบเวลาต้องกลับมาบ้าน เช่น ไปทำงานครบ 3-6 เดือน หรือทุกปีใหม่ หรือทุกเดือน พฤศจิกายนที่จังหวัดสุรินทร์มีการแสดงของช้าง เจ้าของช้างจะนำช้างของตนมาร่วมแสดงในงานนี้ หรือทุกเดือน 6 เพราะมีประเพณีบวชนาคช้างที่ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของภาพและเจ้าของช้างจะนำช้างของตนร่วมขบวนในการแห่นาคช้างไปที่วังทะเล บางคนย้ายถิ่นเนื่องมาจากทนสภาพที่อึดอัดเร็นแค้นของปัญหาเศรษฐกิจไม่ได้ต้องออกหางานทำ

สำหรับข้อมูลจากการสอบถามพบว่า การย้ายถิ่นเข้าของคนและช้างนั้นเพราะครบเวลาที่ต้องมาอยู่บ้านมีความดีสูงสุด รองลงมาคือทนกับสภาพสังคม เศรษฐกิจภายนอกไม่ได้ ต้องนำช้างมาแสดงในหมู่บ้านแต่ปัจจุบันการท่องเที่ยวในหมู่บ้านกำลังซบเซาอย่างหนักเนื่องจากขาดนักท่องเที่ยวให้ขาดงาน ขาดรายได้ไป จำเป็นต้องนำช้างออกไปหาแสดงที่อื่น ๆ ถ้าหากว่ามีงานทำให้กับคนและช้างในหมู่บ้าน แม้ว่าจะมีรายได้น้อยกว่ารายได้จากที่นำช้างไปแสดงที่อื่น ๆ ชาวบ้านบอกว่ามีความสุขมากกว่าเพราะได้อยู่กับครอบครัวไม่ต้องเจอสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นการบั่นทอนจิตใจ มีการกลับเข้ามาในหมู่บ้านเพื่อประกอบพิธีกรรมที่ทุกปีต้องมีการเช่นไหว้ผีปะกำ เพื่อย้ายที่อยู่ผู้ที่นำช้างไปอยู่ที่อื่นส่วนหนึ่งจะมีการสมรสกับคนที่อื่นทำให้มีการนำคู่ครองของตนเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านด้วย ส่วนย้ายที่อยู่เพื่อหาอาชีพมั่นคงเห็นว่าการไปอยู่ที่อื่นมีรายได้ดีกว่าแม้จะมีความรู้ดีกว่าอยู่บ้านตากกลางมีความสุขกว่าก็ตาม ถ้าเป็นไปได้อยากที่จะให้หมู่บ้านมีอาชีพและงานทำแม้รายได้ก็น้อยกว่าก็ยอมอยู่ในหมู่บ้านแทนการอพยพไปอยู่ที่อื่น

การเคลื่อนย้ายของคนและช้างมีการเคลื่อนย้ายออกมากกว่าการย้ายเข้าทั้งนี้เพราะปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น เนื่องจากมีคนและช้างในหมู่บ้านหลายครอบครัวมีการอพยพเพื่อไปตั้งสวนช้างเองในหลายจังหวัด เช่น กาญจนบุรี ชลบุรี ระยอง เป็นต้น นอกจากนี้มีหลายครอบครัวมีการอพยพคนและช้างไปอยู่ที่สวนอาหารหรือปางช้างหรือสวนอุทยานตามโครงการของรัฐบาลในชุดปัจจุบันที่ต้องการแก้ปัญหาช้างเร่ร่อนให้ช้างบ้านเป็นช้างลาดตระเวน ซึ่งการย้ายออกนั้นบางครอบครัวเห็นว่าถ้ารายได้หรือกิจการดีก็มีการย้ายไปอยู่ถาวร จังหวัดที่ทำการเคลื่อนย้ายของคนและช้างมากที่สุดคือกรุงเทพมหานคร ชลบุรี ภูเก็ต นครปฐม เชียงใหม่ ขอนแก่นและกาญจนบุรี (รูป 5.1) สาเหตุที่คนและช้างอพยพไปตามเมืองใหญ่ ๆ มีจากหลายสาเหตุด้วยกัน ทั้งเรื่องปางช้างหรือสวนอาหารมีงานให้คนและช้างทำ มีรายได้สูงจากการไปอยู่ตามเมืองใหญ่ ๆ เพราะมีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศมาก ซึ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความชื่นชอบช้าง ให้ค่าจ้างสำหรับนั่งช้างสูงและนิยมซื้ออาหารจากเจ้าของช้างให้กับช้างอีกด้วย ปางช้างหรือสวนอาหารเหล่านั้นต่างให้อาหารและดูแลช้างดีไม่ใช้งานหนักจนเกินไป และจังหวัดที่ไปอยู่นี้มีอาหารที่สมบูรณ์ทำให้ช้างกินอิ่ม สำหรับระยะเวลาในการเคลื่อนย้ายของคนและช้างในแต่ละครั้งนั้นส่วนใหญ่จะประมาณ 3-6 เดือน

ตาราง 5.2 การเปลี่ยนแปลงด้านการย้ายถิ่นของคนและช้างในบ้านตากกลาง

การย้ายถิ่นออก		
สาเหตุ	ความถี่	ร้อยละ
ไม่มีรายชื่อ	99	42.1
ขาดทุน	21	8.9
ไม่มีหญ้าเลี้ยงช้าง	38	16.2
นำช้างไปเที่ยว	2	0.8
ไปค้าขาย	11	4.7
หาอาชีพที่มั่นคง	10	4.3
ไม่ตอบ	54	23.0
รวมทั้งหมด	235	100
การย้ายถิ่นเข้า		
สาเหตุ	ความถี่	ร้อยละ
ครบเวลาต้องมาอยู่บ้าน	35	14.9
ประกอบพิธีกรรม	19	8.1
ทนสภาพไม่ได้	29	12.3
แสดงโชว์	26	11.1
ย้ายที่อยู่	14	5.9
หาอาชีพมั่นคง	6	2.6
ไม่ตอบ	106	45.1
รวมทั้งหมด	235	100
การเคลื่อนย้ายข้อใดมีมากกว่ากัน		
การเคลื่อนย้าย	ความถี่	ร้อยละ
ย้ายออก	181	77.0
ย้ายเข้า	54	23.0
รวม	235	100

5.1.3 อาชญากรรม

เมื่อมีการท่องเที่ยวขึ้นที่ใดมักจะมีการเกิดอาชญากรรมขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวด้วย ทั้งจากบุคคลที่ได้ขึ้นชื่อว่าเป็นนักท่องเที่ยวและคนในแหล่งท่องเที่ยว และการเกิดอาชญากรรมก็มีผลต่อการท่องเที่ยวกลับคืนเช่นกัน ผลก็พบว่าการท่องเที่ยวเข้ามาทำให้ปัญหาอาชญากรรมในพื้นที่ระดับเท่าเดิมมีความถี่สูงสุด รองลงมาทำให้เกิดอาชญากรรมลดลงและทำให้เกิดอาชญากรรมในพื้นที่เพิ่มขึ้นมีความถี่ต่ำสุด การเกิดอาชญากรรมในพื้นที่เท่าเดิมให้เหตุผลว่าเมื่อก่อนหรือปัจจุบันก็ไม่มีเกิดการเกิดอาชญากรรม การเกิดอาชญากรรมลดลง ให้เหตุผลว่าเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาทำให้หน่วยงานของรัฐไม่ว่าจะเป็นตำรวจหรือหน่วยงานปกครองเอาใจใส่ต่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในหมู่บ้าน มีตำรวจคอยตรวจอยู่ประจำ ผู้ที่ให้ข้อนี้มีเกิดการเกิดอาชญากรรมเพิ่มเนื่องจากเห็นว่าเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาทำให้วัยรุ่นมีรายได้ มีค่านิยมที่ผิด ๆ ทั้งเรื่องการไปเที่ยวงานต่าง ๆ กับกลุ่มเพื่อนด้วยการมีรถมอเตอร์ไซด์ การมีเครื่องประดับ การมีเงิน มีมือถือและมีชุดใหม่ ๆ ใส่ ซึ่งจะมองว่าคนอื่นรู้สึกชื่นชม สนใจ จึงพยายามหาทางให้ได้สิ่งเหล่านี้มา รวมทั้งการก่ออาชญากรรม ดังช่วงที่ผู้วิจัยออกพื้นที่ช่วงที่ในหมู่บ้านมีการจัดงานหนึ่งก็มีข่าวว่ามีการจัดตู้เงินบริจาคให้กับช่างในศูนย์ศึกษา ถึง 2 ครั้ง และมีการจับได้ปรากฏว่าเป็นวัยรุ่นในหมู่บ้านที่ต้องการนำเงินไปเที่ยว หรือมีการจับบ้านของคนในหมู่บ้านตกลงในช่วงเวลาใกล้เคียงกันก็เพื่อนำเงินไปเที่ยว จะเห็นได้ว่าการมีค่านิยมผิด ๆ ทำให้เกิดการก่ออาชญากรรมเกิดขึ้นและผู้ก่ออาชญากรรมเป็นวัยรุ่นเมื่อถูกจับก็จะทำให้เด็กมีปมด้อยตลอดไป

สำหรับประเภทของการเกิดอาชญากรรมนี้มีประเภทลักทรัพย์มากที่สุดดังเหตุผลข้างต้น รองลงมาคือการทะเลาะวิวาทกันเอง อาจเพราะเมาสุราหรือความเป็นอริเพราะเหตุอื่น การคิดยาเสพติดเนื่องจากเมื่อนำช่างไปเที่ยวทำให้มีการลองเสพ เพราะอยากรู้และทำตามคำชวนของเพื่อน แต่ปัจจุบันแทบจะไม่มีเพราะการปราบปรามอย่างหนัก นอกจากนี้ยังมีประเภทการปล้นทรัพย์ชิงทรัพย์ และวิ่งราวทรัพย์มีความถี่ต่ำสุด เมื่อสอบถามก็พบว่าไม่มีอาชญากรรมประเภทนี้

(ตาราง 5.3)

การเกิดอาชญากรรมหลังการพัฒนาการท่องเที่ยว		
อาชญากรรม	ความถี่	ร้อยละ
เพิ่มขึ้น	46	19.6
เท่าเดิม	133	56.6
ลดลง	54	23.0

ตาราง 5.3 การเกิดอาชญากรรม (ต่อ)

การเกิดอาชญากรรมหลังการพัฒนาการท่องเที่ยว		
อาชญากรรม	ความถี่	ร้อยละ
ไม่ตอบ	2	0.8
รวมทั้งสิ้น	235	100
ประเภทอาชญากรรม		
ประเภท	ความถี่	ร้อยละ
ลักทรัพย์	117	49.8
วิ่งราวทรัพย์	2	0.8
ชิงทรัพย์	2	0.8
ปล้นทรัพย์	6	2.6
การทะเลาะวิวาท	78	33.2
ยาเสพติด	23	9.8
อื่นๆ	6	2.6
ไม่ตอบ	1	0.4
รวม	235	100

5.2 การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ

5.2.1 รายได้และการกระจายรายได้

หลังจากที่มีการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านทำให้คนในหมู่บ้านและหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาผลักดัน สนับสนุน และส่งเสริมให้หมู่บ้านแห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการแสดงของช้าง การแสดงวัฒนธรรมของชาวกวยหมู่บ้านช้างและกิจกรรมอื่นๆ ทำให้คนในหมู่บ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการนำช้างไปแสดง การขายอาหารช้าง การเป็นแท็กซี่ช้าง นำช้างเข้าโครงการ นำบ้านเข้าโครงการ เป็นต้น ซึ่งรายได้หลังจากมีการบูรณาการการจัดการแสดงของช้างในหมู่บ้านมากกว่ารายได้ก่อนมีการบูรณาการการจัดการแสดงของช้าง โดยใช้การวิเคราะห์แบบ Wilcoxon test และค่า Z ที่ได้เมื่อมีการเทียบค่าระดับนัยสำคัญร้อยละ 95 และการเทียบหาค่าความน่าจะเป็นจากตารางการกระจายแบบปกติ ก็ได้ค่า Z ที่คำนวณได้มีค่าน้อยกว่า Z จากตารางที่มีกลุ่มตัวอย่าง 187 คน

ส่วนข้อมูลการกระจายรายได้ส่วนบุคคลและอาชีพต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการแสดงของช้างของคนในหมู่บ้านตากกลาง โดยระดับการกระจายรายได้ปานกลางมีความถี่สูงสุด รองลงมาคือการ

ท่องเที่ยวมีระดับการกระจายรายได้ต่ำและระดับการกระจายรายได้มากมีความถี่ต่ำที่สุด จากการสอบถามเบื้องต้นชาวบ้านให้ข้อมูลว่าการท่องเที่ยว ไม่ได้ทำให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่บุคคลต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการแสดงของช้างและวัฒนธรรมเท่าไรนัก เพราะรายได้ส่วนใหญ่ตกอยู่กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านเท่านั้น (ตาราง 5.4)

ตาราง 5.4 ระดับการกระจายรายได้สู่บุคคลและอาชีพต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการแสดงของช้างในหมู่บ้านตากกลาง

ระดับการกระจายรายได้	ความถี่	ร้อยละ
น้อย	52	22.1
ปานกลาง	150	63.8
มาก	33	14.1
รวม	235	100

5.2.2 โอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพของราษฎรในบ้านตากกลางนี้ส่วนใหญ่มีการทำนา รองลงมาคือการเลี้ยงช้าง รับจ้าง ค้าขาย ข้าราชการและอื่น ๆ ถึงแม้ว่าในหมู่บ้านแห่งนี้จะมีอาชีพหลักคือ การทำนา แต่มีรายได้มาจากการเลี้ยงช้างมากที่สุด ดังนั้นคนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ที่มีการเลี้ยงช้างจะมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีกว่าผู้ที่ไม่เลี้ยงช้าง การเลี้ยงช้างทำให้เกิดรายได้จากการนำช้างไปอยู่ตามสวนสัตว์ สวนอาหารหรือตามวนอุทยาน และการทำนาของชาวบ้านจะได้ผลผลิตน้อย บางปีผลผลิตไม่ได้เนื่องจากภาวะน้ำท่วมหรือฝนแล้ง อีกทั้งชาวบ้านในหมู่บ้านตากกลางแต่ละครอบครัวมีพื้นที่ทำนาครอบครัวไม่มาก ดังนั้นผลผลิตที่ได้ส่วนใหญ่ไว้เพื่อการบริโภค

สำหรับโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพหลังจากที่มีการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมเข้ามาในหมู่บ้านนั้น ทำให้ระดับการสร้างโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพอื่นๆ นอกเหนือจากการเกษตรที่เป็นอาชีพดั้งเดิม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ มีการสร้างโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพระดับปานกลางมีความถี่สูงสุด รองลงมาคือการสร้างโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพอื่นระดับมาก การสร้างโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพระดับน้อยมีความถี่ต่ำสุด (ตาราง 5.5) จากการสัมภาษณ์และการสอบถามก็ได้ข้อมูลว่า ถึงแม้มีการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านแต่ก็ไม่ได้ทำให้เกิดโอกาสและทางเลือกอื่น ๆ ในการประกอบอาชีพเท่าไรนักเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านน้อย อีกทั้งการจัดการท่องเที่ยว

ยังประสบปัญหาทำให้การท่องเที่ยวในหมู่บ้านเกิดอุปสรรคที่จะทำให้เกิดงานและอาชีพอื่นๆ นอกเหนือจากการทำการเกษตร (ตาราง 5.6)

ตาราง 5.5 ระดับการสร้างโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพอื่นๆ นอกเหนือจากการทำเกษตรกรรมที่เป็นอาชีพดั้งเดิม

ระดับการสร้างโอกาส	ความถี่	ร้อยละ
น้อย	30	12.8
ปานกลาง	160	68.1
มาก	45	19.1
รวม	235	100

ตาราง 5.6 อาชีพหลักและอาชีพรองก่อนและหลังจากการบูรณาการจัดการแสดงของช้าง

อาชีพหลักก่อนมีการบูรณาการจัดการแสดงของช้าง		
อาชีพ	ความถี่	ร้อยละ
เกษตรกร	200	85.1
ค้าขาย	8	3.4
รับจ้าง	8	3.4
ข้าราชการ	3	1.3
เลี้ยงช้าง	15	6.4
อื่นๆ	1	0.4
รวม	235	100
อาชีพรองก่อนที่มีการบูรณาการจัดการแสดงของช้าง		
อาชีพ	ความถี่	ร้อยละ
เกษตรกร	29	12.4
ค้าขาย	21	8.9
รับจ้าง	80	34.1
เลี้ยงช้าง	92	39.1
อื่นๆ	12	5.1
ไม่ตอบ	1	0.4

ตาราง 5.6 อาชีพหลักและอาชีพรองก่อนและหลังจากการบูรณาการจัดการแสดงของช้าง (ต่อ)

อาชีพรองก่อนที่มีการบูรณาการจัดการแสดงของช้าง		
อาชีพ	ความถี่	ร้อยละ
รวม	235	100
อาชีพหลักหลังที่มีการบูรณาการจัดการแสดงของช้างทำไม่ได้		
อาชีพ	ความถี่	ร้อยละ
เกษตรกร	165	70.2
ค้าขาย	17	7.2
รับจ้าง	12	5.1
ข้าราชการ	7	3.0
เลี้ยงช้าง	32	13.6
อื่นๆ	2	0.9
รวม	235	100
อาชีพรองหลังที่มีการบูรณาการจัดการแสดงของช้างทำไม่ได้		
อาชีพ	ความถี่	ร้อยละ
เกษตรกร	49	20.9
ค้าขาย	16	6.8
รับจ้าง	84	35.7
ข้าราชการ	1	0.4
เลี้ยงช้าง	78	33.2
อื่นๆ	7	3.0
รวม	235	100

5.2.3 ราคาสินค้า

ระดับการเปลี่ยนแปลงราคาสินค้าหลังจากการบูรณาการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมเข้ามาในหมู่บ้านซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ คือ การเปลี่ยนแปลงราคาสินค้าหลังจากการบูรณาการจัดการแสดงของช้างเข้ามาในหมู่บ้านอยู่ระดับเท่ากันคือระดับการเปลี่ยนแปลงราคาสินค้าหลังจากการบูรณาการจัดการแสดงของช้างเข้ามาในหมู่บ้านเพิ่มขึ้นและระดับการเปลี่ยนแปลงราคาสินค้าหลังจากการบูรณาการจัดการแสดงของช้างเข้ามาในหมู่บ้านเท่าเดิม ซึ่งทั้งสองมี

ความถี่ 110 ส่วนระดับการเปลี่ยนแปลงราคาสินค้าหลังจากมีการบูรณาการจัดการแสดงของช้างเข้ามาในหมู่บ้านลดลงมีความถี่ต่ำสุด (ตาราง 5.7) จากการสัมภาษณ์และสอบถามพบว่าราคาสินค้าไม่ต่างกับหมู่บ้านอื่นในแถบนั้นเลย

ตาราง 5.7 ระดับการเปลี่ยนแปลงราคาสินค้าหลังจากมีการบูรณาการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมเข้ามาในหมู่บ้านตากกลาง

ระดับการเปลี่ยนแปลง	ความถี่	ร้อยละ
เพิ่มขึ้น	110	46.8
เท่าเดิม	110	46.8
ลดลง	14	6.0
ไม่ตอบ	1	0.4
รวม	235	100

5.2.4 สินค้าที่จำหน่าย

ความหลากหลายของสินค้าหลังจากมีการบูรณาการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมเข้ามาในหมู่บ้านซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ คือ ความหลากหลายของสินค้าหลังจากมีการบูรณาการจัดการแสดงของช้างเข้ามาในหมู่บ้านระดับปานกลางมีความถี่มากที่สุด รองลงมาคือระดับความหลากหลายของสินค้ามาก ส่วนระดับความหลากหลายของสินค้าน้อยมีความถี่ต่ำสุด เมื่อเข้าไปเก็บข้อมูลในหมู่บ้านทำให้ทราบว่าในหมู่บ้านนี้มีสินค้าเข้าไปขายในหมู่บ้านหลากหลายชนิดทั้งเครื่องอุปโภคและบริโภค มีการตั้งขายในหมู่บ้านและมีการนำสินค้ามาเสนอขายในแต่ละวัน ซึ่งเมื่อสอบถามก็ได้รับข้อมูลว่ามีการซื้อสินค้าที่นำมาเสนอขายในหมู่บ้านเป็นอย่างดี ชาวบ้านมีเงินที่ซื้อสินค้าเนื่องจากมีรายได้จากการนำช้างไปแสดงยังที่ต่าง ๆ (ตาราง 5.8)

ตาราง 5.8 หลังจากมีการบูรณาการจัดการแสดงของช้างเข้ามาในหมู่บ้านทำให้มีสินค้าที่จำหน่ายหลากหลายขึ้น

ระดับความหลากหลายของสินค้า	ความถี่	ร้อยละ
น้อย	19	8.1
ปานกลาง	145	61.7
มาก	71	30.2
รวม	235	100

5.2.5 การบริโภคใช้สอยสินค้าของชุมชน

ระดับการบริโภคใช้สอยสินค้าของชุมชนหลังจากมีการบูรณาการการจัดการแสดงของช้างเข้ามาในหมู่บ้านซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ ระดับการบริโภคใช้สอยสินค้าของชุมชนเพิ่มขึ้นมีความดีสูงสุด รองลงมาคือระดับการบริโภคใช้สอยสินค้าของชุมชนเท่าเดิม และระดับการบริโภคใช้สอยสินค้าของชุมชนลดลงมีความดีต่ำสุด หลังจากที่มีการบูรณาการการจัดการแสดงช้างเข้ามาในหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านมีรายได้เข้ามาในครอบครัวเพิ่มขึ้น จึงทำให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่จะบริโภคใช้สอยของคนในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสินค้าเบ็ดเตล็ดหรือสินค้าที่มีความคงทนและมีราคาแพง ที่คนในหมู่บ้านต่างก็ซื้อสินค้าเพื่อตอบสนองการบริโภคภายในครอบครัวดังเช่นครอบครัวอื่น ๆ ที่มี ทำให้เกิดเป็นค่านิยมทางวัตถุนิยมของคนพื้นที่แห่งนี้ (ตาราง 5.9)

ตาราง 5.9 ระดับการบริโภคใช้สอยสินค้าของชุมชนหลังจากมีการบูรณาการการจัดการแสดงของช้างเข้ามาในหมู่บ้านตากกลาง

ระดับการบริโภค	ความดี	ร้อยละ
เพิ่มขึ้น	118	50.2
เท่าเดิม	110	46.8
ลดลง	7	3.0
รวม	235	100

5.3 การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม

5.3.1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านประเพณี ระบบความเชื่อ

การเปลี่ยนแปลงทางด้านประเพณี ระบบความเชื่อของคนในชุมชนปัจจุบันนับว่ามีการเปลี่ยนแปลงมาก ทั้งนี้เป็นเพราะมาจากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงเช่นการเปลี่ยนแปลงเรื่องการเช่นไหว้ผีปะกำ การปะชิหมอช้าง การเป่าสะเนงเกล (การเป่าซัง) ความเชื่อเกี่ยวกับช้าง การปะสะ ซึ่งประเพณีและระบบความเชื่อเหล่านี้ในอดีตเป็นประเพณี ระบบความเชื่อที่มีการทำพิธีกรรมที่ยิ่งใหญ่จะกระทำก็ต่อเมื่อมีการออกไปคล้องช้างป่าเท่านั้น ในเรื่อง การเช่นไหว้ผีปะกำในอดีตจะกระทำพิธีนี้ก็ต่อเมื่อ ช้อนหนึ่งจะออกไปโพนซังป่า โดยการกระทำ การเช่นไหว้พิธีกรรมนั้นดังกล่าวไว้ในบทที่ 2 แต่ในปัจจุบันการเช่นไหว้พิธีกรรมจะมีการจัดเพื่อตอบสนองต่อการท่องเที่ยว ทำให้พิธีกรรมคลายความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีและความเชื่อของคน โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่ไม่ได้เลี้ยงช้างหรือเป็นควาญรุ่นใหม่ แต่คนรุ่นอดีตจะมีความเชื่อเรื่องพิธีกรรมนี้มากกว่าคนรุ่นปัจจุบัน ช้อนจะมีการเช่นไหว้ผีปะกำเมื่อมีการทำพิธีแบ่งปะกำ จะทำเมื่อมี

สมาชิกของสายตระกูลมีการแยกเรือนออกไป และมีความต้องการที่จะมีศาลปะกำที่เรือนของตนด้วย ข้อสามพิธีการประจูปะกำ เป็นพิธีกรรมที่มีการจัดทำปะกำ ข้อสี่พิธีกรรมเกี่ยวกับช้าง ทั้งที่เป็นารับช้างใหม่ ที่ได้จากการซื้อหรือเหตุผลอื่น ๆ จับช้างป่าได้ต้องมีการมาเช่นไหว้ปะกำด้วยเช่นกัน หรือกรณีที่ช้างเกิดไม่สบายที่เจ้าของช้างเห็นว่าน่าจะมาจากการผัดผิปะกำก็จะทำให้มีการมาเช่นไหว้ปะกำด้วยเช่นกัน มีข้อมูลเมื่อผู้วิจัยเข้าไปในหมู่บ้านเจ้าของช้างได้ขออนุญาตว่าขอให้นำช้างไปเที่ยวแล้วให้ได้เงินมาก ถ้าได้มากจะมาถวายหมูให้คนในหมู่บ้านกิน แต่ปรากฏว่าเจ้าของช้างไม่ทำตาม ต่อมาช้างได้ล้มตาย ทำให้เจ้าของช้างคิดว่าน่าจะมาจากการบอผีปะกำแล้วไม่ทำตาม เลยส่งผลให้เกิดผลร้ายตามมา เจ้าของช้างเลยฆ่าหมูเพื่อเช่นไหว้และนำแจกจ่ายให้ชาวบ้านกิน ดังนั้นคนในหมู่บ้านจะพยายามทำตามคำขอกับศาลปะกำ ข้อห้าจะกระทำการเช่นไหว้ผีปะกำต่อเมื่อมีพิธีกรรมต่าง ๆ ของคนในโอกาสต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพิธีศพ พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีแต่งงาน เป็นต้น ปัจจุบันการนำช้างไปที่ต่าง ๆ จะต้องมีการเช่นไหว้ปะกำด้วยเช่นกันเพราะต้องการให้มีการค้าขายหรือให้มีรายได้จากนักท่องเที่ยวมาก

การประชิดหรือช้างใหม่จะกระทำก็ต่อเมื่อจะมีการออกคล้องช้างป่า จะกระทำโดยครูบาใหญ่ที่ตรวจสอบว่าใครที่ต้องการจะเลื่อนขั้นเป็นหมอช้างบ้าง และผู้ที่จะเป็นหมอช้างได้จะต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนด แต่ปัจจุบันการกระทำพิธีประชิดหรือช้างใหม่จะกระทำเพื่อเป็นการรื้อฟื้นประเพณี ระบบความเชื่อของชาวกวยเลียงช้างให้เป็นพิธีเพื่อไม่ให้สูญหายและเพื่อนำมาจัดให้นักท่องเที่ยวได้ชมว่าพิธีกรรมเป็นอย่างไร เพราะปัจจุบันไม่สามารถออกไปคล้องช้างป่าดังเช่นอดีตได้ และหมู่บ้านตากกลางมีหลายท่านได้ผ่านการประชิดหรือช้างใหม่ ที่คนเหล่านี้ยังไม่เคยผ่านการคล้องช้างป่า ทำให้หลายคนยังไม่ยอมรับหมอช้างที่ผ่านการประชิดหรือใหม่รูปแบบนี้เท่าไรนัก

การปะสะหรือพิธีล้างบาป เป็นพิธีกรรมที่คนจะออกจับช้างป่าจะต้องกระทำตนให้บริสุทธิ์ปราศจากสิ่งไม่ดี เพราะเชื่อว่าถ้ากระทำผิดต่าง ๆ มาแล้วไม่ผ่านพิธีการปะสะจะทำให้การคล้องช้างไม่ได้หรือเกิดอุปสรรคต่าง ๆ หรือทำให้เกิดอันตรายกับกลุ่มที่ไปออกคล้องช้างป่า แต่ปัจจุบันการทำพิธีปะสะจะทำให้กับคนที่ประชิดหรือช้างใหม่ ทั้งที่พิธีกรรมนี้จะทำต่อเมื่อจะออกคล้องช้างป่าหรือช่วงออกคล้องช้างป่า ทำให้สิ่งนี้กลายเป็นความศักดิ์สิทธิ์ของวัฒนธรรมและเป็นการเอาวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายให้กับนักท่องเที่ยว

การเป่าสะเนงเกลหรือการเป่าชั่งนั้นจะเป่าเมื่อจะออกคล้องช้างป่าหรือเมื่อจับช้างป่าได้เท่านั้น ส่วนถ้าหากจับช้างป่าไม่ได้ก็ไม่ให้เป่า แต่การที่มีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นมีการเป่าสะเนงเกลเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือเป่าเมื่อนักท่องเที่ยวกลับ หรือเป่าสะเนงเกลเมื่อต้องแสดงโชว์นักท่องเที่ยว ทำให้เกิดคำถามว่า วัฒนธรรม ระบบความเชื่อนี้ควรอนุรักษ์ไว้ให้เหมือนเดิมหรือไม่

ความเชื่อเกี่ยวกับช่าง ในอดีตชาวบ้านมีความเชื่อในเรื่องช่างมาก เวลาจะทำอะไรกับช่าง จะมีการเซ่นไหว้บอกกล่าวผีปะกำ หรือถ้าไม่สบายอะไรก็จะขอให้ช่างช่วย แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลง คนรุ่นใหม่ ๆ มีความเชื่อเกี่ยวกับช่างน้อยลง ไม่เข้มข้นเหมือนคนในรุ่นก่อน ๆ เท่าไรนัก

5.3.2 การเปลี่ยนแปลงในเรื่องค่านิยมและทัศนคติ

ค่านิยม เป็นสิ่งที่คนในสังคมยกย่องเห็นดีเห็นชอบกับคุณค่าบางอย่างหรือการกระทำบางอย่างว่าเป็นสิ่งที่ควรทำ ทุกสังคมจะมีระบบค่านิยมของตนเอง ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสังคมนั้น ๆ และคนในสังคมนั้นก็มักจะยึดคุณค่าหรือค่านิยมคล้าย ๆ กัน ถึงขนาดที่บางครั้งเกิดความเชื่อว่าเป็นคนในสังคมเดียวกันจะมีนิสัยใจคอเหมือนกันและทำให้เกิดเอกลักษณ์ประจำชาติขึ้นได้ แต่เรื่องนี้ไม่เป็นจริงเสมอไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมสมัยใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงและการแลกเปลี่ยนสื่อสารระหว่างสังคมอย่างมากมาย คนในสังคมเดียวกันจึงอาจมีความแตกต่างกันได้มาก และประเสริฐ แซ่มักลิ้นฟุ้ง (2529) ได้กล่าวว่า “คุณค่าที่แพร่หลายในสังคมจะมีอิทธิพลต่อบรรทัดฐานหรือแบบอย่างที่เป็นแนวทางพฤติกรรมในสังคมนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ บรรทัดฐานจะแสดงออกถึงคุณค่า (ค่านิยม) ทางสังคม และที่ได้รับความนิยมนิยมมีการปฏิบัติตาม เพราะสอดคล้องหรือได้รับการสนับสนุนจากคุณค่า (ค่านิยม) การศึกษาที่มาของบรรทัดฐานจึงต้องมองไปถึงคุณค่า (ค่านิยม) ที่อยู่เบื้องหลัง ...”

พิจารณาลึกลงไปอีก คุณค่า (ค่านิยม) แสดงถึงทัศนะในการมองโลกของบุคคลและสังคม โลกทัศน์เป็นมโนภาพที่ใช้ในความหมายที่เป็นนามธรรมและทั่วไปยิ่งกว่าคุณค่า (ค่านิยม) เพราะถือว่าระบบคุณค่า (ค่านิยม) จะเป็นอย่างไรย่อมขึ้นอยู่กับโลกทัศน์ของบุคคลและสังคม โลกทัศน์เป็นมโนภาพที่ใช้ในความหมายที่เป็นนามธรรมและทั่วไปยิ่งกว่าคุณค่า (ค่านิยม) เพราะถือว่าระบบคุณค่า (ค่านิยม) จะเป็นอย่างไรย่อมขึ้นอยู่กับโลกทัศน์ของบุคคลและสังคม โลกทัศน์อาจมองชีวิตในแง่ของการต่อสู้แข่งขันความไม่ไว้ใจกัน หรือตรงข้ามในแง่ความไม่แน่นอนของสิ่งต่าง ๆ หรือในแง่ความเชื่อมั่นในตัวมนุษย์ว่าสามารถควบคุมสิ่งต่าง ๆ ได้ ฯลฯ”

ค่านิยมของคนในหมู่บ้านตากกลางจะโน้มเอียงไปทางทัศนคติทางวัตถุนิยม ยิ่งเยาวชนรุ่นใหม่ค่านิยมทางวัตถุนิยมมากขึ้นดังที่ผู้วิจัยเข้าไปในหมู่บ้านมีชาวบ้านเล่าให้ฟังว่าอาทิตย์ก่อน (ปลายปี พ.ศ. 2546) มีบริษัทนำรถมอเตอร์ไซค์เข้ามาในหมู่บ้านเพื่อให้ชาวบ้านซื้อเงินผ่อน โดยเอาเข้ามา 24 คัน ขายได้ 21 คัน หรือการที่ปัจจุบันนี้การเลี้ยงช้างจะต้องมีรถมอเตอร์ไซค์เพื่อนำช้างไปผูกที่ป่าหรือที่ทุ่งนา หรือเมื่อมีงานต่าง ๆ ในหมู่บ้านวัยรุ่นมักต้องการให้มีมหรสพเพื่อสมโภชในงาน การที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านหรือว่าเมื่อนำช้างไปที่เที่ยวที่แห่งใดถ้าหาก

เห็นผู้คนมีการแต่งตัวอย่างไรก็มักจะทำตามเช่นการข้อมผมสีต่าง ๆ การเจาะหู มีเครื่องประดับ หรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ก็อยากที่จะมีด้วยเช่นกัน (ตาราง 5.10) โดยนำเงินที่พาข้างไป เทียวมาผ่อนสินค้า หรือการแข่งขันปลูกบ้านหลังใหญ่ แม้จะต้องกู้หนี้ยืมสินก็ยอม ทำให้บางคน บางครอบครัวต้องเสียทรัพย์สินบางอย่างไป เช่น ที่ดินที่ทำกิน ช้าง เป็นต้น ซึ่งในสมัยอดีตนั้น ชุมชนแห่งนี้มีค่านิยมการทำควาดี เข้าวัดฟังธรรม เชื่อฟังและการเคารพผู้อาวุโส ถ้าหากว่าใคร ไม่ทำตามค่านิยมนี้ก็จะถูกตำหนิและไม่คบหาสมาคม แต่ปัจจุบันเด็กวัยรุ่นมีการเชื่อฟังและปฏิบัติตามค่านิยมดังกล่าวคนรุ่นเก่าน้อยลง ทั้งนี้เป็นเพราะพวกเขาคิดว่าสามารถหาเงินเองได้ไม่ต้องขอเงินจากผู้ปกครอง และเมื่อมีการเปรียบเทียบระหว่างอดีตกับปัจจุบันก็จะเห็นว่ามีการเปลี่ยนแปลงไป

ตาราง 5.10 สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของคนในหมู่บ้านตากกลาง

สิ่งอำนวยความสะดวก	ความถี่	ร้อยละ
รถยนต์	49	7.8
มอเตอร์ไซด์	165	26.3
วิทยุ	123	19.6
โทรทัศน์	185	29.4
ตู้เย็น	93	14.8
อื่นๆ	13	2.1
รวม	628	100

5.3.3 การเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบในการปฏิบัติตน

จากที่กล่าวมาในบทที่ 3 จะเห็นได้ว่าชาวทวายเลี้ยงช้างจะมีข้อละคำหรือข้อปฏิบัติมาก แต่ในปัจจุบันกฎระเบียบนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงและคลายการปฏิบัติลง ในอดีตนั้นการปฏิบัติตนของผู้เป็นควาญช้างนั้นจะมีการดูแลช้างอย่างดี เมื่ออยู่ใกล้ชิดช้างจะไม่ทานเหล้าหรือทานก็ไม่มาก เพราะจะต้องปฏิบัติตนดังถือศีล การตีช้างก็จะไม่ตีหนักหรือรุนแรง จะพยายามใกล้ชิดกับช้างให้มากที่สุดเพื่อศึกษาถึงจิตใจ ความคิดช้าง ที่จะทำให้ควาญกับช้างมีความเข้าใจกันมากที่สุด แต่ปัจจุบันมีการหละหลวมต่อกฎการปฏิบัติหรือไม่มีการปฏิบัติตามคำสอนของคนในรุ่นก่อน ควาญช้างบางคนในปัจจุบันนี้แค่มีตะขอยู่ในมือเพื่อไว้บังคับช้าง สามารถขึ้นขี่บนคอช้างก็ถือว่าควาญช้างได้แล้ว จึงทำให้หลายฝ่ายเกิดความเป็นห่วงต่อผู้ที่จะมาเป็นควาญช้างว่าต้องผ่านการอบรมควาญช้างก่อน ดังในช่วงการวิจัยก็มีการร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชนท้องถิ่น

ถิ่นจัดอบรมควาญช้างขึ้น เมื่ออดีตในการเช่นไหว้ผีปะกำจะมีการห้ามนำเหล่าที่เช่นไหว้มากิน แต่ปัจจุบันนี้คนส่วนใหญ่จะไม่ถือโดยเฉพาะคนในรุ่นหลัง ๆ ที่ไม่เคยได้ออกไปจับช้างป่า

5.3.4 การเปลี่ยนแปลงการเคารพผู้นำในการเลี้ยงช้าง

การท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านทำให้การเคารพผู้อาวุโสหรือผู้นำในการเลี้ยง ไม่ว่าจะเป็นครุบาใหญ่ หมอสะดำ หมอสะเดียง ซึ่งในอดีตชาวบ้านที่เลี้ยงช้างและไม่เลี้ยงช้างต่างก็พากันเคารพ เพราะบุคคลเหล่านี้เปรียบดั่งแม่ทัพเมื่อต้องออกรบ (ดูบทที่ 3) แต่ปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่หรือควาญรุ่นใหม่มีการให้ความเคารพลดลงหรือบางคนก็ไม่ให้การเคารพบุคคลที่เป็นวีรบุรุษในประวัติศาสตร์ของเขา เพราะเห็นว่าปัจจุบันนี้ไม่ต้องไปจับช้างป่าหรือโพนช้างป่า เพราะฉะนั้นความเป็นผู้นำทางวิญญาณของชาวควยจึงถูกลดคุณค่าลง ลดบทบาทลง โดยมีผู้นำคนใหม่ที่มาจากสายการปกครองที่ทางราชการส่งมา ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวที่ครุบาใหญ่ดั้งเดิมได้หายไปจากชุมชน มีเพียงคนรุ่นก่อน ๆ เท่านั้นที่ให้การเคารพให้ความสำคัญกับผู้นำดังเช่นในอดีต

5.3.5 การเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดการเลี้ยงช้างแบบทุนนิยม

ในอดีตช้างที่เลี้ยงของชาวบ้านมาจากการออกไปจับช้างป่าและที่เป็นมรดก แต่ปัจจุบันนี้ช้างที่เลี้ยงส่วนใหญ่มาจากการซื้อ ทั้งนี้เนื่องจากเห็นว่าเลี้ยงสามารถสร้างรายได้มากกว่าการทำนา ส่วนคนที่ไม่มีทุนที่จะไปซื้อช้างก็จะนำช้างของคนอื่นมาเลี้ยงและนำไปหารายได้ เมื่อมีรายได้เข้ามาก็จะมีการแบ่งสรรตามที่ตกลงกันระหว่างผู้เลี้ยงกับเจ้าของช้างที่แท้จริง การเลี้ยงช้างแบบทุนนิยมในหมู่บ้านนั้นมีทั้งการที่ชาวบ้านเลี้ยงช้างของญาติที่มีช้างจำนวนมาก หรือส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากสาเหตุชาวบ้านทำนาไม่ได้ผลก็ต้องการหางานหารายได้และส่วนใหญ่ชาวควยในหมู่บ้านกลางจะมีความสามารถในการเลี้ยงช้างอยู่แล้ว ก็จะไปขอเป็นควาญช้างเลี้ยงช้างให้กับคนที่มิช้างจำนวนมาก เมื่อมีการนำช้างออกไปเที่ยวหรืออยู่ตามสวนอาหาร ปางช้างหรือที่อื่น ๆ (ตาราง 5.11 และ 5.12) ก็จะนำเงินที่ได้นั้นมาแบ่งสรรกับเจ้าของช้าง ปัจจุบันการเลี้ยงช้างแบบนี้มีเพิ่มขึ้น อีกทั้งการเลี้ยงดูการปฏิบัติต่อช้างนั้น ในอดีตเจ้าของช้างจะมีการดูแลและปฏิบัติต่อช้างดังลูก มีการดูแลรักษาเป็นอย่างดี แต่ในปัจจุบันเมื่อมีการนำช้างผู้อื่นมาดูแลเพื่อที่จะนำช้างออกหารายได้ทำให้การดูแลช้างไม่เหมือนกับเจ้าของดูแล ทั้งในเรื่องอาหาร เรื่องการบังคับช้าง เรื่องการพักช้าง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นข้อแตกต่างระหว่างช้างที่เลี้ยงเองโดยเจ้าของกับช้างที่เลี้ยงระบบทุนนิยม ซึ่งปัจจุบันมีการเลี้ยงแบบทุนนิยมเพิ่มขึ้น (ตาราง 5.13 และ 5.14)

ตารางที่ 5.11 จำนวนและประเภทการทำงานของช่างในหมู่บ้านตากกลางหมู่ที่ 9

ลำดับที่	ชื่อ-สกุลเจ้าของช่าง	บ้านเลขที่	จำนวนช่างที่เป็นเจ้าของ		ประเภทของการทำงานของช่าง		
			พลาย (เชือก)	พัง (เชือก)	รับจ้างประจำ (เชือก)	เดินเร่ร้อน (เชือก)	อยู่ภูมิภาคำเนา (เชือก)
1	นายสา ศาลางาม	117	2	1	1	2	-
2	นายบันเทิง ชุมรัมย์	140	1	-	-	1	-
3	นายปิ่น ทรัพย์มาก	51	1	-	1	-	-
4	นางสุข จงใจงาม	43/1	1	-	1	-	-
5	นายเมอะ ทรัพย์มาก	43	-	2	-	1	-
6	นายแอต อินทร์สำราญ	42	-	1	-	1	-
7	นายสงวน สงเสื่อง	59	-	1	-	1	-
8	นายมี จงใจงาม	61	1	1	2	-	-
9	นายคำ ทรัพย์มาก	65	1	1	1	1	1
10	นายหมีว ศาลางาม	64	-	2	2	-	-
11	นายทรัพย์ ศาลางาม	72	1	-	-	1	-
12	นางออนศรี มาดี	72	-	2	1	1	-
13	นางดา ศาลางาม	70	-	3	1	2	-
14	นายเมือง ศาลางาม	12	-	1	-	1	-
15	นายทา ศาลางาม	133	1	1	2	-	-
16	นายสน ศาลางาม	79	-	1	1	-	-
17	นายปาน ศาลางาม	71	1	-	1	-	-
18	นายคำ ศาลางาม	88	-	1	-	1	-
19	นายเกต ก้านอินทร์	95	-	1	-	1	-
20	นายแสด ศาลางาม	95	-	1	-	1	-
21	นายจันทร์ ศาลางาม	90/1	-	1	-	1	-
22	นายทา ศาลางาม	90/1	-	1	-	1	-
23	นายอินทร์ จำเริญใหญ่	150	-	1	-	1	-
24	นางจันทา แสนดี	119	1	1	-	2	-

ตารางที่ 5.11 จำนวนและประเภทการทำงานของช่างในหมู่บ้านตากกลางหมู่ที่ 9 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ-สกุลเจ้าของช่าง	บ้านเลขที่	จำนวนช่างที่เป็นเจ้าของ		ประเภทของการทำงานของช่าง		
			พลาย (เชือก)	พัง (เชือก)	รับจ้างประจำ (เชือก)	เดินเร่ร้อน (เชือก)	อยู่ภูมิภาคำเนา (เชือก)
25	นายอู่่น ศาลางาม	119/1	1	2	2	1	-
26	นางหลอด จงใจงาม	106	-	1	1	-	-
27	นายดา เพชรกล้า	31	2	1	3	-	-
28	นายเห็น จงใจงาม	31	-	2	2	-	-
29	นายดวง เพชรกล้า	27	-	4	4	-	-
30	นายเอี่ยม ศาลางาม	3/1	1	1	2	-	-
31	นายบุญ ศาลางาม	130	-	2	2	-	-
32	นายมา ศาลางาม	28/1	-	2	1	1	-
33	นายอินทร์ ศาลางาม	5	-	1	-	1	-
34	นายแย ศาลางาม	5	-	1	-	1	-
35	นายทา ศาลางาม	10	-	1	-	1	-
36	นายทน พันธุ์ดี	25	-	2	-	2	-
37	นายสมพงษ์ ยามดี	24	1	2	-	3	-
38	นายสุพัฒน์ จันลา	15	1	-	-	1	-
39	นายสุข ทรัพย์มาก	16	-	1	1	-	-
40	นายเสียง กลางพัฒนา	30	1	3	3	1	-
41	นายประกิต กลางพัฒนา	30	1	2	3	-	-
42	นายยา สุขศรี	117/1	-	4	4	-	-
43	นางทิน สุขจิตร	28	1	3	-	4	-
44	นายบุญชู อินทร์สำราญ	135	1	-	-	1	-
45	นายมาเพชรกล้า	27	1	1	2	-	-

★ มีช่างทั้งหมด 82 เชือกโดยมีเจ้าของ 45 คน โดยมีผู้ใหญ่บ้านคือนายประกิต กลางพัฒนา

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ สํารวจเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. 2545

ตารางที่ 5.12 จำนวนและประเภทการทำงานของช่างในหมู่บ้านตากกลางหมู่ที่ 13

ลำดับที่	ชื่อ-สกุลเจ้าของช่าง	บ้านเลขที่	จำนวนช่างที่เป็นเจ้าของ		ประเภทของการทำงานของช่าง		
			พลาย (เชือก)	พัง (เชือก)	รับจ้างประจำ (เชือก)	เดินเร่ ร่อน (เชือก)	อยู่ภูมิภาคำเนา (เชือก)
1	นายดา จงใจงาม	50	2	6	6	2	-
2	นายนา ทองคำ	43	-	1	-	1	-
3	นายสุข ศาลางาม	23	1	-	-	1	-
4	นายเขียว ศาลางาม	61	-	1	-	1	-
5	นายเที่ยง ศาลางาม	60	-	4	-	4	-
6	นายทน ศาลางาม	19	-	1	-	1	-
7	นายใบ ศาลางาม	21	-	3	-	3	-
8	นายเสาร์ มะณีวัน	12/1	-	1	-	1	-
9	นายบัว ศาลางาม	113	1	-	-	1	-
10	นายกจอนศักดิ์ จงใจงาม	*	-	1	-	1	-
11	นายสมยศ แสนดี	*	-	1	-	1	-
12	นายสี ยรัมย์	*	-	1	-	1	-
13	นายกิมหลี ศรีเพชร	*	1	-	-	1	-

* หมายถึงไม่ทราบบ้านเลขที่

★ มีช่างทั้งหมด 25 เชือก โดยมีเจ้าของ 13 คน โดยมีผู้ใหญ่บ้านคือ นายบุญ จงใจงาม

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ สํารวจเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ ปี พ.ศ.2545

ตาราง 5.13 การเลี้ยงช้างแบบทุนนิยมในปัจจุบัน

การเลี้ยงช้างแบบทุนนิยม	ความถี่	ร้อยละ
เพิ่มขึ้น	142	60.4
เท่าเดิม	74	31.5
ลดลง	18	7.7
ไม่ตอบ	1	0.4
รวม	235	100

ตาราง 5.14 ข้อมูลการเลี้ยงช้าง

จำนวนช้างที่เลี้ยง		
ช้าง(เชือก)	ความถี่	ร้อยละ
1	89	70.0
2	23	18.1
3	7	5.5
4	3	2.4
5	3	2.4
9	2	1.6
รวม	127	100
* กรณีเป็นเจ้าของช้างที่เลี้ยง		
ลักษณะการเลี้ยง	ความถี่	ร้อยละ
เลี้ยงเอง	109	86.5
จ้างเลี้ยง	17	13.5
รวม	126	100
* กรณีเจ้าของช้างเลี้ยงเองจำนวน (เชือก)		
ช้าง (เชือก)	ความถี่	ร้อยละ
1	85	72.6
2	18	15.4
3	7	6.0
5	3	2.6
9	1	0.8
รวม	117	100
* กรณีเจ้าของช้างจ้างคนอื่นเลี้ยง		
ช้างที่จ้างคนอื่นเลี้ยง (เชือก)	ความถี่	ร้อยละ
1	6	66.7
2	2	22.2
9	1	11.1
รวม	9	100

ตาราง 5.14 ข้อมูลการเลี้ยงช้าง (ต่อ)

*วิธีการได้ช้างมา		
การได้มา	ความถี่	ร้อยละ
ซื้อ	61	42.0
มรดก	58	41.0
รับจ้าง	15	10.0
อื่นๆ	7	7.0
รวม	141	100

5.4 ปัญหาและผลกระทบจากบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและการนำเสนอวัฒนธรรมของชาวควยบ้านตากกลาง

จากผลการสอบถามและสัมภาษณ์ความคิดเห็นของคนในหมู่บ้านตากกลางที่มีต่อปัญหาและผลกระทบจากการบูรณาการการจัดการแสดงของช้างในหมู่บ้านตากกลาง (ตาราง 5.16) ซึ่งผลการศึกษาได้ดังนี้

5.4.1 ปัญหาและผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม

หลังจากที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านตากกลาง โดยบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมในหมู่บ้าน ซึ่งการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเมื่อมีการออกภาคสนามจากสังเกต สอบถามและสัมภาษณ์ก็ได้พบว่า ปัญหาและผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการใช้ที่ดินเพื่อการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.2) เช่นในบริเวณศูนย์การศึกษาในอดีตเคยเป็นป่า เป็นจันทรมและที่ปลูกหม่อนของชาวบ้าน ต่อมาเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านได้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน การบูรณาการการจัดการแสดงของช้างในหมู่บ้านตากกลางทำให้เกิดมลภาวะด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ขยะ น้ำเสีย เป็นต้นอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.1) เพราะชาวบ้านเห็นว่าการท่องเที่ยวก็ไม่ทำให้เกิดความสกปรกหรือมีปัญหาด้านนี้มากเท่าไรนัก เนื่องจากปัจจุบันนี้นักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านไม่มากนักและส่วนใหญ่ที่ทำให้เกิดความสกปรกส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะชาวบ้านเองด้วย ดังกิจกรรมการท่องเที่ยวงานหนึ่งในช่วงที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลก็พบว่าผู้ที่มาเที่ยวชมและคนในหมู่บ้าน ต่างทิ้งขยะเกลื่อนศูนย์การศึกษา เมื่อเสร็จงานก็จะมีการกวาดขยะและทำการเผา การเผาขยะก็จะทำให้เกิดปัญหาเรื่องมลภาวะมาสู่คน ยังมีขยะมากและวิธีการกำจัดไม่เหมาะสม ก็จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวทำให้ทัศนียภาพของความเป็นชนบทที่เรียบง่ายสงบถูก

ทำลายอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.1) ชาวบ้านเห็นว่าไม่มีผลกระทบเท่าไรนัก ทำให้มีการทำลายสิ่งแวดล้อมเพื่อก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ สำหรับการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.0) เพราะเห็นว่าที่ผ่านมาไม่ได้ทำลายสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเท่าไรนัก มีการเปลี่ยนแปลงบ้างจากที่เคยเป็นป่าเป็นจันทรมเก่ามาสร้างศูนย์ศึกษาและสิ่งอำนวยความสะดวกการท่องเที่ยวอื่น ๆ ส่วนที่ป่ารอบ ๆ หมู่บ้านกลับได้รับการเอาใจใส่จากกลุ่มคนต่าง ๆ ที่เข้าท่องเที่ยวในหมู่บ้านแล้วเห็นสภาพปัญหา ทำให้ต่อมามีการปลูกป่าเพื่อเป็นอาหารช้างหลายโครงการ

5.4.2 ปัญหาและผลกระทบทางด้านสังคม

ปัญหาและผลกระทบทางด้านสังคมจากแบบสอบถามพบว่าทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.4) แต่จากการสัมภาษณ์คนในหมู่บ้าน คนภาครัฐและภาคเอกชน กลับได้รับคำตอบว่าปัจจุบันนี้มีการขัดแย้งทางด้านสังคมของคนในหมู่บ้านมาก ทั้งนี้เป็นผลมาจากการขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ในการจัดการการท่องเที่ยวตนเอง การท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขนาดครอบครัวอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.0) เพราะไม่เปลี่ยนแปลงเท่าไรนัก ทำให้สังคมมีความอ่อนแอไม่เข้มแข็งในการร่วมมือ ช่วยเหลือกันอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.2) แต่ผลจากการสัมภาษณ์และออกสนามกลับได้ข้อมูลว่าในปัจจุบันนี้ความช่วยเหลือกันในสังคม บางกิจกรรมถ้ามีคนนี้เข้าไปจัดการก็ไม่ได้มีการร่วมมือจากอีกกลุ่มหนึ่ง ทำให้ประชากรในพื้นที่เพิ่มขึ้นอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.1) โดยให้เหตุผลว่าประชากรที่เข้าหมู่บ้านทั้งที่มีครอบครัวหรือนักท่องเที่ยวเข้าไปก็มีน้อย ทั้งนี้เนื่องด้วยภาวะการท่องเที่ยวที่กำลังเจอสภาวะชบเซา ผู้นำของครอบครัวมีการเคลื่อนย้าย ซึ่งก็จะทำให้เกิดปัญหาครอบครัวตามมาอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.1) ชาวบ้านเห็นว่ามีบ้างที่บางครอบครัวทิ้งลูกให้อยู่กับญาติ หรืออยู่กับปู่ย่าตายาย แต่ก็มีการส่งเงินและบางช่วงเวลาก็มีการกลับบ้านเพื่อมาเยี่ยม การเคลื่อนย้ายของคนทำให้เกิดการขาดแคลนแรงงานของครอบครัวในการทำการเกษตรอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.2) เมื่อเข้าไปเก็บข้อมูลทำให้ทราบว่าชาวบ้านมีพื้นที่การเกษตรอยู่ไม่มากนัก ประกอบกับบางปีก็ประสบสภาวะปัญหาทั้งน้ำท่วมหรือภาวะฝนแล้ง จึงทำให้ได้ผลผลิตต่ำ และหมู่บ้านใกล้เคียงก็มีแรงงานมากพอที่จะมารับจ้างทำการเกษตรแทนแรงงานที่ต้องออกไปเที่ยวกับช้าง อีกทั้งการไปกับช้างยังได้รายได้ดีกว่าการทำการเกษตร ดังนั้นคนในหมู่บ้านจึงเลือกที่จะออกไปเที่ยวกับช้างแทนทำการเกษตร ทุกปีจึงส่งเงินมาให้คนที่อยู่บ้านจัดการในเรื่องการทำการเกษตรแทนแรงงานตน ทำให้เกิดอาชญากรรมในพื้นที่เพิ่มอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 2.8) โดยเห็นว่าในพื้นที่ถึงแม้มีบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมเข้ามาในหมู่บ้านแต่ก็ไม่ทำให้เกิดอาชญากรรมในพื้นที่มากกว่าเดิมเท่าไรนัก นอกจากนี้ยังมีผลกระทบในเรื่องความ

เคารพนับถือและเชื่อฟังคนกวยในหมู่บ้านเดียวกัน เพราะในปัจจุบันนี้มีความแตกแยกของคนในหมู่บ้านสูง ส่วนใหญ่เกิดจากบุคคลภายนอกเข้าไปดำเนินกิจกรรมในการท่องเที่ยว จนทำให้เกิดความคลางแคลงใจกัน ไม่เข้าใจกัน จนนำไปสู่ผลกระทบทางด้านสังคม

5.4.3 ปัญหาและผลกระทบทางด้านวัฒนธรรม

เมื่อศึกษาปัญหาและผลกระทบทางด้านวัฒนธรรมพบว่าทำให้นักท่องเที่ยวไม่เกิดความซึ้งซึ้งคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.6) ชาวบ้านเห็นว่าปัจจุบันนี้ยังขาดเรื่องนี้อยู่มากทำให้นักท่องเที่ยวที่เข้าไปเที่ยวในหมู่บ้านไม่ค่อยซึ้งซึ้งคุณค่าทางวัฒนธรรมเท่าไรนัก ส่วนใหญ่จะเข้าไปเที่ยวชมแล้วก็กลับ ยังไม่เข้าใจถึงวัฒนธรรมแท้จริง ส่วนปัญหาและผลกระทบทางด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลาง เช่น การท่องเที่ยวทำให้ภาษาทวยลดความสำคัญลงไป ประชาชนในหมู่บ้านใช้ภาษากลางหรือภาษาอื่น ๆ ในการติดต่อสัมพันธ์กันอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.1) ชาวบ้านเห็นว่าไม่ได้ทำให้เกิดผลกระทบข้อนี้เท่าไรนัก แต่ที่ต้องใช้ภาษาอื่นก็เพราะต้องสื่อสารกับนักท่องเที่ยวด้วย การท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตและประเพณีอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.0) ชาวบ้านให้ความเห็นว่าการท่องเที่ยวก็ไม่ทำให้ประเพณีหรือวิถีชีวิตของพวกเขาต้องได้รับผลกระทบ ขาดผู้นำเรื่องคนนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ ทำให้เกิดการเลี้ยวข้างแบบทุนนิยมอยู่ในระดับปานกลาง ((ค่าเฉลี่ย = 3.4) แต่เมื่อเข้าศึกษาก็พบว่าเกิดการเลี้ยวข้างแบบนี้เข้ามาในหมู่บ้านแห่งนี้และหมู่บ้านใกล้เคียงเพิ่มขึ้น ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบเรื่องภาวะหนี้สินของคนในหมู่บ้าน ที่มีการกู้เงินมาเพื่อซื้อช้างและการกู้เงินนี้ชาวบ้านมีการกู้ในดอกเบี้ยที่แพง (ตาราง 5.14) ดังที่มีการสำรวจจากแบบสอบถามและการสรุปปัญหาช้างในจังหวัดสุรินทร์ เพราะคนที่ซื้อช้างในหมู่บ้านส่วนใหญ่มักจะไม่มีเงินส่วนตัว แต่จะไปกู้กับภาครัฐคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรและผู้ที่จะกู้ได้ต้องเป็นลูกค้ำและมีหลักทรัพย์ประกันจึงจะสามารถกู้ได้ ส่วนคนใดที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ก็จะไปกู้ในระบบกับภาคเอกชนคือกู้กับนายทุนในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่จะกู้ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 5 ต่อเดือน ถ้าคิดเป็นปีคคดอกเบี้ยปีละ 60 บาท ซึ่งนับว่าแพงมาก เพราะฉะนั้นเจ้าของช้างลักษณะนี้จะต้องพยายามนำช้างออกหาเงินเพื่อให้ได้เงินมาส่งเงินต้นและดอกเบี้ยเพราะมิฉะนั้นจะถูกยึดช้างหรือสิ่งทีนำไปจำนำหรือจำนองไว้นั่นเอง การท่องเที่ยวทำให้คุณค่าของวัฒนธรรมความเชื่อของชาวทวยเลี้ยวซึ้งซึ้งคุณค่าไปอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.1) ชาวบ้านมีความเห็นว่าวัฒนธรรมและความเชื่อของพวกเขาไม่ได้ลดคุณค่าลง แต่วัฒนธรรมบางอย่างที่มีการจัดแสดงก็เพื่อให้คนทั่วไปรู้จัก

นอกจากนี้ยังมีปัญหาและผลกระทบในเรื่องการที่คนในหมู่บ้านบางส่วนได้มีการขายปะกำให้กับบุคคลอื่น ทำให้เกิดขบวนการกลายเป็นสินค้าของวัฒนธรรมของคนในหมู่บ้านแห่งนี้ เพราะว่าหนึ่งปะกำเก่าเปรียบเสมือนวิญญาณของบรรพบุรุษที่จะคอยคุ้มครองและปกป้องรักษาคนในครอบครัวให้มีความสุข แต่กลายเป็นสินค้าหนึ่งที่เกิดจากการท่องเที่ยวเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีผลกระทบทำให้เกิดอาชีพการเป็นนายหน้าซื้อขายช้างให้กับนักธุรกิจ ทำให้คนในหมู่บ้านรับเอาระบบทุนนิยมเข้าไปในการดำเนินชีวิตอย่างเต็มที่

ตาราง 5.15 ภาวะหนี้สินของคนในหมู่บ้านตากกลาง

ภาวะหนี้สินของคนในหมู่บ้านตากกลาง		
ลักษณะหนี้สิน	ความถี่	ร้อยละ
ไม่มีหนี้สิน	62	26.4
เป็นเจ้าของหนี้	3	1.3
เป็นลูกหนี้	163	69.3
ไม่ตอบ	7	3.0
รวมทั้งหมด	235	100
ภาวะเป็นเจ้าหนี้		
จำนวน (บาท)	ความถี่	ร้อยละ
100,000	1	100
รวม	1	100
ภาวะเป็นลูกหนี้		
จำนวน (บาท)	ความถี่	ร้อยละ
2,000	1	0.7
2,500	1	0.7
5,000	1	0.7
7,000	1	0.7
10,000	5	3.5
12,000	1	0.7
15,000	2	1.4
20,000	31	21.8

ตาราง 5.15 ภาวะหนี้สินของคนในหมู่บ้านตากกลาง (ต่อ)

ภาวะเป็นหนี้สิน		
จำนวน (บาท)	ความถี่	ร้อยละ
25,000	3	2.1
30,000	16	11.2
40,000	8	5.6
50,000	16	11.2
60,000	1	0.7
70,000	2	1.4
80,000	2	1.4
100,000	24	16.9
150,000	1	0.7
200,000	12	8.5
210,000	1	0.7
300,000	6	4.2
400,000	2	1.4
470,000	2	1.4
500,000	2	1.4
700,000	1	0.7
รวม	142	100
สาเหตุของการเป็นหนี้		
สาเหตุหนี้	ความถี่	ร้อยละ
ซื้อช้างมาเลี้ยง	45	19.1
กู้ยืมมาใช้ในครอบครัว	36	15.3
ประกอบอาชีพ	53	22.6
รักษาโรค	2	0.9
ไม่ตอบ	99	42.1
รวมทั้งหมด	235	100

ตาราง 5.15 ภาวะหนี้สินของคนในหมู่บ้านตากกลาง (ต่อ)

แหล่งเงินทุน		
แหล่งกู้	ความถี่	ร้อยละ
นายทุน	106	45.1
ภาครัฐ	59	25.1
รวม	165	70.2
ไม่ตอบ	70	29.8
รวมทั้งหมด	235	100
ภาวะดอกเบี้ยที่ต้องจ่ายต่อปี		
ดอกเบี้ย(ร้อยละ)	ความถี่	ร้อยละ
6	1	0.6
7	18	11.1
8	2	1.2
9	7	4.3
10	7	4.3
11	3	1.9
12	8	4.9
15	1	0.6
16	1	0.6
24	2	1.2
30	1	0.6
36	13	8.0
48	2	1.2
50	2	1.2
60	94	57.7
120	1	0.6
รวม	163	100

5.4.4 ปัญหาและผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

ผลการศึกษาดังกล่าวถึงปัญหาและผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจก็พบว่า การท่องเที่ยวทำให้คนในหมู่บ้านหันมาประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.2) เพราะการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นไม่มีมากจึงไม่ก่อให้เกิดอาชีพอื่น ๆ ที่จะเป็นทางเลือกให้ชาวบ้านและก็มีน้อยคนที่ได้รับโอกาสนี้ไป การท่องเที่ยวทำให้ประชากรในพื้นที่เพิ่มขึ้นจึงทำให้ต้องเพิ่มสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเพื่อการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.1) ชาวบ้านให้เหตุผลว่าประชากรในหมู่บ้านไม่เพิ่มเท่าไรนัก จำนวนนักท่องเที่ยวก็ไม่มากจึงไม่มีผลต้องการสร้างสิ่งเหล่านี้เพิ่มขึ้น การท่องเที่ยวทำให้คนในหมู่บ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมลดลงอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.0) เพราะชาวบ้านก็ยังประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมอยู่ดั้งเดิมไม่เปลี่ยนแปลง จะมีผลบ้างในเรื่องวิธีการจัดการทางด้านการเกษตรดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น การท่องเที่ยวทำให้เกิดการกระจายตัวเป็นอาชีพต่าง ๆ ของคนในหมู่บ้านอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.1) การท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นไม่ได้ทำให้เกิดอาชีพอื่น ๆ เท่าไรนัก ไม่เหมือนการท่องเที่ยวที่อื่นที่ทำให้เกิดอาชีพต่าง ๆ เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวในหมู่บ้านยังไม่ประสบความสำเร็จถึงระดับนั้น ทั้งนี้มีหลายสาเหตุด้วยกันทั้งการตลาด การจัดการท่องเที่ยวยังไม่เป็นระบบที่ครบวงจร ความร่วมมือกัน เส้นทางท่องเที่ยวที่ยังไม่เชื่อมกันเท่าไรนัก หมู่บ้านแห่งนี้ไม่ใช่เส้นทางหลักที่บริษัททัวร์จะนำทัวร์มาลง เป็นเพียงแค่จุดแวะตามเส้นทางอิสานตอนใต้เท่านั้น การท่องเที่ยวทำให้มีการจ้างงานเพื่อการท่องเที่ยวที่จะสามารถขับเคลื่อนไปได้อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 2.9) ชาวบ้านให้เหตุผลว่าการท่องเที่ยวในหมู่บ้านแห่งนี้ไม่ทำให้เกิดการจ้างคนงานมาก มีไม่กี่คนเท่านั้นเอง อาหารที่ขายยังไม่มีคุณภาพ ไม่สะอาดหรือราคาสูงอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.2) การท่องเที่ยวทำให้มีผลกระทบต่อการใช้บริการในเชิงปริมาณและคุณภาพอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.1) ให้เหตุผลว่าการท่องเที่ยวก็ไม่ได้ทำให้เกิดการใช้บริการเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิมเท่าไรนัก และคุณภาพของสินค้าที่บริการก็เหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลง การท่องเที่ยวทำให้รายได้เข้ามาสู่หมู่บ้านเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.3) เพราะเห็นว่าการท่องเที่ยวก็ไม่ได้ทำให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้นมากนัก การท่องเที่ยวทำให้เกิดรายได้เข้าสู่แต่ละครอบครัวเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.2) การท่องเที่ยวทำให้เกิดอาชีพเพิ่มและหลากหลายขึ้นอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.1) การท่องเที่ยวทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.3) เหตุผลเหล่านี้เกิดขึ้นเนื่องจากว่าการท่องเที่ยวไม่ประสบความสำเร็จเท่าไรนัก นักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านน้อย อีกทั้งการที่นักท่องเที่ยวเพียงแวะมาชมเพียงระยะเวลาชั่วครั้งชั่วคราวทำให้ไม่มีรายได้เข้าสู่ชุมชนมากนัก และการกระจายรายได้ก็เช่นกันที่ไม่ทำให้เกิดการกระจายรายได้เท่าไรนัก ส่วนหนึ่งเพราะการท่องเที่ยว ส่วนหนึ่งเป็นปัญหาทาง

สังคมของคนในหมู่บ้านรวมทั้งปัญหาทางการเมืองทั้งในระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่นเอง นอก
จากนี้เมื่อมีการสัมภาษณ์ระดับลึกทำให้ทราบว่า ในอดีตมีนายทุนบางคนเข้ามาในหมู่บ้าน ช่วง
แรกเข้ามาเพื่อศึกษาข้อมูลในการจัดการแสดงช้าง โดยชาวบ้านคิดว่าจะมาให้การช่วยเหลือต่อกิจ
กรรมนี้ แต่ต่อมาก็มีการตั้งปางช้างของตนขึ้นที่จังหวัดแห่งหนึ่ง โดยมีพิธีกรรมและความเชื่อต่าง
ๆ เหมือนกับในหมู่บ้าน รวมทั้งมีการนำช้าง หมอช้างและควาญในหมู่บ้านเข้าไปอยู่ในปางช้าง
แห่งนี้ด้วย แต่ต่อมากิจกรรมทางการท่องเที่ยวในปางช้างแห่งนี้ได้รับความนิยมทำให้เจ้าของปาง
ช้างซื้อช้างเป็นของตัวเอง ซึ่งช้างที่ซื้อส่วนหนึ่งก็เป็นช้างของคนในหมู่บ้านตากกลางที่นำช้างไป
แสดงในช่วงแรก ส่วนเจ้าของช้างกลายเป็นเพียงผู้ดูแลและเป็นควาญช้างรับจ้างให้กับเจ้าของปาง
ช้างนั่นเอง

5.4.5 ปัญหาและผลกระทบทางการเมือง การจัดการการแสดงของช้างและการนำ เสนอวัฒนธรรมของชาวกาย

ผลจากการศึกษาพบว่าขาดการประสานร่วมมือจากทุกฝ่ายทำให้การดำเนินงานไม่ประสบ
ความสำเร็จดังที่ตั้งไว้ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.4) การสนับสนุนจากภาครัฐไม่ต่อเนื่องอยู่ใน
ระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.4) ขาดการสนับสนุน ความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่นอยู่ในระดับ
มาก (ค่าเฉลี่ย = 3.5) การท่องเที่ยวทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านดีขึ้นอยู่ในระดับมาก
(ค่าเฉลี่ย = 3.5) ทั้งนี้เนื่องจากการบูรณาการจัดการแสดงของช้างที่ผ่านมาก็ได้รับความร่วมมือจาก
หลายฝ่าย แต่การร่วมมือนั้นบางช่วงก็ไม่ได้สนับสนุนอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้การท่องเที่ยวเกิด
ความชะงักงัน ยิ่งในหมู่บ้านแห่งนี้ก็เกิดปัญหาทางการเมืองระหว่างบุคคลที่สำคัญในหมู่
บ้าน อีกทั้งการจัดการแสดงของช้างก็มีปัญหาเรื่องอำนาจของ 2 หน่วยงานภาครัฐในการจัดการ
แสดง ที่ต่างฝ่ายก็ไม่ได้ร่วมมือกัน มีความขัดแย้งแนวความคิด แนวทางปฏิบัติต่อการจัดการการ
ท่องเที่ยว จึงทำให้การท่องเที่ยวเกิดความล้าชงของการจัดการ หรือช่วงที่มีกิจกรรมหนึ่งของหมู่
บ้านที่ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วม ก็ทำให้ทราบว่าช่วงนี้ช้างในหมู่บ้านต้องซ้อมหนักเพราะมีคิวที่จะ
ต้องไปแสดงในวันที่ใกล้กัน แต่แต่ละฝ่ายจะนำช้างไปจัดกิจกรรมคนละแห่ง แต่ช้างเชือกเดียวกัน
ดังนั้นช้างต้องมีการซ้อมการแสดง 2 รอบทั้งที่เป็นลักษณะการแสดงเหมือนกันหรือคล้ายกัน

การสนับสนุนจากภาคเอกชนไม่ต่อเนื่องอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.4) ผู้มีส่วนได้
ส่วนเสียกับกิจกรรมการท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวน้อยเกินไปอยู่ในระดับปาน
กลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.3) เพราะช่วงที่การวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านแห่งนี้ส่วนใหญ่
จะเป็นการวางแผนจากภาครัฐ ประชาชนจะเป็นผู้ปฏิบัติตามที่วางแผนไว้เท่านั้น หรือบุคคลอื่นที่มี
ผลได้ผลเสียต่อการจัดกิจกรรมก็ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการคิดวางแผน การจัดการท่องเที่ยวได้

รับความร่วมมือจากทั้งฝ่ายรัฐ เอกชน และชุมชนในท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.1) การท่องเที่ยวทำให้หน่วยงานภาคต่าง ๆ ให้ความสนใจหมู่บ้านตากกลางอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.4) ชาวบ้านเห็นเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านก็ทำให้หน่วยงานภาคต่าง ๆ สนใจเข้ามาช่วยเหลือคนในหมู่บ้าน การท่องเที่ยวยังขาดการส่งเสริมด้านการตลาดหรือมีก็น้อยเกินไปอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.3) เห็นว่าการทำการตลาดนั้นมีอยู่บางช่วงเท่านั้น

ตาราง 5.16 ปัญหาและผลกระทบจากบูรณาการการจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง

ระดับการให้คะแนน	มากที่สุด (ร้อยละ)	มาก (ร้อยละ)	ปานกลาง (ร้อยละ)	น้อย (ร้อยละ)	น้อยที่สุด (ร้อยละ)	ค่าเฉลี่ย \bar{X}	ค่าส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน S.D.
ประเด็นที่ 5.1 ปัญหาและผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม							
1. มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการใช้ที่ดินเพื่อการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น	20 (8.5)	66 (28.1)	102 (43.4)	35 (14.9)	12 (5.1)	3.2	1.0
2. ทำให้เกิดมลภาวะด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ขยะ น้ำเสีย เป็นต้น	13 (5.5)	57 (24.2)	100 (42.6)	53 (22.6)	12 (5.1)	3.0	1.0
3. ทำให้ทัศนียภาพของความเป็นชนบทที่เรียบง่ายกลายเป็นชนบทที่เจียบสงบถูกทำลาย	15 (6.4)	61 (26.0)	87 (37.0)	61 (26.0)	11 (4.7)	3.0	1.0
4. ทำให้มีการทำลายสิ่งแวดล้อมเพื่อก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ สำหรับการท่องเที่ยว	8 (3.4)	69 (29.4)	84 (35.7)	58 (24.7)	16 (6.8)	3.0	1.0
ประเด็นที่ 5.2 ปัญหาและผลกระทบทางด้านสังคม							
5. ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชน	39 (16.6)	61 (26.0)	89 (37.9)	37 (15.7)	9 (3.8)	3.4	1.1

ตาราง 5.16 ปัญหาและผลกระทบจากบูรณาการการจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง(ต่อ)

ระดับการให้คะแนน	มากที่สุด (ร้อยละ)	มาก (ร้อยละ)	ปานกลาง (ร้อยละ)	น้อย (ร้อยละ)	น้อยที่สุด (ร้อยละ)	ค่าเฉลี่ย \bar{X}	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D.
ประเด็นที่ 5.2 ปัญหาและผลกระทบทางด้านสังคม							
6. การท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขนาดครอบครัว	17 (7.2)	57 (24.3)	83 (35.3)	54 (23.0)	24 (10.2)	3.0	1.1
7. ทำให้สังคมมีความอ่อนแอ ไม่เข้มแข็งในการร่วมมือช่วยเหลือกัน	32 (13.6)	63 (26.8)	77 (32.8)	35 (14.9)	28 (11.9)	3.2	1.2
8. ทำให้ประชากรในพื้นที่เพิ่มขึ้น	18 (7.7)	62 (26.4)	89 (37.8)	48 (20.4)	18 (7.7)	3.1	1.0
9. ผู้นำของครอบครัวมีการเคลื่อนย้าย ซึ่งก็จะทำให้เกิดปัญหาครอบครัว	38 (16.1)	43 (18.3)	73 (31.1)	54 (23.0)	27 (11.5)	3.1	1.2
10. การเคลื่อนย้ายของคนทำให้เกิดการขาดแคลนแรงงานในครอบครัวในการทำเกษตร	40 (17.0)	50 (21.3)	87 (37.0)	39 (16.6)	19 (8.1)	3.2	1.2
ประเด็นที่ 5.3 ปัญหาและผลกระทบทางด้านวัฒนธรรม							
11. ทำให้เกิดอาชญากรรมในพื้นที่เพิ่ม	13 (5.5)	48 (20.4)	84 (35.8)	54 (23.0)	36 (15.3)	2.8	1.1
12. การท่องเที่ยวทำให้ภาษา กวядลดความสำคัญลงไป ประชาชนในหมู่บ้านใช้ภาษา กลางหรือภาษาอื่นในการติดต่อสัมพันธ์กัน	31 (13.2)	55 (23.4)	81 (34.5)	39 (16.6)	29 (12.3)	3.1	1.2

ตาราง 5.16 ปัญหาและผลกระทบจากบูรณาการการจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง(ต่อ)

ระดับการให้คะแนน	มากที่สุด (ร้อยละ)	มาก (ร้อยละ)	ปานกลาง (ร้อยละ)	น้อย (ร้อยละ)	น้อยที่สุด (ร้อยละ)	ค่าเฉลี่ย \bar{X}	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D.
13. การท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตและประเพณี	28 (11.9)	54 (23.0)	74 (31.5)	54 (23.0)	25 (10.6)	3.1	1.2
14. ขาดผู้นำเรื่องคนนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ ทำให้นักท่องเที่ยวไม่เกิดการซึมซับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว	61 (26.0)	64 (27.2)	72 (30.6)	33 (14.0)	5 (2.1)	3.6	1.1
15. ทำให้เกิดการเลี้ยงช้างแบบทุนนิยม	50 (21.3)	52 (22.1)	79 (33.6)	39 (16.6)	15 (6.4)	3.4	1.2
16. การท่องเที่ยวทำให้คุณค่าของวัฒนธรรม ความเชื่อของชาวกายเลียงช้างลดคุณค่าไป	39 (16.6)	50 (21.3)	74 (31.5)	36 (15.3)	36 (15.3)	3.1	1.3
ประเด็นที่ 5.4 ปัญหาและผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ							
17. การท่องเที่ยวทำให้คนในหมู่บ้านหันมาประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น	37 (15.7)	39 (16.6)	115 (48.9)	30 (12.8)	14 (6)	3.2	1.1
18. การท่องเที่ยวทำให้ประชากรในพื้นที่เพิ่มขึ้น จึงทำให้ต้องเพิ่มสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเพื่อการท่องเที่ยว	16 (6.8)	53 (22.5)	112 (47.7)	40 (17.0)	14 (6.0)	3.1	1.0

ตาราง 5.16 ปัญหาและผลกระทบจากบูรณาการการจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง(ต่อ)

ระดับการให้คะแนน	มากที่สุด (ร้อยละ)	มาก (ร้อยละ)	ปานกลาง (ร้อยละ)	น้อย (ร้อยละ)	น้อยที่สุด (ร้อยละ)	ค่าเฉลี่ย \bar{X}	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D.
ประเด็นความคิดเห็น							
19. การท่องเที่ยวทำให้คนในหมู่บ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมลดลง	19 (8.1)	59 (25.1)	85 (36.2)	43 (18.3)	29 (12.3)	3.0	1.1
20. การท่องเที่ยวทำให้เกิดการกระจายตัวเป็นอาชีพต่างๆของคนในหมู่บ้าน	25 (10.7)	47 (20.0)	98 (41.7)	44 (18.7)	21 (8.9)	3.1	1.1
21. การท่องเที่ยวทำให้มีการจ้างคนงานเพื่อให้บริการท่องเที่ยวสามารถขับเคลื่อนไปได้	11 (4.7)	47 (20.0)	93 (39.6)	64 (27.2)	20 (8.5)	2.9	1.0
22. อาหารที่ขายยังไม่มีคุณภาพ ไม่สะอาดหรือราคาสูง	26 (11.1)	57 (24.2)	99 (42.1)	35 (14.9)	18 (7.7)	3.2	1.1
23. การท่องเที่ยวทำให้มีผลกระทบต่อการใช้บริการในเชิงปริมาณและคุณภาพ	20 (8.5)	60 (25.5)	99 (42.1)	37 (15.8)	19 (8.1)	3.1	1.0
24. การท่องเที่ยวทำให้รายได้เข้ามาสู่หมู่บ้านเพิ่มขึ้น	27 (11.5)	65 (27.6)	97 (41.3)	35 (14.9)	11 (4.7)	3.3	1.0
25. การท่องเที่ยวทำให้รายได้เข้าสู่ครอบครัวเพิ่มขึ้น	27 (11.5)	56 (23.8)	92 (39.1)	50 (21.3)	10 (4.3)	3.2	1.0
28. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมการท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวน้อยเกินไป	30 (12.8)	68 (28.9)	91 (38.7)	36 (15.3)	10 (4.3)	3.3	1.0

ตาราง 5.16 ปัญหาและผลกระทบจากบูรณาการการจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง(ต่อ)

ระดับการให้คะแนน	มากที่สุด (ร้อยละ)	มาก (ร้อยละ)	ปานกลาง (ร้อยละ)	น้อย (ร้อยละ)	น้อยที่สุด (ร้อยละ)	ค่าเฉลี่ย \bar{X}	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D.
29. การจัดการท่องเที่ยวได้รับความร่วมมือจากทั้งฝ่ายรัฐ เอกชน และชุมชนท้องถิ่น	17 (7.2)	57 (24.3)	96 (40.9)	52 (22.1)	13 (5.5)	3.1	1.0
30. การท่องเที่ยวทำให้หน่วยงานภาคต่าง ๆ ให้ความสนใจหมู่บ้านตากกลาง	32 (13.6)	73 (31.1)	85 (36.2)	35 (14.9)	10 (4.2)	3.4	1.0
31. การท่องเที่ยวยังขาดการส่งเสริมด้านการตลาด หรือมีน้อยเกินไป	37 (15.7)	61 (26.0)	82 (34.9)	40 (17.0)	15 (6.4)	3.3	1.1
32. ขาดการประสานร่วมมือจากทุกฝ่ายทำให้การดำเนินงานไม่ประสบความสำเร็จดังที่ตั้งไว้	43 (18.3)	65 (27.6)	82 (34.9)	35 (14.9)	10 (4.2)	3.4	1.1
33. การสนับสนุนจากภาครัฐไม่ต่อเนื่อง	44 (18.7)	77 (32.8)	65 (27.7)	35 (14.9)	14 (6.0)	3.4	1.1
34. การสนับสนุนจากภาคเอกชนไม่ต่อเนื่อง	42 (17.9)	74 (31.5)	68 (28.9)	39 (16.6)	12 (5.1)	3.4	1.1
35. ขาดการสนับสนุนความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่น	42 (17.8)	83 (35.3)	82 (34.9)	14 (6.0)	14 (6.0)	3.5	1.0
36. การท่องเที่ยวทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านดีขึ้น	34 (14.5)	77 (32.8)	96 (40.8)	23 (9.8)	5 (2.1)	3.5	0.9

5.5 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยว

1) ปัญหาการตลาด มีการโฆษณาเกินจริงในช่วงมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในช่วงปัจจุบันมีการทำกลยุทธ์ทางการตลาด – การประชาสัมพันธ์น้อย ช่องทางการจำหน่ายสินค้าทางการท่องเที่ยวก็มีน้อย ประกอบกับกลยุทธ์ทางด้านต่าง ๆ ที่ควรต้องนำมาใช้เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวก็ไม่ได้นำมาใช้ จึงทำให้การท่องเที่ยวประสบปัญหาไม่มีนักท่องเที่ยวหรือน้อย

2) การขัดแย้งกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน คือ องค์การบริหารส่วนตำบลกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด ทั้งสองหน่วยงานต่างก็มีส่วนดึงงบประมาณปลุกสิ่งก่อสร้างภายในศูนย์การศึกษา ดังนั้นต่างฝ่ายก็อ้างสิทธิ์ในการครอบครองและดูแล เมื่อมีบริษัททัวร์เข้ามาติดต่อเพื่อมาชมกิจกรรมการท่องเที่ยวถ้าหากติดต่อองค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงานนี้ก็จะเป็นผู้ดำเนินจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่ถ้าหากมาติดต่อกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด หน่วยงานนี้ก็จะมาติดต่อกับผู้ใหญ่บ้านหมู่ 9 ซึ่งมีความสามารถที่จะดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ เพราะมีช้างและลูกน้องคอยดูแลอยู่ ซึ่งตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นความขัดแย้งเช่นในช่วงที่เกิดปัญหาเกี่ยวกับช้างในหมู่บ้านตากกลางและจังหวัดสุรินทร์ถูกจับส่งไปยังจังหวัดลำปาง ทำให้ชาวบ้านไม่พอใจจึงร่วมขบวนคัดค้านการกระทำดังกล่าวบริเวณศูนย์การศึกษา ซึ่งก็มีช้างและจำนวนมากจำเป็นจะต้องใช้ห้องน้ำ แต่ปรากฏว่าห้องน้ำบางส่วนมีการประกาศห้ามใช้

3) การขัดแย้งระหว่างคนในหมู่บ้านด้วยกันเอง ทั้งในเรื่องผลประโยชน์และการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน โดยกล่าวว่าเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวแล้วไม่ได้เงินตามที่เคยตกลงกันทำให้ไม่อยากนำช้างไปรวมอีก – หรือเห็นว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวมีรายได้เข้ามาแต่ไม่มีการประชุมเพื่อชี้แจงให้กับคนในหมู่บ้านทราบว่ามีเงินไปใช้ในส่วนไหนบ้าง หรือมีการกล่าวว่าเงินที่ได้จากการท่องเที่ยวได้รับน้อยก็แบ่งสรรตามที่ได้รับแต่มีบางคนไม่คิดที่จะช่วยในกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่กลับคอยจับผิด – หรือกล่าวว่ามีการเลือกปฏิบัติจะเลือกช้างเฉพาะกลุ่มญาติหรือพวกพ้องของตนเท่านั้นในการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว ส่วนคนที่ไม่คอยมีพรรคมีพวกหรืออำนาจต่อรองก็ไม่ได้รับการเหลียวแลเลย หรือแม้แต่ระหว่างผู้นำหมู่บ้านทั้งสองหมู่บ้านก็มีความขัดแย้งกัน เพราะฉะนั้นถ้าคนหนึ่งร่วมกิจกรรมได้อีกคนหนึ่งก็จะไม่เข้าร่วม ดังเช่นกิจกรรมการบวชนาคช้างในหมู่บ้านตากกลางปี พ.ศ. 2545 จากความขัดแย้งระหว่างคนในหมู่บ้านที่กล่าวมานี้ส่งผลทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวมีอุปสรรคในการจัดการ

4) ขาดเส้นทางท่องเที่ยวที่มีแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในเส้นทางเดียวกัน มีระยะแหล่งท่องเที่ยวไม่ห่างกันมาก เพราะปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้การจัดการการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จนั่นก็คือเส้นทางท่องเที่ยว ซึ่งถ้าหากเปรียบเทียบการแสดงของช้างในหมู่บ้านตากกลางกับปางช้างในภาคเหนือจะเห็นว่าไม่มีความแตกต่างเรื่องการแสดง อีกทั้งในหมู่บ้านตากกลางยังได้เปรียบใน

เรื่องความเป็นเอกลักษณ์เด่นเรื่องวัฒนธรรมระหว่างคนกับช้าง แต่ปางช้างในภาคเหนือจะได้เปรียบแหล่งท่องเที่ยวในบ้านตากกลางเพราะมีเส้นทางท่องเที่ยวที่ใกล้และเชื่อมต่อถึงกัน ประกอบกับอยู่ใกล้จังหวัดเชียงใหม่ที่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภาคเหนือและแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศที่คนต่างประเทศรู้จัก ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จในการดึงดูดใจคนเข้ามาเที่ยวได้มากกว่าในบ้านตากกลาง

5) ผู้จัดทัวร์ไม่ต้องการใช้แหล่งท่องเที่ยวนี้เป็นจุดแวะอีกต่อไปเพราะห่างไกลจากเส้นทางท่องเที่ยวอีสานใต้มาก โดยเส้นทางท่องเที่ยวอีสานใต้จะเริ่มจากกรุงเทพฯ - อยุธยา - สระบุรี - นครราชสีมา - บุรีรัมย์ - สุรินทร์ - ศรีสะเกษ - อุบลราชธานี - ประเทศลาวหรืออีสานเหนือ ช่วงที่เข้ามาพักในจังหวัดสุรินทร์ 1 คือ วันรุ่งขึ้นก็อาจจะมีการทัวร์ไปบ้านตากกลางหรืออาจจะยกเลิกไปเลยก็ได้เพราะเป็นเพียงจุดแวะเท่านั้น ประกอบกับการเดินทางจากสุรินทร์ - บ้านตากกลาง ต้องใช้เวลามากและเมื่อมาถึงบางครั้งก็ไม่มีการแสดงของช้างหรือกิจกรรมอื่นตามที่ผู้จัดทัวร์ต้องการ หรือถ้ามีก็ไม่เต็มรูปแบบตามที่นำเสนอต่อนักท่องเที่ยว ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับนักท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยว อีกรั้งการจัดการแสดงของช้างก็มีปัญหาระหว่างผู้จัดทัวร์กับเจ้าของช้างที่นำช้างมาแสดงในวันเสาร์ - อาทิตย์ เพราะต่างฝ่ายต่างต้องการคนละแบบ

6) ขาดการจัดการท่องเที่ยวที่เป็นระบบ หลากหลายและมีความน่าสนใจ เพราะการท่องเที่ยวที่ใช้การแสดงของช้างก็มีหลายแห่งที่จัดกิจกรรมไม่จำเป็นต้องเดินทางมาที่หมู่บ้านตากกลางจังหวัดสุรินทร์ แต่มีความน่าสนใจกว่าที่อื่นก็คือเรื่องวัฒนธรรมระหว่างคนและช้างนั่นเอง ซึ่งก็ไม่เพียงพอที่จะดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวให้เข้ามาจำนวนมากได้ ดังนั้นควรมีกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลาย น่าสนใจ เพื่อสามารถที่จะตอบสนองกับคนหลายกลุ่ม

5.6 ข้อเสนอแนะต่อการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและถาวร

(โดยการรวบรวมแนวคิดจากการสัมภาษณ์และสอบถาม)

1) ปลูกป่าอาหารช้างให้มีอย่างเพียงพอในพื้นที่ป่ารอบหมู่บ้าน หลังจากที่ได้เข้าไปในหมู่บ้านผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในหมู่บ้านหลายท่าน ซึ่งก็มีการสรุปว่า ถ้าหากจะให้คนกับช้างอยู่ในพื้นที่ได้ไม่ต้องออกเรือนดังปัจจุบันนี้ ต้องมีอาหารช้างที่สมบูรณ์ และคนในหมู่บ้านมีรายได้พอที่จะเลี้ยงชีพได้ ดังนั้นป่าที่อยู่ใกล้หมู่บ้าน ทั้งป่าดงภูดิน ป่าดงสาขาทอและป่าบุงป่าทาม ต้องตัดต้นยูคาลิปตัสออกให้หมดและให้ชาวบ้านในแถบนั้นแต่ละหมู่บ้านเข้าไปปลูกป่าอาหารช้าง โดยพันธุ์กล้าต้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และงบประมาณที่ดำเนินการจะขอให้รัฐบาลรับผิดชอบ ส่วนชาวบ้านในแถบนี้ให้ลงแรงงานโดยจะมีการแบ่งสรรพื้นที่ให้แต่ละหมู่บ้านรับผิดชอบ แต่ละหมู่บ้านก็จะมีการแบ่งพื้นที่ให้กับแต่ละครอบครัวรับผิดชอบและจะต้องมี

การดูแลพืชที่ปลูกให้สามารถเจริญเติบโตได้ เมื่อสิ้นปีก็จะมีการประกวดว่าพื้นที่ใดสมควรได้รับรางวัลบ้างเพื่อให้ขวัญและกำลังใจ การปลูกป่าจะหมุนเวียนไปเช่น สองปีแรกปลูกป่าที่ดงภูดิน เมื่อปลูกแล้วต้องไม่ให้ช้างเข้าไปในระยะ 5 ปีเพื่อให้ต้นไม้เจริญเติบโตเสียก่อน ในช่วง 5 ปีนี้ก็จะนำช้างไปไว้ที่ป่าดงสายทอกกับป่าบุงป่าทาม สองปีต่อมาก็ปลูกป่าในทำนองเดียวกันอีกที่ป่าดงสายทอก โดยจะผูกช้างไว้ที่ป่าบุงป่าทาม สองปีต่อมาก็ปลูกป่าที่ป่าบุงป่าทาม ซึ่งช่วงนี้ก็สามารถนำช้างเข้าไปในพื้นที่ป่าดงภูดินได้บ้างแล้วแต่ต้องระมัดระวังไม่ให้ทำลายต้นไม้หรือถ้าเห็นถูกทำลายต้องรีบทำการปลูกซ่อมโดยด่วนทันที ซึ่งแนวคิดการดำเนินการนี้จะสอดคล้องกับนโยบายของรัฐที่จะมีโครงการสร้างโลกใหม่ให้กับช้างไทยที่กำลังมีการศึกษาโครงการอยู่และก็พบว่าศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยจังหวัดสุรินทร์ที่หมู่บ้านตากกลางหรือหมู่บ้านช้างมีศักยภาพสูงสุดในการดำเนินโครงการ นอกจากที่หมู่บ้านตากกลางแล้วยังมีโครงการนี้อีก 4 แห่งคือที่ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยจังหวัดลำปาง ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยจังหวัดกระบี่ ปางช้างสวนป่าเจ็ดคด จังหวัดสระบุรี ปางช้างสวนป่าทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี โดยโครงการนี้จะดำเนินการช้างมีที่อยู่อาศัยในป่าธรรมชาติที่มีอาหารและดูแลสุขภาพช้างอย่างมีระบบ เพื่อให้ช้างมีสุขภาพที่ดีสมกับเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองของไทยมาโดยตลอด และมีการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ควบคู่ไปกับโครงการนี้ นอกจากนี้ยังมีโครงการต่าง ๆ ของภาครัฐและภาคเอกชนที่เข้ามาดำเนินการเสร็จแล้วและมีการทำหลายโครงการที่มีการวิจัยและนำเสนอเพื่อให้มีการปลูกป่าอาหารช้าง เช่น โครงการพัฒนาหมู่บ้านช้าง โครงการพัฒนาและปลูกป่าอาหารช้างของมูลนิธิหมู่บ้านช้างการบินไทยสุรินทร์ โครงการพัฒนาและปลูกสมุนไพรรักษาช้าง ปลูกพืชอาหารช้าง และปลูกป่าอาหารช้างจังหวัดสุรินทร์ของกรมป่าไม้ การปลูกป่าตามโครงการ OISCA จากประเทศญี่ปุ่น โครงการร่วมใจประชารัฐปลูกป่าเพื่อช้างไทยและโครงการปลูกป่าอาหารช้างป่าดงภูดินเฉลิมพระเกียรติ โครงการอนุรักษ์ช้างไทย (ย.2 สร)

2) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้นในหมู่บ้าน เพราะหมู่บ้านอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำคือแม่น้ำมูลกับสายแม่น้ำชีแต่พื้นที่นี้ไม่มีการใช้ประโยชน์จากการผันน้ำมาใช้ในการเกษตรในช่วงหน้าแล้ง ทำให้เสียประโยชน์จากการมีแหล่งน้ำไป โดยรัฐจะต้องจัดทำระบบชลประทานเพื่อให้ราษฎรในแถบนี้สามารถทำการเกษตรได้ทุกฤดูกาล สามารถสร้างงานสร้างรายได้เสริมนอกเหนือจากการท่องเที่ยวและการทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลัก มีการปลูกพืชต่าง ๆ ทุกฤดูกาลทั้งเพื่อเศรษฐกิจในครอบครัวและชุมชน ที่จะลดภาระค่าใช้จ่ายภายในบ้านและเพิ่มรายได้ ส่วนที่เหลือจากการขายก็เป็นอาหารของช้างได้ ซึ่งก็จะเป็นการแก้ไขปัญหาเรื่องอาหารของช้างได้อีกทางหนึ่ง โดยในหน้าร้อนเมื่อมีการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ ชาวบ้านจะได้ทำการปลูกพืชหมุนเวียน เช่น ข้าวโพด แตงโม แตงกวา ดอกไม้ ถั่วหรือพืชผักอื่น ๆ ที่ผ่านมาก็มีโครงการธนาคารผักบ้านตากกลาง โครงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม โครงการปลูกดอกมะลิ เมื่อขายผลผลิตได้แล้วส่วนที่เหลือจากการขายก็สามารถ

เป็นอาหารของช้างได้อีก นอกจากนี้ยังสามารถจะจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบลักษณะนี้อีกด้วย

3) ชุมชนมีส่วนร่วมคิดวางแผน การดำเนินงาน การจัดการและร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างความตระหนักให้รู้สึกรักและหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางที่ผ่านมา ชุมชนยังมีส่วนร่วมในกระบวนการคิดวางแผน การดำเนินงาน การจัดการและร่วมแก้ไขปัญหาอื่น เป็นเพียงผู้ที่คอยปฏิบัติตามคำสั่งหรือข้อเสนอแนะจากภาครัฐและเอกชน เพราะจากข้อมูลการศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวที่อื่นพบว่าถ้าหากประชาชนมีส่วนร่วมมากเท่าไร กิจกรรมการท่องเที่ยวก็จะได้รับการเอาใจใส่และทำให้เกิดผลในทางที่ดีตามมา

4) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริเวณป่ารอบหมู่บ้าน ในป่านี้เมื่อช้างสามารถมีอาหารที่บริบูรณ์แล้วก็จะจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยให้มีการท่องเที่ยวป่า ทั้งให้ความรู้เรื่องอาหารและสมุนไพรที่เกี่ยวกับคนและช้างในป่าที่นับวันความรู้เหล่านี้จะสูญหายไปกับบุคคลและกาลเวลาแล้ว ยังสามารถนำเสนอสิ่งที่สวยงามในป่านี้ได้อีกด้วยเพราะชาวบ้านกล่าวว่าในพื้นที่แห่งนี้มีลักษณะคล้ายแหล่งท่องเที่ยวแพะเมืองผีของจังหวัดแพร่ ที่คนภายนอกยังไม่ทราบว่าภูมิภาคนี้ที่สวยงามลักษณะนี้อยู่ในป่าทิวทัศน์รอบ ๆ ป่าและแม่น้ำทั้งสองสาย และส่วนใหญ่คนที่อื่น ๆ มากก็กลัวช้างที่ชาวบ้านนำมาปล่อยไว้ในป่าก็เลยทำให้สิ่งดึงดูดใจเหล่านี้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่มีการประชาสัมพันธ์ออกไป ยิ่งถ้าหากว่าโครงการสร้างโลกใหม่ให้กับช้างมีการดำเนินการตามที่ได้ศึกษาไว้ก็จะทำให้การท่องเที่ยวรูปแบบนี้มีความน่าสนใจเป็นพิเศษยิ่งขึ้น เพราะได้มีการวางแผนให้มีการท่องเที่ยวลักษณะนี้ไว้แล้ว

5) ส่วนที่บริเวณที่วังทะเลลูก็สามารถที่จะพัฒนาให้เป็นที่ล่องแพให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในหมู่บ้าน ซึ่งโครงการพัฒนาหมู่บ้านช้างได้มีการกล่าวถึงการพัฒนาอ่างวังทะเลลูให้มีทัศนียภาพที่สวยงาม เป็นสถานที่พักผ่อน รองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปสหกรณ์ชุมชนและการระดมทุน เพราะจุดนี้เป็นที่บรรจบกันของแม่น้ำสองสายทำให้มีลักษณะสภาพธรรมชาติที่สวยงามยังมีกิจกรรมทางน้ำจะทำให้เสริมความน่าสนใจ สามารถสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ แต่กิจกรรมการล่องแพจะต้องมีการวิเคราะห์ผลได้และผลเสียว่าเป็นอย่างไรเสียก่อน ถ้าหากว่ามีผลดีมากกว่าผลเสียต้องมีการวางแผนวิธีการที่เหมาะสมให้มากที่สุดรวมทั้งคำนึงถึงความปลอดภัยด้วยเช่นกัน

6) การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวให้ความใกล้ชิดและเชื่อมต่อกัน ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางที่ผ่านมา ส่วนหนึ่งเป็นเพราะมีปัญหาและอุปสรรคเรื่องเส้นทางท่องเที่ยวที่ใกล้ชิดและเชื่อมต่อกัน กิจกรรมการท่องเที่ยวบ้านตากกลางที่ผ่านมาไม่ใช่เป็นจุดท่องเที่ยวหลักแต่เป็นเพียงจุดแวะพักชมของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวตามเส้นทางอีสานใต้ ซึ่งถ้าหากว่า

สามารถจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวให้มีความน่าใจ โดยมีการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางเป็นจุดท่องเที่ยวหลักก็จะทำให้การท่องเที่ยวในหมู่บ้านแห่งนี้ดีขึ้นอย่างแน่นอน เช่น ถ้าช่องจอมสามารถเปิดด่านได้เสรีกว่านี้ ประกอบกับประเทศกัมพูชามีความปลอดภัย ก็จะ สามารถเชื่อมเส้นทางนี้ได้อีกทางหนึ่งระหว่างเส้นนครวัด นครธม - ช่องจอม - ปราสาทตาเมือนตุจ - ปราสาทตาเมือนธม - โรงพยาบาลช้าง - เขาพนมสวาย - ห้วยเสนา - จังหวัดสุรินทร์ - ฝ่าไหมและเครื่องเงิน ที่กิ่งอำเภอเขวาสินรินทร์ - หมู่บ้านช้างสุรินทร์ เป็นต้น ซึ่งถ้าหากมีการวางแผนนโยบายระดับชาติร่วมกับจังหวัดสุรินทร์ได้ก็จะทำให้เส้นทางนี้มีเนื้อหาน่าสนใจ ก็จะทำให้เส้นทางท่องเที่ยวในเส้นนี้ จะได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว โดยการจัดการท่องเที่ยวจะต้องได้รับการบูรณาการการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและครบวงจรจากทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะบุคคลสำคัญในระดับประเทศต้องเข้ามาจัดการ เพราะจะทำให้เกิดการแก้ปัญหาช้างเร่ร่อนได้อย่างยั่งยืนและหาทางออกได้เหมาะสมอีกด้วย นอกจากนี้ยังเป็นการแก้ไขปัญหาเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมได้อย่างถูกต้อง มีความยั่งยืนของการจัดการท่องเที่ยว ไม่ใช่การจัดการแก้ไขปัญหาจากภาครัฐ ที่ปัจจุบันนี้ได้มีโครงการนำช้างบ้านไปเป็นช้างลาดตระเวนยังวนอุทยานต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการแตกแยกของครอบครัว ช้างบ้านต้องประสบกับปัญหาขุ่นในป่าที่ขุม ปัญหาทางด้านวัฒนธรรมที่สูญหายไป เพราะปัจจุบันนี้วัฒนธรรมการเลี้ยงช้างของชาวกวยที่ยังคงมีเอกลักษณ์อยู่ที่ผู้คนในแถบหมู่บ้านตากกลาง ถ้าหากว่าไม่ได้รับการแก้ไข ปัญหาที่ถูกต้องจะทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีกมาก การที่ภาครัฐกล่าวว่าเป็นการแก้ไขปัญหาช้างเร่ร่อน แต่เมื่อช้างและควาญเข้าไปทำงานตามโครงการของรัฐ แต่เมื่อเวลาผ่านไป 3 เดือน ปรากฏว่าเงินเดือนของคนและช้างยังไม่ได้รับ ทำให้คนและช้างยังมีความลำบากมากยิ่งขึ้น หรือกรณีช้างตายในหน้าที่ก็ไม่ได้รับค่าตอบแทน อีกทั้งควาญคนนั้นต้องตกงานอีกด้วย

7) ต้องนำแนวคิดส่วนประสมทางการตลาดเข้ามาร่วมบูรณาการจัดการท่องเที่ยว ในการจัดการท่องเที่ยวจะต้องมีการนำแนวคิดส่วนประสมทางการตลาดเข้ามาร่วมในการคิดวางแผนตัดสินใจในการกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาด ซึ่งส่วนประสมทางการตลาดประกอบด้วย หนึ่งสินค้าทางการท่องเที่ยว (Product) นั่นก็คือแหล่งท่องเที่ยวในบ้านตากกลางจะต้องมีการพัฒนาสินค้าให้มีความหลากหลายและพร้อมด้วยศักยภาพ เพื่อสนองตอบนักท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ สองราคาสินค้า (Price) ต้องมีความเหมาะสมกับระดับสินค้าทางการท่องเที่ยวและการให้บริการ จะต้องไม่เอาเปรียบและมีไม่ตรีจิตกับนักท่องเที่ยวเพราะเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเข้ามา สามช่องทางจัดจำหน่าย (Place) ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาซื้อสินค้าทางการท่องเที่ยว ทั้งการที่ซื้อโดยตรงกับแหล่งท่องเที่ยวและการซื้อผ่านตัวแทนขาย การท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางต้องหาช่องทางจัดจำหน่ายเพิ่มขึ้น และสี่การส่งเสริมการตลาด (Promotion) สิ่งนี้มีความสำคัญต่อกิจกรรมการ

ท่องเที่ยว ดังเช่นในช่วงที่มีโครงการนำช่างกลับบ้านได้มีการดำเนินการส่งเสริมการตลาดระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับภาคเอกชน ซึ่งส่งผลให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านช่วงนั้นดีแต่เมื่อขาดการส่งเสริมการตลาดในช่วงต่อมา ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวประสบกับปัญหา จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าส่วนประสมทางการตลาดมีความสำคัญต่อการจัดการท่องเที่ยว ดังนั้นกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางต้องนำแนวคิดส่วนประสมทางการตลาดเข้ามาใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อที่จะให้การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวประสบผลที่ดี (ภัทรอนงค์, 2544; Kotler, 2000)

8) เป็นศูนย์กลางวิชาการและกิจกรรม เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค เช่น การเป็นศูนย์การเรียนรู้เรื่องช้าง เป็นศูนย์จัดกิจกรรมเพื่อนันทนาการ เป็นศูนย์จัดอบรมความรู้ด้านวิชาการ จัดเป็นค่ายพักแรมให้กับเยาวชน เพราะหากว่าเป็นศูนย์กลางวิชาการและกิจกรรมก็จะทำให้เกิดการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวให้เกิดผลยิ่งขึ้น

ถ้าสามารถจัดการท่องเที่ยวได้ครบวงจรเป็นที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวชมกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางแล้ว ปัญหาการอพยพของคนและช้างที่มีการทิ้งถิ่นฐานเหลือไว้แต่เพียงเด็ก สตรี และคนชราดังในปัจจุบันนี้คงจะลดลงอย่างแน่นอน เพราะชาวบ้านกล่าวว่าแม้ในหมู่บ้านมีรายได้ไม่น้อยกว่าแต่ถ้าหากมีงานทำ มีรายได้เข้าสู่ครอบครัวก็ไม่อยากจะอพยพไปที่ไหน อยากอยู่กับครอบครัวอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้มากกว่าที่จะนำช้างไปอยู่ตามถิ่นอื่น ๆ นอกจากนี้ถ้ากิจกรรมการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จตามแผนงานที่ตั้งไว้ก็จะเป็นการแก้ไขปัญหาการล่มสลายของครอบครัวและวัฒนธรรมระหว่างคนและช้าง

บทที่ 6

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

6.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชน: บูรณาการการจัดการแสดงของช้างในบ้านตากกลาง – ตำบลกระโพ อำเภอดำรงวิทยารมย์ จังหวัดสุรินทร์” เพื่อศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมในหมู่บ้านตากกลาง เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมของชุมชน อันเป็นผลมาจากบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรม และเพื่อศึกษาปัญหาและผลกระทบจากการจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการการจัดการแสดงช้างและวัฒนธรรม วิธีการศึกษาประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึกกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เอกชน บริษัททัวร์ และคนในชุมชนที่เกี่ยวข้อง ที่มีความรู้เรื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน การสอบถามได้จากประชาชนในบ้านตากกลางและหมู่บ้านใกล้เคียง (การสอบถามในหมู่บ้านใกล้เคียงเนื่องจากมีปัญหาและอุปสรรคในการสอบถามหมู่บ้านตากกลางให้ได้ครบถ้วนตามต้องการ เพราะผู้ใหญ่ในครอบครัวไม่อยู่บ้าน อยู่แต่เด็กกับคนแก่ที่ไม่สามารถให้ข้อมูลได้ หรือบางครั้งเรือไม่ให้ความร่วมมือ จึงได้สอบถามครอบครัวเลี้ยงช้างหมู่บ้านอื่นในตำบลกระโพทดแทน) การสังเกตขณะออกภาคสนามและศึกษาจากเอกสารและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติ เพื่อให้สามารถตอบปัญหาการวิจัยที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์แยกเป็น 3 ประเด็น คือ หนึ่ง พัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมในหมู่บ้านตากกลาง สอง การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมของชุมชน อันเป็นผลมาจากการบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรม สาม ปัญหาและผลกระทบจากการจัดการการท่องเที่ยว แบบบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรม

6.1.1 พัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมในหมู่บ้าน

ตากกลาง

สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น มักเป็นประเด็นที่ทุกรัฐบาลไทยต่างได้นำมาเป็นยุทธวิธีหนึ่งในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศ อาจเป็นเพราะว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวนี้ไม่ต้องลงทุนสูงแต่ได้ผลตอบแทนที่คุ้มค่า เพราะมีทุนอยู่แล้วตามธรรมชาติ ตามสังคมแต่ละแห่ง เพียงแต่เข้าไปส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาสาธารณูปโภค สาธารณูปการเข้าไปสู่แหล่งท่องเที่ยว

ก็สามารถดึงนักท่องเที่ยว คึงเงินเข้าสู่รัฐและกระจายรายได้สู่แหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมาก็เพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยวเป็นหลักและอำนาจในการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวอยู่ที่นักท่องเที่ยวไม่ใช่ชุมชนท้องถิ่น

การพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางสามารถแบ่งออกเป็น 2 ช่วง โดยใช้ปีที่มีการแสดงของช้างในหมู่บ้านเป็นเกณฑ์คือ ช่วงที่หนึ่ง ก่อนปี พ.ศ. 2538 และช่วงที่สองหลังปี พ.ศ. 2538 - ปัจจุบัน ในช่วงที่หนึ่งนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านยังไม่เป็นรูปธรรมชัดเจน และนักท่องเที่ยวก็มีไม่มากนัก แต่ก็มีการพัฒนาทางด้านต่าง ๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวในหมู่บ้านและจังหวัดสุรินทร์มีการประกาศให้เป็นหมู่บ้านช้างการท่องเที่ยว ในแต่ละปีมีหน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ เข้าไปในหมู่บ้านเพื่อถ่ายทำสารคดีเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวทวยกับการเลี้ยงช้าง มีการนำชาวทวยและช้างจากหมู่บ้านแห่งนี้ไปร่วมกิจกรรมในงานมหกรรมประเพณีตามจังหวัดต่าง ๆ เป็นประจำทุกปี รวมทั้งการไปต่างประเทศทั้งเพื่อสอนการคล้องช้างการเลี้ยงช้างฝึกช้าง และดูแลช้างตามสวนสัตว์ต่าง เพราะคนและช้างในหมู่บ้านแห่งนี้มีชื่อเสียงและการยอมรับว่ามีความชำนาญในการฝึกและดูแลช้าง ทำให้หมู่บ้านแห่งนี้ได้รับความสนใจ มีชื่อเสียงถึงระดับประเทศและต่างประเทศ ดังนั้นจึงทำให้ต่อมาหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชนและชุมชนท้องถิ่นต่างได้ให้ความเห็นว่าควรมีการจัดการแสดงของช้างขึ้นในหมู่บ้านทุกวันเสาร์ - อาทิตย์ โดยเริ่มวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2538 เป็นครั้งแรก สาเหตุที่หลายฝ่ายได้ผลักดันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้น เพราะ 1) ต้องการฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมการเลี้ยงช้างของชนชาวทวยที่ถือว่าช้างเป็นสมาชิกหนึ่งของครอบครัว รวมทั้งมีประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับช้างที่เป็นเอกลักษณ์ที่ต่างจากที่อื่นและปัจจุบันการเลี้ยงช้างลักษณะนี้เหลืออยู่แห่งเดียวคือหมู่บ้านตากกลาง ที่ผ่านมามีคนและช้างในหมู่บ้านได้เข้าร่วมการแสดงของช้างประจำปีทั้งจังหวัดสุรินทร์และได้สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัด แต่เห็นว่าไม่ได้เผยแพร่ชื่อเสียงหมู่บ้านตากกลางเท่าไรนัก จึงควรมีการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวขึ้นในหมู่บ้าน 2) ต้องการให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น ทำให้เจ้าของช้างและคนอื่นมีงาน มีรายได้ ไม่ต้องนำช้างออกเร่ร่อนไปต่างจังหวัดทำให้เกิดสภาพไม่น่ามองจากคนทั่วไปและเกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา 3) เป็นการตอบสนองนโยบายของรัฐที่ต้องการกระจายแหล่งท่องเที่ยวทุกจังหวัดที่เห็นว่ามีศักยภาพเพียงพอ และ 4) ช้าง ถือเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองของชาติไม่ควรเดินทางออกเร่ร่อน จากสาเหตุที่กล่าวมาจึงได้มีการร่วมมือกันผลักดันให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน โดยมีรูปแบบการจัดการแสดงของช้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยว ซึ่งได้รับการตอบรับจากนักท่องเที่ยวชาวไทย ชาวญี่ปุ่นและชาวเอเชียประเทศอื่นๆ แต่ปรากฏว่าไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวแถบประเทศตะวันตก ต่อมาจึงเพิ่มรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยวกลุ่มที่สองคือมีการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชุมชน

และการดำเนินการในกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งสองรูปแบบได้รับการตอบรับดีในช่วงแรก แต่ช่วงหลังไม่คึกคัก เป็นเพราะเกิดปัญหาและอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยว

6.1.2 การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมของชุมชน อันเป็นผลมาจากการบริหารจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรม

บ้านตากกลางเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์โดดเด่น ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนกับช้าง ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ วัฒนธรรมลักษณะนี้ก็เหลืออยู่เพียงแห่งเดียวคือหมู่บ้านตากกลาง ด้วยความแปลกทางด้านวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว ทำให้ได้รับการผลักดันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งการผลักดันให้มีการจัดการท่องเที่ยวทำให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียขึ้นภายในชุมชนแห่งนี้ ผลดีที่เป็นไปตามความต้องการของทุกฝ่ายคือ เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น ทำให้คุณภาพในการดำรงชีวิตดีขึ้นตามไปด้วย แต่รายได้จากการท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้านยังไม่กระจายไปสู่ครัวเรือนต่างๆเท่าไรนัก ส่วนมากได้รับเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว ทางด้านสังคมก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสีย ผลดีคือทำให้คนในชุมชนกับนักท่องเที่ยวได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้และมุมมองด้านต่าง ๆ ส่วนผลเสียคือเกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ถึงแม้ว่าจากการสอบถามได้ผลว่ามีความสัมพันธ์เหมือนเดิม แต่จากการสัมภาษณ์และการสังเกตในช่วงเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน ก็พบว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านจากคนหลายกลุ่มทำให้ความเป็นเอกภาพและภราดรภาพของชนชาวกวายเป็นช้างในอดีตต้องสูญสิ้นไป ทั้งจากเรื่องการจัดแข่งผลประโยชน์ การเมืองท้องถิ่นและการจัดการการท่องเที่ยว ทำให้การช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในสังคมก็น้อยลง

หลังจากการบริหารจัดการแสดงของช้างมีการย้ายถิ่นของคนและช้างออกจากหมู่บ้านน้อยลงกว่าช่วงที่หนึ่ง แต่หลังจากการจัดการท่องเที่ยวมีปัญหาและอุปสรรคทำให้มีนักท่องเที่ยวและรายได้เข้ามาสู่ชุมชนน้อย ประกอบกับการท่องเที่ยวในหมู่บ้านได้กลายเป็นช่องทางให้กับเจ้าของช้างไปเปิดสวนอาหาร ปางช้างหรือนำช้างไปอยู่ ณ แหล่งต่าง ๆ ทำให้คนและช้างในหมู่บ้านเริ่มย้ายออกมากขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะพื้นที่แห่งนี้มีความแห้งแล้ง ไม่มีอาหารให้กับช้างเพียงพอ รวมทั้งเจ้าของช้างไม่มีงานทำที่ก่อให้เกิดรายได้เลี้ยงครอบครัวและซื้ออาหารให้ช้างได้ จึงทำให้มีการอพยพคนและช้างไปอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงทางด้านอาชญากรรมในพื้นที่ชนบทที่เคยเงียบสงบ ได้มีกลุ่มวัยรุ่นทำการลักทรัพย์ในหมู่บ้านเพื่อให้ได้เงินและสิ่งของมาสนองตอบความต้องการและได้รับการยอมรับจากสังคมวัยรุ่น ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน เพราะการจัดการท่องเที่ยวได้มีการนำวัฒนธรรมเข้าไปเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองต่อลูกค้าคือนักท่องเที่ยวและบริษัททัวร์ต่าง ๆ ซึ่ง

วัฒนธรรมชาวทวายที่แสดงนี้ได้มีการบิดเบือนรูปแบบ ความหมายและคุณค่าของวัฒนธรรมลง ได้ กลายเป็นสินค้าหนึ่งเพื่อการแสดงโชว์ต่อนักท่องเที่ยว ทั้งเรื่องการเซ่นไหว้ผีปะกำ การปะชิและการเป่าสะเนงเกล ส่วนวัฒนธรรมอื่น ๆ ก็ไม่เข้มข้นดังแต่ก่อน ทั้งระบบความเชื่อ กฎระเบียบในการปฏิบัติตน การเคารพผู้นำในการเลี้ยงช้าง ค่านิยมผู้มีช้างมากหันมานิยมทางวัตถุ หรือการเลี้ยงช้างในหมู่บ้านก็มีการเลี้ยงแบบทุนนิยมเพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่กล่าวมาทั้งหมดทำให้ชุมชนแห่งนี้มีการเปลี่ยนแปลงในระดับความรู้สึกได้จากคนในหมู่บ้านใกล้เคียง

6.1.3 ปัญหาและผลกระทบจากการจัดการการท่องเที่ยว แบบบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรม

ปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมของชาวทวายเลี้ยงช้างในหมู่บ้านตากกลาง สามารถแยกออกเป็น 5 ด้านคือ หนึ่งปัญหาและผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม สองปัญหาและผลกระทบทางด้านสังคม สามปัญหาและผลกระทบทางด้านวัฒนธรรม สี่ปัญหาและผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ และห้าปัญหาและผลกระทบทางด้านการเมือง การจัดการแสดงของช้างและการนำเสนอวัฒนธรรมของชาวทวาย ประเด็นที่หนึ่งปัญหาและผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม มีทั้งผลกระทบทางบวกและลบ ทางบวกคือก่อให้เกิดความสนใจจากหน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ หันมาสนใจสิ่งแวดล้อมในพื้นที่แห่งนี้มากขึ้น เพราะเห็นว่าเป็นแหล่งที่มีช้างจำนวนมากและมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ แต่ว่าสิ่งแวดล้อมไม่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของช้าง จึงมีการร่วมมือกันปลูกพืชเพื่อให้เป็นอาหารช้าง มีการวิจัยพืชที่เหมาะสมกับป่ารอบหมู่บ้านและสามารถเป็นอาหารของคนและช้างในพื้นที่แห่งนี้ ส่วนผลเสียคือมีการทำลายป่าบางส่วนแล้วปลูกสิ่งก่อสร้างเพื่อการท่องเที่ยว ประเด็นทางด้านสังคมทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในชุมชน ทำให้ขาดความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้นเมื่อมีปัญหาเข้ามาที่ขาดพลังในการร่วมกันแก้ไขให้ผ่านพ้น ไม่มีอำนาจต่อรองในการจัดการการท่องเที่ยว เมื่อการท่องเที่ยวไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร คนในหมู่บ้านต่างก็เคลื่อนย้ายออกนอกหมู่บ้านเพื่อหางานทำที่จะทำให้มีรายได้เข้าสู่ครอบครัว ซึ่งก็ส่งผลต่อปัญหาครอบครัวและการขาดแคลนแรงงานภาคเกษตรกรรม เมื่ออดีตการทำเกษตรกรรมของชาวบ้านมีการช่วยเหลือกันทางด้านแรงงานหรืออาจมีการลงแขก แต่ปัจจุบันแทบไม่มีเหลืออยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ ต้องนำเงินมาจ้างแทนแรงงานที่ขาดหายไป ประเด็นทางด้านปัญหาและผลกระทบทางด้านวัฒนธรรม การท่องเที่ยวทำให้มีการลดคุณค่าและความหมาย กลายเป็นส่วนสำคัญในการตอบสนองนักท่องเที่ยวและการที่ขาดผู้นำเรื่องคนนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ ทำให้นักท่องเที่ยวไม่เกิดการซึมซับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ประเด็นทางด้านเศรษฐกิจถือว่าส่งผลดีในด้านรายได้เข้าสู่หมู่บ้าน

บ้าน แต่การกระจายรายได้การบริโภค การเกิดงานและอาชีพจากการท่องเที่ยวยังถือว่าไม่น้อยมาก การท่องเที่ยวได้ทำให้การประกอบอาชีพทางด้านการเกษตรมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต และสุดท้ายประเด็นทางด้านปัญหาและผลกระทบทางด้านการเมือง การจัดการแสดงของช้างและการนำเสนอวัฒนธรรมของชาวกวย ผลการศึกษาจากแบบสอบถามพบว่ามีปัญหาและผลกระทบมากกว่าสี่ประเด็นที่กล่าวข้างต้น ทั้งเรื่องขาดการประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายทำให้การดำเนินงานไม่ประสบความสำเร็จดังที่ตั้งไว้ ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐไม่ต่อเนื่อง ขาดการสนับสนุนความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่น แต่การท่องเที่ยวได้ทำให้คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาทางด้านการตลาด ขาดเส้นทางท่องเที่ยว การสนับสนุนของหน่วยงานภาคเอกชนอย่างต่อเนื่อง ทำให้การท่องเที่ยวไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

ปัญหาและผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดจากบูรณาการจัดการการท่องเที่ยว ทำให้หลายหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ต่างก็รู้สึกว่าการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมา เพื่อให้การท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางแห่งนี้มีความยั่งยืนและได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวดั้งเดิมหรือดีขึ้น จึงได้มีการร่วมกันคิดหาข้อเสนอแนะต่อการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านแห่งนี้ ได้แก่

- 1) ปลูกป่าให้มีอาหารช้างอย่างเพียงพอในพื้นที่ป่ารอบหมู่บ้าน
- 2) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้นในหมู่บ้าน โดยมีการปลูกพืชต่าง ๆ ทุกฤดูกาล ทั้งเพื่อเศรษฐกิจในครอบครัว ชุมชนและส่วนที่เหลือจากการขายก็สามารถเป็นอาหารช้างได้
- 3) การจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านให้คงมีต่อไปแต่ต้องให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินงาน การจัดการ และร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้ชุมชนรู้สึกรักและหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยว
- 4) มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการขี่ช้างเข้าไปในป่ารอบหมู่บ้าน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร อาหารของคนและช้าง รวมทั้งสัมผัสกับทัศนียภาพที่สวยงาม
- 5) มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยขี่ช้างเข้าไปในป่ารอบหมู่บ้าน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร อาหารของคนและช้าง รวมทั้งสัมผัสกับทัศนียภาพที่สวยงาม
- 6) มีจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวที่มีแหล่งท่องเที่ยวอยู่ใกล้และเชื่อมต่อกัน
- 7) มีการจัดทำการตลาดและกลยุทธ์ทางการท่องเที่ยว โดยร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ

6.2 อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชน: บูรณาการจัดการจัดการแสดงของช้างในบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอดำรง อําเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์” พบว่าในพื้นที่บ้านตากกลางได้รับการพัฒนาการท่องเที่ยวเนื่องจาก

มีศักยภาพในการท่องเที่ยวที่มีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเข้ามาชม ทั้งในเรื่องของวัฒนธรรมของคนกับช้าง ประเพณีของชาวทวยที่สืบทอดกันมานาน ระบบความเชื่อที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะภูมิปัญญาของท้องถิ่นในการสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมที่ใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงไหม ทอผ้า การทำเครื่องจักสาน มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่น่าสนใจ และมีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมในการนำเสนอต่อนักท่องเที่ยว เพราะบริเวณหมู่บ้านเป็นที่บรรจบกันของแม่น้ำสายสำคัญ 2 สาย คือแม่น้ำมูลและลำน้ำชี ทำให้บริเวณตรงพื้นที่ดินดอนสามเหลี่ยมมีสภาพธรรมชาติที่สวยงาม ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านแห่งนี้ก็สอดคล้องกับนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในอดีต ที่ให้มีการสำรวจพื้นที่ที่มีศักยภาพพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวนี้ให้กระจายไปสู่ชนบท เพื่อประโยชน์ในเรื่องการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวให้ถึงประชากรในทุกภูมิภาค ประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูสมบัติวัฒนธรรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คงความเป็นเอกลักษณ์ไว้ให้ดีที่สุด และสอดคล้องกับการวิจัยของประกอบศิริ ภักดีพินิจ (2545) ที่ศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนริมกว๊านพะเยา: กรณีศึกษาชุมชนบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา พบว่าการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนริมกว๊านพะเยา เพราะมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเพราะมีสิ่งดึงดูดใจในด้านคุณค่าของวัฒนธรรม นอกจากนี้หมู่บ้านตากกลางได้รับการส่งเสริมให้เป็นรู้จักของนักท่องเที่ยว โดยมีการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐที่มีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคเอกชนที่มีมูลนิธิหมู่บ้านช้างการบินไทยสุรินทร์และสมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยว (ATTA) ได้ทำกลยุทธ์ทางการตลาด ทั้งการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในประเทศและต่างประเทศร่วมกับสร้างพันธมิตรของบริษัททัวร์ต่าง ๆ ที่เป็นช่องทางซื้อสินค้าทางการท่องเที่ยวเพื่อหวังผลให้การท่องเที่ยวมีการเจริญเติบโตซึ่งสอดคล้องกับ Judd (1988) ที่กล่าวว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ การวางแผนกิจกรรม การร่วมมือและสนับสนุนทางด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน โดยมีกลยุทธ์ทางการตลาดจากส่วนกลางเพื่อผลักดันให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ และสอดคล้องกับสุริย์ บุญญานุกงษ์ (2539) และ Williams and Douglas (1998) ที่ศึกษาเรื่องผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว ศักยภาพจังหวัดแม่ฮ่องสอน และ Tourism Geography ที่การพัฒนาการท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอนกับที่ประเทศอังกฤษต่างก็ได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากภาครัฐและภาคเอกชน ภาครัฐมีการช่วยเหลือด้านการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ภาคเอกชนบริษัทรถไฟของอังกฤษได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยการดึงกลยุทธ์ทางการตลาด โดยประชาสัมพันธ์ว่า “ยินดีต้อนรับเข้าสู่ England Rivera” ภายใต้อำนาจว่า “See your own country first”

ผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีหน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมผลักดันให้หมู่บ้านตากกลางมีการจัดการท่องเที่ยว โดยมีรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว 2 แบบ คือ แบบที่หนึ่งบูรณาการการจัดการแสดงของช้าง ที่มีช้างแสดงความสามารถให้นักท่องเที่ยวดู แบบที่สองการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งนี้ทั้งสองรูปแบบที่จัดขึ้นก็เพื่อสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยว เพราะรูปแบบการท่องเที่ยวแบบที่หนึ่งได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นและประเทศในโซนเอเชีย ส่วนรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบที่สอง ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวประเทศตะวันตก จะเห็นได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวแห่งนี้ก็เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวของ มนัส สุวรรณ (2538) และ Fennell (1999) ที่ศึกษาเรื่องนิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจและ Ecotourism: An Introduction พบว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นต้องเป็นความปรารถนาและความต้องการของผู้มาท่องเที่ยว ที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องทราบความต้องการถึงประเภทบริการทางการท่องเที่ยว ดูอุปสงค์อุปทานของนักท่องเที่ยวเพื่อจัดการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพทางการตลาด การดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีบูรณาการการจัดการแสดงของช้างในหมู่บ้านตากกลางได้รับความสำเร็จอยู่ระยะหนึ่งในช่วงแรกของการแสดงของช้างในหมู่บ้านและช่วงที่มีโครงการนำช้างกลับบ้าน ที่ประสบความสำเร็จเนื่องจากมีปัจจัยการประชาสัมพันธ์ การดำเนินกลยุทธ์ทางการตลาดที่ร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐคือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกับหน่วยงานภาคเอกชนคือ บริษัทการบินไทยจำกัด (มหาชน) และสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวภายในประเทศ (สทท.) หรือ ATTA แต่ช่วงหลังปี พ.ศ. 2545 - ปัจจุบัน การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านก็เกิดปัญหา ทั้งในเรื่องการซ้อนทับการจัดการการท่องเที่ยวขาดงบประมาณ ขาดความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและชุมชนท้องถิ่น ขาดผู้บริหารจัดการท่องเที่ยวที่มีความสามารถและมีพลังอำนาจในการดึงคนเข้ามามีส่วนร่วม ขาดการดำเนินการทางด้านการตลาดและการตลาดในช่วงก่อน ๆ มีการโฆษณาที่เกินจริงที่ว่าช้างในหมู่บ้านมีการเลี้ยงตามทุ่งนาเป็นร้อย ๆ เชือก แต่เมื่อเข้ามาเที่ยวก็ไม่ได้เห็นตามคำโฆษณา ความขัดแย้งกันระหว่างคนในชุมชน ระหว่างผู้นำ ระหว่างองค์กรต่าง ๆ และขาดเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมต่อถึงกันและมีความใกล้ชิดกัน จากที่กล่าวมานี้เป็นสิ่งที่ทำให้การท่องเที่ยวเกิดการชะงักงันและเสื่อมถอย สอดคล้องกับงานวิจัยของนครินทร์ ชัยแก้ว (2545) ที่ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่: พัฒนาการรูปแบบการจัดการและศักยภาพในการพัฒนาที่ยั่งยืนที่พบว่าการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอแม่แจ่มมีปัญหาทางด้านการตลาด มีการโฆษณาด้วยวาจาเกินความจริงของบางบริษัทนำเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกผิดหวังที่ไม่ได้รับการบริการตามคำโฆษณาที่ได้ฟังมา ก่อให้เกิดผลลบต่อธุรกิจท่องเที่ยวโดยรวม รวมทั้งสอดคล้องกับ

การศึกษาของจันท์ทิพย์ คงปาน (2546) เรื่องการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย: กรณีศึกษาเขื่อนภูมิพล จังหวัดตากที่พบว่าการบริหารจัดการมีโครงสร้างขององค์กรที่ไม่ชัดเจน ขาดบุคลากร เจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่รองรับงานพัฒนาการท่องเที่ยวโดยตรง และการขาดความรู้เฉพาะด้านของบุคลากร ประชาชนในท้องถิ่น และภาคธุรกิจเอกชน ขาดการประชาสัมพันธ์และความต่อเนื่องของการประชาสัมพันธ์ ขาดการเก็บสถิติข้อมูลนักท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอของผู้ประกอบการเรือนแพ

การพัฒนาการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมที่มีบูรณาการจัดการจัดการแสดงของช่างและวัฒนธรรมในหมู่บ้านตากกลาง ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน ทั้งในเรื่องศักยภาพของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ได้รับการพัฒนาในเรื่องความสะดวกในการเข้าถึงมีการทำถนนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว เปิดพื้นที่สนามบินสตึกเพื่อให้เครื่องบินลงจอดรับส่งนักท่องเที่ยว จัดกิจกรรมรูปแบบการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวทั้งเรื่องบ้านพักรับรอง และสาธารณูปโภคต่าง ๆ รวมทั้งมีการตรวจพื้นที่เป็นพิเศษที่จะทำให้ให้นักท่องเที่ยวมีความมั่นใจต่อความปลอดภัยในการมาท่องเที่ยวสอดคล้องกับงานวิจัยของจิรวรรณ กาวิลละ (2544) ที่ศึกษาทางเลือกของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาหมู่บ้านวัวลาย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านศักยภาพของพื้นที่ คือ ศักยภาพในเรื่องการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว และรวมถึงความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อสร้างความมั่นใจต่อการเข้ามาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวทำให้คนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้น มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว ทำให้วัฒนธรรมได้รับการอนุรักษ์ ปรับปรุงและฟื้นฟูขึ้นมาใหม่เพื่อไม่ให้เกิดการสูญหายของวัฒนธรรมแต่การเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยวไว้ว่าจะให้ประโยชน์เพียงด้านเดียวแต่ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านลบอีกด้วยคือทำให้คนในสังคมมีความเห็นห่างกันเนื่องจากความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ที่เข้ามาและการจัดการการท่องเที่ยว ทั้งระหว่างหน่วยงานภาครัฐคือ องค์กรบริหารส่วนตำบลกับองค์กรบริหารส่วนจังหวัด และระหว่างคนในชุมชนหมู่บ้านตากกลางด้วยกันเอง ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมในหมู่บ้านเพราะถ้ากลุ่มหนึ่งเข้าร่วมกิจกรรม อีกกลุ่มหนึ่งก็จะไม่เข้าร่วม ทำให้ความเป็นเอกภาพารตราภาพของกลุ่มชาววัยเลี้ยงช้างมีความล่มสลายไปเพราะผลประโยชน์ที่เข้ามาในหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยวที่ได้เปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรที่มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความใกล้ชิด มาเป็นสังคมเมืองหรือกึ่งเมืองที่ต่างต้องการผลประโยชน์เข้าสู่ส่วนตัว ความร่วมมือกันของคนในสังคมดังหนึ่งเป็นครอบครัวเดียวกันของสังคมเกษตรในอดีต ได้ลดลงหรือไม่เกิดขึ้นเลย กลายมาเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนเงินกับ

แรงงานเข้ามาแทนที่ การอพยพของคนและช้างไปอยู่ที่อื่น ๆ ที่สามารถตอบสนองเรื่องเศรษฐกิจและอาหารของช้างได้ ทำให้มีค่านิยมทางด้านวัตถุนิยม ที่นิยมสินค้าฟุ่มเฟือย ค่านิยมเหล่านี้นำไปสู่การก่ออาชญากรรมของวัยรุ่นในหมู่บ้าน การท่องเที่ยวทำให้ราคาสินค้าเพิ่มสูงขึ้น รวมทั้งทำให้มีการเลี้ยงช้างแบบทุนนิยมเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของธรรมรงค์ อุทัยรังสี (2530) ที่ศึกษาถึงผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อการตั้งถิ่นฐานและการใช้ที่ดินในบริเวณเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ก็พบว่าประชาชนในพื้นที่มีปัญหาหนีสินจากการหันไปบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยที่ทางผู้จำหน่ายมาจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว แต่ประชาชนที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยวมีความต้องการดังเช่นนักท่องเที่ยวบริโภค การพัฒนาการท่องเที่ยวทำให้เกิดการขายสินค้าทางวัฒนธรรมของชาวควยบ้านตากกลาง การคลายกฎระเบียบในการปฏิบัติตนและการเคารพผู้นำในการเลี้ยงช้าง และสอดคล้องงานวิจัยของสมหมาย ชินนาค (2541) ที่ศึกษาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกับปัญหาและผลกระทบต่อชุมชนด้านการผลิตข้าวอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ผ่านพิธีกรรมความเชื่อ กรณีศึกษา: พิธีกรรมความเชื่อเรื่อง ผีปะกำของชาวไทย-ควย (ส่วย) เลี้ยงช้าง จังหวัดสุรินทร์. ที่พบว่าการแสดงพิธีการเช่นผีปะกำของคนในหมู่บ้านตากกลางได้ขาดรูปแบบที่แท้จริง เพราะในอดีตจะมีการเช่นไหว้ก็ต่อเมื่อมีการประจูปะกำใหม่ แบ่งปะกำให้สมาชิกสายตระกูลที่แยกเรือนออกไปแต่ต้องการมีศาลปะกำของตนเอง พิธีกรรมการคล้องช้างป่า พิธีกรรมที่เกี่ยวกับช้าง และพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตในโอกาสต่าง พิธีกรรมการคล้องช้างป่าปัจจุบันไม่มีแล้วเนื่องจากไม่สามารถคล้องช้างป่าได้ มีเพียงการเสนอการแสดงการคล้องช้างป่าให้นักท่องเที่ยวชมในช่วงการแสดงของช้างและการแสดงวัฒนธรรมของชาวควยเลี้ยงช้างเป็นประจำทุกสัปดาห์หรือบางกิจกรรมที่จัดขึ้น

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางมีทั้งข้อดีคือทำให้เศรษฐกิจในหมู่บ้านดีขึ้น มีความตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมของคนและช้างในหมู่บ้านตากกลาง ทำให้เกิดการอนุรักษ์ พื้นฟูขึ้นมาใหม่สอดคล้องกับงานวิจัยของระพีพรรณ ทองหล่อและคณะ (2545) ที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่มีผลมาจากการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาจังหวัดน่าน ก็พบว่าทำให้เกิดรายได้ทั้งต่อครัวเรือนและระดับภาคในจังหวัดน่านเพิ่มขึ้น แต่มีข้อเสียคือสังคมมีความขัดแย้งกันจากผลประโยชน์ ทำให้สังคมของชุมชนแห่งนี้มีความเป็นเมืองคือต่างคนต่างอยู่ ไม่ช่วยเหลือเกื้อกูล การขายวัฒนธรรมให้กับนายทุนสอดคล้องกับงานวิจัยของยศ สันตสมบัติและคณะ (2544) ที่ศึกษาเรื่องท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร พบว่าการท่องเที่ยวที่เข้ามายังหมู่บ้านทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและถูกรอบงำด้วยระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มีเงินเป็นตัวกำหนด ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อต้องการตอบสนองการท่องเที่ยว ดังเช่น การแสดงอ็อกดูยไฟและชาวอาฮาโหลซิงซ่า ทั้ง ๆ ที่ชาวอาฮาจะทำพิธีโล้ชิงช้าเพียงปีละหนในช่วงเทศกาลปีใหม่ แต่บริษัท

นำเที่ยวหลายแห่งก็พานักท่องเที่ยวเข้าไปในหมู่บ้านอาฮา และจ้างให้ชาวบ้านบางกลุ่มไล่ชิงช้าให้นักท่องเที่ยวชมแทบทุกสัปดาห์ ในทำนองเดียวกันกับชุมชนมูเซอร์ดำ บ้านบ่อไคร้ ก็จะมีการเดินจะคิรอบกองไฟเพื่อให้นักท่องเที่ยวชม โดยไม่ได้อยู่ในช่วงพิธีกรรมตามประเพณี ในลักษณะนี้ชิงช้าของชาวอาฮาและการเดินของชาวมูเซอร์ดำจึงเสียรูปแบบแท้จริงและถูกลดคุณค่าของขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมลง เป็นการแสดงเพื่อนักท่องเที่ยวชมเท่านั้น

สำหรับผลการศึกษาคำคิดเห็นและทัศนคติของประชาชนในหมู่บ้านตากกลางต่อประเด็นปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยวจากการวิเคราะห์ที่เต็มคะแนน โดยทำการแบ่งคะแนนตามลำดับความสำคัญตั้งแต่ 1-5 คะแนน โดยค่า 5-4-3-2-1 มีความสำคัญมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อยและน้อยที่สุดนั้นมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสูง ทั้งนี้เนื่องจากเครื่องมือในการศึกษาไม่เหมาะสมกับคนที่ให้ข้อมูลในพื้นที่ศึกษา เพราะผู้ให้ข้อมูลจากการสอบถามส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาอยู่ในระดับ ป.1- ป.4 ซึ่งทำให้การให้คะแนนมีการกระจายสูงจากการสื่อสารภาษาในคำถามที่ยากเกินไปและความเข้าใจในคำถามมีน้อย ประกอบกับชาวบ้านส่วนใหญ่ที่อยู่ในพื้นที่เห็นว่าสิ่งที่เป็คำถามไม่เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงเท่าไรนี้ระหว่างก่อนและหลังจากการท่องเที่ยวที่มีบูรณาการการจัดการแสดงของช้าง เพราะการท่องเที่ยวก็มีมาไม่มากนัก จึงให้คะแนนส่วนใหญ่ปานกลาง

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในหมู่บ้านตากกลาง แต่การเปลี่ยนแปลงที่กล่าวมานี้เชื่อว่าจะเป็นเพราะการท่องเที่ยวทั้งหมด ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตตามกาลเวลา ความเหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อให้สามารถปรับตัวอยู่ในสภาพสังคมในขณะนั้นได้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมตามกระบวนการพัฒนาของรัฐบาลทุกยุคทุกสมัยของประเทศไทยที่มีโครงการต่างๆ เข้ามาสู่หมู่บ้านเพื่อให้เกิดความทันสมัยให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและเหตุผลสุดท้ายมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการสื่อสารการติดต่อกันแบบไร้พรมแดนทำให้มีการสื่อถึงกันมีความสะดวกรวดเร็ว เกิดค่านิยมตามแบบอย่างที่ได้รับรู้จากสื่อต่าง ๆ ยังมีการท่องเที่ยวที่มีบุคคลภายนอกหมู่บ้านเข้ามาทำให้ภายในหมู่บ้านวัฒนธรรมของชุมชนแห่งนี้มีผลแรงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและมีผลกระทบเร็วยิ่งขึ้น

จากการศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชน: บูรณาการการจัดการแสดงของช้างในหมู่บ้านตากกลาง ซึ่งเป็นภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวที่เป็นส่วนหนึ่งของภูมิศาสตร์มนุษย์ มีผลทำให้เกิดองค์ความรู้ทางภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวดังนี้คือ สถานที่แต่ละแห่งมีสภาพแวดล้อมที่มีจุดเด่นน่าสนใจแตกต่างกันไปตามสภาพทางด้านภูมิศาสตร์ ทำให้พื้นที่แต่ละแห่งมีความแตกต่างในเรื่องการสิ่งที่น่าสนใจทางด้านการท่องเที่ยวซึ่งสามารถแบ่งออกได้ 3 ประเภท คือ 1) แหล่งท่องเที่ยวที่เกิดจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ 2) แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น และ 3) แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม

นิยมประเพณีและกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวบ้านตากกลางก็จัดได้ว่าอยู่ในประเภทที่สาม โดยที่ผ่านมาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวได้มีการคำนึงถึงองค์ประกอบทางการท่องเที่ยว คือ 1) นักท่องเที่ยวซึ่งถือว่ามีค่าสูงสุดของธุรกิจการท่องเที่ยว ว่านักท่องเที่ยวแต่ละประเภทสนใจอะไรจากแหล่งท่องเที่ยวก็มีการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองตามความสามารถที่จะรับได้ของแหล่งท่องเที่ยว 2) สินค้าท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยวต้องให้มีความดึงดูดใจนักท่องเที่ยว 3) มีการคมนาคมขนส่งที่พร้อมและเหมาะสมกับสภาพแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ 4) ข้อมูลข่าวสารและการให้บริการแก่บุคคลทั่วไปเพื่อชักจูงให้มาเที่ยว 5) สร้างความปลอดภัยและการอำนวยความสะดวกด้านการเข้าเมืองของนักท่องเที่ยว 6) มีองค์ประกอบด้านโครงสร้างพื้นฐานเพียงพอตามเหมาะสมและความจำเป็นที่จะให้การสนับสนุนทางการท่องเที่ยว และ 7) การสนับสนุนอื่น ๆ เพื่อความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะมีการพัฒนาองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวให้พร้อมเพียงใดก็ตามแต่ปัญหาหลักขณะทางด้านภูมิศาสตร์ก็สามารถส่งผลกระทบต่อท่องเที่ยวได้เช่นกัน การที่หมู่บ้านตากกลางมีที่ตั้งอยู่ไกลจากเส้นทางการท่องเที่ยวในอีสานใต้ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงจากที่เคยเป็นจุดแวะชมการแสดงของช้างได้ถูกตัดออกจากรายการเที่ยว ซึ่งก็ได้ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

6.3 การวิเคราะห์สมมุติฐานการวิจัย

ผลการศึกษาการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีบูรณาการการจัดการแสดงของช้างสามารถวิเคราะห์งานวิจัยครั้งนี้ได้ว่ามีความสอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ คือการที่หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชนท้องถิ่น ได้ผลักดันให้มีการแสดงของช้างในหมู่บ้านและกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่นๆ เพราะเห็นว่าชุมชนแห่งนี้มีศักยภาพที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชม เพราะมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนที่ใด และได้ส่งผลทำให้สภาพเศรษฐกิจของหมู่บ้านดีขึ้น ทางด้านรายได้จากการท่องเที่ยวแม้ไม่มีการจดสถิติไว้แต่จากผลการศึกษาทำให้ทราบว่ามียาได้หลังจากบูรณาการการจัดการแสดงของช้างมากกว่าก่อนมีบูรณาการการจัดการแสดงของช้าง เพราะการที่มีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวทั้งการแสดงของช้าง การควิถีชีวิตทั่วไปของชาวกวยเลี้ยงช้าง การขายอาหารช้าง การถ่ายรูปคู่กับช้าง การศึกษาในศูนย์ศึกษา การชมหมู่บ้านตามเส้นทางที่จัดไว้ การนั่งแท็กซี่ช้างรอบหมู่บ้าน การขายของที่ระลึกจากแหล่งท่องเที่ยว การบริการบ้านพักรับรองนักท่องเที่ยวและการชมบ้านกวยโบราณ ทำให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศซื้อสินค้าทางการท่องเที่ยวตามที่มีการประชาสัมพันธ์ และกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านช้างแห่งนี้ทำให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่คนในท้องถิ่น นอกจากนี้กิจกรรมการท่องเที่ยวยังมีส่วนทำให้หน่วยงานภาคต่าง ๆ สนใจเข้ามาร่วมส่งเสริมสนับสนุนอาชีพ เพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในหมู่บ้าน

ซึ่งแห่งนี้ด้วยการส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยว การปลูกดอกมะลิ นอกเหนือจากอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านคือการทำนา ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นกว่าช่วงที่ยังไม่มีบูรณาการการจัดการแสดงช้าง เมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้นทำให้คนในหมู่บ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม

ผลการศึกษาศึกษาการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรม สามารถวิเคราะห์ได้ว่ามีทั้งความสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับสมมติฐานการศึกษาที่ได้ตั้งไว้ ซึ่งผลการศึกษาที่มีความสอดคล้องคือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม จากสังคมเกษตรที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันสูงประกอบด้วยกลุ่มชาวกวยเลี้ยงช้างนี้มีความเป็นเอกภาพและภราดรภาพสูงเพราะการเคารพนับถือระบบผู้อาวุโสและผู้นำทางจิตวิญญาณคือครูบาใหญ่ แต่หลังจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีบูรณาการการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมขึ้นในหมู่บ้าน ทำให้สังคมที่เคยพึ่งพาอาศัยกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันมาตลอดต้องล่มสลายไปกลายมาเป็นเรื่องมีผลตอบแทนเชิงเศรษฐกิจ มีความขัดแย้งจากผลประโยชน์ทางการท่องเที่ยวที่เข้ามา มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก ทำให้ขาดพลังในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ให้ประสบความสำเร็จ ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม จากที่มีการตอบสนองนักท่องเที่ยวด้วยการจัดการแสดงวัฒนธรรม ทั้งการเช่น ไหว้ผีปะกำ การเป่าสแนงเกล ความเชื่อเกี่ยวกับช้าง การปะสะ และการปะชิหมอช้างใหม่ ทำให้เกิดการบิดเบือนรูปแบบที่แท้จริง ลดคุณค่าและความหมายของวัฒนธรรมไป ทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นเพียงสินค้าเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยว ซึ่งก็เป็นการเปลี่ยนแปลงในทางลบ ส่วนผลการวิเคราะห์ตามสมมติฐานที่ไม่สอดคล้องคือ ทำให้เกิดการรื้อฟื้นพิธีกรรมตามความเชื่อของชาวกวยเลี้ยงช้างในเรื่องการปะชิหมอช้างใหม่และการปะสะไม่ให้สูญหายไป เพราะปัจจุบันนี้ไม่มีการออกไปโพนช้างป่าเช่นดังในอดีตทำให้พิธีกรรมนี้ไม่มีการสืบต่อ แต่เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาทำให้หลายหน่วยงานเห็นพ้องต้องกันว่าควรมีการรื้อฟื้นไว้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้รู้จัก

6.4 ข้อเสนอแนะ

6.4.1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่อื่น

การที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวที่ใดต้องมีการร่วมมือกันทั้งประชาชนในท้องถิ่น เอกชน และรัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการในเชิงบูรณาการ ที่ต่างต้องนึกถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลักซึ่งก็จะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นยั่งยืน แทนที่จะนึกถึงผลประโยชน์ตัวเองเป็นหลัก เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นก็จะทำให้การท่องเที่ยวไม่ประสบความสำเร็จ จึงขอเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่อื่นดังนี้

1) การพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องมีการวางแผนที่จะพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้สามารถแรงจูงใจนักท่องเที่ยวได้ แต่จะต้องระวังในเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น เพราะอาจจะทำให้

เกิดการสูญหาย ลดความหมายและคุณค่าลงกลายเป็นเพียงสินค้าทางการท่องเที่ยว มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับแหล่งท่องเที่ยว มีการพัฒนาองค์กรทางการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดผลตามที่ตั้งไว้ไม่ให้มีผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวในทางที่ไม่ต้องการหรือมีต้องให้น้อยที่สุด ที่ทุกฝ่ายสามารถยอมรับได้ การพัฒนานโยบายและกฎหมายให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวในปัจจุบันเพื่อป้องกันผลที่ไม่พึงปรารถนา และช่วงของการวางแผนพัฒนานี้เป็นช่วงที่สำคัญมาก เพราะฉะนั้นต้องมีการบูรณาการจากหลายหน่วยงานที่มีผลได้ผลเสียจากแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ มีการบูรณาการการจัดการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดผลดีที่สุดต่อทุกฝ่าย

2) ในช่วงดำเนินกิจกรรมนี้ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันอย่างจริงจัง มิใช่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ปฏิบัติเพียงฝ่ายเดียว เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นก็จะไม่ทำให้เกิดผลใดเลย และช่วงดำเนินกิจกรรมต้องพยายามหาวิธีการจัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ต่างฝ่ายต้องไม่คิดถึงผลประโยชน์ตนเอง ต้องคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากที่สุด

6.4.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

- 1) ศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมในพื้นที่บ้านตากกลาง
- 2) ศึกษาการปลูกป่าอาหารช้างวิธีใดที่จะทำให้เกิดความสำเร็จและยั่งยืนในพื้นที่ป่าดงภูดิน ป่าดงสายทอ และป่าบุงทาม
- 3) ศึกษากลยุทธ์ทางการตลาดที่ทำให้การท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางประสบความสำเร็จ
- 4) ศึกษาความต้องการการมีส่วนร่วมในการจัดการแสดงของช้างในหมู่บ้าน
- 5) ศึกษาถึงการรับรู้และข้อคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเที่ยวชมในหมู่บ้านตากกลาง

บรรณานุกรม

- กฤษดา ยะการ. (2543). "ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่". การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย เชียงใหม่.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2537). รายงานประจำปี 2537. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2539). 36 ปี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2542). การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- ขวัญหทัย เจริญไมตรีมิตร. (2543). "คน ไร่ชน และการชนไร่ กระบวนการกลายเป็นสินค้าในบริบทสังคมไทย". วิทยานิพนธ์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- โครงการสังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม. (2529). ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรม กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จริญญา เจริญสุกใส. (2545). "สรุปสถานการณ์และวิเคราะห์โอกาสทางการท่องเที่ยวของไทย". จุลสารการท่องเที่ยว, 2, 4-13.
- จังหวัดสุรินทร์. (มปป). **สู่ทศวรรษที่ 4 งานแสดงช้างจังหวัดสุรินทร์**. สุรินทร์: จังหวัดสุรินทร์.
- จันทร์ทิพย์ คงปาน. (2546). "การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย: กรณีศึกษาเขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก" วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จิราวรรณ กาวิละ. (2544). "ทางเลือกของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษามุ่บ้านวัวลาย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่". การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จิรพร ศรีวัฒนานุกิจ. (2544). การท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาวเขา. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เจริญ ไวรวัจนกุล. (2544). การวิจัยเชิงปฏิบัติการ: การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนเลี้ยงช้างลุ่มแม่น้ำมูล. สุรินทร์: สถาบันราชภัฏสุรินทร์.

เจริญ ไวรวัจนกุล. (ม.ป.ป.). “ตำนานคชศาสตร์ฉบับหมู่บ้านช้าง” ใน เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาวันช้างไทยจังหวัดสุรินทร์ ครั้งที่ 1. สุรินทร์: ม.ป.ท.

ชยันต์ วรรณฤติ และ ชยันต์ ผลโลก. (2530). "ผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่". รายงานการสัมมนา. 25-26 เมษายน 2530 จัดโดยโครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ณ สมาคมวาย เอ็ม ซี เอ เชียงใหม่.

ณัฐพร แสงประดับ. (2527). "การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เป็นผลมาจากการท่องเที่ยว ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่". วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ทับทิม สุวรรณประภา. (2541). "ความคาดหวังและความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวถ้ำเชียงดาว". การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ธรรมรงค์ อุทัยรังสี. (2530). “ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อการตั้งถิ่นฐานและการใช้ที่ดินในบริเวณเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี” การประชุมวิชาการประจำปี. หน้า 209-214, 26 - 29 ตุลาคม จัดโดยสมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทยร่วมกับวิทยาลัยครูกาญจนบุรี ณ โรงแรมริเวอร์แคว จังหวัดกาญจนบุรี.

นครินทร์ ชัยแก้ว. (2545) “ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่: พัฒนาการรูปแบบการจัดการและศักยภาพในการพัฒนาที่ยั่งยืน”. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ .

นวนนิตย์ ฤทธิรักษ์. (2538). "แผนพัฒนาการท่องเที่ยวปี 2538". จุลสารการท่องเที่ยว, 1, 19 - 28.

บุญยัง หมั่นดีและคณะ. (2540). การประเมินสถานภาพองค์ความรู้จังหวัดสุรินทร์. สุรินทร์: สถาบันราชภัฏสุรินทร์.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). การวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประกอบศิริ ภักดีพินิจ. (2545). "ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนริมกว๊านพะเยา: กรณีศึกษาชุมชนบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา". การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประคอง วรรณสุด. (2535). สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประเสริฐ เข้มกลิ่นฟูง. (2529). การจัดระเบียบทางสังคม. เอกสารประกอบการสอนวิชาสังคมและวัฒนธรรม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พงษ์ไพบลูย์ ศิวาราวเวทย์. (2530). "ผลกระทบจากการท่องเที่ยวในเชิงภูมิศาสตร์." ใน บทบาทของภูมิศาสตร์กับการพัฒนาการท่องเที่ยว: การประชุมวิชาการประจำปี. หน้า 268 – 275, 26 - 29 ตุลาคม จัดโดยสมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทยร่วมกับวิทยาลัยครูกาญจนบุรี ณ โรงแรมริเวอร์แคว จังหวัดกาญจนบุรี.

พจนารถ กริ่งไกร. (2545). " การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม: กรณีศึกษาดำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย". การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พลอยศรี โปราณานนท์. (2543). การท่องเที่ยวเบื้องต้น. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พิทยา หอมไกรลาศ. (2540). "ตากกลาง" หมู่บ้านแห่งลุ่มน้ำมูล. กรุงเทพมหานคร: บริษัทด้านสุทธนาการพิมพ์จำกัด.

พูนทรัพย์ สวนเมือง ตูลาพันธุ์และคณะ. (2546). โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และร้อยเอ็ด. สุรินทร์: รายงานฉบับสมบูรณ์ ส.ก.ว.

เพลินพิศ เครือบุญ. (2545). "วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนจิวเหนือ ตำบลบ้านสาบ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา" . การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ไพศิษฐ์ พิพัฒน์กุล. (2529). " ความสำคัญของกฎหมายที่ต้องมีเพื่อการท่องเที่ยว". จุลสารการท่องเที่ยว, 3, 21- 39 .

- ภัทรอนงค์ ณ เชียงใหม่. (2544). "แนวกลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยวของศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย จังหวัดลำปาง". การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มนัส สุวรรณ. (2538). **นิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ยศ สันตสมบัติ และคณะ. (2544). **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร**. เชียงใหม่: โรงพิมพ์นพบุรีการพิมพ์เชียงใหม่.
- ระพีพรรณ ทองหล่อและคณะ. (2545). **การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่มีผลมาจากการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาจังหวัดน่าน**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- รักษพล สกุลวัฒนา. (2538). "คนเลี้ยงช้างชาวไทยกาย". วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์และมานุษยวิทยา มหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรรณภา วงษ์วานิช. (2546). **ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.
- วิไล บุญบรรจง. (2543). "การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งทะเลเมืองระยอง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง". การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ศิริพันธุ์ ไพบโรจน์รัตน์. (2543). "ความพร้อมของผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงราย" การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เศกสรรค์ ยวงวิชย์. (2541). **ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว**. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2544). **โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งชาติช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549)**. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- สมชาย หิรัญกิจ. (2524). " การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศ". **จุลสารการท่องเที่ยว**, 2, 2- 31.

- สมทรง บุรุษพัฒน์. (2538). สารานุกรมชนชาติไทย. นครปฐม: สำนักงานวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมมาตร ผลเกิด. (2544). "กรอบคร่าวกับการเปลี่ยนแปลง: กรณีชาติพันธุ์ส่วย" ใน วัฒนธรรมกับการพัฒนา: ทางเลือกของสังคมไทย. หน้า 55-90, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.
- สมหมาย ชินนาค. (2541). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัญหาและผลกระทบต่อชุมชนด้านการผลิตข้าวอุตสาหกรรมชายเป็นใหญ่ผ่านพิธีกรรมความเชื่อ กรณีศึกษา: พิธีกรรมความเชื่อเรื่อง ผีปะกำของชาวไทย-กวย (ส่วย) เลียงซ่าง จังหวัดสุรินทร์. สุรินทร์: โครงการฝึกอบรมนักวิจัยด้านสตรีศึกษา รุ่นที่ 3 พ.ศ. 2539 - 2540 ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมัย สุทธิธรรม. (2526). คนคล่องซ่าง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- สำนักงานจังหวัดสุรินทร์. (2546). สรุปข้อมูลปัญหาข้างในการเดินทางมาตรวจราชการที่จังหวัดสุรินทร์. สุรินทร์: สำนักงานจังหวัดสุรินทร์.
- สุริย์ บุญญานุกพงศ์. (2539). ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว ศึกษากรณีจังหวัดแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อภิวัฒน์ วีระวาสน์. (2543). "บทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว: กรณีศึกษาอำเภอมืองออน กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่". วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อรวรรณ พันธุ์เนตร. (2541). "การประเมินความต้องการมีส่วนร่วมและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวของประชาชน: กรณีบ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย". การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อัยภูงค์ โปราณานนท์. (2544). ภูมิศาสตร์และการวางแผนทรัพยากรนันทนาการ. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Burke, J.F. and Resnick, B.P. (1991). **Marketing & Selling the Travel Product**. Cincinnati, OH: South Western Publishing Co.
- Butler, R. (1998). "Rural Recreation and Tourism" In Brian Ilbery (ed.) **The Geography of Rural Change**, pp. 211 -232, London: Longman.

- Clark, R.N.; and Stonkey, G.H. (1979). **The Recreation Opportunity Spectrum: A Framework for Planning, Management, and Research.** Fort Collins: United States Department of Agriculture Forest Service.
- Coltman, M.M. (1989). **Travel and Tourism.** New York: Van Nostrand Reinhold.
- Davidoff, P. (1965). "Advocacy and Pluralism in Planning" **Journal of the American Institute of Planners** 31 (November): 46 -63.
- Davidoff, P.G.; Davidoff, D.S. and Eyre, J.D. (1988). **Tourism Geography.** Elmsford, New York: National Publishers of the Black Hills.
- Dearden, P. (1993). "Trekking in Northern Thailand". Paper Presented at the 5th International Conference on Thai Studies - SOAS. Victoria: University of Victoria.
- Fennell, D.A. (1999). **Ecotourism: An Introduction.** London: Routledge.
- Gee, C.Y.; Choy, D.J.L. and Makens, J.C. (1989). **The Travel Industry.** 2nd ed. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Inskip, E. (1991). **Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Development Approach.** New York: Van Nostrand Reinhold.
- Judd, L.C. (1988) . **In Perspective: Trends in Rural Development, Policy and Programs in Thailand 1947- 1987.** Chiang Mai: Payap University Center for Research and Development, Research Report No. 41.
- Kaiser, C. (1978). **Tourism Planning and Development.** Boston: CBI.
- Keating, M. (1993). **The Earth Summit's Agenda for Change: A Plain Language Version of Agenda 21 and the Other Rio Agreements.** Geneva: Center for Our Common Future.
- Kotler, P. (2000). **Marketing Management.** Upper Saddle River, N.J.: Prentice - Hall.
- Lea, J.P. (1988). **Tourism and Development in the Third World.** London: Routledge.
- Lundburg, D.E. (1985). **The Tourism Business.** 5th ed. New York: Van Nostand Reinhold.
- McIntosh, R.W. ; Ritchies, J.R. and Goelner, C.R. (1995). **Tourism: Principles, Practices, Philosophies.** New York: John Wiley.
- Middleton, V.T.C. (1994). **Marketing in Travel and Tourism.** 2nd ed. Oxford: Butterworth Heineman.

- Mowforth, M. and Munt, I. (1998). **Tourism and Sustainability: New Tourism in the Third World**. London: Routledge.
- Pearce, D.G. (1981). **Tourism Development**. London: Longman.
- Quarrie, J. (ed.). (1992). **Earth Summit: 1992**. London: Regency Press.
- Redclift, M. (1987). **Sustainable Development: Exploring the Contradictions**. London: Methuen.
- Regional Experts Strategies. (1986). **Integrated Rural Development: A Framework for Action for the 1990s**. Proceedings of the Regional Experts Meeting on the Review of Integrated Rural Development Strategies, Suweon, Republic of Korea, March 1989, pp. 14 - 17.
- Ritchie, J.R.B. and Goeldner, C. C. R. (eds.). (1987). **Travel, Tourism and Hospitality Research: A Handbook for Managers and Researchs**. New York: John Wiley.
- Santos, J. S. D. (1982). "The Economic and Social Impact of Tourism Development" in Donald E. Hawkins (ed.) **Social and Economic Impact of Tourism on Asian Pacific**, pp.207 - 228, Tokyo: Asian Productivity Organization.
- Smith, V.L. (ed.). (1977). **Hosts and Guests: The Anthropology of Tourism**. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Stankey, G.H.; Cole, D.N.; Lucas, R.C.; et al. (1985). **The Limits of Acceptable Change (LAC) System for Wilderness Planning**. Fort Collins: United States Department of Agriculture Forest Service.
- Steward, J. H. (1955). **Theory of Culture Change: The Methodology of Multilinear Evolution**. Urbana: University of Illinois Press.
- Swarbrooke, J. (1999). **Sustainable Tourism Management**. New York: CABI.
- Urry, J. (1996). "Tourism, Culture and Social Inequality" In Yiorgos Apostolopoulos, Stella Leivadi and Andrew Yiannakis (eds.) **The Sociology of Tourism: Theoretical and Empirical Investigations**, pp. 115 - 133, London: Routledge.
- Van Der Zee, D. (2530). "The Recreational Resources of the Mae Sa Valley: Viewed in Some Theoretical Context". ใน บทบาทของภูมิศาสตร์กับการพัฒนาการท่องเที่ยว: การประชุมวิชาการประจำปี. หน้า 66 - 68, 26 - 29 ตุลาคม จัดโดยสมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทยร่วมกับวิทยาลัยครูกาญจนบุรี ณ โรงแรมริเวอร์แคว จังหวัดกาญจนบุรี.

Williams, S. and Douglas, P. (1998). **Tourism Geography**. New York: Routledge.

World Commission on Environmental and Development. (1987). **Our Common Future**.

Oxford: Oxford University Press.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาคผนวก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

หมายเลขแบบสอบถาม.....

แบบสอบถามการวิจัย เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ
และวัฒนธรรมของชุมชน: บูรณาการการจัดการแสดงของช้างในบ้านตากกลาง

ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

วันที่..... เดือน พ.ศ.

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () หน้าข้อความเพียงข้อเดียว หรือเพิ่มข้อความที่ตรงกับความเป็นจริง

1. ชื่อ.....นามสกุล.....
บ้านเลขที่..... หมู่ที่.....
2. เพศ () ชาย () หญิง
3. อายุ ปี
4. ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน
() 1 ตั้งแต่เกิด () 2. ต่ำกว่า 10 ปี () 3. มากกว่า 10 ปี
5. การศึกษา
() 1. ไม่ได้เรียน () 2. ต่ำกว่า ป. 4 () 3. ป.5 - ป.6 () 4. ม. 1 - ม. 3
() 5. ม.4 - ม. 6 () 6. ปริญญาตรี () 7. สูงกว่าปริญญาตรี
() 8. อื่น ๆ ระบุ.....
6. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน..... คน
ชาย..... คน หญิง..... คน
7. ท่านเป็นเจ้าของช้างจำนวน.....เชือก (กรณีเป็นเจ้าของช้าง)
8. ท่านเลี้ยงช้างเองหรือไม่ (กรณีเป็นเจ้าของช้าง)
() 1. เลี้ยงเอง..... เชือก () 2. จ้างเลี้ยง..... เชือก
() 3. ให้ผู้อื่นเช่าไปเลี้ยง..... เชือก

9. ช้างที่เลี้ยงได้มาอย่างไร *สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ
 () 1. ซื้อ () 2. มรดก () 3. รับจ้างเลี้ยง () 4. อื่น ๆ ระบุ.....
10. ภาวะหนี้สิน
 () 1. ไม่มีหนี้สิน () 2. เป็นเจ้าหนี้ จำนวน.....บาท
 () 3. เป็นลูกหนี้ จำนวน.....บาท () 4. อื่น ๆ ระบุ.....
- 10.1 เป็นหนี้สิน เพราะเหตุใด.....
- 10.2 แหล่งเงินทุนที่กู้
 () 1. จากนายทุน () 2. จากภาครัฐ
- 10.3 ดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ.....ต่อปี
11. สิ่งอำนวยความสะดวก * สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ
 () 1. รถยนต์ () 2. รถจักรยานยนต์ () 3. วิทยุ/เครื่องเสียง
 () 4. โทรทัศน์ () 5. ตู้เย็น () 6. อื่น ๆ ระบุ.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านปัจจัยส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง (โปรดทำเครื่องหมาย

✓ ลงในช่องที่ท่านเห็นว่าถูกต้องมากที่สุด

ประเด็นความคิดเห็น	ใช่	ไม่ใช่	หมายเหตุ
ประเด็นที่ 2.1 ด้านเศรษฐกิจ			
1. การส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านจะทำให้รายได้ของชุมชนดีขึ้น			
2. การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านจะทำให้ชุมชนมีอาชีพ สามารถดำรงชีพอยู่ได้			
3. การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวจะทำให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่บุคคลและอาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว			
ประเด็นที่ 2.2 นโยบายรัฐ			
4. นโยบายรัฐที่ทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการส่งเสริมพัฒนาการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง			

ประเด็นความคิดเห็น	ใช่	ไม่ใช่	หมายเหตุ
5. รัฐมีนโยบายในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน โดยมีการจัดสรรงบประมาณให้เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว			
6. เมื่อนโยบายของรัฐต้องการที่จะให้หมู่บ้านแห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยว จึงได้จัดทำโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ถนน เป็นต้น เพื่อสามารถดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้			
7. รัฐยังได้มีการสนับสนุนภาคเอกชนในการลงทุนทางการท่องเที่ยว เช่น บริษัทการบินไทย บริษัททัวร์ต่าง ๆ			
ประเด็นที่ 2.3 ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว			
8. การแสดงของช้างและวัฒนธรรมของหมู่บ้านดากลางเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ			
9. ความสามารถในการให้บริการแก่ผู้มาท่องเที่ยวเพียงพอ ทั้งในเรื่องที่พัก อาหาร ห้องน้ำ การต้อนรับ เป็นต้น			
10. การคมนาคมที่สะดวก อีกทั้งสามารถเดินทางได้หลายทางทั้งทางบกและทางอากาศ			
11. ความสามารถที่จะรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้ คือมีที่นั่งชมการแสดงของช้างในวันเสาร์ อาทิตย์ อย่างเพียงพอ			
12. มีของที่ระลึกที่น่าสนใจ			
13. มีแหล่งท่องเที่ยวตามเส้นทางที่ใกล้เคียง ที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเลือกใช้เส้นทางนี้เพื่อการท่องเที่ยว			
ประเด็นที่ 2.4 ด้านการจัดการท่องเที่ยว			
14. มีการประชาสัมพันธ์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านดากลาง			
15. การจัดการการท่องเที่ยวมีการวางแผนบริการนักท่องเที่ยวที่เป็นระบบ เพื่อให้เกิดความประทับใจที่จะมาท่องเที่ยวอีกครั้ง หรือช่วยประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้กับบุคคลอื่น ๆ			
16. การมีส่วนร่วมจากรัฐ เอกชน และชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว			

ประเด็นความคิดเห็น	ใช่	ไม่ใช่	หมายเหตุ
17. มีการดำเนินการทางการเงิน การตลาด เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว			
18. มีมาตรการต่าง ๆ เพื่อสร้างความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว			

ตอนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นต่อการบูรณาการจัดการแสดงของช้างและวัฒนธรรมของชาวกวย
เลี้ยงช้างบ้านตากกลางที่ได้รับความสนใจหรือพึงพอใจจากนักท่องเที่ยวระดับใด (โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ท่านเห็นว่าถูกต้องที่สุด) การประเมินผลมีเกณฑ์ดังนี้

5	หมายถึง	ได้รับความสนใจหรือพึงพอใจในกิจกรรมที่จัดแสดงนั้น	มากที่สุด
4	หมายถึง	ได้รับความสนใจหรือพึงพอใจในกิจกรรมที่จัดแสดงนั้น	มาก
3	หมายถึง	ได้รับความสนใจหรือพึงพอใจในกิจกรรมที่จัดแสดงนั้น	ปานกลาง
2	หมายถึง	ได้รับความสนใจหรือพึงพอใจในกิจกรรมที่จัดแสดงนั้น	น้อย
1	หมายถึง	ได้รับความสนใจหรือพึงพอใจในกิจกรรมที่จัดแสดงนั้น	น้อยที่สุด/ ไม่ได้รับความสนใจเลย

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความสนใจหรือพึงพอใจต่อกิจกรรมที่จัดแสดง					หมายเหตุ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
	5	4	3	2	1	
1. รูปแบบการจัดการแสดงของช้าง เช่น ช้างเตะบอล ช้างชักเย่อ ช้างเล่นบาสเกตบอล						
2. การควิถีชีวิตทั่วไปของชาวกวยเลี้ยงช้าง						
3. การขายอาหารช้าง						
4. การถ่ายรูปคู่กับช้าง						
5. การเดินชมตามเส้นทางเดินชมหมู่บ้านช้าง						
6. การนั่งแท็กซี่ช้างรอบหมู่บ้าน						

ระดับความสนใจหรือพึงพอใจต่อกิจกรรม ที่จัดแสดง	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	หมายเหตุ
	5	4	3	2	1	
ประเด็นความคิดเห็น						
7. ของที่ระลึกจากแหล่งท่องเที่ยว เช่น ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากงาช้าง						
8. บ้านพักรับรองนักท่องเที่ยว						
9. ศูนย์ศึกษาให้ความรู้เกี่ยวกับช้างและหมู่บ้านช้าง						
10. บ้านกวดั้งเดิมเพื่อเป็นแหล่งศึกษาถึงสถาปัตยกรรมของชาวกวต๋องบ้านตากกลางในอดีต						

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยว ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม (โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () หน้าข้อความเพียงข้อเดียว หรือเพิ่มข้อความที่ตรงกับความเป็นจริง)

12. หลังจากมีการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมหรือไม่ อย่างไร

1. ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัว

() 1. ห่างเหินไม่เหมือนเดิม () 2. เหมือนเดิม () 3. มีความสัมพันธ์ที่ดียิ่งขึ้น

เพราะเหตุใด

2. ความสัมพันธ์ระหว่างในหมู่บ้าน

() 1. ห่างเหินไม่เหมือนเดิม () 2. เหมือนเดิม () 3. มีความสัมพันธ์ที่ดียิ่งขึ้น

เพราะเหตุใด

3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน

() 1. ห่างเหินไม่เหมือนเดิม () 2. เหมือนเดิม () 3. มีความสัมพันธ์ที่ดียิ่งขึ้น

เพราะเหตุใด

4. ความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยี่ยมชม

() 1. ห่างเหินไม่เหมือนเดิม () 2. เหมือนเดิม () 3. มีความสัมพันธ์ที่ดียิ่งขึ้น

เพราะเหตุใด

ทั้ง 4 ข้อที่กล่าวมา ข้อใดที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยวมากที่สุด

- ข้อ 1
- ข้อ 2
- ข้อ 3
- ข้อ 4

เพราะเหตุใด.....

.....
.....
.....

13. การย้ายถิ่นของคนและช้างในบ้านตากกลาง

1. การย้ายถิ่นออก เพราะ.....

2. การย้ายถิ่นเข้า เพราะ.....

การย้ายถิ่นข้อใดมีมากกว่า

- ข้อ 1
- ข้อ 2

เพราะเหตุใด.....

.....
.....
.....

14. การเคลื่อนย้ายของคนและช้างไปจังหวัดใด.....

15. การเคลื่อนย้ายของคนและช้างในแต่ละครั้งใช้ระยะเวลาเท่าไร (กี่เดือน).....เดือน

16. หลังจากมีการพัฒนาเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวทำให้เกิดอาชญากรรมเพิ่มขึ้นหรือไม่

- 1. เพิ่มขึ้น
- 2. เท่าเดิม
- 3. ลดลง

เพราะเหตุใด.....

.....
.....

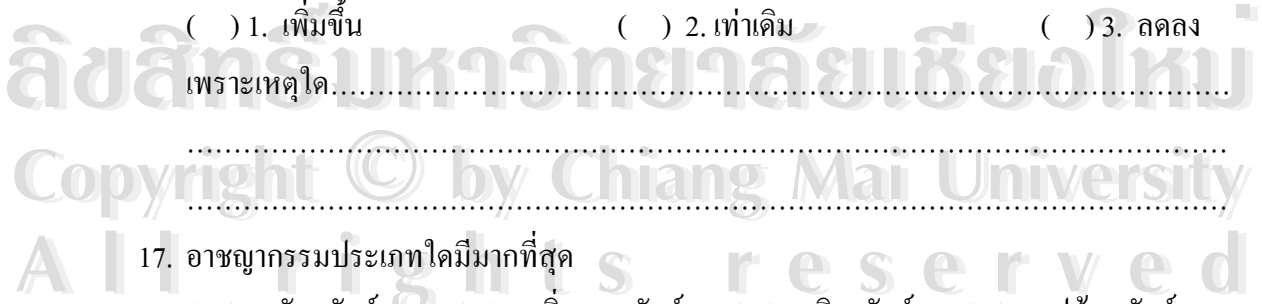
17. อาชญากรรมประเภทใดมีมากที่สุด

- 1. ลักทรัพย์
- 2. ชิงทรัพย์
- 3. ฆังทรัพย์
- 4. ปล้นทรัพย์

5. การทะเลาะวิวาท 6. ยาเสพติด 7. อื่น ๆ ระบุ.....

18. รายได้ก่อนมีการบูรณาการจัดการแสดงช้างของครอบครัวประมาณ บาทต่อปี

19. รายได้หลังจากการบูรณาการจัดการแสดงของช้างของครอบครัวประมาณ.....บาทต่อปี

20. ก่อนที่มีการบูรณาการจัดการแสดงของช่างได้ประกอบอาชีพใดเป็นอาชีพหลัก

- () 1. เกษตรกร () 2. ค้าขาย () 3. เลี้ยงช้าง () 4. รับจ้าง
() 5. ข้าราชการ () 6. อื่น ๆ ระบุ.....

อาชีพรองคืออาชีพใด

- () 1. เกษตรกร () 2. ค้าขาย () 3. เลี้ยงช้าง () 4. รับจ้าง
() 5. ข้าราชการ () 6. อื่น ๆ ระบุ.....

21. หลังจากที่มีการบูรณาการจัดการแสดงของช่างได้ประกอบอาชีพใดเป็นอาชีพหลัก

- () 1. เกษตรกร () 2. ค้าขาย () 3. เลี้ยงช้าง () 4. รับจ้าง
() 5. ข้าราชการ () 6. อื่น ๆ ระบุ.....

อาชีพรองคืออาชีพใด

- () 1. เกษตรกร () 2. ค้าขาย () 3. เลี้ยงช้าง () 4. รับจ้าง
() 5. ข้าราชการ () 6. อื่น ๆ ระบุ.....

22. การท่องเที่ยวทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่บุคคลและอาชีพต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการแสดงของช่างของคนในหมู่บ้านตากกลาง

- () 1. มาก () 2. ปานกลาง () 3. น้อย

23. การที่หมู่บ้านตากกลางเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่ง สามารถสร้างโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพอื่นๆ นอกเหนือจากการทำเกษตรกรรมที่เป็นอาชีพดั้งเดิม

- () 1. มาก () 2. ปานกลาง () 3. น้อย

24. หลังจากที่มีการบูรณาการจัดการแสดงของช่างเข้ามาในหมู่บ้านทำให้ราคาสินค้ามีการเปลี่ยนแปลงราคา

- () 1. เพิ่มขึ้น () 2. เท่าเดิม () 3. ลดลง

25. หลังจากที่มีการบูรณาการจัดการแสดงของช่างเข้ามาในหมู่บ้านทำให้มีสินค้าจำหน่ายหลากหลายขึ้น ทั้งนี้เพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยว

- () 1. มาก () 2. ปานกลาง () 3. น้อย

26. หลังจากที่มีการบูรณาการจัดการแสดงของช่างเข้ามาในหมู่บ้านทำให้มีการบริโภคใช้สอยสินค้าของชุมชน

- () 1. เพิ่มขึ้น () 2. เท่าเดิม () 3. ลดลง

เพราะเหตุใด.....

.....

.....

เกี่ยวข้องกับการบริโภคของนักท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร.....

.....
.....

27. การเปลี่ยนแปลงทางด้านประเพณี ระบบความเชื่อ เช่น การปะชิมอช้างใหม่ซึ่งในอดีตจะมีการทำพิธีนี้ก็ต่อเมื่อผู้ันได้ออกคล้องช้างป่าจริง ๆ แต่ปัจจุบันไม่มีการออกคล้องช้างป่าแต่ได้มีการทำพิธีนี้ หรือการเซ่นไหว้ผีปะกำที่เพิ่มขึ้นจากประเพณีเดิม ที่ทำก่อนที่จะมีการแสดงช้างหรือการสาธิตการเซ่นไหว้ผีปะกำ เป็นผลมาจากการท่องเที่ยวหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....
.....
.....

28. การท่องเที่ยวมีผลต่อค่านิยม ทักษะคติทางวัฒนธรรมหรือไม่ อย่างไร.....

.....
.....
.....

29. หลังจากมีการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านทำให้กฎระเบียบในการปฏิบัติตนของชาวภูมิลีงช้างมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร.....

.....

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved

30. หลังจากมีการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านทำให้การเคารพผู้นำในการเลี้ยงช้างมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร.....

.....
.....

31. หลังจากมีการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านทำให้บุคคลที่มีทุนทรัพย์มากมีการซื้อช้างเพื่อให้คนอื่น ๆ นำไปเลี้ยง แล้วมีการแบ่งผลประโยชน์กัน (การเลี้ยงช้างแบบทุนนิยม) ท่านมีความคิดเห็นต่อเรื่องนี้อย่างไร

การเลี้ยงช้างแบบทุนนิยมกับการเลี้ยงช้างแบบดั้งเดิมมีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

ในปัจจุบันการเลี้ยงช้างแบบทุนนิยมเป็นอย่างไร

() 1. เพิ่มขึ้น

() 2. เท่าเดิม

() 3. ลดลง

ตอนที่ 5 ข้อมูลความคิดเห็นและทัศนคติของประชาชนในหมู่บ้านตากกลางต่อประเด็นปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยว (โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ท่านเห็นว่าถูกต้องที่สุด) การประเมินผลมีเกณฑ์ดังนี้

5	หมายถึง	มีปัญหาและผลกระทบ	มากที่สุด
4	หมายถึง	มีปัญหาและผลกระทบ	มาก
3	หมายถึง	มีปัญหาและผลกระทบ	ปานกลาง
2	หมายถึง	มีปัญหาและผลกระทบ	น้อย
1	หมายถึง	มีปัญหาและผลกระทบ	น้อยที่สุด/ไม่มีปัญหาและผลกระทบ

ระดับการให้คะแนนต่อปัญหาและผลกระทบ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	หมายเหตุ
	5	4	3	2	1	
ประเด็นปัญหาและผลกระทบ						
ปัญหาและผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม						
1. ทำให้มีการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างการใช้ที่ดินเพื่อการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น						
2. ทำให้เกิดมลภาวะด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ขยะ น้ำเสีย เป็นต้น						
3. ทำให้ทัศนียภาพของความเป็นชนบท ที่เรียบง่าย ถูกทำลายไป						
4. ทำให้มีการทำลายสิ่งแวดล้อมเพื่อก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ สำหรับการท่องเที่ยว						
ปัญหาและผลกระทบทางด้านสังคม						
5. ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชน						
6. การท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขนาดครอบครัว						
7. ทำให้สังคมมีความอ่อนแอไม่เข้มแข็งในการร่วมมือช่วยเหลือกัน						
8. ทำให้ประชากรในพื้นที่เพิ่มขึ้น						
9. ผู้นำของครอบครัวมีการเคลื่อนย้าย ซึ่งก็จะทำให้เกิดปัญหาครอบครัว						
10. การเคลื่อนย้ายของคนทำให้เกิดการขาดแคลนแรงงานในครอบครัวในการทำการเกษตร						
11. ทำให้เกิดอาชญากรรมในพื้นที่เพิ่ม						
ประเด็นที่ 5.3 ปัญหาและผลกระทบทางด้านวัฒนธรรม						
12. การท่องเที่ยวทำให้ภาษาทวยลดความสำคัญลงไป ประชาชนในหมู่บ้านใช้ภาษากลางหรือภาษาอื่นในการติดต่อสัมพันธ์กัน						
13. การท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตและประเพณี						

ระดับการให้คะแนนต่อปัญหาและผลกระทบ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	หมายเหตุ
	5	4	3	2	1	
ประเด็นปัญหาและผลกระทบ						
14. ขาดผู้นำเรื่องคนนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ ทำให้นักท่องเที่ยวไม่เกิดการชิมช้อปคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว						
15. ทำให้เกิดการเลี้ยงช้างแบบทุนนิยม						
16. การท่องเที่ยวทำให้คุณค่าของวัฒนธรรม ความเชื่อของชาวกวยเลี้ยงช้างลดคุณค่าไป						
ประเด็นที่ 5.4 ปัญหาและผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ						
17. การท่องเที่ยวทำให้คนในหมู่บ้านหันมาประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น						
18. การท่องเที่ยวทำให้ประชากรในพื้นที่เพิ่มขึ้น จึงทำให้ต้องเพิ่มสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเพื่อการท่องเที่ยว						
19. การท่องเที่ยวทำให้คนในหมู่บ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมลดลง						
20. การท่องเที่ยวทำให้เกิดการกระจายตัวเป็นอาชีพต่าง ๆ ของคนในหมู่บ้าน						
21. การท่องเที่ยวทำให้มีการจ้างคนงานเพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถขับเคลื่อนไปได้						
22. อาหารที่ขายยังไม่มีคุณภาพ ไม่สะอาดหรือราคาสูง						
23. การท่องเที่ยวทำให้มีผลกระทบต่อการบริโภคทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ						
24. การท่องเที่ยวทำให้รายได้เข้ามาสู่หมู่บ้านเพิ่มขึ้น						
25. การท่องเที่ยวทำให้รายได้เข้าสู่แต่ละครอบครัวเพิ่มขึ้น						
26. การท่องเที่ยวทำให้มีอาชีพเพิ่มและหลากหลายขึ้น						
27. การท่องเที่ยวทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม						

ระดับการให้คะแนนต่อปัญหาและผลกระทบ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	หมายเหตุ
	5	4	3	2	1	
ประเด็นปัญหาและผลกระทบ						
ประเด็นที่ 5.5 ปัญหาและผลกระทบทางด้านการเมือง การจัดการการแสดงของช้างและการนำเสนอวัฒนธรรมของชาวกวย						
28. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมการท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวน้อยเกินไป						
29. การจัดการท่องเที่ยวได้รับความร่วมมือจากทั้งฝ่ายรัฐ เอกชน และชุมชนท้องถิ่น						
30. การท่องเที่ยวทำให้หน่วยงานภาคต่าง ๆ ให้ความสนใจหมู่บ้านตากกลาง						
31. การท่องเที่ยวยังขาดการส่งเสริมด้านการตลาดหรือมีน้อยเกินไป						
33. การสนับสนุนจากภาครัฐไม่ต่อเนื่อง						
34. การสนับสนุนจากภาคเอกชนไม่ต่อเนื่อง						
35. ขาดการสนับสนุน ความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่น						
36. การท่องเที่ยวทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านดีขึ้น						

ปัญหาและผลกระทบอื่น ๆ คือ

ลิขสิทธิ์ © by Chiang Mai University
All rights reserved

ตอนที่ 6 ข้อเสนอแนะในการจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางให้ยั่งยืน (โปรแกรมเหตุผลประกอบ)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง: การพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ
และวัฒนธรรมของชุมชน: บูรณาการการจัดการแสดงของช้างในบ้านตากกลาง
ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

ชื่อ ผู้ให้สัมภาษณ์ อายุ.....

ตำแหน่ง/งานที่รับผิดชอบ.....

1. ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านตากกลาง
2. จุดเริ่มต้นของหมู่บ้านตากกลาง ที่ได้รับความสนใจในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจากหน่วยงานภาคต่าง ๆ
3. การดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวจากทุกหน่วยงาน โดยมียุทธวิธีต่าง ๆ เพื่อให้เป็นรูปธรรม
4. บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและบทบาทแต่ละหน่วยงานในการผลักดันให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว
5. บูรณาการการจัดการแสดงของช้างและการนำเสนอวัฒนธรรมของชาวกวยบ้านตากกลาง
6. การเปลี่ยนแปลงในชุมชนจากการท่องเที่ยว

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม

- ความสัมพันธ์ระหว่างกันของชาวกวยเลี้ยงช้างที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในอดีตกับ

ปัจจุบัน

- อาชญากรรมในพื้นที่
- การเคลื่อนย้ายของคนและช้าง

การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ

- อาชีพก่อนและหลังจากมีการบูรณาการจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน
- รายได้ก่อนและหลังจากบูรณาการจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

- สินค้าที่จำหน่าย และราคาสินค้าก่อนและหลังที่มีการบูรณาการการจัดการแสดงของช้าง
- การบริโภคใช้สอยของชุมชนก่อนและหลังที่มีการบูรณาการการจัดการแสดงของช้าง

การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม

- การเลี้ยงช้างแบบดั้งเดิมกับปัจจุบัน
- ประเพณี ระบบความเชื่อของชาวกวยบ้านตากกลางก่อนและหลังที่มีการบูรณาการการจัดการแสดงของช้าง
- ค่านิยม ทัศนคติทางวัฒนธรรมก่อนและหลังที่มีการบูรณาการการจัดการแสดงของช้าง
- กฎระเบียบในการปฏิบัติตนของชาวกวยเลี้ยงช้างก่อนและหลังที่มีการบูรณาการการจัดการแสดงของช้าง
- การเคารพผู้นำในการเลี้ยงช้างก่อนและหลังที่มีการบูรณาการการจัดการแสดงของช้าง

7. ปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยว

- ทางด้านสิ่งแวดล้อม
- ทางด้านสังคม
- ทางด้านวัฒนธรรม
- ทางด้านเศรษฐกิจ
- ทางด้านการเมือง การจัดการแสดงของช้างและนำเสนอวัฒนธรรมของชาวกวยบ้านตากกลาง

8. ข้อเสนอแนะในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นางสาวศรีไพร พริ้งเพราะ รหัส 4424307

วัน/เดือน/ปี เกิด 24 ธันวาคม พ.ศ. 2516

ประวัติการศึกษา พ.ศ. 2540 สำเร็จการศึกษาปริญญาครุศาสตรบัณฑิต
โปรแกรมวิชาสังคมศึกษา สถาบันราชภัฏสุรินทร์ (เกียรตินิยมอันดับ 2)

ประวัติการทำงาน พ.ศ. 2541 เป็นอาจารย์ 1 ระดับ 3 โรงเรียนโนนเทพ
(สังกัดกองมัธยมศึกษา)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved